

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО - ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 3 (47)

Вінниця, 2024

**ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
РІШЕННЯ**

Національної ради України
з питань телебачення та радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта друкованих медіа
№ 967 від 28 вересня 2023 року
Ідентифікатор медіа – R30-01367
Журнал

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

**Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік
Мова видання: українська, англійська**

Тематичні напрями Вісника:

- Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- Дисемінація передового педагогічного досвіду
- Challenges in Education
- Відомі імена року
- Проби пера
- Конкурси
- Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 5 від 17 грудня 2024 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкач С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

*Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції*

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 3(47) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2024. 177с.

© КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2024

ЗМІСТ

РОМАНУХА ЮЛІЯ, КОНІЧЕК ТЕТЯНА, ДУДКЕВИЧ НАТАЛІЯ, Коцюбинський та українська ідентичність: до 160 річниці від дня народження М. М. Коцюбинського. Усний журнал на допомогу вчителю-словеснику	5
ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ, Невідома трагедія	10

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

БОРБИЧ НАТАЛІЯ, КОВАЛЬЧУК ІРИНА, Здоров'язбереження через усвідомленість: інтеграція майндфулнес-практик, соціально-емоційного навчання та аутогенного тренування	14
ДРОВОЗІЮК ЛІДІЯ, Активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів педагогічної освіти як чинник інтенсифікації навчання	19
ІВАНОВА НАТАЛІЯ, Інновації в дошкільній освіті: інтенсифікація чи гуманізація?21	
ФАЛОВСЬКА ІРИНА, Психологічні засади управлінської культури менеджера освітнього закладу	23
ПЕТРЕНЮК ЗОЯ, КОВТУНЕЦЬ ОКСАНА, У партнерстві до результату : аспекти ефективної взаємодії педагогічного коледжу та ліцею	26
КОЗИГОРА МАРІЯ, МАРЧУК СЕРГІЙ, Підготовка майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі.	32
МИСЛІЦЬКА НАТАЛІЯ, БУРКО ОЛЕКСАНДРА, Сучасні підходи до вивчення небесних тіл у початковій школі	34
НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ, СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА, Інтерактивні технології у практичній складовій підготовки майбутнього вчителя.....	37
НЕЧИПОРЕНКО ТАЇСІЯ, Інтерактивні дитячі свята в сучасній українській школі	41
ОСИП МАРІЯ, ОСИП ЮРІЙ, Використання теоретичних знань з біології та хімії під час педагогічної практики студентів у початковій школі	47
ПУШКАР НАДІЯ, ЧЕМЕРИС ІРИНА, Формування соціальної компетентності у студентів педагогічного коледжу.....	49
ЛУЦИНКЕВИЧ ЛЮДМИЛА, Педагогічна практика з науково-педагогічних досліджень як шлях інтенсифікації професійної підготовки майбутніх учителів	52
ДУРМАНЕНКО ЄВГЕНІЯ, Технології інтерактивного навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів	57
ФАЛОВСЬКА ІРИНА, ПІДДУБНА АННА, Проблеми інклюзивної освіти в Україні	
ФІГОЛЬ НАТАЛІЯ, Рекомендації педагогам щодо збереження власного ментального здоров'я	61
ШАФРАНОВА ТЕТЯНА, Подолання освітніх втрат через соціально-емоційне та етичне навчання	63

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ПОХИЛЮК ОЛЕНА, САМОДРАЛ КРІСТІНА, Традиція видання ілюстрованих романів у східній літературі.	69
КІСЕЛЬОВ ДМИТРО, Бертольт Брехт. Початковий етап творчої діяльності.	73
ПОХИЛЮК ОЛЕНА, КУЗЄВА СОФІЯ, Теми взаємодії, втрати та самоідентифікації в підлітковому романі Джона Майкла Гріна «Провина зірок».	76
ПОХИЛЮК ОЛЕНА, ГУМЕНЮК ДАРИНА, Елементи автобіографізму в романі Еріха Марії Ремарка «На західному фронті без змін».	80

ШУЛИЧЕНКО ОЛЕКСІЙ, ПОЗДНЯКОВ МИКОЛА, Сучасне прочитання класики в умовах альтернативних світоглядних концепцій сьогодення.	85
ОБОДЯНСЬКА НІНА, Особливості перекладу біблеїзмів англійської мови на українську	88

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА, ЗАЙЦЕВА АНАСТАСІЯ, Етапи організації процесу сприймання музики як структурного елементу уроку музичного мистецтва	93
БАРАНОВСЬКА ТЕТЯНА, РАТУШНЯК ВАЛЕНТИНА, Розвиток критичного мислення дошкільників як запорука розвитку компетентної особистості.	95
БОЙЦУН НАТАЛІЯ, Комуникативні навички- ключовий елемент розвитку дошкільника.	97
ФЕДЧИШИНА ТЕТЯНА, Модернізація управлінського простору завідувача відділенням шляхом удосконалення механізмів формування і забезпечення ефективного освітнього процесу.....	99
КЛИМЕНКО ОЛЬГА, Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку шляхом використання спеціальних дидактичних засобів.	102
ЯВОРСЬКА ЮЛІЯ, РОМАНЕНКО ВАЛЕНТИНА, Вплив використання мобільних додатків на залучення активності в освітній процес.	106
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА, Застосування інноваційних технологій для формування комуникативних компетентностей здобувачів вищої освіти.	113
ГОНЧАРУК ВІКТОРІЯ, Сутнісна характеристика естетичного виховання студентської молоді.	116
ГОРБАТА ЛЮДМИЛА, Фізична культура в житті студента.....	119
ЗАВАЛЬНЮК ЯНА, Засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення німецької мови.	122
КАСІЯНЕНКО ОЛЬГА, Комуникативні вимоги до сучасного фахівця	127
МАРЦЕНЮК ВІКТОР, Особливості виховної роботи у студентських гуртожитках під час воєнного стану.....	134
МЕЛЬНИК АЛІНА, МАЗУР АЛЬБІНА, Пізнавальна активність здобувачів освіти як потреба у інтелектуальному та творчому саморозвитку.	139
ПАВЛЮК ЛАРИСА, Управлінська організаційно психологічна гра «Уроки лідерства»	143
ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО, Оздоровчий ефект фізичних вправ.....	148
МАЛЬЧЕНКО МАРІЯ, Соціальні програми з вивчення особливостей організації соціальної роботи із жінками похилого віку з числа ВПО.	152
ГАВРИЛЮК ОКСАНА, СІКОРСЬКА ІВАННА, Особливості творчої самореалізації особистості у підлітковому віці.	157
ДИМІНСЬКА ВАЛЕНТИНА, ПЕКУРАРУ ЛЮДМИЛА, У світі музичних інструментів.....	163

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ

БУГА ОКСАНА, Інвестиційна політика та інвестиційний розвиток регіону Вінниччини: сутність та характеристика.	168
КОРНЮК СНІЖАНА, Чинники, які впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах.....	172

**КОЦЮБІНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ : ДО 160 РІЧНИЦІ
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М.М. КОЦЮБІНСЬКОГО
УСНИЙ ЖУРНАЛ НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ-СЛОВЕСНИКУ**

УДК 821.161.2.09 Коцюбинський

РОМАНУХА ЮЛІЯ,

викладач кафедри української філології

КОНІЧЕК ТЕТЯНА, ДУДКЕВИЧ НАТАЛІЯ,

провідні бібліотекарі

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

1 сторінка.

ВЕЛИЧ ОСОБИСТОСТІ

МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Михайло Коцюбинський – український письменник, журналіст, активний громадський діяч, голова «Просвіти», член таємної спілки «Братства тарасівців», український модерніст, поліглот, Сонях, лицар кримських виноградників, майстер психологічної прози, подільське сонце, великий людинолюб, естет, Сонцепоклонник, майстер художнього слова, окраса української літератури, талановита та унікальна людина, новеліст, велетень духу, творець оригінальних мовних конструкцій, великий майстер рідного слова, найоригінальніший український письменник, витончений естет, митець-імпресіоніст, оспівувач краси природи, один із найкращих пейзажистів у світовій літературі, художник слова, майстер психологічної прози, імпресіоніст у літературі, святкова людина української літератури, видатна постать в українській літературі, публіцист, народний вчитель, творець психологічної новели, етнограф, фольклорист, письменник-гуманіст, виразник народних дум і прагнень, найвидатніший стиліст української прози, найоригінальніший український письменник.

17 вересня 2024 року виповнюється 160 років від дня народження українського письменника Михайла Михайловича Коцюбинського, який по праву вважається одним з найяскравіших митців в українській та світовій

літературі. Його життєпис – це історія талановитої й непересічної людини, яка все життя вважала, що недостатньо «присвячує себе літературі». Його творчість – взірць класичного реалізму, художньої майстерності, школа для багатьох молодих митців. Цей талановитий, різносторонній, унікальний та «наскрізь новочасний чоловік» увійшов у канон української літератури ХІХ ст. Тож увіковічувати його продовжують і досі.

2 сторінка.

НЕВІДОМЕ ПРО ВІДОМОГО

Про життя та діяльність одного з найвідоміших українських письменників можна прочитати в будь-якому підручнику, про нього написано безліч книг і видано багато публікацій. Здається, що про Коцюбинського всі вже давно все знають, але це тільки на перший погляд. Найкраще зрозуміти цю постать допоможуть маловідомі факти з його життя:

- ✓ Михайло Коцюбинський прожив лише 48 років.
- ✓ Знак зодіаку – Діва.
- ✓ Михайло Коцюбинський народився 17 вересня 1864 у Вінниці. Батько його пив, через що часто міняв роботу. Мати, Гликерія Максимівна Абаз, дуже любила сина.
- ✓ Його називали Сонцепоклонником і Соняхом, бо понад усе любив сонце, квіти і дітей.
- ✓ Служив звичайним клерком у статистичному відділі Чернігівської

управи, на роботу ходив з неодмінною квіткою у бутоньєрці.

✓ Михайло Коцюбинський так і не здобув офіційної вищої освіти (закінчив Шаргородську духовну семінарію, університет так і залишився мрією). Але він був високоінтелектуальний, умів вести й підтримати всяку розмову так, що кожний мав сатисфакцію (задоволення) розмовляти з ним. Усе делікатний, старався ніколи нікого нічим не образити.

✓ Знався на музичному й театральному мистецтві, студіював психологію, етнографію та етнологію, цікавився політекономією, історією, медициною, журналістикою. Але все це було для нього «не тим». Справою життя для нього стала література.

✓ Був високоосвіченою людиною, дуже багато читав. Знав дев'ять мов – три слов'янські: українську, російську, польську; три романські: французьку, італійську, румунську; і три східні: татарську, турецьку та циганську...

✓ Якось хлопчина, якому щойно виповнилось 11 років, по-дитячому сильно закохався у 16-річну дівчину, яка не звертала на нього уваги. Захопився читанням книжок, Коцюбинський вирішив будь-що стати великою людиною і завоювати серце своєї коханої. Невідомо, чи вдалося Михайлу справити враження на дівчину почерпнутими з книжок думками, але цілком зрозуміло, що прочитане покликало його у письменницьку дорогу.

✓ Літературна кар'єра Михайла почалася з повного провалу. У 1884 р. він написав оповідання «Андрій Соловко, або Вченіє світ, а невченіє тьма». Цю першу спробу молодого автора було оцінено вельми скептично.

✓ Почав друкуватися в 1890 році. Вперше його вірш «Наша хатка» було опубліковано у львівському дитячому журналі «Дзвінок».

✓ Михайло Коцюбинський не написав довгих романів. Він залишив по

собі переважно повісті та новели, які стали класикою української літератури. Як ніхто інший, він міг змалювати те, що в людини на душі.

✓ Був народним учителем, деякий час займався репетиторством та самостійно продовжував навчатися сам.

✓ Михайло Коцюбинський також опанував журналістську професію. У період з листопада 1897 року по березень 1898 року обіймав різні посади в редакції житомирської газети «Волинь».

✓ Був знайомий з Іваном Франком, Миколою Лисенком – це були його найкращі друзі, також з Василем Стефаником, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою та Михайлом Старицьким.

✓ Михайло мав зв'язок з національно-визвольним рухом у 1882 році, через це був заарештований. Пізніше був звільнений, але поліція встановила за ним таємне спостереження. Тому його квартиру кілька разів обшукували.

✓ 1898 року Михайло Михайлович переїхав у Чернігів, де зустрів Віру Устимівну Дейшу, яка стала його дружиною – вірним другом та помічником. Тут вирости його діти – Юрій, Оксана, Ірина, Роман.

✓ У шлюбі був невірний, мав стосунки з Олександрою Аплаксіною (1880–1973), яка була молодша за нього на 16 років, але сім'ю не покинув.

✓ М. Коцюбинський дуже любив подорожувати та відкривати для себе нові, цікаві місця. Полюбляв відвідувати острів Капрі, який знаходиться в Італії.

✓ Зі своїх мандрів на Капрі привозив екзотичні рослини, зокрема, насіння гвоздики, яку акліматизував, і тепер у науковій літературі цей сорт відомий як «гвоздика Коцюбинського».

✓ Михайло Коцюбинський обожнював квіти, і як ботанік знав про них усе, а от ставився до них як поет.

✓ Хворів астмою та туберкульозом. Навесні 1913 року Михайла

Михайловича Коцюбинського не стало. Поховали письменника на Болдиній горі у Чернігові, це було улюблене місце його щоденних прогулянок.

✓ Доказом того, що Коцюбинського пам'ятають після його смерті є художній біографічний фільм «Родина Коцюбинських» Т. Левчука, який було знято у 1970 році на кіностудії ім. О. Довженка.

✓ У багатьох українських містах і селах є вулиці названі на його честь. Можна відвідати музеї у Вінниці та Чернігові. Також створено Всеукраїнську літературну премію імені Михайла Коцюбинського і Чернігівську обласну премію імені Михайла Коцюбинського.

3 сторінка.

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ ТА СУЧАСНІСТЬ

Сонцепоклонник, Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінницький музей-садиба М. М. Коцюбинського, «Тіні забутих предків», вивчення творчості на заняттях з української літератури, НМТ – асоціації з пригадуванням М. Коцюбинського.

Сьогодні його можна називати справжньою європейською людиною, адже в ньому гармонійно поєдналися індивідуальність і душевна гармонія, самопізнання й духовна незалежність, неординарність мислення й бажання знати все, твердість натури й принциповість.

Михайло Коцюбинський – це один із найоригінальніших українських письменників, який свою творчість вивів на новий європейський рівень, збагативши її стогранними напрямками (неореалізмом, імпресіонізмом, зокрема й модернізмом).

Михайло Коцюбинський належить до тих письменників, творчість яких перебуває поза простором і часом. Його твори вражають і будуть вражати не одне

покоління читачів будь-якого статусу та віку, оскільки ці твори відображають найпотаємніші куточки душі. Його творчість – безсмертне творіння, яке перечитують, досліджують, перевидують, й будуть це робити протягом багатьох років поціновувачі літератури, культури й мистецтва.

Михайла Коцюбинського як одного з найпопулярніших постатей у культурі та мистецтві відтворено у нумізматиці (вивчення медалей, монет). Зокрема, пам'ятна медаль «Михайло Коцюбинський», на аверсі якої зображено портрет письменника та роки його життя. Напис півколом: Михайло Коцюбинський. На реверсі медалі зображено елементи української історії. Напис півколом: ВИДАТНІ УКРАЇНЦІ. Композиція доповнена орнаментом.

«Михайло Коцюбинський» – ювілейна монета номіналом 2 гривні, випущена Національним банком України. Присвячена 140-річчю від дня народження талановитого українського письменника і громадського діяча Михайла Коцюбинського. Монету введено в обіг 20 серпня 2004 року. Вона належить до серії «Видатні особистості України». На аверсі монети зображено стилізовану композицію з гравюри Георгія Якутовича до «Тіней забутих предків». Угорі півколом розміщено напис УКРАЇНА, рік карбування монети – 2004 (ліворуч), малий Державний Герб України (праворуч) та ліворуч від композиції – номінал – 2/ ГРИВНІ, а також логотип Монетного двору Національного банку України. На реверсі монети зображено портрет Михайла Коцюбинського та кругові написи: 1864 • МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ • 1913.

З нагоди 150-річчя від дня народження Михайла Коцюбинського державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта» введено в обіг художній поштовий конверт з портретом письменника та оригінальною маркою «Михайло Коцюбинський 1864-1913 р».

На конверті зображено портрет знаного Сонцелюба та будівлю Вінницького літературно-меморіального музею Коцюбинського. Також до свята виготовлено ювілейний штемпель, поштовий конверт та марку «Михайло Коцюбинський. 1864-1913».

У Вінниці 2024 року презентували поштову марку під назвою «Михайло Коцюбинський. Хвала життю», присвячену 160-річчю від дня народження великого письменника. На ній зображено портрети Михайла Коцюбинського в різні періоди його життя, прикрашені сонячно-квітковим орнаментом. Ця марка є частиною циклу «Натхненники Вінниці», ініційованого Офісом туризму Вінниці, з метою популяризації видатних особистостей та історії міста. Церемонія спецпогашення поштової марки пройшла 17 вересня у Вінницькому літературно-меморіальному музеї Михайла Коцюбинського, що є історичним місцем народження та домівкою класика української літератури.

Постать Михайла Коцюбинського є дуже цінною для історії українського письменства. У вітчизняну літературу він увійшов як оригінальний прозаїк, один із перших, хто усвідомив потребу реформаторства української літератури та її зближення з європейським модернізмом.

Чернігівська обласна премія імені Михайла Коцюбинського щорічно відзначає авторів літературних, мистецьких та наукових досягнень, пов'язаних з Чернігівщиною. Премію засновано з метою вшанування пам'яті класика української літератури Михайла Коцюбинського, який тривалий час жив і працював у місті Чернігові та похований тут. Премія призначається у номінаціях: «Поезія», «Проза», «Народознавство», «Декоративне та образотворче мистецтво», «Театральне та музичне мистецтво». Кожен лауреат отримує диплом, пам'ятну медаль із зображенням Михайла Коцюбинського та грошову

винагороду у сумі п'ять тисяч гривень. Вручення премії традиційно відбувається в день народження Михайла Коцюбинського 17 вересня на території Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. М. Коцюбинського. Також такі заходи проходять й у місті Вінниці, де письменник провів своє дитинство та юність.

Всеукраїнська літературна премія імені Михайла Коцюбинського існує з 1981 року і є найстарішою та найпрестижнішою премією Вінниччини в царині літератури. Вручається щорічно українським літераторам за високохудожні доробки, що звеличують гуманістичні ідеали. За всі часи лауреатами премії стали 41 письменник. Щороку номінації змінюються, але винагорода в кожній із них становить по 20 тисяч гривень.

Вінниччину вважають колискою Михайла Коцюбинського, адже саме в місті Вінниці письменник провів своє дитинство та юність, отримав перше літературне натхнення від своїх батьків, тут він навчався та розвивав свої літературні здібності, саме тут народилися його твори, пронизані любов'ю до рідного краю.

Скеля Михайла Коцюбинського – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Вінницької області. Розташована в межах Вінницького району Вінницької області, на північний захід від села Лука-Мелешківська і на південь від місцевості Царина (південна частина міста Вінниці). Площа 1 га. Статус надано згідно з рішенням облдержадміністрації від 22.07.1976 року № 310. Перебуває у віданні Прибузького лісництва. Статус надано з метою збереження групи мальовничих гранітних скель, розташованих у лісі на лівому березі Сабарівського водосховища, що на

річці Південний Буг (поблизу греблі ГЕС).

Історичною пам'яткою міста Вінниці є відомий камінь Коцюбинського, що знаходиться на березі Південного Бугу, в районі Сабарова. Вважається, що саме на цьому камені Михайло Коцюбинський свого часу любляв відпочивати письменник та писати свої відомі на весь світ твори. На камені викарбувані цитати з творчості письменника, а також за поетичним натхненням сюди приходили Павло Тичина, Іван Микитенко, Володимир Сосюра, Андрій Малишко.

4 сторінка.

БІБЛОТЕКАР – У СКАРБНИЧКУ ВЧИТЕЛЯ

Народився Михайло Коцюбинський на вінницькому Замості, недалеко від річки Південний Буг, на лівому березі, де тяглися левади й панувала сільська тиша.

У родині Коцюбинських користувалися офіційною мовою, як і належало його батькові, державному службовцеві російської імперії, хоча й української не цуралися. Дітей у сім'ї няньчила проста жінка Хима, яка, як писав літературознавець Сергій Козуб, й призвичаїла вухо Михайла до слова свого народу. Сам письменник згадував потім, що на дев'ятому році життя занедужав на запалення легенів і в маренні почав говорити українською, чим здивував батьків. «Потому, коли я видужав, часті розмови про цей факт розбудили в мене інтерес до українського слова і вже 9-10 літ, пам'ятаю, я склав українські пісні на вірєць народних». [4]

Отже, найперші та найяскравіші його естетичні враження були від рідних пісень, як і в Шевченка, Франка та багатьох інших видатних митців слова.

Михайло Коцюбинський належить до тих творчих діячів, котрі в похмуру для України добу дуже рано усвідомили себе українцями і вже до кінця свого життєвого шляху віддавали Україні все, що мали, кажучи словами того ж Івана Франка.

Перші твори М. Коцюбинського були написані у Вінниці та в селі Лопатинцях, у тому числі оповідання для дітей «Харитя», «Ялинка» і «Маленький грішник». Панас Мирний, прочитавши «Харитю», назвав її «щирим золотом» та в листі до молодого автора кожне своє речення завершував знаком оклику. Михайлові Коцюбинському було 27 років. Визнаний класик рідної літератури Панас Мирний, котрого він вважав своїм учителем, іменував його «Справжнім художником».

Та це був лише початок злету. Незабаром він стрімко піднесеться до вершин не лише українського, але й європейського мистецтва слова. [4, с. 5-11]

Михайло Коцюбинський у творчому пориві часто привносив у літературу власні новаторські елементи. Його слова настільки гармонійно «вливалися» в текст, що здавалося, сама мова еволюціонує. Так, завдяки письменнику народилися лексеми «безгласний» (німий, безмовний), «кичера» (гора, вкрита вся лісом, окрім вершини), «маржина» (худоба), «бурун» (навальна піниста хвиля), і низка інших. [6]

Письменник першим сміливо ввів у художній текст технічну термінологічну лексику: апаратна, паровик, манометр, цистерна тощо.

У його творах відіграють велику образотворчу роль типово книжні (а для української мови – нові) словосполучення: дух руйнування, інкрустація тіней, машина та її жертва.

Творчість М. Коцюбинського сприяла утвердженню в літературній мові багатьох «подільських» слів: погідний, хорий (але поряд і слабий), бинда, коло, колесо, відтак та ін. Він був майстром використання морфологем: радість-радоші, гордість-гордоші тощо та «свідомим» стилістом. Звичайно, всі його великі попередники та сучасники використовували мовні засоби «згідно з метою висловлювання та позамовною

ситуацією», але у свідомому автор вважав недосконалим і не вартим стилістичному редагуванні своїх творів опублікування. перевершив усіх.

«Прошли десятиріччя, минуть, напевно, віки, а творчість Михайло Коцюбинський як письменник був дуже щасливим, адже всі його твори були надруковані за життя, крім одного «Дядько та тітка», який Вічна слава його життю, вічна слава його таланту...» (Андрій Малишко).[9]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Височанська О. 13 цікавих фактів про Михайла Коцюбинського. URL : <https://www.red-letter.com.ua/liudy/malovidomi-fakty-z-zhyttia-mykhayla-kotsiubynskoho>. (дата звернення: 09.08.2024).
2. Зборовський А. Учителька-пенсіонерка видала спогади мами про родину письменника Михайла Коцюбинського. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 1–2. С. 92–93.
3. Кірієнко О., Коляда І. Кохання у житті Михайла Коцюбинського. *Історія в рідній школі*. 2018. № 7–8. С. 38–41.
4. Михайло Коцюбинський і Вінниччина (17.09.1864-25.04.1913) : бібліогр. показ. / уклад. Г. М. Авраменко, С. Ф. Коваль. Вінниця, 2014. 140 с.
5. Об'єкти культурної спадщини. Вінницька область: Музей М. Коцюбинського. URL : https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/upr-bud/Ramyatki/Nacionalne_znachennya/1_Sadiba_Kocubinskogo. (дата звернення: 09.08.2024).
6. Рік Коцюбинського: маловідомі факти про письменника. URL : <https://vinnychany.info/vinnytsia/rik-kotsiubynskoho-malovidomi-fakty-pro-pysmennyka>. (дата звернення: 09.08.2024).
7. Той, хто змусив говорити про Україну всю Європу / [ред. ст.]. *Шкільна бібліотека*. 2019. № 8. С. 73–74.
8. Хоменко Б. В., Циганюк В. Ф. Подільськими стежками Коцюбинського. Вінниця, 2004. 143 с.
9. Цікаві факти про Михайла Коцюбинського. URL : <https://dovidka.biz.ua/tsikavi-fakti-pro-mihayla-kotsyubinskogo>https. (дата звернення: 09.08.2024).

*Стаття надійшла до редакції
14 листопада 2024 р.*

НЕВІДОМА ТРАГЕДІЯ

УДК 908 (477.44)(091)

ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ,

кандидат історичних наук, доцент, Почесний краєзнавець України,

завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

У державному архіві Вінницької області зберігаються кримінальні справи на десятки тисяч міфічних ворогів народу. Їх прах було сховано в різних місцях Вінниці: в саду по Літинській дорозі, на православному кладовищі, в парку. Але є категорія жертв комуністичної влади від яких не залишилось ні кримінальних справ, ні місць поховання.

Коли почалася німецько-радянська війна каральні органи отримали вказівку

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

з Москви провести масові арешти за списками контрреволюційного і соціально-небезпечного елементу [1, с. 258]. Засадивши величезну масу людей до камер тюрем, енкаведісти не знали, як діяти далі. Із прифронтових областей до Києва та Москви летять термінові телеграми з проханням дати розпорядження про евакуацію в'язнів з тюрем. І місцеві сатрапи отримали відповідь, в якій зазначалося, що «згідно з розпорядженням Л. Берії, за списками, затвердженими прокурором, розстріляти всіх осіб, що перебувають під слідством і засуджених за контрреволюційні злочини» [1, с. 259].

Масову розправу над беззахисними людьми у Вінницькій тюрмі здійснювали безпосередньо органи держбезпеки за участі працівників НКВС, охоронників та конвоїрів. Звірства чинилися переважно на подвір'ї тюрми. Тюрма наповнилася криками, благаннями, плачем. Постріли гриміли один за одним, що призвело до величезного загального збурення арештантів. Тюрма перетворилася на розбурханий вулик, вона клекотала і вирувала злістю до катів, які вбивали невинних людей [2, с. 145].

В книзі «Злочини комуністичної Москви в Україні влітку 1941 року», яка вийшла друком у литовській Клайпеді напередодні краху Радянського Союзу, свідок подій липня 1941 р., в'язень Вінницької тюрми, розповідає таке: «Тюрма в цьому місті теж була переповнена. В нашій камері ми мусіли весь час мінятися ролями, щоб трохи спочити: на команду старшого камери одні з нас сідали на землю, інші стояли, збившись густо один біля одного. За якийсь час сідали ті, що були на ногах, а другі стояли, і так тривало протягом днів і ночей. Настрій у в'язниці був пригнічений, як і в тих, з якими я сидів у Львові.

Коли більшовики тікали перед німецькою армією, тоді НКВС почало

мордувати в'язнів у пивницях і на подвір'ї. На крик розстрілюваних всі арештанти у тюрмі збунтувалися, виламали двері камер і кинулись на вбивць. Невелика кількість НКВДистів, які були в тюрмі, мусила відступити перед тисячними масами в'язнів, і нам здавалося, що ми вже вільні. Тисячі в'язнів вибігли на подвір'я і подалися до головної брами. Несподівано, однак, виявився відділ НКВС, який почав нас стріляти. В'язні відступили до камер, ховаючись від куль і гранат. Але порятунку і пощади не було. НКВДисти, немов божевільні, стріляли і кидали ручні гранати до камер, винищуючи всіх, хто живий. Я лежав на підлозі однієї камери і не мав сил підвестися, щоб рятуватися, аби мене не задушили самі співтовариші по неволі. Постріляні в'язні падали на мене й прикривали мене так, що я не міг ворухнутися.

Коли я прийшов до тям, мені розказали люди з Вінниці, що мене витягнуто з-під купи трупів, і я не давав знаку життя. Тому мене й покладено біля мертвих, але коли мені обмили обличчя, щоб розпізнати, - я віджив. Мій вигляд був жахливий, як розказували мені. Неголений, худий, облитий кров'ю, я не був схожий на людину. Але Бог врятував мені життя, що я міг розказати правду українському народові, як на моїх очах гинули у 1941 році нещасні жертви московсько-більшовистських катів у Вінницькій тюрмі» [1, с. 24-26].

Про масове знищення людей яскраво свідчать цифрові дані. На 1 липня 1941 р. у Вінницькій і Брацлавській тюрмах перебувало 4800 арештантів, а було зібрано і поведено пішки тільки 1820 чоловік в напрямку Умані. ***А де ділося 2980 ?*** Розправа продовжувалась і в дорозі. Так за перші дні переходу 7 в'язнів було вбито, 23 померли від голоду, спеки та відсутності медичної допомоги [2, с. 270].

**ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ**

Залишилися свідчення очевидців тих далеких років про масові вбивства арештантів в дорозі. У перших числах липня, отримавши розпорядження керівництва НКВС області начальник Ситковецького РВВС старший сержант міліції Ковальчук попередив голову Ситковецької сільської ради і місцевого голову колгоспу Кирилюка, щоб викопали яму для худоби, яка загинула від сапу. Бригада колгоспників біля урочища «Попів лісок» (недалеко скотомогильник) виконала завдання місцевих керівників. Яма була готова.

Достовірно відомо, що наступного дня, коли яма була готова, група колгоспників, щоб не дісталася німцям пшениця, попрямувала з серпами на «Попове поле». Однією з перших, хто побачив жахливу трагедію, яка змусила остовпіти від звірства була Паламаренко Олександра. Могила була завалена людськими тілами. Кров перемішана із землею. З засипаного захоронення стирчали руки, ноги, обличчя. Деякі тіла ще ворушилися. На віддалі 100-150 метрів лежало тіло чоловіка, охайно одягненого, збоку капелюх, блондин. Жінки перенесли тіло у кагат. Всі розбіглися. Коли в селі довідалися про наслідки «скотарської хвороби – сапу», голова сільської ради розпорядився засипати могилу «як положено».

Місцевий священник Іван Юхимович, разом з іншими служителями церкви після приходу німців відправили панахиду за християнським звичаєм. Кати ж ритуалів не визнають і між 1944 – 1946 роками могила була знищена [3].

Мешканець селища Ситківці Бражинський В. П. згадує: «Коли почалася війна, мені було дванадцять років. Одного разу надвечір ми з хлопцями гнали берегом з Брідка корів з пасовиська. І раптом побачили, що з горбка від заводу суне якась сіра маса. Коли наблизились, то зрозуміли, що це ідуть люди. Багато людей – ціла колона

під вартою. Були вони усі босі, ноги розпухлі, збиті, криваві. Були там чоловіки старі і молоді, і жінки з дітками на руках. Вели їх із Вищої Кропивни біля цукрозаводу, повз клуб, через греблю в центр села. Біля млина їх загнали у воду, як скотину і вони спрагло пили.

Зупинилися вони на ніч в центрі біля клубу, де зараз парк і стоїть пам'ятник. Люди поприносили хто що мав – хліб, молоко, сало, яйця та інші продукти. Конвоїри не підпускали близько, але й не дуже сварилися. Люди кидали харчі через їхні голови. ... Раненько я побіг туди знову, бо жив недалеко, але вже нікого не застав. Казали люди, що то були в'язні чи то з Вінницької чи то Брацлавської тюрми. Казали, що вночі їх погнали далі на Білки. А може це тільки так казали, а насправді вони лежать у тій могилі, що під Гнатківським лісом» [4].

В цій страдницькій колоні був і уродженець села Ситківці Василь Кузик, який гарно вчився в школі і після закінчення семирічки навчався в Брацлавському технікумі. Після його закінчення його взяли в Ситковецьке сільпо бухгалтером. У нього під час ревізії виявили нестачу в 500 карбованців. І молодого хлопця було засуджено на п'ять років неволі. Відбував покарання у Вінницькій тюрмі. Попав на етап. Рідні дізналися, що арештантів будуть гнати через Ситківці. Мати взяла вузлик з харчами і намагалася його кинути сину, але конвоїр вдарив її прикладом рушниці і вона впала. На світанку їй вдалося таки передати харчі, але скористатися ними хлопчині не судилося. Його, як і всю колону в'язнів, ймовірно вбили того ранку біля Гнатківського лісу [5].

Це сталося за кілька днів до приходу фашистських окупантів у Немирівський район. Сільському хлопчині Леонідові Потребенку тоді ледь виповнилось тринадцять років. Жив він із своїми рідними у селі Мухівці за 8 кілометрів

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

від містечка Немирова. Його батько працював у Мухівцях головою колгоспу. Під великим секретом він розповів своєму синові, що напередодні приходу німців до нього зателефонував начальник Немирівської районної міліції Войтенко і наказав, щоб той прислав до «Холодного яру» «надійних хлопців», аби ті поховали там вбитих людей.

Голова колгоспу виконав наказ начальника міліції. Він і сам поїхав подивитися на місце страти. В його очі впала жахлива картина: людей розстрілювали на схилі яру, а потім стягували вниз і складали. Було майже 30 трупів. Більшість була селянами з мозолястими руками, в домотканих сорочках і постолах.

Довгий час про цих приречених не було ніяких звісток, і лише в останній час про них розповів мешканець Немирова, нині вже пенсіонер Л. Г. Потребенько, батько якого був свідком страти невинних людей [7]

Наприкінці травня 1943 р. німецькі окупанти, намагаючись здобути політичний капітал, розпочали розкопки таємних поховань НКВС у Вінниці. Було створено міжнародну комісію фахівців судової медицини, яка проте «не займалася тими жертвами, що були знайдені у в'язниці при відступі більшовиків з Вінниці в 1941 році, і тими червоноармійцями, яких було знайдено розстріляними біля вокзалу із скрученими по кількох докупі колючим дротом. Про це німцями було офіційно повідомлено ще в 1941 році. Також не розкопувалося великої могили в парку ім. Козицького – жертв ЧК-ГПУ в 1923 році» [8, с. 39].

Мешканець Вінниці Опанас Скрепка дав таке свідчення слідчому комісії, що він у 1941 р. «після вступу німецьких військ, на пораду міського голови, розкопав кілька ям біля залізничної станції, неподалік від міської тюрми. Там було три ями, про які я вже знав. В одній

ямі ми знайшли тіла 60 цивільних, зв'язаних докупі по п'ять чи шість. У другій ямі також були виявлені тіла цивільних, розпізнані по одягу та документах, знайдені при них, як «буковинці» [8, с. 143].

Міжнародна комісія «виявила також, що у Вінниці в тих роках було аж три тюрми (до революції була лише одна). ... У роках 1937-1938, себто в період так званої «єжовщини», у всіх тюрмах перебувало постійно в середньому 30 тисяч в'язнів» [8, с. 197]. Одна з них ще в перші роки радянської влади слугувала концтабором для перевиховування антирадянських елементів. На початку 50-років минулого століття цю тюрму реконструювали і зробили школу №26. Випадково відкрили замурований і замаскований підвал і в ньому виявили скелети в'язнів 1941 р. «Стіни аж до стелі були вицяткувані якимось дивним

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

трафаретом. Згодом виявилось, що «трафарет» - то написи кров'ю: «Помираю. Петро з Сумщини» та інші, не менш жахливі. Тоді відбійними молотками зняли штукатурку і зробили підвал як новенький» [9].

Автор плекає надію, що запропонований матеріал сприятиме очищенню громадської свідомості від брехні, фарисейства, різноманітних міфів, перекручень і фльсифікацій, якими ще донедавна так рясно «оздоблювала» наше життя компартійна пропаганда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Т. 2. Київ, 1994. 688 с.
2. Давидюк А. Т. Лікарська гекатомба. Вінниця, 2009. 268 с.
3. Злочини комуністичної Москви в Україні в літі 1941 року. Клайпеда, 1991. 95 с.
4. Покришук О. І. Що сталося в Юрковецькому лісі. *Вінниччина*. 21 травня 1996.
5. Записала влітку 2007 р. Антоніна Гуцаленко, бібліотекар із Ситківцево.
6. Записала 2016 р. Антоніна Гуцаленко.
7. Рекрут Я. Не приховуй «Холодний Яр». *Подолія* 1996. 20 червня.
8. Вінниця: злочин без кари (Документи, свідчення про большевицькі розстріли у Вінниці в 1937-1938-х роках). Київ, 1994. 333 с.
9. Микола Чернолюк. Від концтабору до школи. *Електронна газета «Головне на Вежі»*. 27 липня 2019 р.

*Стаття надійшла до редакції
02 листопада 2024 р.*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЧЕРЕЗ УСВІДОМЛЕНІСТЬ: ІНТЕГРАЦІЯ МАЙНДФУЛНЕС-ПРАКТИК, СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА АУТОГЕННОГО ТРЕНУВАННЯ

УДК 613.86

БОРБИЧ НАТАЛІЯ,

кандидат педагогічних наук, проректор з навчальної роботи

КОВАЛЬЧУК ІРИНА,

кандидат філософських наук, доцент

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Анотація. У роботі розглядається соціально-емоційне та етичне навчання, майндфулнес-практики та аутогенне тренування як дієві інструменти здоров'язбереження.

Ключові слова: усвідомлення, майндфулнес, майндфулнес-практика, соціально-емоційне та етичне навчання, аутогенне тренування.

Постановка проблеми. В умовах війни в Україні питання здоров'язбереження молоді набуло критичної значущості. Постійні стреси, небезпека, тривожність, навчання в умовах нестабільної інфраструктури, втрата близьких, невизначеність щодо

майбутнього, переміщення (зміна місця проживання, роботи, навчання) та соціальна ізоляція створюють величезний тиск на психоемоційний стан здобувачів освіти. Окрім цього, сучасні студенти стикаються і з іншими викликами, такими як навчальне навантаження,

соціальні проблеми, постійний вплив цифрового середовища та постійне нарощування обсягів інформації. Це все, у свою чергу, негативно впливає на їхнє фізичне здоров'я, мотивацію до навчання та здатність ефективно взаємодіяти з оточенням.

З огляду на вказані причини, вважаємо, що інтеграція майндфулнес-практик, соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) і аутогенного тренування в освітній процес є актуальним і важливим кроком. Вказані інструменти можна використовувати, зокрема, для підвищення рівня усвідомленості та адаптивності, формування навичок саморегуляції та розвитку усвідомленого ставлення до свого стану, профілактики та подолання стресу й виснаження, підтримки емоційного благополуччя, створення безпечного освітнього середовища, формування культури здоров'я тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із перших використав у 70-і роки ХХ століття у науковому просторі поняття практики уважності з англomовною назвою *mindfulness* «майндфулнес» Джон Кабат-Зінн. Актуально тема є і для українських дослідників. Зокрема, молоді вчені в магістерських роботах описують проведені експерименти та аналізують останні дослідження впливу майндфулнес-практик на соціальну тривожність молодших школярів (Ю. Атаманчук), дають власну оцінку майндфулнес-практикам та проведенням дослідженням з метою оцінки впливу майндфулнес-практик на вольову сферу дітей молодшого шкільного віку (О. Германович) та ін. Щодо особливостей соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) та його впровадження в освітній процес актуальні дослідження вчених – О. Венгловської, О. Марущенко, О. Федоренко та ін. Команда ГО «ЕдКемп

Україна» активно працює над тим, аби успішно розвивати ці навички у здобувачів освіти і педагогічної спільноти (О. Елькін, О. Масалітіна та ін.). Питання аутогенного тренування досліджували Йоганн Шульц (автор методики), Гусак В.В., Галан Я.П., Єфремова А.Я. та ін.

Мета – дослідити та обґрунтувати ефективність інтеграції майндфулнес-практики, СЕЕН та аутогенного тренування як інструментів здоров'язбереження в освітньому середовищі для стабілізації психоемоційного стану студентів, зокрема, в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Усе вищеперераховане посилює вимоги до педагогічних працівників, які окрім навчальної діяльності стають опорою для студентів, допомагаючи переживати стрес, тривогу та психологічну напругу. Вміння надавати за потреби психологічну підтримку учасникам освітнього процесу сьогодні виступає однією з обов'язкових вимог до педагогічних працівників (є обов'язковим напрямом підвищення кваліфікації педагогічних працівників). Ефективними інструментами у профілактиці та вирішенні вищезазначених проблем можуть бути майндфулнес-практики, СЕЕН та аутогенного тренування. З'ясуємо коротко зміст та основні функції кожної із практик.

Термін «майндфулнес» у 1970-х роках увів в обіг американський професор медицини Джон Кабат-Зінн для означення «безоцінкової усвідомленості, яка виникає внаслідок свідомого скерування уваги на теперішній момент власного досвіду» [2]. Майндфулнес може бути одним зі способів упоратися з емоційним дискомфортом, підвищити продуктивність і розвинути здорові стосунки з іншими людьми.

Практики, що навчають бути повністю присутнім у теперішньому моменті –

«тут і зараз» – називають майндфулнес-практиками. Вони допомагають помічати звичні стани свідомості, контролювати увагу та поведінку. Люди, які практикують майндфулнес, не настільки вразливі до стресу, оскільки менш схильні до нав'язливих думок. Це своєю чергою зменшує ретравматизацію та допомагає опрацьовувати події та ситуації, що виснажують [2].

Варто наголосити, що майндфулнесу властиве поєднання давніх філософських та сучасних психологічних концепцій. Зокрема, усвідомлення – одна з основних цілей буддистських медитативних практик. Також практики усвідомлення присутні в духовних традиціях східного християнства (наприклад, ісихазму), у молитовній практиці «стишення думок». Із давніх філософсько-релігійних течій майндфулнес взяв ідею пробудження, мотивації до життя у гармонії зі собою, іншими людьми та світом, знаходження можливості повноцінно проживати мить «тут і зараз». Повнота свідомості допомагає цінувати кожен мить, ставитись до потоку життя без засуджень та очікувань, що, в свою чергу, призводить до формування стресостійкості, стійкого ментального імунітету та психологічної гнучкості, опірності до депресії та тривоги. Вагомо, що у сучасних психологічних концепціях принцип «тут і зараз» є базовим у гештальт-терапії, танце-руховій терапії, тілесно-орієнтованій психотерапії [6, с. 62].

Соціально-емоційне навчання (СЕН) (Social and Emotional Learning, SEL) – це процес, за допомогою якого людина розвиває навички для ефективного управління емоціями, встановлення здорових міжособистісних відносин, прийняття відповідальних рішень і досягнення особистих та професійних цілей. СЕН охоплює кілька ключових аспектів: розвиток самосвідомості, саморегуляції, соціальної свідомості,

навичок взаємодії та відповідального прийняття рішень. У середині 90-х роках ХХ ст. американський психолог Деніел Гоулмен, автор однієї з найбільш відомих концепцій емоційного інтелекту, опублікував книгу «Емоційний інтелект», де навів аргументи на користь так званої «емоційної грамотності» – коли діти навчаються розрізняти власні емоції, давати собі з ними раду й співпереживати іншим; описав, як користуватися цією навичкою для розвитку гармонійних взаємин та прийняття зрілих соціальних рішень [1, с. 6]. Він називає програму соціально-емоційного та етичного навчання «СЕН 2.0», натякаючи на більш просунутий рівень СЕЕН (порівняно з соціально-емоційним напрямом як таким) [9, с. 7].

Причина, яка спровокувала доповнення соціально-емоційного навчання етичним аспектом, за словами Далай-лами, була наступна: «люди 20-го століття» настворювали глобальних проблем – поглиблення економічної нерівності, посилення протистоянь «ми проти них», загальне підвищення температури на планеті, – які доведеться вирішувати «людям 21-го століття» [1, с. 6].

Програма соціально-емоційного та етичного навчання була презентована світові на першій міжнародній конференції SEE Learning, що відбулася 4–6 квітня 2019 року в Делі (Індія). І лише за декілька років подальшого активного впровадження вона стала однією з найбільш популярних у світі програм розвитку соціально-емоційних навичок. Станом на 2023 рік була імплементована в 144 країнах (з них у 24 – на системному рівні, зокрема, і в Україні) [8, с. 10]. Пілотування програми СЕЕН в Україні відбулося на базі 26 закладів освіти з 23 областей України у 2019 році в рамках п'ятирічного всеукраїнського освітнього експерименту за участю Інституту модернізації змісту

освіти та Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.

Сильною стороною СЕЕН є розвиток вимірів (усвідомленості, співпереживання та залученості) на трьох рівнях: особистісний (я), соціальний (я – у групі, родині, з друзями), системний (я – в країні, системі, на континенті, на планеті). Реалізація практик СЕЕН передбачає проходження певних етапів: засвоєння знань, критичне їх осмислення та втілене розуміння. Кожен рівень передбачає певні вправи для формування відповідних навичок.

Вищезазначені особливості соціально-емоційного та етичного навчання вказують на важливість його використання в освітньому процесі. Його інтеграція в освітній процес має численні переваги: поліпшення академічної успішності; формування позитивного соціального середовища; зниження рівня конфліктів в академічній групі, запобігання психологічним проблемам (розвитку стресостійкості та психічного здоров'я здобувачів освіти, знижуючи ризики розвитку тривожних станів, депресії та агресії) тощо. Загалом, компоненти СЕЕН мають вплив на розвиток емоційного інтелекту, що в умовах пандемії і повномасштабного вторгнення грає досить важливу роль.

Ще одним із ефективних засобів релаксації, яка позитивно впливає на управління емоційним станом здобувачів освіти під час освітньої діяльності, допомагає при знятті нервових і розумових перевантажень, фізичних напружень та сприяє зміцненню нервової системи, постає методика аутогенного тренування [4, с. 469]. В чому полягає суть методики аутогенного тренування? Метод є простим, але потужним і ефективним способом релаксації, відновлення працездатності після втоми або важкого і напруженого дня, регуляції нервово- емоційного стану, розвитку

вольових якостей, боротьби з безсонням, при роздратуванні і хвилюванні.

Аутогенне тренування – це метод психотерапії, який полягає в самостійному входженні в аутогенний стан, його використанні та самостійний вихід з нього. Даний метод застосовується з метою корекції тривожних, психосоматичних і депресивних розладів. Аутогенне тренування засноване на м'язовому розслабленні, самонавіюванні й самовихованні [7]. Автором методики є німецький психотерапевт Йоганном Шульцем. Вчений помітив, що фізіологічні зміни супроводжуються різними відчуттями. Наприклад, коли капіляри наповнюються кров'ю і шкіра червоніє, ми відчуваємо тепло, а релаксація м'язів супроводжується відчуттям важкості. Шульц запропонував метод, при якому певний фізіологічний стан можна викликати самостійно.

Основні положення методики можна визначити наступним чином: вміння швидко і глибоко викликати повне розслаблення м'язів тіла, впливати на глибину і ритм дихання, викликати відчуття тепла в кінцівках, області живота, прохолоди в області лоба [4, с. 467]. Особлива увага в процесі аутогенного тренування приділяється оптимізації емоційно-вольової підготовки, яка складається з трьох основних завдань: навчання заспокійливому варіанту аутогенного тренування; навчання мобілізуючому варіанту; робота над удосконаленням особистих якостей за допомогою емоційно-вольової підготовки [5, с. 44]. Аутогенне тренування має численні позитивні впливи на психіку й організм людини, адже: сприяє появі стану спокою і точності рухів шляхом зняття стану психічної напруги; підсилює самоконтроль, що усуває стан боязкості, страху, паніки; попереджає втому і марну витрату нервової енергії, збільшує,

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

зокрема, опірність станам стресу; регулює мускульний тонус і вегетативні функції організму тощо [3, с. 152]. В цьому плані дуже потужний результат аутогенне тренування як засіб саморегуляції психічних процесів корисний для використання спортсменами.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, кожна із вищеназваних методик має своє призначення і відповідно дає свій результат. Майндфулнес-практики можуть допомогти студентам навчитися заспокоювати розум і приймати обставини «тут і зараз», знижуючи рівень тривожності. Наприклад, вправи на усвідомлене дихання чи тілесне сканування допомагають опанувати стрес. СЕЕН сприяє розвитку емпатії, навичок взаємопідтримки та стійкості до негативних соціальних впливів. Це важливо для створення дружнього та безпечного освітнього середовища навіть у кризових умовах. А ще інструменти

СЕЕН сприяють формуванню взаємопідтримки серед студентів і викладачів, знижуючи рівень конфліктності та ізоляції. Аутогенне тренування може стати корисним інструментом для релаксації, нормалізації сну та зниження симптомів тривожності, що особливо актуально для студентів, які пережили сильні емоційні потрясіння. Аутогенне тренування дозволяє нормалізувати фізіологічний стан та заспокоїти нервову систему, і навіть покращити якість сну.

Отож, майндфулнес-практики, СЕЕН та аутогенне тренування цілком коректно розглядати як інструменти здоров'язбереження, адже вони сприяють підтримці психоемоційного та фізичного здоров'я, зниженню рівня стресу і тривожності, покращенню когнітивних функцій та загального добробуту. Між названими практиками є спільні риси та відмінності, що може стати предметом наступних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / за заг. ред. О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. Харків: Дім реклами, 2019. URL: <http://surl.li/oujvup> (дата звернення: 18.10.2024).
2. Виговська Ірина. Як майндфулнес-практики можуть допомогти адаптуватися до нового життя: поради психолога. 31 серпня 2022 року. URL: <http://surl.li/fmyuyn> (дата звернення: 22.10.2024).
3. Гусак В.В., Галан Я.П. Аутогенне тренування як метод психологічного відновлення юних спортсменів у передзмагальний період. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2012. №5(1). С. 151–154. URL: <http://surl.li/geosop> (дата звернення: 23.10.2024).
4. Єфремова А.Я. Методика аутогенного тренування, як ефективний засіб зняття нервово-емоційної напруги у студентів вищих навчальних закладів. *Humanities Education Issues*, 2015. С. 466–470.
5. Єфремова А.Я. Методика аутогенного тренування як елемент професійно-прикладної фізичної підготовки студентів технічних вищих навчальних закладів. *International Journal of Education and Science*, 2019. Vol. 2, No. 4. С. 44.
6. Ковальчук І.Л. Філософські аспекти майндфулнес-практики та можливості її використання в освітньому процесі. *Методологічні та методичні проблеми викладання соціально-економічних дисциплін у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (тез, статей) учасників ІХ науково-практичної конференції (21 листопада 2019 року) / за наук. ред. д-р філос. наук, доц., доц. кафедри гуманітарних*

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

наук Херсонської державної морської академії А. М. Лещенко; канд. істор. наук Б. М. Зека / укл. А. С. Фарина, Т. Й. Жалко. Луцьк : Волиньполіграф, 2019. С. 60–64.

7. Кривко Анна. Аутогенне тренування: що це, ефект, вправи. 15.08.2020. URL: <http://surl.li/ozrqpj> (дата звернення: 25.10.2024).

8. СЕЕН-путівник. Соціально-емоційне та етичне навчання: освітня програма для навчання серця й розуму / гол. ред. О. Елькін. 2-ге вид. Київ: ТОВ «Інжиніринг», 2023. 148 с. URL: <http://bit.ly/companionseelukraine> (дата звернення: 24.10.2024).

9. Упровадження компонентів розвитку емоційного інтелекту в учнівства: практичний порадник педагогам закладів загальної середньої освіти / Венгловська О. А., Елькін О. Б., Марущенко О. А., Федоренко О. Ф. УІРО, 2023. 18 с. URL: <http://surl.li/pbtrmr> (дата звернення: 18.10.2024).

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р.*

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ

УДК 378.093.2.011.3-52:37.091.2-043.84

ДРОВОЗЮК ЛІДІЯ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. *Визначено роль та способи активізації пізнавальної діяльності здобувачів педагогічної освіти як фактора інтенсифікації навчання. Серед них: адаптування змісту освіти, методики навчання до реальної освітньої ситуації, потреб здобувачів освіти, динаміки навчального процесу; способи і засоби активізації когнітивної сфери, мотивації, комунікації; створення сприятливого освітнього середовища, формування навчальних та дослідницьких умінь.*

Ключові слова: *інтенсифікація освіти, активізація пізнавальної діяльності, загальнонавчальні уміння, інтерактивне навчання*

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах інформаційного суспільства потребує від суб'єктів освітнього процесу інтенсивного навчання, під яким дослідники розуміють посилення, збільшення результативності навчальної праці та якості навчальної роботи [1, с. 21].

Проблема інтенсифікації навчання з'явилася у науковому дискурсі у 70-х роках ХХ ст. як спроба знайти шляхи подолання розбіжності між об'ємом знань, умінь і навичок, які повинні засвоїти здобувачі освіти та кількістю зарезервованого для цього часу.

Пропонувалося йти шляхом міжпредметних зв'язків, проблемних методів навчання, інтегрованих курсів, факультативів, оптимізації навчального процесу.

Починаючи з 90-х років важливим засобом інтенсифікації навчання стали інформаційні і комунікаційні технології (Р. Гуревич, Д. Лазнюк, М. Кадемія, Ю. Красильник, І. Шахіна), які суттєво підвищують продуктивність навчальної праці. Поряд з новими технологіями, на думку багатьох дослідників важливим чинником інтенсифікації навчання, є також активізація з допомогою викладача навчально-пізнавальної

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

діяльності здобувачів освіти (Х. Бахтіярова, С. Буханєвич, М. Голубєва, С. Малихіна, М. Радченко, Н. Романишина, Т. Садова, Н. Софій, І. Степанець, В. Тюрина та ін.).

Мета дослідження – з'ясувати роль активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів педагогічної освіти, як чинника інтенсифікації навчання.

Завдання дослідження – з'ясувати сутність поняття «активізація навчально-пізнавальної діяльності» та схарактеризувати способи її стимулювання викладачем у процесі професійно-педагогічної підготовки здобувачів педагогічної освіти.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності розглядається нами як процес спонукання викладачем здобувача освіти до цілеспрямованої, енергійної навчально-пізнавальної діяльності.

Здобувач освіти стає активним, якщо він опиняється у ситуації, яка спонукає його вирішувати навчальні проблеми. Щоб створити таку ситуацію викладач повинен уміти швидко адаптувати зміст навчання, його методикі відповідно до обставин, потреб здобувача і динаміки навчального процесу. Стимулюючим фактором є також власна персона викладача, його авторитет, стиль спілкування, моральні, професійні якості та цінності.

Інтенсивно працювати на заняттях спонукають інтерактивні методи і прийоми, які створюють миттєвий зворотний зв'язок, за якого викладач і аудиторія перебувають у процесі творчого пізнавального обміну. Навчання стає не рутинним виконанням завдань, а таким, що змушує до динамічного прийняття рішень і до комунікації у групі.

Дослідники пропонують способи активізації аудиторії під час лекцій: лекція-візуалізація, проблемна лекція, лекція-діалог, лекція з аналізом педагогічних ситуацій. Доречно

використовувати логіко-композиційні прийоми (інверсія, протиставлення, парадокс); психологічні (варіативність, альтернативність поглядів, яскраві приклади, літературні образи, цитати, гумор); мовленнєві (образність мови, інтонаційна виразність) та ін. Наприкінці лекції здобувачам пропонується самим зробити висновок, поставити запитання до змісту [2, с.30].

Гарні результати приносить диференціація навчальних завдань. Зокрема, ми до семінарських і практичних занять ми пропонуємо варіанти завдань трьох рівнів складності, які здобувачі обирають вільно. Перший варіант орієнтований на репродуктивну діяльність, тому для підготовки достатньо обмежитися підручником. Другий варіант – завдання підвищеної складності, виконання яких потребує частково-пошукової роботи, третій – творчі завдання. Це може бути порівняння поглядів видатних педагогів на окрему проблему, дослідження педагогічної ідеї у її розвитку, написання педагогічного есе. Творчі завдання не мають однозначних відповідей, і цим вони принципово відрізняються від традиційних питань, тестів, вправ, які вимагають «правильних» відповідей. Отриманий студентом результат є унікальним і відображає ступінь його творчого самовиявлення. Відповідно, до рівнів складності виконаних завдань, відбувається й їх оцінювання.

На заняттях з історії педагогіки інтерес викликає красназавчий матеріал, який стосується історії освіти регіону, рідного міста, села.

Стимулюючу дію має також професійна проблематика, яка стосується безпосередньо роботи вчителя, а також його суспільного статусу.

Важливо опиратися на інтерес здобувача освіти до професійного становлення, усвідомлення соціальної і

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

морально-психологічної цінності педагогічної професії.

Навчальній активізації сприяють також емоційні стимули, до яких відносять вербальні і невербальні засоби, методи творчої діяльності (гра, змагання, пошуково-дослідницька та творча діяльність), атмосфера взаємоповаги, співробітництва, успіху [3, с. 215].

Ефективна навчально-пізнавальна діяльність неможна без загальних та спеціальних навчальних умінь і навичок, формуванню яких приділяємо увагу з перших днів навчання (як конспектувати, робити виписки, користуватися різними джерелами інформації, пошуковими системами, довідковими виданнями, показниками літератури, періодикою, навчальною та науковою літературою).

Не менше значення мають й організаційні навички, прийоми тайм-менеджменту.

Отже, активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти є одним із чинників інтенсифікації процесу навчання. Залежно від спрямованості активізації, її впливи на здобувача освіти можна поділити на три групи: 1) способи і засоби активізації пізнавальних процесів; 2) способи і засоби створення сприятливого для навчально-пізнавальної діяльності середовища; 3) оптимізації навчання, оволодіння навчальними та дослідницькими вміннями. У перспективі доцільним є розробка проблеми активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності у світлі інтенсифікації педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малихіна С.В. Понятійно-категоріальне розуміння дидактичної інтенсифікації навчальної діяльності студентів вищої школи *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер. : Педагогіка. 2013. Т. 215. Вип. 203. С. 20-23. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_6

2. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. І.М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2011. URL : <https://esu.com.ua/article-12399>

3. Радченко М.І., Голубева М.О., Бахтіярова Х.Ш. Засоби активізації пізнавальної діяльності студентів на лекціях *Наукові записки НаУКМА*. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2015. Т. 175. С. 29-32

4. Ставицька Н.П., Ставицький С.О., Войналович О.О. Емоційне стимулювання як важливий фактор підвищення ефективності навчання. *Сучасні технології управління навчальним процесом у вищих медичних навчальних закладах*: матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю. Полтава, 2014. С.215-216

*Стаття надійшла до редакції
28 листопада 2024 р.*

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЧИ ГУМАНІЗАЦІЯ?

УДК 373.2.016:001.895

ІВАНОВА НАТАЛІЯ,

*доктор філософських наук, доцент
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»*

Анотація. стаття розкриває проблему впровадження інноваційних технологій дошкільної освіти в процес підготовки вихователя у вищому навчальному закладі.

Закцентовано увагу на гармонізації процесів інтенсифікації освітнього процесу та гуманізації освітнього простору ЗВО.

Ключові слова: дошкільна освіта, інновації, інтенсифікація, Нова українська школа, гуманізація, партисипативний супровід.

Постановка проблеми. Інтенсифікація освітніх процесів в Україні – явище досить поширене в останні десятиліття. Концепція Нової української школи в ідеалі була спрямована на те, щоб гармонізувати тенденції розвитку дитини дошкільного віку, яка готується до школи, і дитини-школяра, яка починає навчання в школі – з однієї сторони, і викликами соціуму з іншої сторони. Адже, стрімка зміна соціокультурної реальності, в якій ми живемо, трансформація нашого суспільства в інформаційно-технократичне – вимагало відповідних освітніх змін. Освіта, як відомо, в першу чергу покликана соціалізувати дитину, підготувати її до життя в постійно змінюваному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З даної проблеми є чимало наукових досліджень українських вчених – З. Атаманюк, Є. Борінштейн, Є. Дурманенко, К. Крутій, О. Семенов, О. Фаст, А. Циплюк та інші. Проте, потребує уточнення й аналізу проблема пошуку ефективних шляхів співпраці усіх суб'єктів освітньої взаємодії на основі гуманізації освітнього простору, що і є метою даної публікації.

Виклад основного матеріалу. Українські науковці в галузі освітнього менеджменту (І. Воскова, О.Казаєва, Н. Титова, О. Нікітіна та ін.) зазначають, що партисипативні методи досить ефективні в становленні та професійному зростанні сучасних педагогів [1, с. 23]. На даному підході наголошує О.Фаст, адже, оновлення методологічних підходів сприятиме партисипативності не тільки управлінських процесів та комунікацій, але і розширить потенціал діалогізації

освітньої взаємодії. Розв'язання даної проблеми впливатиме на паритетність педагогічної взаємодії, дозволить кожному студенту проявити власну активність на кожному етапі професіоналізації [2, с.202].

Становлення студента бакалаврату як майбутнього професіонала дошкільної справи залежить від багатьох чинників, в тому числі і від рівня використання інновацій в освітньому процесі вищого навчального закладу. Так, кафедра теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради є однією із тих науково-педагогічних мікроколективів українських закладів вищої освіти, де інноваційні технології впродовж останнього десятиліття досить успішно інтегровані в освітній процес. Згідно планів освітнього процесу, здобувачі ОПП 012 Дошкільна освіта вивчають такі освітні компоненти, як «Інноваційні технології та педагогічна творчість. Педагогіка Ф. Фрьюбеля», «Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Технології STREAM-освіти в дошкільлі», «Ігрові технології в дошкільній освіті (LEGO)» та інші.

Відкриття науково-методичної лабораторії «Інновації в дошкільній освіті» на Факультеті дошкільної освіти та музичного мистецтва стало підсумком та результат освітньої, методичної, дослідницької роботи викладачів і студентів впродовж останніх років. Загальновідомо, що якісна та комплексна підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта є критерієм професіоналізму викладачів, успіху діалогізації освітнього процесу, та й загалом – його партисипативності. Так, продуктивне освітнє середовище

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

представлено облаштуванням міні-моделі розвивального простору, який максимально наближений до умов закладу дошкільної освіти. Педагогіка Фрідріха Фрйбеля, STREAM-освіта, LEGO-технологія, новаторські підходи до роботи з книжкою, халабудотерапія та інші педагогічні технології допомагають майбутнім вихователям дошкільля створювати наближені умови до реального освітнього процесу, відпрацьовувати новітні практики.

Студенти люблять свою Лабораторію під час проведення лекційних і практичних занять, адже там панує особлива атмосфера – творча, жива, щира і неординарна. Із задоволенням відвідують її і стейкхолдери: роботодавці (директорки ЗДО, вихователі-методисти) і наставники-вихователі, логопеди, тьютори, представники інклюзивно-реабілітаційних центрів, громадських і молодіжних організацій (ОМЕР, Молодь змінить Україну та ін.), гості зарубіжжя (Польське Фрйбелівське товариство) та провідні науковці України (академік Алла Богущ, професор Катерина Крутій, професор Олександр

Семенов та ін.). Освітній ретрит «Історія бренду та успіху Mr.Leader», який організований Українським інститутом Дитини і проведений 30 жовтня 2024 року на базі Лабораторії, розширив географію одностудентів викладачів та студентів. Захід зібрав кращих педагогів України, які поділилися практичними інноваціями у дошкільній світі.

Висновки і перспективи дослідження. Відповідь на питання, як інновації в дошкільній освіті впливають на якість надання освітніх послуг – однозначно позитивне. Проте, успіх надання цих послуг залежить від багатьох чинників: рівня професіоналізму науково-педагогічних кадрів, їх відкритості до нового, ефективного у підготовці студентів дошкільної сфери; можливостей студентів практично реалізувати інновації в умовах закладу дошкільної освіти; гуманних і довірливих відносин між викладачами та студентами тощо. Важливо, щоб інтенсифікація введення інновацій та гуманізація освітнього середовища гармонійно поєднувались в умовах підготовки фахівця дошкільної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Казаєва О. А. Використання в освітньому процесі ЗВО партисипативних методів розвитку професійної позиції майбутніх педагогів. *Професійна освіта*. 2014. № 9, С. 22–26.
2. Фаст О. Л. Партисипативний супровід формування педагогічної самоефективності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №68, т. 2, С. 202-207.
3. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf

*Стаття надійшла до редакції
25 листопада 2024 р*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТЬОГО ЗАКЛАДУ

УДК 37.091.12:005.336

ФАЛОВСЬКА ІРИНА,

*кандидат економічних наук, доцент
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»*

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

***Abstract.** The article considers the importance of psychological skills in the formation of management culture and the development of recommendations regarding the psychological readiness of educational managers for their activities.*

***Key words:** psychological skills, educational manager competencies, management culture of a managing manager, labor management, people management, organization management.*

Постановка проблеми. Розбудова сучасної української освітньої галузі на демократичних управлінських засадах спонукає до реформування системи управління закладами освіти всіх рівнів та підготовки їх менеджерів. Становлення нової освітньої системи проходить в умовах інтеграційних процесів, вдосконалення та відновлення пріоритетів суспільства, зміни світоглядних орієнтацій, розширення громадянської і національної свідомості.

Важлива роль у розвитку сучасної української освіти належить керівнику, менеджеру освітнього закладу. Високі вимоги до діяльності менеджера освітнього закладу об'єктивно відображають сутність його діяльності як інтегральної і соціально значущої у суспільстві. Сучасний керівник має виступати свідомим суб'єктом педагогічного процесу і активним діячем соціального та наукового прогресу. Саме тому особливої значущості набуває

проблема управлінської культури керівника та психологічних навичок стійкості менеджера освітньої галузі при управлінні працею, управлінні людьми, управлінні організацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд наукових праць у яких розглядаються питання психології управлінської культури керівників, показує, що управлінська діяльність торкається багатьох наукових сторін. Відповідно, таких як психологічне забезпечення управлінської діяльності, особистісний потенціал керівника, психологізація процесу підготовки майбутніх фахівців до специфіки

управлінської діяльності, гуманізація професійної підготовки управлінських кадрів (А. М. Бандурка, Л. М. Карамушка, С. Г. Москвичев, В. В. Рибалка, О.Г. Романовський, В.І. Свистун та ін.

Мета: проаналізувати поняття «управлінська культура керівника навчальних закладів» та визначити психологію її формування в сучасному закладі освіти.

Виклад основного матеріалу. Зараз в Україні та світі значну роль відіграє культура особистості, так як через невисокий рівень культури в усіх її аспектах, відбувається «застій та деградація» в усіх сферах діяльності. Будь-які досягнення керівника навчального закладу впливають на ріст його культури і навпаки, відсутність загальної культури позначається на ступені його професійної діяльності, у тому числі й управлінської.

Управлінська культура керівника закладу освіти – це набір інтегральних характеристик управлінських рис керівника, що складається із ціннісних психологічних засад управлінської діяльності, гуманістично зорієнтованих моделей поведінки, відповідного стилю управління, інноваційних управлінських технологій.

Психологічна культура менеджера включає в себе знання психологічних закономірностей розвитку та прояв психіки особистості, психологічних аспектів спілкування та взаємодії в різних соціальних групах, знання психології управління, а також уміння використовувати набуті знання. Значне

місце у підготовці менеджерів в Україні належить вищим навчальним закладам.

Ефективність формування професійної компетентності менеджера у навчальному закладі в значній мірі залежить від наявності у плані підготовки психологічних дисциплін; відповідного, сучасним вимогам розвитку бізнесу та менеджменту, змісту навчальних програм дисциплін, професійних знань та навичок викладачів кафедри у своїй діяльності. Розвиток психологічної компетентності на основі вивчення психологічних дисциплін обмежується вивченням дисципліни "Психологія". Зміст таких дотичних до психології дисциплін як "менеджмент", "психологія менеджменту організацій", "управління персоналом", "освітній менеджмент", "організація праці менеджера" часто носить структурно-технократичний характер. В значній мірі це обумовлено тим, що при визначення поняття "менеджмент" практично ігнорується така його сутнісна та змістовна сторона визначення: "менеджмент - це управління людьми"[2].

Управління, як функція менеджменту і характерний вид діяльності, звичайно має власну культуру, яка є складовою загальнолюдської культури і практичною формою здійснювання загальнолюдських культурних здобутків в управлінській сфері. Щодо сутності управлінська культура представляє систему здобутків в організації і реалізації управління, організації праці підлеглих, застосовуванні методів, засобів і

принципів управління, а також вимог, які входять до систем управління і працівників, які зумовлені нормами права, а також принципами та традиціями загальної та професійної моралі [1].

Висновки і перспективи дослідження. Теоретичне дослідження питання формування управлінської культури керівника навчального закладу за останнє десятиліття виявило тенденції, помітного росту інтересу учених, педагогів-практиків у дослідженні цього запиту, що говорить про її вагомість і соціальну значущість. Відповідно сприяти формуванню управлінської компетентності в системі підвищення кваліфікації можливо, якщо керівники будуть мотивовані на безперервний процес підвищення особистої кваліфікації. Відповідно, управлінська культура і компетентність керівників, з одного боку, міцно пов'язано із загальною культурою особистості, загальнолюдською та професійною культурою, а система цінностей управлінської діяльності – з системою цінностей суспільства, конкретної професійної спільноти й особистісними цінностями керівників, а з іншого – представляють інтегроване професійно-важливе утворення, яке характеризує особливості системи їх управлінських знань, навичок, умінь, здатностей й актуалізується в професійній свідомості, стилі управлінської діяльності, управлінській етиці та поведінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Прищак М. Д. Психологія управління в організації: навч. посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. [2-е вид., доп., перер.]. Вінниця : ВНТУ, 2016. С. 72 - 81.
2. Психологія освітнього менеджменту: навч.-метод. посібник / укл. Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 296 с.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

**У ПАРТНЕРСТВІ ДО РЕЗУЛЬТАТУ: АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ТА ЛІЦЕЮ**

УДК 37.062③373.3+378.093.2:37)](477/82)

ПЕТРЕНЮК ЗОЯ,

заступник директора

КЗЗСО «Луцький ліцей №23 Луцької міської ради»

КОВТУНЕЦЬ ОКСАНА,

учитель початкових класів

КЗЗСО «Луцький ліцей №23 Луцької міської ради»

***Анотація.** Стаття містить матеріал про співпрацю Луцького ліцею №23 з Луцьким педагогічним коледжем та партнерство у підготовці майбутніх учителів початкових класів до організації формульованого оцінювання здобувачів освіти початкової школи.*

***Ключові слова:** формульоване оцінювання, партнерство, освітнє середовище.*

Реформа, що відбувається в освіті, у першу чергу вимагає не зміни програм та методики викладання, а зміни вчителя з його підходами до організації освітнього процесу. Сучасне життя безупинно змінюється. У здобувачів освіти та батьків з'являються нові вимоги до школи, нове бачення її ролі для особистості в майбутньому. Саме від учителя залежить, наскільки цікаво буде дітям у школі, чи почуватимуть вони себе комфортно та впевнено, як сформується інтерес до навчання, наскільки міцними будуть отримані знання та чи зможуть випускники НУШ застосувати набуті навички в реальному житті. Сучасний педагог - це людина, яка здатна сприйняти особливості кожного і зробити це іншим, не критикуватиме, а навчатиме критично оцінювати результат роботи, не порівнюватиме з оточуючими, а допоможе розгледіти власні таланти та здібності. Це партнер батьків та дитини, який зважає на емоції, допоможе почуватися вільно, навчитися спілкуватися з оточуючими, зуміє налагодити ефективну взаємодію в учнівській спільноті, зокрема взаємооцінювання. Навчить це робити толерантно, делікатно і водночас конструктивно.

Наш ліцей налагодив тісні партнерські стосунки із Луцьким педагогічним коледжем, випускники якого - наші педагоги та члени дирекції. Студенти проходять у нашому закладі педагогічну практику, спостерігають за роботою досвідчених педагогів, переймають досвід тощо.

Один із напрямків роботи методичного об'єднання учителів початкових класів ліцею - створення ситуації успіху здобувачів освіти через організацію оцінювання. Оскільки наш освітній заклад є базовим серед освітян міста з питання формульованого оцінювання, що є невіддільною складовою освітнього процесу, то напрацюваннями наших педагогів ми також ділимося із студентами педагогічного коледжу.

Початкова школа нашого ліцею успішно впроваджує ідеї формульованого оцінювання з 2018 року, спрямовуючи їх на виявлення освітніх потреб здобувачів освіти, побудову їхньої особистої траєкторії, поліпшення процесу здобуття знань відповідно до задекларованих змін у підходах до оцінювання у Концепції нової української школи. Застосовуючи принципи формульованого оцінювання, учитель має змогу не лише відслідковувати поступ учня до навчальних цілей, але і вчасно вносити

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

корективи, визначати ступінь прогресу, рівень навчальних досягнень в оволодінні предметом на певному етапі навчання, отримувати результати відповідно до вимог чинних програм та формування компетентностей.

Свого часу В.О.Сухомлинський підкреслював, що «правильно організована перевірка і оцінка знань учнів являє собою обмін духовними багатствами, передачу їх із розуму в розум, із серця в серце. При такому контролі в дітей формується бажання не тільки самим добре підготуватися до уроку, належним чином відповісти, а й допомогти в цьому товаришам».

На сьогодні формувальне оцінювання – звична практика для педагогів початкових класів НУШ. Це оцінювання, яке допомагає учню розвиватися, «навчитися вчитися», вибудувувати власну траєкторію розвитку та досягнення мети.

Формувальне оцінювання стало вже звичним для учнів та педагогів Нової української школи (НУШ). Це оцінювання, яке допомагає учню "навчитися вчитися". Це коли учень має навчитися ставити конкретні цілі свого навчання, планувати, як їх досягти, вчитися самостійно знаходити та виправляти свої помилки, оцінювати свої успіхи та невдачі, планувати шлях від неуспіху до успіху. Формувальне оцінювання – це оцінювання, яке відбувається у процесі навчання задля покращення результатів його. У перекладі з англійської – «assessment for learning». Формувальне (англ. – «formative»).

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1 – 4 класів закладів загальної середньої освіти», затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 р. № 813 «оцінювання рекомендовано розглядати як процес отримання даних

про стан сформованості результатів навчання учнів, аналіз отриманих даних та формулювання на його основі суджень про об'єкт, який оцінюють. Оцінювання здійснюється з метою створення сприятливих суджень для розвитку талантів і здібностей кожного учня/учениці, формування у нього/неї компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей та потреб, а також визначення ступеня якості освітнього процесу та шляхів підвищення його ефективності. Характерною ознакою оцінювання є активне залучення здобувачів освіти до самооцінювання та взаємооцінювання.

Роботу з молодими учителями розпочинаємо з вивчення нормативної бази щодо організації оцінювання здобувачів освіти початкових класів.

Важливою складовою формувального оцінювання є партнерська взаємодія з батьками. У нинішніх умовах модернізації Нової української школи одним із

пріоритетних напрямів є створення сприятливої атмосфери для налагодження взаємовідносин усіх учасників освітнього процесу. Концепція нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між учнем, вчителем та батьками. Насамперед це проявляється у розподілі обов'язків, ролей, завдань та співпраці сім'ї, що базується на добровільних засадах.

Педагогіка партнерства спонукає до діалогу співпраці між батьками та вчителем.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

Саме батьківська спільнота є «провідником» у відносинах між здобувачами освіти та вчителями. Батьки в змозі допомогти вчителю організувати безпечне та комфортне освітнє середовище, налагодити контакт, встановити довіру у спілкуванні. Для ефективної роботи варто проводити індивідуальні бесіди, батьківські збори, різноманітні тренінги, залучати батьків до освітнього процесу.

Партнерство між вчителем та батьківським колективом, залученими до навчання своїх дітей, має особливу цінність та тісний зв'язок. Спільна і злагоджена робота, застосування нових креативних підходів, цікавих форм взаємодії допомагає побудувати активний і згуртований колектив, де цікаво й комфортно навчатися та розвивати свої вміння.

Крім того, діалог з батьками допомагає вчителю зрозуміти, як вони мотивують і підтримують своїх дітей, як допомагають їм вирішувати проблеми чи виконувати домашні завдання, створювати проекти, з'ясувати сильні та слабкі сторони характеру школярів і допомогти їм правильно розвиватися у майбутньому.

Початок партнерства з батьками-батьківські збори, які стають своєрідним згуртуванням команди, яке відбувається на стадії зародження нового

ліцейного колективу. Саме вони задають тон спілкуванню з батьківською групою, що вплине на манеру розв'язання різних ситуацій. Завдяки такій формі організації роботи можна краще зрозуміти та обговорити позиції одне одного, висловити власні зауваження та аргументи.

Першочерговим завданням при проведенні батьківських зборів є атмосфера знайомства. Саме вона сприяє позитивному налаштуванню на майбутню спільну роботу. Батькам пропонується вправа «Вітаю вас!». Мета якої є емоційне налаштування та знайомство з батьками класу; краще пізнання один одного; сприяти згуртованості групи та створенню комфортної атмосфери для успішної роботи; гармонійним відносинам у шкільній команді.

Відповівши на запитання «Для чого ми збираємося?», важливо також окреслити очікувані результати. При формулюванні очікуваних результатів потрібно пам'ятати, що вони мають бути короткими і конкретними твердженнями, які можна виміряти. Тому доречно провести вправу «Наш першокласник».

Дана вправа допоможе вчителю дізнатися, якими рисами наділені майбутні учні з точки зору батьків, та сприятиме покращенню мікроклімату всередині класного колективу; спроектувати діяльність вчителя відповідно до індивідуальних особливостей кожного учня; провести діагностику здобутих якостей наприкінці навчального року та порівняти результати спільної роботи у

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

рамках педагогіки партнерства; створити комфортні умови для партнерських відносин.

Зважаючи на обставини сьогодення, які зробили виклик перед вчителем, партнерство з батьками є невід'ємною частиною ліцеїного життя. Обговорення важливих питань, які стосуються навчання та виховання учнівського колективу дасть можливість знаходити оптимальні шляхи вирішення проблем, компромісні варіанти розв'язання конфліктів. Для вирішення даних завдань, проводиться вправа «Резинка», мета якої полягає у тому, що у житті не варто вчителю завжди розраховувати лише на власні сили. Інколи потрібна допомога інших учасників освітнього процесу, а саме допомога батьків. Учитель має ініціювати нову, глибшу підтримку сім'ї до побудови освітньої траєкторії розвитку дитини.

Тому за сприяння батьківської спільноти у класах організовано роботу з використанням електронних освітніх ігрових ресурсів Smart kids. Що дає змогу активізувати пізнавальні інтереси кожного учня; підвищує позитивну мотивацію до навчання; залучає всіх дітей до освітнього процесу; допомагає інтегрувати матеріал, що вивчається. У початковій школі педагогічні ігри можна використовувати на будь-якому етапі уроку: у процесі актуалізації знань, вивчення нового матеріалу, закріплення, повторення вивченого.

використовуються в проєкті «Smart kids», вдало поєднані тексти, озвучення, малюнки та анімація. Канали сприйняття – зір, слух, тактильні відчуття максимально задіяні, діти легко

засвоюють матеріал. Самі завдання – ілюстрована гра із сюжетом, герої якої реагують на правильні і неправильні дії учнів. Діти миттєво бачать результат виконання та можуть його покращити.

В освітній діяльності вчитель є координатором та організатором. Співпраця та взаємодія між вчителем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи: постійна комунікація вчителя з батьками дозволить швидко та оперативно реагувати на будь-які зміни учня в освітньому середовищі; активна участь та допомога батьків у освітньому житті; організація та проведення спільних поїздок, тематичних свят.

Діалог та багатостороння комунікація між усіма учасниками освітнього процесу створює умови для рівноправності. При використанні вправи «Малюнок на двох» учитель має можливість відстежити тип поведінки учасників батьківської групи. Адже вміння встановити дружній контакт всередині класної спільноти безпосередньо відіграє важливу роль у досягнення поставлених цілей.

Таким чином, педагогіка партнерства є важливою та незамінною в освітній діяльності.

Оскільки сприяє створенню позитивної атмосфери, в якій розвивається

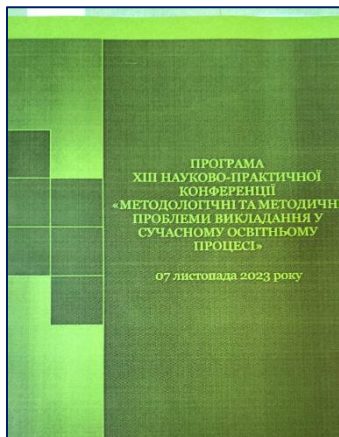
самобутність та індивідуальність учня. Батьки, учителі та учні об'єднанні спільною метою та прагненнями до позитивного результату. Які взаємодіють на принципах добровільності та гуманності. Завдяки таким подходам усі

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

учасники можуть повною мірою включатися до навчання та виховання. Насамперед, це дозволить визначити спільні етапи розвитку дитини; усвідомити права та обов'язки одне одного; вчасно виявити нові виклики; відстежувати зміни у поведінці здобувачів освіти. Така модель співпраці та взаємодії між дорослими неодмінно стане взірцем для школярів. Завдяки такому партнерству вибудовується майбутнє толерантне суспільство.

Під час зустрічей із студентами педагоги ліцею розповідають про створення брендингу педагога – узагальнені матеріали педагогічної діяльності, що включають особистий брендинг педагога, його діяльності, підвищення кваліфікації, участь в

семінарах та практикумах, результатами участі у конкурсах (різних рівнів), висвітлення власного досвіду у фаховій періодиці, участь у конкурсі педагогічної майстерності «Творчі сходинок педагогів», наукових конференціях тощо.

Ми також пропагуємо брендинг методичного об'єднання – це теж свого роду бренд – готовий продукт діяльності методичного об'єднання, матеріали роботи міської творчої лабораторії початкової школи ліцею. Зокрема вчителі – практики нашого методичного об'єднання, спираючись на власний досвід, розробили систему формувального оцінювання школярів, вчать учнів само -

та взаємооцінюванню, співпрацюють з батьками. Критерії оцінювання виставлені на сайті школи і з ними можуть ознайомитися усі бажаючі.

У кейсах учнів знаходяться критерії оцінювання із позначеними відповідними кольорами пелюстки квітки, індивідуальні аркуші «Віночок мого успіху», на яких школярі мають змогу відмітити свій поступ за результатами окремих уроків чи тем. На листках у «серединках квітів» вписано навчальні предмети:

математика, українська мова, англійська мова, ЯДС. Учні за результатами навчальних досягнень

отримують кольорові пелюстки. Кольори відповідають рівням навчальних досягнень учнів. Дані кольори у кожній класній спільноті різні. Ці пелюстки школярі самостійно клеюють у листок, що є індивідуальною справою дитини, пелюстка не демонструється у класі на загал, а кладеться у кейс дитини. Також є чотири вазочки, які демонструють самооцінку, де

учень відповідним кольором зафарбовує вазу у кінці тижня.

На зворотній стороні аркуша - шкала взаємооцінки. А саме три квітки з підписами «усе виконуєш якнайкраще», «ти інколи помиляєшся», «тобі потрібна допомога». Однокласник малює комашку - сонечко на квіточці відповідного кольору. Ці аркуші переглядають батьки щодень, але в кінці тижня пишуть пропозиції для учителя. Дані аркуші учні в кінці тижня кладуть у свої портфоліо.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

Така системна робота викликає серед учнів бажання досягати кращих результатів, вчить доброзичливості у ставленні до однокласників та відповідального ставлення до навчання.

Про власні напрацювання учителі ліцею розповідають студентам коледжу під час засідань, «круглих столів», на наукових конференціях.

Студенти коледжу отримують інформацію про щоденну практику роботи вчителів початкових класів ліцею не лише під час очних зустрічей. Зокрема, інформація про організацію формульованого була розміщена на padlet дошці Департаменту освіти Луцької міської ради у вигляді буктрейлера «Що таке формульоване оцінювання?». Це питання висвітлено у методичних рекомендаціях «Формульоване оцінювання – шлях до успіху учнів початкових класів в умовах НУШ», які

отримали відзнаку на міському та обласному рівні виставки «Творчі сходинок педагогів» у 2022 році. Майбутні педагоги мають змогу ознайомитися з описом досвіду у статтях, які щорічно розміщені в інформаційному віснику департаменту освіти Луцької міської ради та центру професійного розвитку педагогічних працівників «Освітні горизонти» за період 2022 - 24 р.

На сайті методичного об'єднання та сторінці Фейсбук щотижня відображаються відео - та фотоматеріали про роботу педагогів із здобувачами освіти, батьками. Це сторінки уроків, позакласної діяльності, різноманітних заходів, навчальних екскурсій, майстер - класів, проведення тематичних тижнів, результати участі учнів у різноманітних конкурсах та змаганнях, олімпіадах, творчих конкурсах міського, обласного та Всеукраїнського рівня тощо.

Ото ж, як показує практика, тісна співпраця коледжу і ліцею - запорука навчання нових учителів Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Навч.-метод. посіб. для вчителів початкових класів. Київ. ІЗМН, 1997.124 с.
2. Інтернет – ресурс: URL: <https://naurok.com.ua/kineziologiya-yak-metod-rozvitku-movlennya-ta-intelentualnih-zdibnostey-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-177445.html>
3. Інтернет – ресурс: URL: <https://vseosvita.ua/library/kineziologicni-vpravi-dla-rozvitku-movlenna-ta-intelektualnih-zdibnostej-ditej-z-ooop-266495.html>
4. Інтернет – ресурс: URL:https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/prezentacia-2/
5. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с
6. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність URL: lib.iitta.gov.ua.
7. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 144. (Серія «Нові формати освіти»).
8. Фідкевич О.Л., Бакуліна Н.В. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і практика формульованого оцінювання у 1-2 класах закладів загально середньої освіти». Київ : Генеза, 2019. 64 с.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

9. Інтернет – ресурс: URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-kineziologia-gimnastikamozku-185889.htm>

10. Інтернет – ресурс: URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciya/serpneva-konferenciya-2019/sekciya-pedagogika-partnerstva>

11. Інтернет – ресурс: URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>

12. Інтернет – ресурс: URL: http://zosh1-nizhyn.at.ua/2022/tekhniki_samoocinjuvannja.pdf

13. Інтернет – ресурс: URL: <https://vseosvita.ua/library/zrazky-samoocinjuvannia-uchniv-na-urokakh-1-4-klas-577402.html>

*Стаття надійшла до редакції
26 листопада 2024 р*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

УДК 378.093.2.011.3-051:373.3.091.3

КОЗІГОРА МАРІЯ,

доктор філософії, старший викладач

МАРЧУК СЕРГІЙ,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

***Анотація.** У статті розглядається поняття діяльнісного підходу в початковій школі. Розкрито педагогічні особливості впровадження спецкурсу «Діяльнісний підхід у початковій школі» для здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.*

***Ключові слова:** діяльність, активність, учні, майбутні вчителі початкової школи.*

Постановка проблеми. У сучасній освіті важливим напрямом є оновлення методичних підходів до навчання, зокрема впровадження діяльнісного підходу в початкову школу. Це обумовлено необхідністю розвитку в учнів практичних навичок, самостійного мислення та творчої активності, що сприятиме їх успішній соціалізації та адаптації до реалій сучасного світу. Враховуючи ці зміни, ключову роль у впровадженні інноваційних методик відіграють майбутні вчителі початкових класів, підготовка яких повинна включати вивчення та оволодіння принципами діяльнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування проблеми діяльнісного підходу було розглянуто в різних аспектах:

філософському (Г. Гегель, І. Кант та ін.), психологічному (Г. Костюк та ін.) та педагогічному. Як психолого-педагогічне явище діяльнісний підхід отримав подальший розвиток у роботах сучасних українських вчених (Г. Атанова, Н. Гузій, Б. Сусь та ін.) і закордонних дослідників. Проте, попри велику кількість наукових досліджень, в існуючих джерелах немає єдиного визначення поняття діяльнісного підходу до навчання та виховання учнів початкової школи, і ця проблема досі перебуває на етапі формування [1, с. 77].

Мета статті: аналіз процесу підготовки майбутніх вчителів до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі, визначення основних аспектів, що сприяють ефективному засвоєнню цього підходу в умовах педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Діяльнісний підхід – це педагогічна концепція, що ґрунтується на ідеї, що навчання є процесом активної взаємодії учня з навколишнім світом, де учні стають не лише спостерігачами, але й активними учасниками навчального процесу. Основною метою цього підходу є розвиток у учнів умінь самостійно діяти, мислити, приймати рішення і вирішувати життєві завдання через різні види діяльності (гра, навчання, праця, дослідження), що сприяють їхньому всебічному розвитку та формуванню критичного мислення.

Діяльнісний підхід базується на принципі, що психіка людини тісно пов'язана з її діяльністю, і саме діяльність є визначальною для розвитку психічних процесів. У наукових джерелах діяльність розглядається як активність людини, що проявляється в її взаємодії з навколишнім світом, де вона вирішує важливі життєві завдання, що сприяють її існуванню та розвитку. Людина не народжується з готовими уявленнями про світ, знаннями або навичками розв'язання проблем. Тому діяльнісний підхід має реалізовуватися в навчанні, де процес навчання слід розглядати як активну діяльність.

Аналіз історико-педагогічних джерел показує, що концепція «діялісного підходу» в педагогіці, як і в філософії та психології, виникла значно пізніше за саму ідею, що її обґрунтовує. Уже в XVII столітті Я. Коменський зазначав, що дитина вчиться через діяльність. У середині XIX століття Ф. Фребель підкреслював, що розвиток можливостей людини відбувається через її діяльність, тому педагогічний процес має ґрунтуватися на «дії, праці та мисленні», а вся система освіти повинна базуватися на діяльності дітей під керівництвом педагога. Погляди Ф. Фребеля на важливість діяльності у формуванні особистості призвели його до висновку,

що різні форми діяльності (гра, навчання, праця) мають вирішальне значення для виховання молодого покоління [1, с. 77].

Впровадження спецкурсу «Діяльнісний підхід у початковій школі» для майбутніх вчителів є важливим кроком у модернізації педагогічної освіти. У контексті сучасних освітніх реформ, спрямованих на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та активної участі учнів у навчальному процесі, діяльнісний підхід набуває все більшої популярності. Спецкурс, спрямований на знайомство здобувачів освіти з основами цього підходу, має на меті забезпечити їх відповідними знаннями та навичками для ефективного впровадження діялісної методики у роботі з учнями початкових класів. Він дає можливість майбутнім педагогам зрозуміти, як організувати навчальний процес, щоб діти були активними учасниками навчання, а не пасивними спостерігачами.

Першим кроком у впровадженні спецкурсу «Діяльнісний підхід у початковій школі» для здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта КЗВО «Луцький педагогічний коледж» є знайомство з теоретичними основами діялісного підходу. Здобувачі освіти знайомляться з основними положеннями цієї концепції, починаючи від її філософських коренів і до конкретних педагогічних методик, що ґрунтуються на діяльності. Особлива увага приділяється вивченню ролі діяльності в розвитку учнів, оскільки діялісний підхід зосереджений на думці важливості активної участі учнів у процесі навчання через гру, дослідження, експерименти та інші форми діяльності, що сприяють розвитку критичного мислення, ініціативи та творчості.

Ще одним важливим етапом є формування практичних навичок майбутніх учителів у застосуванні діялісного підходу. Здобувачі освіти

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

навчаються розробляти і реалізовувати уроки, орієнтуючись на активні методи навчання. Це включає планування занять, на яких учні не лише сприймають інформацію, але й активне її перероблення, застосування на практиці, обговорення у групах, виконанні творчих завдань. Під час навчання, майбутні вчителі здобувають досвід створення навчальних ситуацій, що сприяють самостійності учнів, розвитку їх вміння вирішувати задачі та робити висновки.

Під час вивчення освітнього компонента, здобувачі освіти навчаються не лише планувати та проводити заняття, а й аналізувати їх результативність. Це включає в себе оцінку того, як активно учні залучені до навчання, наскільки ефективно вони застосовують здобуті знання у практичних ситуаціях, і чи сприяє цей підхід розвитку їхніх творчих та критичних здібностей.

Після завершення спецкурсу здобувачі освіти вміють застосувати принципи діяльнісного підходу на реальних уроках, працюючи з учнями початкових класів. Це дозволяє не лише закріпити теоретичні знання, а й отримати безцінний досвід організації та проведення активних навчальних занять, що ґрунтуються на діяльності учнів. Під час проходження педагогічної практики майбутні вчителі отримують зворотний

зв'язок від вчителів та викладачів-методистів та коригують свою методичну діяльність, удосконалюючи навички використання діяльнісного підходу в умовах реального освітнього процесу.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, впровадження спецкурсу «Діяльнісний підхід у початковій школі» сприяє підвищенню ефективності педагогічної підготовки майбутніх вчителів, дозволяючи їм глибше осмислити теоретичні основи діяльнісного підходу та здобути необхідні практичні навички для організації активного навчання. Курс допомагає розвивати професійні уміння, необхідні для реалізації активних методів навчання, що стимулюють творчість, критичне мислення та самостійність учнів. Він відповідає сучасним вимогам освіти, орієнтуючи педагогів на створення умов для всебічного розвитку учнів. Важливою складовою є практичне застосування набутого досвіду під час педагогічної практики, що дозволяє здобувачам освіти оцінити ефективність підходу в реальних умовах. Для подальшого вдосконалення курсу необхідно враховувати зворотний зв'язок, вдосконалюючи методики та впроваджуючи нові технології для глибшого засвоєння принципів діяльнісного підходу в початковій освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Молнар Т. І. Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2016. №1. С. 76–79.

*Стаття надійшла до редакції
24 листопада 2024 р*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НЕБЕСНИХ ТІЛ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

УДК 373.3.016:52

МИСЛІЦЬКА НАТАЛІЯ,

доктор педагогічних наук, професор

БУРКО ОЛЕКСАНДРА,

здобувачка освіти факультету педагогіки

та фінансово-економічної діяльності

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Abstract.** Modern approaches to the study of celestial bodies in primary school are proposed in the article. The authors analyse the approaches based on the use of interactive teaching methods that contribute to the development of students' cognitive activity, the formation of a scientific worldview and motivation to study astronomical phenomena. The possibilities of using LearningApps platforms, word clouds, the Aquarium method and other interactive tools that increase the efficiency of the educational process are considered. The proposed approaches make learning interesting, contribute to better learning and the formation of ideas about the interconnection of natural phenomena. Particular attention is paid to the formation of key competences necessary for adaptation to the modern world.*

***Key words.** interactive methods, celestial bodies, primary school, astronomy, educational technologies.*

Постановка проблеми. Астрономія є однією з найдавніших наук, яка завжди вабила людство своєю загадковістю та красою. Впровадження астрономічних знань у початковій школі сприяє розвитку в учнів пізнавального інтересу, формуванню наукового світогляду та розширенню кругозору. Сучасні підходи до вивчення небесних тіл у початковій школі відрізняються від традиційних і базуються на використанні інтерактивних методів, цифрових технологій та міжпредметних зв'язків. Вивчення небесних тіл в початковій школі відіграє важливу роль у формуванні світогляду учнів, розумінні взаємозв'язку природних явищ і стимулюванні цікавості до навколишнього світу. В сучасному інформаційному просторі, насиченому технологіями, з'являються нові можливості, які не лише підвищують мотивацію учнів, а й сприяють кращому розумінню і засвоєнню навчальної інформації.

Аналіз основних досліджень. Особливості формування астрономічних уявлень у дітей молодшого шкільного віку знаходять своє відображення в типових освітніх програмах початкової школи в системі пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку. Наприклад в типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом О.

Савченко [4], формування астрономічних знань найбільш ґрунтовно відбувається через природничу освітню галузь, яка реалізується у курсі «Я досліджую світ», зокрема через змістовну лінію «Людина і природа». У типовій освітній програмі Р. Шияна [5] для циклу 1-2 класів формування астрономічних знань також формуються в контексті природничої освітньої галузі. У кожній з програм основна частина навчального матеріалу, який спрямований сформувати у дітей астрономічні уявлення сконцентрована в курсі «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Астрономія є однією з найстаріших наук, що досліджує небесні тіла та явища. Вона охоплює вивчення зорів, планет і Сонця, які є основними джерелами світла і тепла для нашої планети. У цій статті ми розглянемо окремі підходи до вивчення цих небесних тіл.

У сучасному навчальному процесі інтерактивні методи відіграють ключову роль у формуванні зацікавленості, розвитку пізнавальної активності учнів та ефективного засвоєння знань. Для вивчення небесних тіл (зір, планет, Сонця) у початковій школі використання таких методів дозволяє зробити процес навчання цікавим і захопливим, активізуючи різні форми діяльності учнів. Зараз є можливість

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

використовувати різні інтерактивні платформи, до прикладу, LearningApps, використовувати хмари слів, ментальні карти (mind maps), ігри.

Розглянемо інтерактивну платформу LearningApps, яка надає широкий спектр можливостей для створення інтерактивних вправ, які урізноманітнюють навчальний процес і підвищують зацікавленість учнів. Інструменти цієї платформи дозволяють адаптувати навчальні завдання до вікових особливостей дітей та рівня їх підготовки. Наприклад, на платформі можна створити завдання на відповідність: учні отримують набір карток із назвами небесних тіл (Сонце, Земля, Місяць, Марс) та їх зображеннями і завдання - знайти правильну пару (наприклад, зіставити назву "Марс" із його червоним зображенням). Вчитель додає короткі описи небесних тіл (наприклад, "Червона планета") або їх характеристики, щоб ускладнити завдання.

Також можна створити кросворди або вікторини на цій платформі. Кросворди сприяють повторенню ключової лексики та термінів, пов'язаних із небесними тілами. Приклад завдання: створення тематичного кросворду, де запитання можуть бути англійською мовою: "*The closest planet to the Sun.*" (Mercury), "*The only star in our Solar System.*" (Sun).

Вікторини дозволяють у інтерактивній формі перевірити рівень знань учнів. Приклад завдання:

Яка планета відома як «Планета з кільцями?»

а) Марс; б) Сатурн; в) Юпітер.

Яка найбільша планета Сонячної системи?

а) Земля; б) Венера; в) Юпітер.

Також можемо використовувати такий ефективний метод, як хмари слів (рис. 1). Хмара слів – це візуальне подання тексту, у якому ключові слова або терміни відображаються у формі «хмари».

частіше слово використовується, тим більший його розмір у хмарі. Цей метод ефективно стимулює асоціативне мислення, допомагає учням фокусуватися на основних поняттях теми та сприяє їх кращому запам'ятовуванню. Перевагами використання цього методу є візуалізація ключових понять, завдяки чому учні легко будуть сприймати найважливіші терміни; асоціативне мислення, тобто учні будуть мати змогу встановлювати зв'язки між поняттями та створюють у своїй уяві структуру знань. Для створення хмари слів можна використовувати онлайн-інструменти, наприклад, [WordArt](#) або [WordClouds](#). Ці сервіси надають змогу налаштувати форму, колір та розташування слів у хмарі. Для роботи з хмарою слів спочатку вона демонструється вчителем учням, а потім учні самостійно можуть шукати ключові слова, групувати слова їх за категоріями тощо.

Рис.1 Зображення «хмари» слів на тему «Космос»

Варто звернути увагу на метод, який має назву «Акваріум». Метод "акваріум" є інтерактивною технологією навчання, яка сприяє розвитку навичок дискусії та критичного мислення серед учнів. Цей метод дозволяє організувати активне обговорення в класі, де одна група учнів займає центральне місце, а інші спостерігають за їхньою дискусією. Метод "акваріум" передбачає поділ класу на дві групи: одну, яка бере участь у

обговоренні (внутрішнє коло), і іншу, яка

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

спостерігає за дискусією (зовнішнє коло). Цей формат дозволяє всім учням активно залучатися до процесу навчання, незалежно від того, чи вони беруть участь у дискусії безпосередньо.

До основних етапів даного методу відносяться: формування груп (кілька груп по 5-6 людей), визначення теми, яка може бути пов'язана з астрономічними явищами, обговорення все в групах, обговорення результатів. Перевагами цього методу є те, що активно залучає всіх учнів у навчальний процес, у кожного є можливість висловити власну думку, навчитись формулювати свої думки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, інтерактивні методи навчання небесних тіл відповідають сучасним викликам освіти і дозволяють створити цікаве,

ефективне та мотивуюче навчальне середовище. Запропоновані підходи дають змогу не лише засвоїти базові знання про зорі, планети та Сонце, а й допомагають учням розвивати життєві навички, необхідні для подальшого навчання та особистісного розвитку. Застосування таких методів робить навчальний процес динамічним і захопливим, дозволяючи дітям не лише вивчати світ, а й усвідомлювати своє місце в ньому.

У подальшій практиці вчителям варто вдосконалювати використання інтерактивних технологій, адаптуючи їх до індивідуальних особливостей учнів. Розвиток цифрових компетенцій учнів, активне залучення до навчального процесу через ігрові та творчі методи навчання сприятиме підготовці нових поколінь до викликів сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заболотний В.Ф., Мисліцька Н.А. *Формування уявлень у молодших школярів про природничо-наукову картину світу: інноваційні технології*: монографія. Вінниця, 2020. Нілан-ЛТД. 161 с.
2. Заболотний В.Ф., Мисліцька Н.А., Слободянюк І.Ю. *Хмаро орієнтовані технології навчання*: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 144 с.
3. Кравченко С.М. *Гейміфікація: до аналізу семантики поняття*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
4. *Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення 19.02.2024).
5. *Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programidlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 10.02.2024).

*Стаття надійшла до редакції
29 листопада 2024 р*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРАКТИЧНІЙ СКЛАДОВІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

УДК 378.093.2.011.3-051-37.091.31-026.12-024.63

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА,

заступник директора з навчально-виробничої роботи

НАДЖЕРНИЧНА ЛЮБОВ,

завідувач практикою

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article analyzes the role of interactive technologies in the practical training of future teachers. It is noted that the introduction of innovative teaching methods into the educational process will contribute to the development of motivation, pedagogical thinking, the formation of a system of knowledge, abilities and skills of pedagogical activity during practice

Key words: interactive technologies, interactive learning, professional training, future teachers, pedagogical practice.

Постановка проблеми. Упровадження Концепції Нової української школи вимагає від майбутнього вчителя високого рівня компетенції, комунікативних здібностей, здатності до інноваційного мислення, до самоосвіти й самовдосконалення, що надалі допоможе йому реалізуватися в обраній професії та бути потрібним і конкурентоспроможним на ринку праці. Тому сучасна педагогічна освіта передбачає орієнтацію на інтелектуально-творчий розвиток особистості майбутнього педагога, оскільки, за словами В. Кременя, «...суспільний розвиток дедалі більше потребує людини професійно підготовленої, для якої характерним є дослідницько-інноваційний тип діяльності» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі значний внесок у дослідження та розробку методології та теорії педагогічних інновацій було зроблено такими педагогами, як: В. Беспалько, Л. Ващенко, М. Євтух, В. Кремень, Н. Москаленко, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, С. Харченко та ін.

Проблемі підвищення ефективності освітнього процесу шляхом застосування інноваційних методів навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів приділяли увагу О. Грошева, О. Дубасенюк, В. Кондратюк, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Н. Руденко та ін.

Також інноваційні технології виховання і навчання та шляхи впровадження інноваційних методів навчання в освітній процес досліджено у

роботах Ю. Бистрової, Л. Кайдалової, С. Карпенчук, О. Шестопалюк, В. Ягупова та ін.

Науковцями визначено основні дефініції і здійснено класифікацію освітніх інновацій; проаналізовано тенденції зростання ролі інноваційної діяльності в системі сучасної освіти.

Метою статті є аналіз особливостей використання інтерактивних технологій навчання у практичній складовій підготовки майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. Організація процесу професійної підготовки майбутніх учителів має враховувати специфіку їх подальшої фахової діяльності, яка зумовлюється складністю її інтегрованого характеру, потребує спроможності виконувати нові професійні ролі (фасилітатор, модератор, коуч, ментор тощо), здатності організації освітнього процесу з упровадженням сучасних засобів ІКТ тощо.

Тому особливе місце серед педагогічних технологій у світлі освітніх реформ займає технологія інтерактивного навчання.

Інтерактивне навчання («inter» – взаємний, «act» – діяти) – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [1, 13].

Науковець О. Пометун зазначає, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. «Це співнавчання, взаємонавчання

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

(колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють» [4, 12].

Такий підхід дозволяє активізувати освітній процес, зробити його більш цікавим, сприяє розвитку оригінальності, креативності, творчості, особистісного бачення світу, вмінню розв'язувати різноманітні педагогічні задачі.

Дослідниця А. Дем'янюк головними завданнями інтерактивних технологій навчання визначає наступні:

- розвиток комунікативних навичок;
- створення комфортного та сприятливого емоційного середовища для всіх учасників навчання;
- формування навичок роботи в команді та вміння висловлювати свої думки;
- сприяння виникненню інтересу до навчання та внутрішньої мотивації;
- розкриття та розвиток творчого потенціалу [2, 39].

Вважаємо, що важливу роль у формуванні знань і вмінь використовувати інтерактивні технології в майбутніх учителів відіграє педагогічна практика. Саме тому під час проходження різних видів педагогічної практики здобувачам рекомендовано залучатися до впровадження інтерактивних методів в освітній процес закладу освіти.

Під час проходження практик «Шкільний день» та «Пробні уроки» здобувачі освіти спеціальності «Початкова освіта» готували проєкт за темою: «Інтерактивні технології – шлях до формування творчої особистості». Мета проєкту: сформувати у майбутніх учителів стійке прагнення до розвитку, самовдосконалення, самопізнання з метою вироблення індивідуального стилю в роботі із застосування

інтерактивних технологій навчання, проведення інтерактивних уроків тощо. Проєкт складався з двох частин. У теоретичній частині здобувачі ознайомилися з цілями, видами, мотивами, потребами у застосуванні інтерактивних технологій навчання та методикою організації роботи з їх застосування в ЗЗСО. Практична частина проєкту - демонстрація умінь здобувачів освіти використовувати інтерактивні технології навчання відповідно до їх класифікації, яку запропонували О. Пометун і Л. Пироженко. Залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів інтерактивні технології навчання цими авторами були розподілені на 4 групи: кооперативного навчання; колективно-групового навчання; ситуативного моделювання; відпрацювання дискусійних питань [5, 34].

Перед майбутніми педагогами ставилося завдання підготувати дидактичний матеріал (зокрема, картки із завданнями для індивідуальної та групової роботи) або створити мультимедійні презентації.

Розглянемо сутність найпоширеніших інтерактивних методів навчання, які використовували здобувачі освіти під час роботи над проєктом:

- «Робота в парах» (передбачає обмін ідеями з партнером та подальше озвучення своїх думок перед аудиторією, сприяє формуванню навичок співробітництва, оволодінню вміннями висловлюватись та активно слухати);

- «Мікрофон» (надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію, дає можливість активізувати розумову діяльність та налаштовує на сприймання та активну дискусію);

- «Карусель» (одночасне включення всіх учасників освітнього процесу в

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

активну роботу з різними партнерами для обговорення дискусійних питань);

- «Навчаючи – учусь» (дає можливість передавати свої знання, узагальнювати поняття і факти, сприяє виникненню запитань та підвищує інтерес до навчання);

- «Акваріум» (спрямування на обговорення питання з різних точок зору: «за», «проти», вчить відстоювати власну позицію, наводити приклади, аргументи, факти).

Змістовним освітнім підґрунтям у процесі навчання здобувачів освіти стануть технології практичного спрямування, зокрема, «Симуляція», «Рольова гра», метою яких є наблизити майбутніх учителів до реальних подій, явищ; приміряти образ будь-якого героя, прийняти виважені рішення, змодельовати ситуацію з урахуванням власного досвіду.

Особливості організації роботи із застосуванням дискусійних інтерактивних технологій навчання та прийоми, що підсилюють активність у процесі проведення дискусії, з'ясовано у процесі застосування дискусійних інтерактивних технологій «Займи позицію», «Зміни позицію», «Шкала думок», «Континуум», «Дискусія», дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, «Оціночна дискусія», «Дебати», «Позиція», «Карусель ідей».

Ознайомившись з теоретичними та практичними засадами застосування інтерактивних технологій навчання, практиканти створили портфоліо методичних розробок інтегрованого уроку з використанням інтерактивних технологій з різних предметів.

Інтерактивність дозволяє значно підвищити якість навчання, зробити осмисленим процес отримання знань. Важлива перевага інтерактивної технології полягає в тому, що нові знання не даються у готовому вигляді, а здобуваються здобувачами самостійно в ході індивідуальної та групової взаємодії.

Такий практичний аспект у процесі професійної підготовки дозволить здобувачам освіти упевнитися у важливості навчатися впродовж життя, вибудовувати індивідуальну освітню, професійну траєкторію, оцінювати власні можливості.

З цього можемо зробити висновок, що доповнення педагогічних практик

«Шкільний день» та «Пробні уроки» завданнями, пов'язаними з інтерактивними технологіями, є однією з необхідних педагогічних умов до формування готовності у здобувачів освіти коледжу застосувати інтерактивні технології на уроках та подальша адаптація майбутніх педагогів до проведення такої роботи під час професійної діяльності.

Висновки. Отже, застосування інтерактивних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, з одного боку, актуалізують, модернізують навчання, з іншого – сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього педагога, наявності у нього вмінь впровадження інтерактивних методів навчання у практику навчально-виховного процесу закладу загальної середньої освіти, необхідних для якісної реалізації професійних завдань в умовах інновацій та компетентнісних засад Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360с.
2. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

3. Кремень В. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: Монографія / За ред. В. Г. Кременя. 2008. Київ: Педагогічна думка. 472 с.

4. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: СПД Кулінічев Б.М., 2007. 141 с.

5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.

*Стаття надійшла до редакції
26 листопада 2024 р*

ІНТЕРАКТИВНІ ДИТЯЧІ СВЯТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

УДК 37/091.33-027.22:792.026

НЕЧИПОРЕНКО ТАЇСІЯ,

*спеціаліст вищої категорії, викладач - методист
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. У статті розкрито значення, умови, правила та методіку проведення інтерактивних дитячих свят в сучасній українській школі.

Ключові слова: свято, інтерактивні види роботи, сучасні технології в організації свят, дитяче свято в час війни.

Постановка проблеми. Дитячі свята в сучасній школі — це не просто розваги, а важлива частина виховного процесу. Вони сприяють розвитку в учнів почуття єдності, творчого потенціалу, відповідальності та сприяють покращенню атмосфери в колективі. Сучасні свята в школах відрізняються інтерактивністю, новими форматами та часто враховують індивідуальні інтереси учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі педагоги минулого (зокрема С. Русова, А. Макаренко, в Сухомлинський та ін.) розглядали свята як ефективний інструмент у вихованні гармонійно розвинених, добрих та соціально активних дітей. [3] Проблема організації інтерактивних дитячих свят в сучасній школі займаються В.М. Гриньова, О.Я. Савченко, В.А.Постовой, О.І.Поліщук, С.О. Шевченко, Л.О. Терентьева та ін. Сучасні наукові дослідження характеризуються зростанням інтересу до теоретичного обґрунтування і практичного проведення інтерактивних

свят для школярів. Проте аналіз літератури засвідчив, що питання визначення особливостей організації та проведення інтерактивних свят в сучасній українській школі в умовах сьогодення не набуло достатньої розробки.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Мета даної статті – звернути увагу на особливості підготовки та проведення інтерактивних дитячих свят в сучасній українській школі, розуміння впливу дитячих свят на розвиток особистості та специфіки шкільних свят в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дитяче свято - важлива частина життя дитини, це радісна подія, яка дозволяє розслабитися, здригнутися, забути, а часом і просто відпочити від буднів. І вже майже афоризмом стали слова: " Без свят не буває дитинства! Свята духовно збагачують дитини, розширюють його знання про навколишній світ, допомагають відновлювати старі і добрі традиції, об'єднують і спонукають до творчості.

Займаючись його підготовкою, педагоги, вихователі, батьки повинні в першу чергу орієнтуватися на інтереси дітей, для яких і готується це свято. І головний критерій добору матеріалу тут - видовищність, яскравість і веселість, відповідність змісту віку учасників свята.

Свята - це радість спілкування, радість творчості і співтворчості, радість самовираження, радість розкріпачення і взаємозбагачення. Святкова атмосфера, краса оформлення приміщення, музики, костюмів, добре підібраний репертуар, барвистість виступів дітей - все це важливі складові дитячого свята.

Сучасні науковці в галузі педагогіки розглядають дитячі свята як важливий елемент виховання і соціалізації дитини. Вони відзначають, що такі заходи сприяють розвитку емоційної сфери, формуванню соціальних навичок, культурного виховання, а також дають можливість дітям виражати творчість та самовираження.

Основні ідеї, які пропонують сучасні вчені про дитячі свята:

1. *Формування емоційного інтелекту:* дитячі свята допомагають дітям розуміти та виражати власні емоції. Підготовка і участь у святі розвиває здатність співпереживати, співчувати та радіти за інших.

2. *Соціалізація та комунікативні навички:* через участь у групових заходах діти вчаться взаємодіяти, спілкуванню та роботі в команді, що є основою для подальшого життя в соціумі.

3. *Культурне виховання:* на дитячих святах, часто присвячених традиційним або культурним подіям, діти ознайомлюються з народними звичаями, музикою, танцями, вчаться поваги до культури та історії своєї країни.

4. *Розвиток творчих здібностей:* свята надають можливість для творчості - діти можуть виступати, співати, танцювати, створювати костюми, малювати

декорації. Це сприяє розвитку уяви, фантазії, ініціативності.

5. *Позитивна атмосфера та мотивація:* свята створюють атмосферу радості, що сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та розвитку. Така мотивація є корисною для підтримки інтересу до пізнавальної діяльності.[3;5]

В основі кожного свята, розваги лежить певна ідея, яка повинна бути донесена до кожної дитини. Ця ідея повинна проходити через весь зміст свята, розкриттю її служать пісні, вірші, музика, танці, хороводи, інсценівки, художнє оформлення тощо. Ідея свята буде донесена до кожної дитини, якщо вона розкривається на доступному дітям художньому матеріалі, з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей. [1.7]

Ось кілька основних типів свят, які зараз популярні в сучасній українській школі:

1. *Тематичні дні.* Наприклад, День книг, День рідної мови чи День науки. Ці заходи спрямовані на популяризацію знань у різних галузях, розширення світогляду школярів та поглиблення їхніх інтересів.

2. *Екологічні акції.* Останнім часом все частіше проводяться свята, присвячені природі та екології, наприклад, День Землі або акції по озелененню. Такі заходи виховують екологічну свідомість у дітей і допомагають усвідомити важливість захисту природи.

3. *Творчі конкурси та фестивалі.* Сучасні школи активно підтримують різноманітні творчі заходи, такі як театральні постановки, художні виставки, фестивалі танцю або музики. Це дає змогу учням проявити свої таланти, попрацювати над упевненістю в собі та навичками презентації.

4. *Спортивні свята та змагання.* Олімпіади, спартакіади, естафети, змагання з різних видів спорту,

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

наприклад, футболу, баскетболу чи легкої атлетики, допомагають дітям зміцнити здоров'я, розвивають командний дух та здатність до роботи в колективі.

5. *Інтерактивні квести та ігри.* Ігровий формат залучає дітей в процес святкування і додає елемент несподіванки та інтересу. Це можуть бути історичні, літературні або природничі квести, які сприяють розвитку критичного мислення та навичок командної роботи.

6. *Традиційні свята та фестивалі:* Новорічні вистави, свято першого дзвоника, День вчителя, День Святого Миколая, випускні вечори — це заходи, які зберігають шкільні традиції та дарують незабутні спогади.

7. *Свята дружби та толерантност.* Такі заходи, як День дружби, День миру, День доброти, допомагають виховувати у дітей повагу до інших людей, толерантність та емпатію.[8]

Сучасні технології в організації дитячих свят. Сучасні шкільні свята стають креативнішими та різноманітнішими. Використовуються новітні технології, такі як мультимедіа, інтерактивні дошки, віртуальна реальність, щоб зробити свята більш цікавими й пізнавальними. Це допомагає залучати учнів до участі та зробити кожне свято справді особливим.

Сучасні технології в організації дитячих свят стали важливим елементом, який робить святкування яскравішим, інтерактивнішим та захопливішим для дітей. Ось кілька ключових технологічних рішень, які можуть бути корисними:

1. *Анімація та VR/AR.* Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) дозволяють створювати повністю інтерактивне середовище, де діти можуть поринути у фантастичні світи. Наприклад, VR-окуляри можуть дозволити дітям відвідати підводне

царство або космос. Проекційні шоу можуть створити ілюзію руху та анімації на стінах або підлозі, що робить локацію схожою на чарівний світ.

2. *Інтерактивні ігри та ігрові консолі.* Використання ігор на консолях із сенсорним управлінням, таких як Nintendo Switch або PlayStation з камерою, може додати багато цікавих моментів для дітей, адже ігри можуть бути як розвивальними, так і розважальними. Ігри з інтерактивними екранами, такими як Kinect, де дітям не потрібні контролери, теж популярні.

3. *Дрон-шоу.* Якщо дозволяє простір і ситуація в країні, дрон-шоу може бути неймовірним видовищем, яке зачаровує дітей та дорослих. Спеціально запрограмовані дрони створюють анімації у повітрі та синхронізуються з музикою чи світловими ефектами.

4. *Роботи та анімовані персонажі.* Робототехнічні персонажі можуть розважати дітей та проводити інтерактивні конкурси. Вони можуть відповідати на запитання, грати в ігри, розповідати історії. Інтерактивні фігури на основі штучного інтелекту, які реагують на дітей, можуть стати «друзями» на святі.

5. *Фотобокси з миттєвим друком та GIF-камерами.* Фотобокси дозволяють створювати фото та GIF-анімації, які друкуються миттєво або можуть бути відправлені на електронну пошту батькам. Це дає можливість дітям залишити на пам'ять щось яскраве та веселе.

6. *3D-друк подарунків та сувенірів.* Під час свята можна створити спеціальну зону, де діти можуть спостерігати за процесом 3D-друку невеликих сувенірів. Це може бути як подарунок на пам'ять про захід.

7. *Світлові та лазерні шоу.* Використання світлодіодних або лазерних інсталяцій створює казкову атмосферу, особливо в темних залах чи

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

на відкритому повітрі. Лазерні шоу можуть також включати анімації чи ефекти, синхронізовані з музикою.

8. *Голограми.* Сучасні голографічні проєкції дозволяють «втїлити» будь-якого казкового персонажа на святі. Голограма може вітати дітей, танцювати з ними або навіть «взаємодіяти».

9. *Додатки для організації та спілкування.* Для батьків існують спеціальні додатки для організації дитячих свят, які допомагають з координацією, плануванням та відправленням запрошень. Батьки можуть отримувати сповіщення, фото та відео прямо з місця святкування.

Використання сучасних технологій не тільки робить свято яскравішим, але й сприяє розвитку інтересу дітей до інновацій, творчого мислення і командної роботи. [12;14]

Інтерактивні види роботи з дітьми під час шкільних свят спрямовані на залучення їх до активної участі у підготовці та проведенні свят, розвиток комунікативних і соціальних навичок, стимулювання творчості та мислення. Вони забезпечують ефективну взаємодію між педагогом і дитиною, а також між самими дітьми.

Основні інтерактивні види роботи:

1. *Ігрові.* Рухливі ігри: спонукають до активності, розвивають координацію, увагу та командний дух.

Рольові ігри: діти перевтілюються в різних персонажів, розвиваючи уяву, емпатію і навички спілкування.

Пізнавальні ігри: поєднують пізнання з грою, що допомагає краще засвоювати матеріал (наприклад, "Знайди пару", "Вгадай слово").

2. *Творчі майстер-класи (творчі майстерні).* Малювання, ліплення, аплікація, конструювання, створення виробів з природних матеріалів, паперу, тканини тощо.

Театральні постановки, музичні виступи, співи, театри-експромти і т.п.

3. *Обговорення та дискусії.* Мозковий штурм: спільний пошук ідей на задану тему.

Коло ідей: кожна дитина висловлює свою думку щодо обговорюваного питання.

Рефлексія: аналіз виконаної роботи або пережитих емоцій.

4. *Проектна діяльність.* Групові або індивідуальні проєкти, де діти розробляють і презентують свої ідеї (наприклад, створення постерів, моделей, міні-презентацій тощо).

Робота над соціально значущими проєктами (допомога природі, проведення свят).

5. *Квести.* Тематичні завдання, які діти виконують послідовно (наприклад, пошук скарбів, розгадування загадок) розвивають логіку, уважність і вміння працювати в команді.

6. *Групові вправи та тренінги.* Командні ігри: стимулюють співпрацю та взаємодопомогу.

Комунікативні вправи. Наприклад, "Знайди друга", "Що я люблю робити".

Релаксаційні вправи: розслаблення, медитація, дихальні техніки.

7. *Інтерактивні технології.* Використання мультимедійних засобів: інтерактивна дошка, навчальні відео та презентації і т.п.

8. *Ігри-симуляції.* Відтворення реальних або вигаданих ситуацій, де діти мають ухвалювати рішення та виконувати певні ролі (наприклад, «Магазин», «Лікарня», «Зоопарк» і т.п.).

9. *Тематичні дні.* Проведення заходів на певну тему: «День української хустки», «Театр української пісні», «День казки», «День професій» включають ігри, творчі завдання та міні-лекції.

Інтерактивні види роботи сприяють активному включенню дітей у процес підготовки і проведення дитячих свят, забезпечуючи баланс між грою, пізнанням та соціальним розвитком. [5;6] Бажано, щоб в програмі свята гармонійно

поєднувалися різні види мистецтв, колективне і індивідуальне виконання, чергувались різні види діяльності. Доповнюючи один одного у вирішенні однієї теми, вони збільшують силу емоційного впливу на дітей, в той же час кожне з них робить свій особливий вплив на дитину. Свято несе радість усім дітям. Тому важливо, щоб кожна дитина брала в ньому посильну участь.

Питання *організації дитячих свят під час війни* досі викликає суперечки. Хтось вважає, що будь-яке свято зараз є недоречним. Інші стверджують, що потрібно вчитися жити в нових реаліях, не відбираючи у дітей можливість отримати позитивні емоції.

Сучасні психологи наголошують на важливості проведення шкільних свят навіть в умовах війни, підкреслюючи їхню роль у підтримці емоційного стану дітей та забезпеченні відчуття стабільності. Шкільні свята важливі в підтриманні емоційного стану учнів. Психологиня Галина Волошина зазначає, що радість та святкування є доречними навіть під час війни. Вона підкреслює, що відкладати життя та важливі події не варто, оскільки задоволення хоча б невеликих потреб позитивно впливає на загальний стан організму, підвищуючи рівень дофаміну та покращуючи емоційний стан. Особливо це важливо для дітей, які потребують підвищеної турботи та уваги. [15;16]

Дитяча та сімейна психологиня Світлана Ройз надає рекомендації щодо організації шкільних свят в умовах війни.[17]

Організація свят з урахуванням безпеки. Усі заходи проводяться в безпечних приміщеннях, які відповідають вимогам ДСНС (наприклад, укриття або класи з швидким доступом до сховищ);

розробляється план евакуації на випадок повітряної тривоги;

за можливості використовуються онлайн-платформи для святкових заходів;

важливо уникати гучних та несподіваних звуків: елементи, що нагадують вибухи або несподівані звуки, можуть викликати стрес у дітей; доречним є обмеження використання повітряних кульок: хоча діти люблять кульки, звук їхнього лопання може лякати.

Попередження про активності: якщо під час заходу плануються гучні або несподівані дії, важливо заздалегідь попередити про це всіх учасників;

уникання несподіваних активностей: дії, які передбачають замотування, перевдягання чи пролазіння через щось, можуть викликати стрес.

Обмеження фізичних контактів: не всі діти зараз витримують доторкування, особливо від чужих людей.

Використання реквізиту: якщо сценарій свята передбачає надягання реквізиту на дітей (віночків, корон тощо), краще дати його учасникам у руки, щоб вони самі надягнули.

Забезпечення видимості батьків (особливо для молодших школярів): варто дати дітям можливість бачити батьків під час проведення заходу, якщо це можливо.

Роль свят у підтримці життєвих ритуалів. Психологиня Діана Савенко підкреслює, що свята є частиною життєвої рутини та допомагають підтримувати відчуття нормальності. Вона зазначає, що навіть у складні часи важливо дотримуватися ритуалів, оскільки вони сприяють емоційному відновленню та стабільності.

Інтеграція національних традицій у святкові програми.

Символіка. Використання національних символів, жовто-блакитних кольорів.

Вшанування пам'яті загиблих героїв хвилиною мовчання.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

Емоційна підтримка. Проведення заходів, які сприяють позитивним емоціям: арт-терапія, творчі вистави, конкурси.

Тематичність свят. Теми, які уникають стресових тригерів, але підтримують дух єдності та надії. Організація заходів із патріотичною спрямованістю: День захисників і захисниць України, День пам'яті Героїв Небесної Сотні, День Соборності України тощо.

Формат. Онлайн: концерти, конкурси, вікторини, майстер-класи.

Офлайн: міні-свята в класах із дотриманням правил безпеки.

Благодійні акції: збір допомоги для ЗСУ, плетіння сіток, написання листів підтримки.

Інклюзивність. Участь дітей із різними рівнями підготовки та психоемоційного стану.

Врахування можливостей родин, які постраждали від війни, у підготовці до свят.

Залучення психологів або волонтерів до організації та участі у дитячих святах.

Отож, проведення шкільних свят під час війни є доцільним, оскільки вони сприяють емоційному благополуччю дітей та підтримують відчуття стабільності. Водночас важливо враховувати психологічні особливості та забезпечувати безпеку під час організації таких заходів. Свята в школі під час війни можуть проходити в адаптованому

форматі, щоб врахувати безпекові умови та психологічний стан учнів. Головна мета свят під час війни — підтримати дітей, дати їм відчуття стабільності та віри у краще майбутнє.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Організація інтерактивного дитячого свята – це досить складний і іноді непередбачуваний процес, але ці зусилля вартують кожної хвилини, оскільки радість і щастя дітей – найважливіша нагорода. Від ідеї та планування до втілення та подарунків – кожен етап має своє значення. Важливо не забувати, що дитяче свято – це не завжди найбільша кількість розваг і феєричний декор. Воно – це той момент, коли діти відчують любов, турботу і увагу, які дають їм зрозуміти, що вони особливі і потрібні. Крім того, на святі і під час підготовки до нього важливо створити умови для повноцінного емоційного та мовного спілкування дітей, вжити всіх необхідних заходів безпеки. Важливо, щоб в програмі свята гармонійно поєднувалися різні види мистецтв, колективне і індивідуальне виконання. Доповнюючи один одного у вирішенні однієї теми, вони збільшують силу емоційного впливу на дітей, в той же час кожне з них робить свій особливий вплив на дитину, прикрашає життя.

Свята повинні бути яскравими, цікавими, насиченими різноманітною діяльністю, орієнтованими як на розвагу, так і на розвиток дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гриньова, В. М. Методика організації і проведення дитячих свят у школі. Харків: Основа, 2016. 115 с.
2. Савченко, О. Я. 2018. Виховання молодших школярів на основі національних традицій. Київ: Либідь, 2018. 128 с.
3. Постовой, В. А., Поліщук, О. І. Педагогіка свят: Сутність, цілі, функції. Львів: Світ, 2015. 254с.
4. Лісова, М. В. Організація дитячих свят у дошкільному закладі. Київ: Видавництво "Ранок", 2019. 188 с.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

5. Терентьева, Л. О. Методика підготовки та проведення дитячих свят у школі. Дніпро: Наукова книга, 2019. 205 с.
6. Ворожейкіна, О.М. 100 цікавих ідей для проведення шкільного свята. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 222 с.
7. Горбов, А.С. Постановка видовищно-театралізованих заходів / Анатолій Горбов; упоряд. О. Колонькова. Київ: Шк. світ, 2010. 121 с.
8. Класному керівнику: колективні творчі справи / упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. Київ: Шк. світ, 2010. 128 с.
9. Класному керівнику: творчі прийоми у виховній роботі / упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. Київ: Шк. світ, 2010. 135 с.
10. Григор'єва, Л.І., Назаренко, Т.Г. Організація та проведення дитячих свят.- Київ: Шк. світ, 2010. – 128 с.
11. Бондаренко, Н.В. Як організувати дитяче свято. Київ: Шк. світ, 2012. 108с.
12. Електронний ресурс: dityvmisti.ua
13. Електронний ресурс: mh4u.in.ua
14. Електронний ресурс: dayandnignt.com.ua

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ З БІОЛОГІЇ ТА ХІМІЇ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

УДК 373.3.016:502.2

ОСИП МАРІЯ,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

ОСИП ЮРІЙ,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Анотація. У статті розглядається значення теоретичних знань з біології та хімії для педагогічної практики студентів у початковій школі. Описано підходи до інтеграції природничих дисциплін у навчальний процес на рівні молодших класів.

Ключові слова: теоретичні знання, біологія, хімія, педагогічна практика, початкова школа.

Педагогічна практика студентів у початковій школі є важливим етапом їхньої професійної підготовки. Використання теоретичних знань з біології та хімії на цьому рівні освіти дозволяє закладати основи наукового світогляду молодших школярів [1, 2], розвивати в них інтерес до природничих наук та сприяти формуванню екологічної культури.

На рівні початкової школи біологія та хімія викладаються у межах інтегрованих курсів, таких як "Я досліджую світ" або "Природознавство"[3]. Викладання природничих дисциплін має спиратися на

вікові особливості учнів, використання наочності, експериментів і практичних завдань. Теоретичні знання, отримані студентами у вузі, допомагають їм ефективно пояснювати природні явища та процеси, пристосовуючи складні наукові поняття до рівня розуміння дітей.

Знання основ біології та хімії дозволяють студенту-вчителю створювати уроки, які знайомлять учнів із живою природою, її різноманітністю та взаємозв'язками, пояснюють елементарні хімічні явища, такі як змішування речовин, зміна стану речовини чи колообіг води, інтегрують теми про

здоровий спосіб життя та екологічну безпеку.

Поєднання біології, хімії, математики та інших предметів дозволяє студентам-вчителям створювати цілісну картину світу для молодших школярів. Наприклад при вивченні теми "Вода" діти дізнаються про її фізичні властивості (хімія), колообіг у природі (біологія) та застосовують математичні навички під час вимірювань і підрахунків. [4]

Завдяки теоретичним знанням студенти можуть проводити цікаві експерименти та пояснювати їх результати. Це і спостереження за проростанням насіння, прості хімічні реакції (наприклад, розчинення солі у воді), демонстрація взаємозв'язку організмів у природі.

Студенти-вчителі, спираючись на свої знання, можуть організувати прості експерименти, які демонструють дітям природні явища: вивчення частин рослини, спостереження за життєвим циклом метелика, визначення умов проростання насіння, демонстрація розчинності речовин, утворення сумішей, змін агрегатного стану речовин.

Студенти можуть застосовувати 3D-моделі для пояснення структури клітини чи складу речовин. Інтерактивні завдання, наприклад, створення

"Екосистемного ланцюга" з використанням природних об'єктів.

Теоретичні знання дозволяють студентам-вчителям організувати проекти, які стимулюють пізнавальну активність учнів: Чому рослини ростуть?" – вивчення умов для росту рослин через проведення експериментів. "Чиста вода – запорука здоров'я" – аналіз води з різних джерел, демонстрація фільтрації.

Під час педагогічної практики студенти можуть поєднувати біологію та хімію з технікою та інженерією для створення моделей природних явищ (вулканів, екосистем) або виготовлення мініатюрних очисних споруд для води.

Висновок

Педагогічна практика студентів у початковій школі є чудовою нагодою для застосування теоретичних знань із біології та хімії. Вона дозволяє майбутнім вчителям сформулювати в учнів інтерес до природничих наук, розвинути їхню пізнавальну активність і сприяти формуванню екологічно свідомої особистості. [5, 6] Використання інтегрованого підходу, наочності та експериментальної діяльності допомагає зробити навчальний процес цікавим і змістовним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Воробей, С. М. Розвиток STEM-освіти в умовах реформування початкової школи. *Молодий вчений*. 2020. № 4(80). С. 45–48. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-80-4-10.
2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 19.11.2024).
3. Зарубіна, С. І. Інтеграція біологічних та хімічних знань у початковій школі в контексті нових освітніх стандартів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. № 5(86). С. 15–19.
4. Колесник, О. В. Використання цифрових інструментів для викладання природничих дисциплін у початковій школі. *Інформаційні технології в освіті*. 2022. № 50. С. 124–128. DOI: 10.14308/ite000832.

5. Кузьменко, І. В. STEM-освіта у викладанні природничих наук: методичні аспекти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогіка*. 2020. Т. 2, № 1. С. 98–105. DOI: 10.33839/2226-3055-2020-2-1-98-105.

6. Мартинюк, О. І. Ефективність інтегрованого підходу у викладанні природознавства в початковій школі. *Педагогічна наука і освіта*. 2021. № 3(103). С. 101–104.

7. Шульга, М. С. Використання експериментів у навчанні природничих дисциплін у початковій школі. *Початкова школа*. 2019. № 11. С. 12–15.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

УДК 378.093.2011.3-051:306-047.22

**ПУШКАР НАДІЯ,
ЧЕМЕРИС ІРИНА,**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглядається проблема формування соціальних компетентностей у студентів педагогічного коледжу як необхідної складової професійної підготовки. Зазначено, що сучасний педагог повинен мати не лише глибокі предметні знання, а й високий рівень соціальних навичок для успішної взаємодії з учнями, колегами, батьками.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, студент.

Постановка проблеми. Ми живемо в глобалізованому світі ХХІ століття. Кожна людина має бути всебічно розвиненою, здатною реалізувати свої плани як високоефективний фахівець в певній галузі. На зміну старшому прийшло молоде покоління, яке відрізняється від нього, бо живе в епоху інформаційних технологій, викликів сучасності, тісних планетарних взаємозв'язків. Освіта стає важливим чинником, який забезпечує соціальну потребу в кадрах, розвиває інститути громадянського суспільства. Важливим є набуття молоддю, яка творить і творитиме майбутнє країни, соціальної компетентності. Особливо це стосується здобувачів педагогічної освіти, оскільки вони готуватимуть дітей до майбутнього життя, сприятимуть їх соціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний аспект сучасного студента досліджували вітчизняні вчені (В. Андрущенко, А. Вишняк, М. Карпенко, Н. Крохмаль, Т. Мартинюк, Н. Овчаренко, О. Язловецька, А. Ярошенко), зарубіжні дослідники (Р. Арон, П. Екклс, К. Мангейм, К. Поппер) та інші.

Мета статті. В концепції «Нова українська школа» звернено увагу на формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти, серед яких соціальна компетентність [2]. Державний стандарт орієнтує вчителя на урахування компетентнісного підходу до освіти учнів. Наказом Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 року № 1225 затверджено професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», який визначає компетентності

педагога сучасної школи [5]. Перед викладачами, які готують майбутніх фахівців, стоїть важливе завдання щодо формування соціальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи як складової професійно-педагогічної компетентності. Ми ставили за мету дослідити вирішення цієї проблеми в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу наукових досліджень можемо стверджувати, що єдиного погляду на поняття «компетентність» не існує. Його трактують як готовність людини до виконання певних функцій. «Компетентність – це здатність особи вирішувати виробничі завдання, а компетенція – стандарти поведінки, які забезпечують цю здатність» [4, с. 18]. Соціальна компетентність спрямована на відчуття себе частиною суспільства з притаманними навичками ефективної комунікації. Молода людина має вміти безконфліктно жити з оточуючими. На думку науковців В. Береки та А. Галас «соціальна компетенція – це здатність педагога адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї, які дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації, упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуваннями, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, уміння задовольняти бажання, спираючись на норми» [4, с. 13].

Формування соціальної компетентності вчителя початкової школи розпочинається з періоду здобуття ним педагогічної освіти і продовжується у процесі педагогічної діяльності. Дослідники Л Швидун, О. Виноградова вважають, що «ефективність розвитку будь-якої компетентності, у тому числі й соціальної, залежить не лише від технологій, ресурсів, концепцій, програм,

планів, а, насамперед, від самого педагога, його як особистих якостей, так і мотивації до розвитку та самовдосконалення» [6, с. 38].

В. Бандура та С. Джус виокремили такі соціально-психологічні особливості сучасної молоді: самоідентифікація, адаптація, соціальні навички, критичне мислення, самостійність, емоційний інтелект, креативність і творчість [1]. Результатом сформованості соціальної компетентності у здобувачів педагогічної освіти має стати ціннісне ставлення до себе, своїх справ і справ інших, дотримання правил міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, однокурсниками, викладачами, іншими людьми соціуму, які оточують.

Дослідження, проведені в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, дають підстави стверджувати, що освітня діяльність колективу спирається на нормативні документи МОН України, враховує ратифіковані Україною європейські закони, надаючи важливого значення соціалізації та здатності проживання здобувачів педагогічної освіти в багатонаціональному суспільстві. Вона спрямована на формування у студентів культурних, моральних та соціальних цінностей, виховання вільної особистості, готової до розв'язування проблем в освіті та самостійної діяльності в демократичному суспільстві. Спостереження показують, що для сучасних студентів характерні діджиталізація, швидке розуміння інформації, що цікавить, непосидючість, нетерплячість, орієнтованість на швидкий результат.

Значна увага в коледжі приділяється адаптації першокурсників до нових умов та викликів. Студенти приходять на перший курс, коли процес їх ціннісного самовизначення триває. На етапі адаптації до нових умов куратори груп сприяють формуванню колективу,

мотивують до самоутвердження, сприяють розвитку комунікативних навичок, умінь вирішувати конфлікти тощо.

Велика роль у формуванні соціальних компетентностей належить психолого-педагогічним дисциплінам, зокрема освітньому компоненту «Соціальна та гендерна педагогіка». Викладачі акцентують увагу на діяльнісному підході в освітньому процесі. На заняттях практикують упровадження сучасних інноваційних технологій, які відповідають характеру сучасних соціальних процесів. Соціальна компетентність включає набір навичок і знань, необхідних для успішної взаємодії в соціумі, вирішення соціальних проблем та підтримки соціальної інтеграції.

Основні аспекти формування соціальних компетентностей на заняттях із соціальної та гендерної педагогіки включають:

- розвиток комунікативних навичок
- вміння вирішувати конфлікти
- засвоєння етичних норм і цінностей
- формування емпатії та толерантності
- розвиток навичок командної роботи
- критичне мислення та здатність до самоаналізу

Значне місце займає використання різних сервісів, методів, упровадження вправ («Цінності», «Карусель», «Підкорення вершини» «Поспілкуємось», «Побажання», «Особисте зобов'язання» та інші), робота з інформаційними джерелами.

Студенти навчаються пізнавати професію вчителя початкової школи, практично виконувати роботу педагога та жити разом. Поступово адаптаційний період переходить в ціннісно-діяльнісний. Наставники забезпечують високий рівень мотивації на досягнення результатів кожного, підтримують прагнення бути незалежним і

самостійним громадянами України, здатними змінювати навколишній світ на кращий. Спрямовують їх на розвиток творчості, креативності та з самореалізацію.

У студентів коледжу спостерігається високий рівень соціальної активності. Вони залучаються до позааудиторної діяльності: участь у різноманітних виховних, наукових, методичних заходах, що проводяться в коледжі, працюють в гуртках, відвідують виставки, театри, наукові бібліотеки тощо. Велике значення у формуванні соціальних компетентностей відіграє волонтерство, яким займаються, допомагаючи ЗСУ, щоб пришвидшити перемогу. Здобувачі педагогічної освіти удосконалюють свої соціальні компетентності та формують їх у школярів під час різного виду педагогічних практик, які проходять у закладах освіти. На останньому курсі поступово завершується професійно-особистісне становлення майбутніх учителів. Вони стають активними суб'єктами процесу соціалізації.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, сучасні підходи до формування у здобувачів педагогічної професії соціальних компетентностей сприяють набуттю студентами знань щодо себе як соціальної особи, виробленню умінь комунікувати, приймати рішення у нестандартних ситуаціях, мотивують їх до майбутньої діяльності в соціумі. Це дозволяє створити основу для подальшого професійного розвитку фахівців, здатних вирішувати різноманітні соціальні проблеми та підтримувати соціальну інтеграцію в суспільстві. Результативним у набутті соціальних компетентностей, на нашу думку, буде врахування викладачами особливостей молоді, що навчається.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бандура В., Джус С. Молодь у світі сучасних інформаційних технологій. *Innovations in education: prospects and challenges of today*: II Міжнар. науково-практ. конф.(м. Софія, 19 січ. 2024 р.). Софія, 2024. С. 350–352.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf-2016> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Нохріна І., Котелевець А. Соціальний портрет сучасної студентської молоді. *Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-теоретичної конференції. Бар: редакційно-видавничий центр КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», 2024. С.151–154.
4. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів /авт.-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків: Ранок, 2018. 496 с.
5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення 10.11.2024).
6. Швидун Л. Т., Виноградова О. М. Деякі аспекти вдосконалення та розвитку соціальної компетентності вчителя початкових класів. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 68. Т. 2. С. 34–38.

Стаття надійшла до редакції
20 листопада 2024 р

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА З НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ШЛЯХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

УДК 378.147.091.33-027.22:37]:001.89

ЛУЦИНКЕВИЧ ЛЮДМИЛА,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article examines certain theoretical and practical aspects of pedagogical practice from scientific and pedagogical studies of bachelor's degree holders in specialty 013 Primary education from the standpoint of intensification of professional training of future teachers. An overview of the problem was carried out and pedagogical conditions were proposed, which ensure an increase in the influence on the level of the practical component in the training of future primary school teachers by involving them in scientific research work in the course of pedagogical practice.*

Key words: *pedagogical practice, intensification, professional training, professional competence, scientific and pedagogical research.*

Постановка проблеми. Впровадження нового професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [4] актуалізує завдання забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Для його вирішення в освітній теорії і практиці пропонуються різноманітні підходи, моделі, методи, засоби, зокрема інтенсифікація навчання з урахуванням напрацювань педагогічної науки та нових тенденцій розвитку освітньої галузі.

У межах нашого дослідження розглянуто можливість інтенсифікації освітнього процесу в умовах педагогічного коледжу на прикладі педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта, що обумовлено зростанням вимог до всіх компонентів підготовки вчителя-бакалавра в закладі освіти з метою забезпечення його готовності до виконання трудових функцій, володіння професійними компетентностями, що дає змогу виконувати певну професійну діяльність і є умовою для працевлаштування [4].

Ми виходили з того, що інтенсифікація у професійній підготовці майбутніх вчителів пов'язана з застосуванням дієвих підходів, найновіших форм, методів, прийомів навчально-виховної і науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти на основі наукових рекомендацій, педагогічного супроводу, вивчення, узагальнення і використання кращого педагогічного досвіду роботи, застосування інформаційно-комунікативних засобів тощо. Відповідно, постає необхідність підвищення результативності та продуктивності діяльності педагогів, які забезпечують управління й організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти та здобувачів освіти, як активних і проактивних його суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка майбутніх вчителів є предметом досліджень багатьох українських науковців (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, О. Буздуган, І. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн, С. Сисоєва та ін.); значна увага надається проблемі підготовки фахівців початкової освіти (Н. Бібік, Л. Коваль, О. Комар, О. Савченко, Л. Хомич, О. Цокур, М. Чепіль, О. Шквир та ін.). Водночас

питання залишається актуальним для дослідження.

Проведений аналіз наукової літератури і публікацій засвідчив, що значна кількість учених і педагогів наголошують на актуальності проблеми практичної складової професійної підготовки сучасного педагога засобами різних видів практики, їх впливу на професійне становлення та розвиток майбутнього вчителя (О. Бялик, М. Вовк, С. Гончаренко, Ю. Грищенко, Л. Дяченко, М. Євтух, Г. Кіт, В. Ковальчук, Л. Лук'янова, О. Пехота, О. Савченко, С. Соломаха, Л. Хомич та ін.).

Проблему інтенсифікації освітнього процесу розглядали у своїх працях вчені психологи та педагоги (С. Гончаренко, К. Гоцуляк, Т. Жижко, І. Зязюн, Г. Костюк, О. Мороз, Н. Менчинська, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.). Але, не зважаючи на фундаментальність вже існуючих наукових досліджень, питання, пов'язані з інтенсифікацією освітнього процесу в підготовці майбутніх вчителів, зокрема педагогічної практики здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта потребують спеціального вивчення та дослідження.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Мета дослідження полягає в аналізі можливостей інтенсифікації професійної підготовки майбутніх вчителів шляхом підвищення продуктивності педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта в умовах педагогічного коледжу. Доцільним, на нашу думку, є ознайомлення з досвідом організації педагогічної практики в початковій школі, її теоретичними та практичними основами, методичним забезпеченням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика здобувачів першого (бакалаврського)

рівня освіти спеціальності 013 Початкова освіта з науково-педагогічних досліджень – це один з ключових шляхів професійної підготовки майбутнього вчителя, адже максимально відповідає реальній професійно-педагогічній діяльності, забезпечує єдність теоретичної та практичної його готовності до здійснення трудових функцій і вирішення педагогічних завдань в умовах закладу загальної середньої освіти.

Вчений М. Євтух акцентує увагу на винятковій ролі педагогічної практики у підготовці вчителя і визначає її як найефективнішу форму підготовки вчителя до професійної діяльності, провідну ланку в системі озброєння майбутнього вчителя професійними вміннями та навичками, під час якої студент глибоко і повно осмислює вікові й індивідуально-психологічні особливості дітей та формує власні, особистісні якості, характер; волю, цілеспрямованість, організаторські здібності, витримку, такт, уміння будувати взаєностосунки з дітьми та батьками [2, с. 140].

У ході аналізу науково-педагогічних досліджень виявлено різні підходи до визначення поняття «професійна підготовка». Так, В. Семиченко розглядає її у трьох аспектах: як процес, в ході якого відбувається професійне становлення майбутніх фахівців; як мету і результат діяльності навчального закладу; як сенс включення здобувача освіти у навчально-виховну діяльність. Т. Танько визначає професійну підготовку як систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що в свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати [1, с. 136].

О. Буздуган конкретизує поняття відповідно до спеціальності здобувачів освіти та визначає професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя іноземних мов як складний, динамічний педагогічний процес, з притаманними йому загальними закономірностями оволодіння теоретичними і практичними знаннями, формування вмінь і навичок, розвиток професійних здібностей і накопичення педагогічного досвіду, головною метою якого є оволодіння іноземною мовою та готовність майбутнього фахівця до її використання як засобу спілкування у здійсненні професійно-педагогічної діяльності [1, с. 138].

Метою педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень здобувачів освіти у коледжі є застосування, закріплення та поглиблення теоретичних знань з психолого-педагогічних дисциплін, практичних умінь і навичок зі спеціальності, отриманих під час аудиторного навчання, а також набуття ними досвіду пошукової, самостійної наукової роботи, використання методів дослідження у процесі збору фактичного матеріалу для написання курсового та дипломного проекту.

На початковому етапі проходження педагогічної практики визначальна роль належить педагогу, який має забезпечити інтенсифікацію педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень через об'єднання та координування зусиль усіх її учасників, їх взаємоузгоджених дій у підготовці висококваліфікованих вчителів-бакалаврів, які відповідально навчаються і працюють в умовах постійних змін, викликів, здатні до самовдосконалення, професійної мобільності тощо.

В ході безпосереднього проходження педагогічної практики здобувачі освіти здійснюють завдання з організації освітнього процесу та науково-

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

педагогічної дослідницької діяльності, що сприяє кращому розумінню внутрішніх суперечностей педагогічних явищ, процесів і способів, засобів їх подолання задля підвищення якості освітнього процесу в сучасній початковій школі.

Важливими умовами, які забезпечують ефективність досліджень є:

– сприяння у виборі найактуальнішої теми дослідження, яка має відзначатися новизною, професійною спрямованістю, перспективністю, викликати інтерес у здобувача освіти, що значною мірою забезпечить її успішне виконання;

– спрямованість організації і методів дослідження на відкриття нових наукових фактів, закономірностей педагогічних явищ в сучасній початковій школі;

– сприяння у визначенні рівня, виборі методів і розробці етапів виконання дослідження (зважаючи на різноманітність їх класифікацій і особливостей);

– орієнтованість на пошук шляхів удосконалення освітнього процесу, управління ним на основі особистісно орієнтованого, компетентісного, діяльнісного підходів, принципів партнерської педагогіки та дитиноцентризму;

– використання системно-структурного підходу, оскільки навчання, виховання і розвиток має складний характер, характеризується неоднозначністю, складністю, динамічністю, значною варіативністю результатів тощо.

Здійснюючи педагогічні дослідження в реальних умовах майбутньої професійної діяльності здобувач освіти вчиться враховувати особливості педагогічних явищ і процесів, зокрема: неоднозначність їх перебігу (на результати навчання, виховання розвитку впливають різні чинники); їх

неповторність (під час повторного дослідження попередні умови змінюються); тривалість (об'єктивні висновки можливі за умови багаторазових спостережень) тощо.

Зміст, методи та організаційні форми практики суттєво змінені з урахуванням ключових компонентів Концепції Нової української школи, зокрема:

– зміст початкової освіти передбачає переорієнтацію з накопичення фактичних знань на формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, наскрізних умінь: критичного мислення, креативності, ініціативності, командної роботи тощо, необхідних для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці;

– орієнтація на компетентісний підхід. Методичні рекомендації до педагогічної практики здобувачів освіти враховують власний досвід, ґрунтуються на педагогічних спостереженнях, висвітлюють актуальні шляхи створення умов для компетентісної освіти, особистісного розвитку та самореалізації учнів;

– виховання розглядається як наскрізний процес, що покликаний формувати в учнів систему цінностей, яка ґрунтується на загальнолюдських і національних надбаннях. Цінності мають пронизувати весь освітній процес та створювати підґрунтя для розвитку свідомого громадянина України;

– ключовий принцип – дитиноцентризм, робить учня головним суб'єктом освітнього процесу, орієнтуючи його на максимальне врахування індивідуальних потреб, інтересів, здібностей кожної дитини, її цілісний розвиток, що передбачає створення сприятливого безпечного освітнього простору та середовища;

– педагогіка партнерства, її принципи вибудовують нову філософію взаємин між усіма учасниками освітнього процесу: взаєморозуміння, взаємоповаги,

співробітництва, рівності сторін. Учень, учитель і батьки стають рівноправними партнерами, об'єднаними спільною метою тощо [3, с. 6-7].

Орієнтованість на запити та компоненти формули «Нової української школи» [3] формують цілісний підхід до модернізації й інтенсифікації практичної складової професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, а саме:

– професійна підготовка бакалаврів у коледжі включає не лише опанування ними теоретичними знаннями, але й оволодіння практичними вміннями, навичками, здатностями з реалізації освітнього процесу в початковій школі в умовах педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень;

– передбачає активну участь здобувачів освіти на всіх етапах проходження педагогічної практики, у тому числі, у власному навчанні, що створює умови для розвитку їхньої самостійності, відповідальності та ініціативи;

– включає організацію і управління практичною діяльністю в умовах сучасних викликів. У нас склався достатній досвід проведення практики у очному, змішаному та дистанційному форматі навчання з використанням Google Workspace for Education – пакету

хмарних додатків Google, інтерактивних платформ, програм для проведення відеоконференцій, онлайн зустрічей, презентацій тощо.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, удосконалення організаційної, змістової, операційної складової педагогічної практики у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, посилення продуктивності й взаємодії теоретичної, практичної і науково-дослідницької діяльності сприяє якісному опануванню міждисциплінарними знаннями, новими методами, формами, засобами роботи в сучасній початковій школі.

Досвід практичної роботи у коледжі та аналіз науково-літературних джерел свідчать, що результати педагогічного процесу проявляються в навченості та вихованості здобувачів освіти, тоді як організація науково-педагогічної роботи спрямована на отримання та реалізацію результатів педагогічних досліджень і впровадження їх безпосередньо в освітньому процесі у закладі освіти. Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з проблемою удосконалення методичних засад організації педагогічної практики з науково-педагогічних досліджень здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта у коледжі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буздуган О. А. Дефінітивний аналіз професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у педагогічному дискурсі. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 65. Том 1. С. 135-138.
2. Євтух М. Б. Роль педагогічної практики у підготовці майбутнього вчителя. *October 25, 2019. Edinburgh, Scotland, UK*. С. 140-143.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zagalnoju redakcijoju H. M. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
4. Професійний стандарт «Учитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225.

5. Роговенко М. М. Педагогічні дослідження в діяльності науково-педагогічного працівника : актуальні питання теорії та практики. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 (21). С. 37-46.

*Стаття надійшла до редакції
16 листопада 2024 р*

**ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ**

УДК 378.093.2.011.3-051:37.091.31-026.12-024.63

ДУРМАНЕНКО ЄВГЕНІЯ,

*кандидат педагогічних наук, доцент
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»*

Анотація. У публікації розкрито теоретичні основи використання технологій інтерактивного навчання у професійній підготовці здобувачів освіти спеціальності «Дошкільна освіта». Проаналізовано технології кооперативного навчання та ситуативного моделювання у процесі вивчення освітніх компонентів «Організація дозвіллевої діяльності дітей» та «Основи гувернерства з методикою».

Ключові слова: інтерактивне навчання, професійна підготовка майбутніх вихователів, імітаційно-ігрове навчання, робота в парах, робота в малих групах, ігрова діяльність.

Постановка проблеми. У період реформування вищої професійної освіти важливим напрямом в організації освітньої діяльності ЗВО є пошук та реалізація нових форм і методів навчання, які б забезпечували його ефективність, результативність і сприяли формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця. З огляду на це, досліджувана проблема є актуальною й передбачає обґрунтування доцільності використання інноваційних інтерактивних технологій в освітній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема вивчення технологій інтерактивного навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів не є новою, а вже достатньою мірою досліджена вітчизняними та зарубіжними науковцями. Так, зокрема, І. Скоморовська аналізує використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх вихователів_ЗДО.

С. Гаврилюк досліджує теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості. У свою чергу, В. Кошель, Н. Юрченко аналізують можливості використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності. О. Бартків, Є. Дурманенко, О. Дурманенко вивчають роль інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх вихователів до інтегрованого навчання. Н. Трофаїла зупиняється на аналізі інноваційних технологій підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Метою нашого дослідження є аналіз технологій інтерактивного навчання майбутніх вихователів у процесі їх професійної підготовки. Реалізація мети досягається шляхом вирішення наступних завдань: уточнення сутності поняття інноваційних технологій;

реалізація технологій кооперативного навчання та ситуативного моделювання у процесі вивчення деяких вибіркового освітніх компонентів (КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради). Методи: аналізу, синтезу, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні технології – це сукупність нових методів та прийомів, педагогічних дій і засобів, які характеризуються новизною, оптимальністю та творчістю [1].

Ми акцентуємо увагу на використанні інтерактивного навчання, яке передбачає насамперед взаємодію між учасниками освітнього процесу, побудоване на міжособистісному спілкуванні викладача та здобувачів освіти, характеризується активністю всіх учасників та співпрацею. Інтерактивне навчання забезпечує включеність в освітню діяльність усіх студентів, розвиток їх ініціативності, вміння працювати в команді тощо [2].

У процесі вивчення вибіркового освітніх компонентів «Організація дозвілєвої діяльності дітей» та «Основи гувернерства з методикою» (третій курс) здобувачі освіти зазвичай одержують нову пізнавальну інформацію на проблемних лекціях та практичних заняттях. Ми відійшли від традиційної лекції. Студенти вирішують чітко визначену проблему, самостійно черпають інформацію, обговорюють її в групах, презентують матеріал, узагальнюючи та систематизуючи його. Основним девізом на цих лекціях є вислів Конфуція: «Хочеш вивчити і зрозуміти сам - поясни іншому».

Найбільш поширеними формами організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти під час засвоєння вибіркового освітнього компоненту «Основи гувернерства з методикою» є технології кооперативного навчання: робота в парах (статична пара, динамічна пара, варіаційна пара); робота в малих

групах; „діалог” „спільний проєкт”, «дерево рішень» тощо. Наприклад, *робота в парах*: студенти діляться на пари, (традиційно, це статичні пари) і в своїй парі готують власний алгоритм входження у сім'ю в ролі гувернера. Це дає можливість здобувачам освіти подумати, обмінятися ідеями з партнером, вільно говорити, висловлюватися, і лише потім озвучувати свої думки перед академічною групою.

Для прикладу, сутність „спільного проєкту” полягає в тому, що академічна група ділиться на малі групи (традиційно 4 такі групи). Ці групи мають різні завдання й відповідно різне змістове навантаження: наприклад, розвиток розумових здібностей дитини у сім'ї; формування моральності дитини; фізичний розвиток дитини; виховання поважного ставлення до старших членів родини та ін. й висвітлюють проблему роботи гувернера в сім'ї з різних аспектів. Кожна мала група презентує свою частину роботи й по завершенню складається спільний проєкт, який експертується самими ж його розробниками. Обов'язково акцентується увага на можливі виклики та непередбачувані обставини, що дає змогу бути гнучким і динамічним у професійній діяльності.

Результативним є також «дерево рішень», сутність якого полягає у поділі академічної групи студентів на 4 групи (бажано з однаковою кількістю здобувачів освіти). Кожна така мала група обговорює чітко поставлену проблему, як-от: особливості освітньої діяльності гувернера з дитиною з особливими освітніми потребами (наприклад, з вадами слуху). Перед кожною групою студентів лежить аркуш паперу з намальованим деревом. Студенти вносять записи-пропозиції на це дерево. Через визначений час (наприклад, 3 хвилини) групи міняються місцями і

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

дописують на деревах сусідів свої ідеї. Таким чином, на кожному дереві буде свій набір рішень, який потім активно обговорюють усі групи.

У ході вивчення освітнього компоненту «Організація дозвілєвої діяльності дітей» дієвою є технологія ситуативного моделювання, зокрема *технологія імітаційно-ігрового навчання*, що передбачає створення різних ситуацій, їх аналіз і використання дидактичних, рольових, ділових та інших ігор, імітації. Мова йде про те, що здобувачі освіти імітують різні професійно-педагогічні ситуації, розробляють алгоритм дій у цих змодельованих ситуаціях, визначають і делегують у групі імітаційно-ігрові ролі, програють їх і обговорюють результати. Наприклад, у підготовці видовищних дозвілєвих заходів (дитячих ранків) чітко розподіляються ролі: вихователя, помічника вихователя, батьків, дітей,

музкерівника, керівника ЗДО. Пропонується сценарій свята, імітується його проведення з подальшим аналізом результатів. Особлива увага звертається на дотримання вимог основних характерних ознак дитячого дозвілля: добровільності, активності, мотивації, емоційного піднесення, отримання задоволення, успіху тощо.

Висновки і перспективи дослідження. Проблема використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх вихователів актуальна. Інноваційні технології забезпечують формування професійної майстерності вихователів, їх професійної компетентності.

Подальшого дослідження потребує розробка методичних рекомендацій з використання інноваційних інтерактивних методів у професійній підготовці сучасного працівника дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бартків О. С., Дурманенко Є. А., Дурманенко О. Л. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2022. Вип. 52. Том 1. С. 76-80.

2. Педагогічна інноватика: термінологічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. ПереяславХмельницький: Домбровська Я.М., 2019. 384 с.

*Стаття надійшла до редакції
18 листопада 2024 р*

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

УДК 37.043.2-056.2/.3(477)

ФАЛОВСЬКА ІРИНА,

кандидат економічних наук, доцент

ПІДДУБНА АННА,

здобувачка освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Україна повинна забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях, доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Орієнтація повинна бути на навчальну програму, а не на індивіда. Заняття не

повинне розділяти учнів. Щодо того з якими принципами повинна бути інклюзивна школи то це:

- Усі діти мають навчатись разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

- Школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів узгодженням різних видів і темпів навчання;

- Школи повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, вживаючи організаційні заходи, розробляючи стратегії викладання, використовуючи партнерські зв'язки;

- Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка зможе їм знадобитись в навчальному процесі;

- Інклюзивні школи – найефективніший засіб, який гарантує солідарність співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їх ровесниками.

Інтегроване навчання розглядається як двобічний процес: дитина з особливостями психофізичного розвитку готується до спільного навчання зі здоровими однолітками, адаптується до освітнього простору звичайної школи, і водночас школа пристосовується до дітей з відхиленнями в розвитку, використовує засоби для задоволення їхніх особливих потреб.

У залежності від тривалості перебування дитини з порушенням розвитку в шкільному колективі виділяють такі види інтеграції: комбінована, коли дитина навчається в класі (групі) звичайних дітей, одержуючи при цьому систематичну, адекватну корекційну допомогу вчителя – дефектолога; часткова, коли окремі діти проводять частину дня у звичайних групах (класах); тимчасова, коли діти спеціальних і загальних груп і класів поєднуються для проведення різних заходів, прогулянок, свят; повна інтеграція, коли діти – з обмеженими потребами можуть по одній – дві особи, включатися у звичайні загальні заклади, а якщо виникне необхідність у корекційній допомозі, то батьки й фахівці її нададуть.

Основними принципами процесу освіти учнів з «потребами» є принцип децентралізації, нормалізації й інтеграції. Досвід інтегрованого навчання незрячих старшокласників у стінах загальноосвітньої школи, показав що незважаючи на нейтрально – доброзичливе ставлення до них, у класі у них виникали проблеми в плані спілкування. Діти виявлялись ізольованими, наданими самі собі. Виявилась й невідповідність педагогів до здійснення індивідуальної й корекційно – реабілітаційної роботи з незрячими дітьми. Тому проблему інтеграції слід вирішувати насамперед організаційно й виходити з реальних життєвих потреб і можливостей дитини, що нормально бачать, допомагати своєму слабкому однолітку.

Перевагами інтегрованого навчання є те, що незрячі і слабкозорі учні сприймаються рівні. Інтегроване навчання не потребує деяких витрат, яке необхідне в спеціалізованих школах. Діти з глибоким порушенням зору під час навчання мають можливість грати і спілкуватися зі своїми зрячими друзями, і це є важливим у процесі соціалізації та становленні особистості.

Так, як більшість дітей з глибоким порушенням зору відвідують школи. Тому необхідно звернути увагу на такі аспекти: створення ресурсних центрів, які будуть організовуватися, в тому числі на базі спеціалізованих шкіл; підвищення якості підготовки викладачів; рівну участь у навчальному процесі незалежно від рівня зору.

Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що перебуває на стадії впровадження, а тому натрапляє на труднощі. Це і професійна невідповідність вчителів масової школи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, архітектурна непристосованість шкільних приміщень, недоопрацьованість нормативно –

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

правової бази, необхідність додаткового фінансування інклюзивних закладів освіти, академічна перевантаженість навчальних програм, які досить важко адаптувати до потреб дитини з фізичними вадами, негативне ставлення батьків інших дітей, - все це значно утруднює процес запровадження інклюзивного навчання.

Отож, побудва ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різних факторів,

насамперед посилення фінансування освіти. Також потрібно створити необхідні умови для повноцінного навчання дітей з особливими потребами у навчальних закладах, включаючи підготовку педагогічних працівників, надання індивідуальної підтримки. Важливим також є формування позитивної громадської думки щодо інклюзивної освіти шляхом залучення до цієї справи заохочення масової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Язловецька О.В. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки.* 2022. Вип. 200. С. 171-175.
2. Липа В.О., Серова С.О. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2022. Вип. 2. С. 121-127.

*Стаття надійшла до редакції
11 листопада 2024 р*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЛАСНОГО МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

УДК 159.913

ФІГОЛЬ НАТАЛІЯ,

КЗЗСО «Луцький ліцей №25 Луцької міської ради»

Анотація. У статті розглядається поради щодо культури здоров'я, душевної рівноваги і гармонізації, формування та збереження ментального здоров'я вчителя

Ключові слова: педагог, здоров'я, психічне здоров'я, ментальне здоров'я.

Постановка проблеми. Збереження психічного здоров'я – в наш час найактуальніша проблема. Професія вчителя в усі часи вважалася такою, яка має досить багато стресогенних чинників і ризиків втратити психічне здоров'я, розчаруватися в роботі, в собі, отримати психосоматичні захворювання [2].

Проблема захисту ментального здоров'я надзвичайно загострилася з початком повномасштабної війни. Дбати про своє ментальне (або психічне) здоров'я – така ж базова необхідність кожної людини, як і дбати про здоров'я

фізичне, тому що саме психічне здоров'я дозволяє повноцінно жити, реалізувати свій власний потенціал та справлятися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі велика кількість досліджень присвячена вивченню сутнісних аспектів, чинників виникнення професійного стресу, професійної дезадаптації, синдрому емоційного згорання, боротьби зі стресом, шляхів

усунення синдрому емоційного згорання (М. Берєбін, В. Бобрицька, Г. Зайцев, Г. Зайчикова, Л. Карамушка, С. Максименко, С. Маслач, М. Лейтер, Л. Мітіна, Е. Рутман, Л. Смик, Н. Самоукіна, Т. Форманюк, В. Шепель, Ю. Щербатих та ін.). Значно більшої уваги потребують дослідження, що стосуються розробки превентивних заходів та шляхів збереження і зміцнення професійного здоров'я педагога, формування стресостійкості майбутнього фахівця, шляхів і методів гармонізації його внутрішнього світу [1].

Мета статті – виробити рекомендації педагогам щодо збереження власного ментального здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Стійкі вчителі – міцна опора для учнів. Вчителі не лише дають дітям нові знання, а ще й підтримують, допомагають справлятися з життєвими труднощами, вчать бути самостійними та відповідальними. Це складно та емоційно затратно навіть у мирні часи. А під час війни педагоги можуть стикатися з травматичним досвідом і так само, як діти, потребувати додаткової підтримки. Тому у складні часи надзвичайно важливо залишати час для себе, дбати про власний спокій та відпочивати.

Турбота про ментальне здоров'я допомагає впоратися зі стресом та збільшити заряд енергії. Клінічно доведено, що піклування про себе знижує ризик розвитку тривожно-депресивних розладів, покращує концентрацію, мінімізує розчарування та гнів і підвищує відчуття щастя. І найголовніше – це робить людину більш стійкою та стресорезистентною.

Турбота про ментальний стан знижує ризик серцево-судинних та онкологічних захворювань. А ще крім фізичної та психічної стійкості, для вчителів зараз важлива духовна складова. Адже піклування про себе допомагає людям усвідомити сенс життя. І завдяки цьому

педагоги можуть краще задовольняти власні цінності. Для вчителів, зокрема, це найкращий механізм стати більш ефективними для задоволення своєї цінності – бути підтримкою для учнів і допомогти країні.

Перше, на що ми звертаємо увагу – на кількість і тривалість сну. Найбільш красномовний показник, що у нас розсипається здоров'я, а психіка скоро почне руйнуватися, це коли ми дуже мало спимо і страждаємо від безсоння. Науковці кажуть, що 4-5 годин глибокого сну і 2-3 години неглибокого потрібні організму щодня. Якщо людина дотримується такого режиму, то кілька місяців вона може жити без якихось відхилень та негараздів зі здоров'ям. Отже, треба старатись, щоби ваш сон був 7-9 годин на добу.

Важлива не тільки кількість сну, але і якість. Обов'язково потрібно спати на горизонтальній рівній поверхні і в теплі. В холодних приміщеннях, бомбосховищах, тощо, потрібно класти на постіль грілки або звичайні пластикові пляшки з теплою водою. Якщо є можливість, потрібно подбати про рівну поверхню ліжка, тому що під час сну сидячи або напівсидячи хребет і все тіло отримує додаткове навантаження, і організм не відпочиває повноцінно.

У стресових умовах напрочуд важливо слідкувати за харчуванням – воно має бути максимально регулярним. Адже люди під час стресу часто забувають про те, що потрібно поїсти, і не відчують апетиту або навіть голоду. Тому, якщо це можливо, обов'язково забезпечте себе регулярним харчуванням три-чотири рази на день. Харчуватись краще за звичним режимом, тобто – в приблизно один і той самий час, як ви це робили раніше. Справа в тому, що наш організм так налаштований, що швидко звикає до циклічної системи, тому чим більше у нас повторюваних дій, тим менше сил наше

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

тіло витрачає на них і, відповідно, має більше енергії та життєздатності.

Під час війни просто необхідний контроль за думками і споживанням інформації, як би це важко не було зробити. Справа в тому, що психіка налаштована так – ми підсвідомо сприймаємо інформацію про небезпеку так, ніби це відбувається з нами, і починаємо переживати стрес. Наше тіло буквально каже нам «тікай, біжи, борись», задля чого починає виробляти гормони стресу. А ось при тривалому перенасиченні негативною інформацією в нашому тілі цих гормонів стає так багато, що організм починає руйнуватись [3].

Висновки і перспективи дослідження. Отже, стан ментального здоров'я педагога впливає на результати навчально-виховної роботи, професійні досягнення, а також на благополуччя здобувачів освіти. З метою забезпечення позитивного освітнього середовища та підвищення якості навчальної діяльності, необхідно приділити увагу підтримці ментального здоров'я вчителя.

Для ефективної роботи, збереження психічного здоров'я вчителю важливо відновити свій психоенергетичний потенціал, позбутися страхів, розчарування, пом'якшити вплив стресових ситуацій

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мешко Г. М., Мешко. О. І. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/7664/97/> (дата звернення: 22.11.2024).

2. Тиха Л. О. Тренінг для педагогів «Збереження та зміцнення психологічного здоров'я педагога». URL: <https://vseosvita.ua/library/trening-dla-pedagogiv-zberezenna-ta-zmicnenna-psihologicnogo-zdorova-pedagoga-459920.html> (дата звернення: 22.11.2024).

3. Фіголь Н. П. Формування та збереження ментального здоров'я здобувачів початкової освіти. Методичні рекомендації. Луцьк, 2024 55 с.

*Стаття надійшла до редакції
23 листопада 2024 р*

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ ТА ЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ

УДК 373.3 091.212.7-046.22

ШАФРАНОВА ТЕТЯНА,

вчитель початкових класів

Вінницької гуманітарної початкової школи № 25

Сьогодні питання подолання освітніх втрат має вирішальне значення в нашій державі. У широкому сенсі **освітні втрати** означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів – інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо.

Вперше актуальності дане питання набуло з 2020 року у зв'язку з карантинними заходами, пов'язаними з початком пандемії COVID-19, перед

українською, як і світовою системою освіти в цілому, постали виклики, визначені міжнародними організаціями та провідними експертами як одна з найбільших проблем і загроз, спричинених світовою пандемією. Що спонукало до тривалого навчання учнівства у дистанційному форматі, з вираженою

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

- первісною проблемою невідповідності як педагогів так і учнів;

- відсутністю технічного забезпечення;

- належного Інтернету;

- неготовність і психологічна неспроможність значної частини здобувачів освіти до самоорганізації, самоконтролю та самоосвіти;

- недостатня об'єктивність оцінювання результатів освітньої діяльності учнів, що пов'язано з неформованістю почуття відповідальності та академічної доброчесності в учнів та їх батьків.

Все це мало свої негативні наслідки та зробило право громадян на якісну та доступну освіту, що закріплено Конституцією та законами України, неналежно забезпеченим.

Також в Україні втрати в освітній системі учнівства пов'язані із повномасштабною війною. У зв'язку з цим, можна виділити низку нових проблем, що можуть позначитися на результатах навчання українського учнівства:

- проживання на тимчасово окупованих територіях;

- проживання в зоні активних бойових дій;

- зміна місця проживання;

- руйнування закладів освіти;

- повітряні тривоги;

- відімкнення електроенергії.

Освітні втрати українського учнівства можуть у підсумку перевищити всі модельовані раніше показники.

Тому, незважаючи на воєнний стан, сьогодні вимагає максимальної згуртованості та консолідації зусиль для прийняття виважених ефективних рішень й заходів щодо подолання освітніх втрат.

Сьогодні здійснюється очне та дистанційне навчання вчителів початкових класів за програмами підвищення кваліфікації від Громадської

спілки «ОСВІТОРІЯ» за темами: «Дізнайся: про дистанційне і змішане навчання. Практичні аспекти», «Наздоженемо: практичні аспекти подолання освітніх втрат у початковій школі»

Як один із шляхів побудови в освітньому просторі ефективної системи подолання навчальних, виховних, фізичних та психологічних втрат вихованців, учнів пропонується створення освітніми закладами програм «Подолання освітніх втрат, викликаних реаліями військового часу, в 2024/2025 навчальному році», що розрахована на 2024/2025 навчальний рік.

Така програма створена та затверджена рішенням педради у нашому закладі. Усі визначені Програмою заходи відповідають державній соціальній політиці й узгоджуються з основними положеннями Конвенції ООН про права дитини та іншими міжнародними документами.

Програма має відкритий характер, може корегуватися, конкретизуватися, змінюватися, доповнюватися в залежності від реальних умов.

У межах поняття «освітні втрати» пропонується умовно виділити три взаємопов'язані компоненти:

- навчальні втрати;

- виховні втрати;

- зниження темпу розвитку особистості.

Навчальні втрати – будь-які втрати знань, умінь, навичок, або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня.

Ці втрати виникають як наслідок тривалих пропусків занять (наприклад, через проблеми зі здоров'ям), неефективного викладання, значних незапланованих перерв у навчанні, пов'язаних із соціальними кризами, війнами, природними катаклізмами тощо.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

Навчальні втрати зумовляють ще більші втрати на наступних етапах навчання, негативно вплинуть на загальний рівень освіченості громадян країни, їх здатність до комунікації, соціалізації, подальшого професійного становлення. І це в підсумку позначиться на добробуті цілого суспільства: призведе до серйозних економічних та соціальних наслідків у майбутньому.

Підраховали, що тримісячне закриття школи може призвести до втрати цілого року навчання.

Головною проблемою, пов'язаною з навчальними втратами, є їх накопичення і поглиблення, якщо вчасно і ефективно не вживати заходів для їх подолання.

Перш ніж упроваджувати той чи той захід по подоланню втрат, обов'язково потрібно здійснити якісну діагностику рівня успішності учнівства, адже неможливо вирішити проблему, не розуміючи її глибини й складності, як неможливо вилікувати хворобу без точного діагнозу.

Виявлення навчальних втрат з будь-якої освітньої галузі безпосередньо пов'язане із співставленням реальних досягнень кожного конкретного учня чи учениці з вимогами до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, представлених у Державному стандарті початкової освіти

Опорою для опрацювання рівня та надолуження освітніх втрат є такі документи:

- Державний стандарт початкової освіти

- Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 цикл

- Освітня програма закладу освіти

- Свідоцтво досягнень 1-2 клас, Свідоцтво досягнень 3-4 клас.

На основі яких складаються вхідні діагностувальні роботи у вересні, результати яких стануть відпраною точкою для внесення коректив у календарний план. Також дієвим

фактором для перевірки рівня оволодіння та сформованості навчальних вмінь учня для вчителів є проміжні та підсумкові діагностувальні роботи, а також спостереження.

Отже, основними кроками, що дадуть змогу оперативно скоригувати навчальний процес, вбачаються такі:

- діагностика та встановлення навчальних втрат учнів;

- розроблення програми/плану надолуження прогалин відповідно до отриманих результатів;

- оптимальний розподіл (за можливості, об'єднання) навчального змісту, який потребує доопрацювання;

- особлива увага до мотивації учнів;

- урізноманітнення форм роботи (візуалізація, гра, емоційно-забарвлений контент, онлайн-вправи.);

- використання можливостей інших навчальних предметів для мовленнєвого розвитку учнів, реалізація міжпредметних зв'язків.

Для подолання навчальних втрат важливим є урізноманітнювати форми роботи, брати за основу такі види діяльності: парну та групову роботу, проектну діяльність, дослідження, метод дискусії, театралізацію, ситуацію вибору, читання з розумінням розвивати на всіх уроках, застосовуючи відкритті запитання, навчальні ігри - мотивуючі форми роботи.

Дієвими інструментами стануть освітній простір, який має мотивувати до роботи та «підтримувати». Плакати на стінах, динамічні моделі - сприятимуть підвищенню інтересу та спонукатимуть до роботи. Малювати схеми, таблиці, виділяти кольором важливі слова, на які потрібно звернути увагу. Використовувати систему стрілочок і дужечок, які допомагають учню встановити зв'язки або наштотвхують на певні операції.

Приділяти увагу формульованню оцінюванню. Для здійснення якого у

нашому закладі використовується застосунок III HoloTracker.

Подолати навчальну втрату за один урок практично неможливо, це буде успішним тільки за умови систематичної та неперервної роботи. Пам'ятаймо, що універсального інструменту, який зміг би подолати усі навчальні втрати не існує. Для роботи з кожним учнем та ученицею потрібно враховувати індивідуальні потреби.

У подоланні виховних втрат потрібно вибудувати виховний процес таким чином, щоб він став невіддільним складником освітнього процесу орієнтованим на загальнолюдські цінності. Виховання повинно бути наскрізною лінією роботи закладу освіти, її не можна й непотрібно відділяти від стратегії розвитку закладу.

У нашому закладі набуло широкого використання проактивних форм і методів виховної роботи, що направлені на згуртування та взаємодію колективів здобувачів освіти на рівні класу та закладу освіти: збір макулатури, пластикових кришечок, організація благодійного ярмарку, благодійних зборів кормів для тварин «Допомога пухнастикам», збір донатів на ЗСУ, плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок, КТС «День гарбуза», тематичні ранкові зустрічі.

Традиційними та улюбленими для учнів та батьків стали неординарні п'ятниці: кольорові («День друзів», «День мирного смайлика»), «День веселих окулярів», «П'ятниця чудернацької краватки», п'ятниця показу національних костюмів до дня толерантності.

Всебічному розвитку учнів сприяє широка мережа гурткової роботи: «Спілкуємось англійською», «Астрономія», «Пісочна анімація», «Срібні дзвіночки», «Котигорошко», «Хокей на траві».

Режим онлайн-навчання під час пандемії та війни негативно вплинув на здоров'я здобувачів освіти. Малорухомих спосіб життя, надмірне навантаження на зір негативно позначилися на здоров'ї учасників освітнього процесу. Тому важливим компонентом уроку є руханки, вправи на збереження постави, зору; вітамінні перерви, популярністю користується «День здоров'я».

Нестача спілкування з педагогами та ровесниками, психологічні травми, викликані воєнними подіями в країні, негативно вплинули на психоемоційний стан здобувачів освіти. Це у свою чергу може призвести до внутрішніх конфліктів дітей, підвищити їх рівень тривожності, сформувати страхи, знизити мотивацію до навчання, погіршити пам'ять та розумову діяльність, вплинути на зниження рівня соціалізації та подальші відносини із соціумом.

Тому запровадження програми СЕЕН у нашій школі як варіативної складової стало важливим, так як це перегукується з проблемою школи «Формування м'яких навичок молодших школярів, шляхом реалізації навчальних траєкторій СЕЕН», а автори програми прогнозують:

- підвищення академічної успішності;
- зниження рівня булінгу;
- зростання загального задоволення учнівства;
- бажання ходити до школи, отримання радості від навчання – що і актуальним завданням розвитку учнівства сьогодення.

СЕЕН — це міжнародна програма, покликана сприяти соціально-емоційному й етичному навчанню в системі дошкільної та шкільної освіти в усьому світі, яку разом із тим можна застосовувати на всіх рівнях освіти (зокрема вищій та професійній).

Програма СЕЕН базується на філософії й методиці, яка протягом 20 років створювалася, апробувалася й

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

удосконалювалася міжнародною командою науковців і науковиць Університету Еморі (Атланта, США). Підґрунтям для них стали праці з емоційного інтелекту Деніела Гоулмена та кращі світові освітні практики, а натхненням — заклики Далай-лами XIV до миру, порозуміння, співпереживання та усвідомлення того, що для всіх людських істот спільним домом є планета Земля.

Навчальна програма СЕЕН — це посібник для педагогів із 7 розділів, 39 занять для учнівства різного віку (Програми для ранньої початкової, початкової і середньої школи), які дають цілісну дорожню карту для навчання серця і розуму. Команда EdCamp Ukraine, отримавши всі необхідні дозволи від Університету Еморі (на основі Меморандуму про співпрацю від 06.07.2019), здійснила переклад повної версії курсу українською, також вступного онлайн-курсу, після завершення якого надається доступ до всіх цих матеріалів. Масштабування програми здійснюється через тренінги.

Також це система посібників для батьківства, путівник, для створення професійних спільнот. Аудіопрактики.

Програма від початку розроблялася для міжнародного використання, тому не містить нічого, що могло б конфліктувати з будь-яким історичним, культурним чи релігійним контекстом країн, до того ж вона відкрита для варіювання відповідно до національних особливостей системи освіти. СЕЕН уже апробована в країнах Америки, Європи та в Індії, у своїх класах у всьому світі її спробували понад 500 педагогів, і всі — і педагоги, і діти, і батьки — залишилися задоволеними й визнали її продуктивність та необхідність у сучасній освіті.

СЕЕН була вперше презентована світові на першій міжнародній конференції SEE Learning, що відбулася

4–6 квітня 2019 року в Делі (Індія). І нині це не лише курс для закладів освіти, а й онлайн-платформа для навчання педагогів та світова спільнота освітян, які використовують цю програму та діляться досвідом.

У чому ж актуальність та особливість даного курсу?

За останні 20–30 років змінилось знання науковців про існування, функціонування людини, що робити для того, щоб бути щасливими. Науковці знають як функціонує тіло, від чого виникає стрес, як давати собі раду зі стресом, усі ці напрацювання не впроваджено в освіту, ними по суті ніхто не користується.

На сьогодні доведено, що від співпереживання пов'язані такі хвороби як рак, серцеві хвороби, що від теплоти/прохолодності стосунків наше тіло реагує на недобрі взаємини так само, як воно ніби мало хворобу.

Ми розуміємо, що ставлення до інших і до себе настільки сильно впливає на самопочуття, навіть до змін на генетичному рівні. Дуже важливо навчити себе та інших, що добре ставлення, співпереживання, хороші взаємини з іншими – це неймовірно важливо для нашого здоров'я та самопочуття.

Саме тому програма отримала другу, наче простішу, але й глибшу назву — навчання розуму і серця.

На тлі щоденного професійного вигорання вчительства, СЕЕН сьогодні може стати тим ключем до розвитку, самопізнання та відновлення, самовдосконалення себе. Дає можливість знайти новий орієнтир у професійному розвитку вчителя.

Розвиток м'яких навичок, саме через СЕЕН, показує важливість вивчення курсу для всього суспільства. Звертає увагу на духовне, ментальне здоров'я. Наш вектор освіти має також зазнати значних змін. Адже, лише

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:

АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ

врівноважений, щасливий вчитель може сприяти становленню міцного здорового члена суспільства. Нашу вразливість, емоційну нестабільність – ми несемо та через себе передаємо учнівству. Тому одним з головних завдань – виховання та вдосконалення себе.

Тілесні практики спрямовані на вміння приборкати власні емоції. Адже сьогодні вчені говорять, що 90 % наших вчинків ми здійснюємо неусвідомлено через емоцію, а не осмисленим шляхом – через мозок. Ми діємо імпульсивно під впливом емоційного стану, підсвідомо, тому головним завданням стає оволодіння своїми емоціями, зробити їх підконтрольними нашому мозку та мисленню – осмислити.

Для цього не потрібно багато: вдумливе ходіння, практика вдячності, знати та застосовувати 9 практик миттєвої допомоги, дихальні вправи, поняття заземленості.

Спочатку починається все із скептики. Але відкрийтеся, долучіться, і, попри всі негаразди, ви зрозумієте красу світу як зовнішнього так і внутрішнього, свою силу та неповторність, ви зможете віднайти причини своїх дій, здійснити аналіз наших вчинків, вміння жити як розумом, так і серцем через запровадження тілесних практик та самоусвідомлення себе.

Все починається із себе, перш ніж навчити когось.

Девізом нашої школи став вислів «Освіта – серця, серце - освіти».

У наше складне сьогоднішнє із підвищеною емоційною нестабільністю СЕЕН дає можливість дітям заспокоїтись, пояснити причини певного агресивного, збудженого чи пригніченого стану,

вміння повернутись до зони комфорту; поняття ресурсності - вміння через невеликий об'єкт реальний чи уявний себе стишити, повернути у затишне місце, віднайти свою точку стійкості; створювати малюнок доброти та, опираючись на нього, досягати рівноваги та внутрішньої гармонії.

Важливо коли тебе підтримують, надихають, стимулюють. У нашому закладі постійно дбають про твій саморозвиток, адже самовдосконаленню немає меж. У листопаді тренери з Німеччини провели триденний практичний тренінг по СЕЕН, щоб розкрити значення вміння володіти собою, своїм тілом, емоціями, думками для власного самопізнання, вміння будувати надалі траєкторію розвитку, усвідомленого лідерства.

Спеціально ж проведені дослідження засвідчили, що використання програми в закладі освіти уможливило підвищення успішності навчання мінімум на 11% та знижує випадки цькування мінімум на 10%. За словами Брендона Озава де Сільва, заступника директора з програми СЕЕН університету Еморі «У школах де впроваджено програму, самі діти, даючи зворотній зв'язок, наголошували, що вони щодня використовують отримані техніки, що допомагає їм краще почуватися в класі, краще навчатися. З боку учительства – у класі створюється більш позитивна атмосфера, що сприяє навчанню.»

Отже, соціально-емоційне та етичне навчання стає тією ланкою, яку так сьогодні потребує наше суспільство. І, як підтвердження, наші учні серед улюблених уроків на перше місце ставлять СЕЕН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Проєкт “О.університет”. Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат у початковій школі. URL:<https://osvitoria.university/courses/nazdojenemo-pochatkova/>

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

2. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації [Електронне видання]/ кол. автор. ; за загальною редакцією О.М. Топузова ; укл. О. В. Онопрієнко - Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146с. URL: <http://surl.li/haqald>

3. СЕЕН-путівник. Соціально-емоційне та етичне навчання: освітня програма для навчання серця й розуму / Голов. ред. О. Елькін. 2-ге вид. Київ: ТОВ «Інжиніринг», 2023. 148 с. Спеціально для EdCamp Ukraine. URL: <http://surl.li/ujzqgh>

*Стаття надійшла до редакції
19 листопада 2024 р*

ТРАДИЦІЯ ВИДАННЯ ІЛЮСТРОВаних РОМАНІВ

У СХІДНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

УДК 821(5-11)-31-028.22

ПОХИЛЮК ОЛЕНА,

кандидат філологічних наук

САМОДРАЛ КРІСТІНА,

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Abstract.** This article explores the rich tradition of illustrated novel publishing in Eastern literature, focusing on its historical development, cultural significance, and artistic value. The study examines the characteristics of illustrated novels in various Eastern cultures, including China, Japan, Korea, and India. It analyzes illustration techniques, the interaction between text and image, and the impact of this genre on the development of literature and visual arts in general. The evolution of illustrated novels from classical forms to modern manga and graphic novels is investigated. Furthermore, the paper addresses publishing issues, particularly the peculiarities of printing, distribution, and reception of illustrated novels by the reading audience. The article also analyzes the impact of technological progress on the transformation of the genre, including the transition to digital formats and interactive editions. The aim of the research is to provide a comprehensive overview of the illustrated novel tradition in Eastern literature and to evaluate its role in shaping cultural identity and the literary landscape of the East.*

***Key words:** Illustrated novels, Eastern literature, manga, graphic novels, visual arts, book illustration.*

Постановка проблеми. Візуальна наративна традиція в східній літературній культурі має глибоке історичне коріння та унікальну еволюцію. Науковці, такі як Акіро Ямада та Чен Лі Вей, підкреслюють, що візуально збагачені літературні твори в східному культурному просторі виконують ключову функцію у трансляції не лише сюжетного змісту, а й візуальної естетики. Інші дослідники, зокрема Ван

Цзянь та Йоко Танігучі, акцентують увагу на нерозривному зв'язку між текстуальним та ілюстративним компонентами, що створює унікальний досвід занурення для читацької аудиторії.

Значний інтерес викликає аспект творчої синергії між літераторами та художниками в процесі створення візуально збагачених романів. Деякі науковці, наприклад Пак Чон Су та Хіроші Накамура, розглядають цю

співпрацю як каталізатор формування інноваційної форми мистецтва, де вербальні та візуальні елементи утворюють неподільну єдність. Вони пропонують класифікувати візуально збагачені романи як окремий літературний напрям з власною естетичною системою та принципами побудови.

Активно дискутується також вплив технологічних інновацій на традицію створення візуально збагачених романів. Ряд дослідників, серед яких Лі Сяолонг та Мідорі Кобаяші, фокусуються на тому, як цифрові технології трансформують процеси створення та сприйняття візуально збагачених романів, відкриваючи нові горизонти інтерактивності та мультимедійності.

Загалом наукові розвідки в цій галузі вказують на необхідність більш глибокого вивчення та осмислення традиції візуально збагачених романів у східній літературі, їх культурного значення та перспектив розвитку в контексті сучасності.

Метою дослідження є комплексний аналіз традиції створення візуально збагачених романів у східній літературі. Робота спрямована на вивчення історичної траєкторії цієї традиції, її культурного резонансу, специфіки взаємодії текстуального та візуального елементів, а також сучасних тенденцій та перспектив еволюції жанру.

Об'єктом дослідження виступають візуально збагачені романи як особлива форма літературно-художньої експресії в контексті східної культурної парадигми.

Предметом дослідження є історичні, культурологічні, естетичні та технологічні аспекти традиції створення візуально збагачених романів у східній літературі, включаючи особливості їх продукування, рецепції та еволюції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиція створення візуально збагачених романів у східній літературі має багатовікову історію та є невід'ємним компонентом культурної спадщини багатьох країн Сходу. Ця традиція не лише відображає літературні тенденції, але й демонструє унікальний симбіоз вербального та візуального мистецтва, що робить її важливим об'єктом дослідження для літературознавців, мистецтвознавців та культурологів.

Одним із ключових аспектів цієї традиції є органічний зв'язок між текстом та ілюстраціями. На відміну від західної традиції, де візуальний ряд часто розглядається як другорядний елемент, у східній літературі він часто є інтегральною частиною наративу, формуючи єдиний художній простір [4].

Деякі дослідники вбачають коріння цієї особливості в специфіці східної каліграфії та живопису, де межа між текстом та зображенням часто розмита [3]. Інші вказують на вплив традиційних форм мистецтва, таких як японські укійо-е або китайські сувої, на становлення візуально збагачених романів.

Важливим аспектом є також роль візуального ряду в трансляції культурних кодів та символів. Ілюстрації в східних романах часто містять складну символіку, яка може бути незрозумілою для непідготовленого читача, але несе важливу інформацію для тих, хто знайомий з культурним контекстом.

Ще одним цікавим питанням є вплив візуально збагачених романів на розвиток інших видів мистецтва, зокрема кінематографу та анімації. Багато дослідників відзначають, що візуальна естетика багатьох азійських фільмів та анімаційних серіалів бере свій початок саме в традиції візуально збагачених романів.

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

У контексті глобалізації та культурного обміну традиція східних візуально збагачених романів набуває нового значення. Зростає інтерес до цього жанру в західних країнах, що призводить до появи нових форм культурної взаємодії та взаємовпливу [3].

Важливим аспектом дослідження є також вплив цифрових технологій на традицію візуально збагачених романів. Поява електронних книг та інтерактивних додатків відкриває нові можливості для розвитку жанру, але водночас ставить питання про збереження традиційних форм та технік [1].

Особливу увагу слід приділити ролі візуально збагачених романів у освіті та формуванні культурної ідентичності. Багато дослідників відзначають, що ці твори відіграють важливу роль у передачі культурних цінностей та традицій молодшим поколінням [2].

Традиція створення візуально збагачених романів у східній літературі є багатограним феноменом, що поєднує в собі літературну, художню та культурну складові. Ця традиція не лише відображає особливості східної естетики та філософії, але й демонструє унікальний підхід до створення наративу, де візуальний та текстовий компоненти нерозривно пов'язані.

Дослідження ілюстрованих романів у східній літературі останніми роками зосереджуються на кількох ключових напрямках. Значна увага приділяється вивченню японської манги як найбільш глобально впливової форми східних коміксів. Дослідники аналізують її історичний розвиток, культурний вплив та художні особливості. Китайські ілюстровані романи, включаючи манхуа, також стають об'єктом наукового інтересу, хоча й меншою мірою. Вивчаються їх історичні корені, зв'язок з

традиційним мистецтвом та сучасні тенденції розвитку. Корейська манхва привертає увагу дослідників у контексті її зростаючої популярності та впливу на глобальну індустрію коміксів. Аналізуються її унікальні стилістичні особливості та тематичне різноманіття. Індійські графічні романи та комікси також стають предметом наукового інтересу, особливо в контексті їх зв'язку з багатою міфологічною та літературною традицією країни. Загальні тенденції досліджень включають аналіз впливу цифрових технологій на створення та розповсюдження ілюстрованих романів, вивчення кроскультурного впливу східних коміксів на західну культуру, а також дослідження соціальних та політичних аспектів, відображених у цих творах. Особлива увага приділяється вивченню впливу глобалізації на розвиток та трансформацію традиційних форм ілюстрованих романів у різних країнах Сходу. Дослідники також звертають увагу на економічні аспекти індустрії коміксів та її роль у формуванні сучасної попкультури. Важливим напрямком є вивчення гендерних аспектів у східних ілюстрованих романах, зокрема репрезентацію жінок та ЛГБТ+ спільноти. Аналізуються також освітній потенціал коміксів та їх використання в педагогічній практиці.

Осаму Тедзука, відомий як «бог манги», зробив революційний внесок у розвиток японських коміксів. Він створив новий стиль малювання, який став основою сучасної манги, та розробив складні, багатопланові сюжети, підвищивши літературну цінність коміксів. Його твори «Астробой» та «Чорний Джек» стали класикою жанру. Тедзука також значно вплинув на розвиток аніме, заклавши основи для його сучасних форм. Цань Лао є одним із провідних авторів сучасної китайської

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

манхуа. Він відомий своїми експериментальними роботами, які поєднують традиційні китайські художні техніки з сучасними наративними структурами. Його твори часто досліджують складні соціальні та філософські теми, відображаючи зміни в китайському суспільстві. Ли Мен Чжин – це корейський автор, який зробив значний внесок у розвиток манхви. Його роботи, такі як «Ragnarok», здобули міжнародне визнання завдяки унікальному стилю, який поєднує елементи корейської культури з глобальними тенденціями в коміксах. Ли Мен Чжин також відомий своїми інноваціями в цифровому форматі манхви, що сприяло популяризації вебкоміксів у Кореї та за її межами. Сарнат Банерджі вважається піонером графічних романів в Індії. Його роботи, такі як «Corridor» та «The Barn Owl's Wondrous Capers», поєднують елементи індійської міфології та сучасного міського життя. Банерджі експериментує з формою та змістом, створюючи унікальний стиль, що відображає складність індійської культури та суспільства. Його твори часто

досліджують теми ідентичності, урбанізації та культурної спадщини в контексті сучасної Індії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження цієї традиції дозволяє глибше осягнути особливості східної культури, її художні та літературні традиції, а також прослідкувати вплив цих традицій на сучасне мистецтво та культуру. Водночас, вивчення візуально збагачених романів у контексті глобалізації та технологічного прогресу відкриває нові перспективи для розуміння процесів культурного обміну та трансформації традиційних форм мистецтва.

Подальші дослідження в цій сфері можуть бути спрямовані на вивчення впливу цифрових технологій на розвиток жанру, аналіз ролі візуально збагачених романів у формуванні культурної ідентичності, а також дослідження можливостей використання цієї традиції в освітніх та культурних проектах. Це дозволить не лише зберегти та розвинути багату культурну спадщину, але й створити нові форми художнього вираження, що поєднують в собі традиції Сходу та можливості сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Книги, які поєднують у собі принади книжкового мистецтва та манги. *KidBook* : веб-сайт. URL: <https://kidbook.com.ua/blog/lady/knygy-yaki-poyednuuyut-u-sobi-prynady-knyzhkovogo-mystetstva-ta-mangy/> (дата звернення: 13.09.2024).
2. Манга. *Fairyfox* : веб-сайт. URL: <https://fairyfox.ua/blog/manga?lang=ua> (дата звернення: 13.09.2024).
3. Манга. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Манга> (дата звернення: 13.09.2024).
4. Ранобе. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ранобе> (дата звернення: 13.09.2024).
5. Урок зарубіжної літератури з теми: «Майстер японської новели Р. Акутагава. Утілення ідеї про моральну справедливість у новелі «Павутинка» (у 7 кл.). *НаУрок* : освітній проєкт. URL: <https://naurok.com.ua/urok-zarubizhno-literaturi-z-temi-mayster-yaponsko-noveli-r-akuta-ava-utilennya-ide-pro-moralnu-spravedlivist-u-noveli-pavutinka-u-7-kl-1690.html> (дата звернення: 13.09.2024).

Стаття надійшла до редакції 03 листопада 2024 р

БЕРТОЛЬТ БРЕХТ. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 821(430).09 Брехт

КІСЕЛЬОВ ДМИТРО,

кандидат педагогічних наук, доцент,

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

П'єсою, що знаменує собою перехід до «епічного театру», вважають «Що той солдат, що цей» (1926). Вона оповідає про перетворення необразливого пакувальника Гейлі Гая, «людини, що не в силах сказати «ні», у гвинтик механізму смерті, у солдата найманої армії, готового без усяких міркувань на убивство. Місце дії – Індія, також умовна, як обставини, що змусили Гейлі Гая стати убивцею. Але для Брехта справа не в натуралістичній точності зовнішніх деталей, а у внутрішній логіці перетворення покірного обивателя в злочинця. І ця логіка незаперечна. Брехт доводить, що людина, нездатна пручатися насильству, стає не тільки пасивним знаряддям, але й активним учасником насильства.

Думка про закономірності перетворення покірного обивателя в злочинця, покладена в основу п'єси «Що той солдат, що цей», як би продовжена в «Трьохгрошовій опері», а потім розвинута ще далі в романі, що показує злочинність усієї системи, побудованій на принципі приватної власності.

«Трикопійчана опера» Брехта являє собою переробку п'єси англійського драматурга XVIII століття Гея «Опера жебраків». Зберігши імена діючих осіб деяких ситуацій, Брехт, однак, переніс події в сучасну Англію. Іонафан-Ієремія Пічем – глава фірми, що поєднує лондонських жебраків і монополю постачає їм «засоби виробництва» – культяпки, милиці і тому подібне. Весь Лондон, розбитий на строго визначені ділянки, у руках Ієремії Пічема. Без його санкції ніхто і ніде не може просити

милостиню: у вимуштруваних калік Пічема досить засобів провчити будь-якого самозванця і ворога фірми.

Але не уступає Пічemu і його супротивник, бандит Мекхіт, за прізвиськом «Ніж». Менш за все схожий він на патріархального розбійника з великої дороги. Мекхіт очолює трест, службовцями якого є лондонські злодії всіх спеціальностей. У столітті могутніх монополістичних об'єднань і вони не можуть залишатися кустарями. Щоб працювати продуктивно, необхідна чітка організація виробничого процесу: розподіл об'єктів, забезпечення новітнім обладнанням, інструментами, автотранспортом, складами для награваних товарів, торговельною мережею для їхнього збуту, заступництвом поліції і т.д. Відмінно вирішуючи ці складні питання, Мекхіт-Ніж зазнає, однак, ускладнення в зв'язку з тим, що Пічем з дочкою якого він вважав доцільним одружитися, не відразу оцінив здатності свого зятя і на початку намагався його знищити. У конфлікт жебрака і розбійника виявилися утягнутими торговельні фірми, банки, урядові чиновники, але він усе-таки закінчився досягненням повної родинної згоди на комерційній основі й організацією нового об'єданого синдикату, очоленого Мекхітом.

І пародійна назва опери і роману, і звертання до таких «нетипових» галузей капіталістичного виробництва, як грабіж і жебрання, – все це варіації «ефекту очуження». У помітній парадоксальній формі читачеві і глядачеві підноситься істина, настільки переконлива у вустах

Мекхіта: «Що таке наліт на банк у порівнянні з заснуванням банку? Що таке... убивство людини в порівнянні з використанням його як робочої сили?».

Події, що відбуваються в «Трикопійчаній опері», віднесені автором до початку ХХ сторіччя. Війна, що Англія вела в той час з бурями, є тлом роману. Але значення цього тла величезне. Саме війна визначає й успіх великих спекуляцій Пічема, і денний виторг жебраків, що пристосовують до звісток із фронту свої «травми», одіяння і текст звертань; відзвуком боїв, що йдуть в Африці, виявляється сутичка докерів з ветеранами. Словом, усе, що відбувається в романі освітлено кривавою, але ще далекою загравою війни.

У 1933 р. Брехт емігрував з фашистської Німеччини, жив у Данії, Фінляндії і з 1941 р. – у США. В еміграції розцвіла драматургічна творчість Брехта. В ці роки їм написані «Страх і розпач у третій імперії», «Матінка Кураж і її діти», «Життя Галілея», «Добра людина із Сичуані», «Кавказьке крейдової коло».

Серед найбільш відомих п'єс еміграції — «Матінка Кураж і її діти» («Mutter Courage», 1939).

У цій п'єсі Брехт звернувся до епохи Тридцятирічної війни бачачи в ній прообраз соціальної катастрофи, до якої наближалася Німеччина ХХ століття.

Це був протест проти демагогічної пропаганди війни не фашистами. Слова фельдфебеля-вербувальника з цієї п'єси: «Війною хочеш ти прожити, за це потрібно платити», – адресувалися не стільки героїні п'єси, що втратила на служінні війні усіх своїх дітей, скільки тієї частини німецького населення, що піддалася фашистській демагогії і готова була заробити на війні.

У центрі п'єси – образ матінки Кураж, маркітантки, що, впрягшись у свій фургон, колесить по країнах Європи. Рік

за роком, десятиліття тягнеться вона по п'ятах за війною, торгуючи всім і з усіма: із протестантами католиками, поляками і шведами. Кружка пива та невелика компанія і ніяких вищих прагнень – от суть філософії матінки Кураж, що досить скептично відноситься до високих слів і закликів. «Якщо в хід йдуть високі чесноти, виходить, справа дрянна», – думає вона. «Якщо який-небудь командуючий або король – дурень набитий і веде своїх людей прямо в гнойову купу, то отут, – міркує Кураж, – звичайно, потрібно, щоб люди не боялися смерті, отут потрібна чеснота. Якщо він скнара і набирає занадто мало солдат, то солдати повинні бути суцільними Геркулесами. А якщо він ледар і не хоче ламати собі голову, тоді вони повинні бути мудрими, як змії, інакше їм кришка». Єдине, у що вірить матінка Кураж, – це продажність. Поки вона існує на світі, судді будуть виносити м'які вироки, і навіть для невинного суд не такий уж страшний. Якими би не були суворі закони, люди, слава богові, хабарничають, і тому, пристосовуючись, можна обійти суворі закони війни і не менш жорсткі закони світу: адже це стрункі прямі дерева валять на крокви, а криві залишаються і живуть!

Ця філософія пристосування призвела до того, що матінка Кураж зненавиділа мир і полюбила війну, що приносить їй прибуток. Вони зрослися одне з одним, Війна Кураж, і ніякі жертви не протверезили стару маркітантку.

Ганна Фірлінг, прозвана матінкою Кураж, пишається своєю причетністю до війни: «Ви мені отут війну не чорніть! Вона слабких губить? Ну і що ж, вони й у мирний час мруть як мухи! Зате наш брат на війні більш ситий буває. Співає:

Кому у війні не вистачить волі.

Тому видобутку не бачити...

Коль торгувати, не все рівно чим,

Свинцем чи сиром торгувати?

На початку п'єси вона тягне свій фургон разом із трьома дітьми войовничим Ейліфом, чесним Швейцеркасом, доброю Катрін. Але Ейліфа, що став солдатом, розстріляли за войовничість (він грабував навіть під час миру); скарбничка Швейцеркаса – за чесність (будучи узятий у полон, він не сказав, де полкова каса).

Пояснюючи позицію своєї героїні епохою, Брехт, проте, далекий від її виправдання. Хвилюючий Брехта конфлікт між практичною мудрістю й етичними поривами заражає всю п'єсу пристрасною суперечкою й енергією проповіді. В образі дочки матінки Кураж – Катрін – драматург намалював її антипода. Ні погрози, ні обіцянки, ні смерть не змусили Катрін відмовитися від рішення, продиктованого її бажанням хоч чимось допомогти людям, попередити їх про загибель, яка їм загрожує.

Вона зняла тривогу, щоб вивідачі супротивника, що підкралися, не застали місто зненацька, – за це її розстріляли.

Образ німої Катрін – одне з верхових досягнень світової драматургії, його можна поставити в один ряд з такими носіями гуманістичного ідеалу, як Антигона й Орлеанська діва. Безмовний подвиг дівчини перекреслює усі великі самовиправдання її матері. Сам Брехт неодноразово підкреслював, що в його героїні «постійно залишається відкритим питання: брати або не брати участь у війні». І саме зроблений нею вибір стає причиною загибелі її дітей.

Наприкінці п'єси, я виснажена, самотня, безсила матінка Кураж, зігнувшись в три погібелі, тягне по пустельній дорозі слідом за полком, що пішов, свій порожній фургон – тільки б не відстати, тільки б не відстати.. І хоча злиденній і голодній Кураж залишилося недовго рахувати нескінченні версти, їй

здається, що дорозі цієї не буде, як війні, ні кінця, ні краю...

Можна сказати, що трагедія матінки Кураж – у протиріччі між «природним» і «соціальним». Кураж насамперед мати, готова на все, щоб врятувати своїх дітей, але вона ж «гієна, що нишпорить по полю бою», маркітантка, що принесла своїх дітей у жертву баришеві і війні. «Роздвоєння», що було умовою її існування, виявилось причиною її загибелі.

Серед зонгів-коментарів п'єси найбільш значний «Пісня про велику смиренність», що виконується матінкою Кураж у фіналі. Смиренність з наявним буттям, відмовлення від боротьби доведені в цьому зонгові до філософсько-етичної теорії. Це квінтесенція мудрості Кураж, договорена, додумана до кінця за героїню самим Брехтом. Це складний вид очуження, коли автор виступає немов від імені своєї героїні, загострює її помилкові положення і тим самим сперечається з нею, уселяючи читачеві сумніву в мудрості «великої смиренності». На цинічну іронію матінки Кураж Брехт відповідає власною іронією. І іронія Брехта веде глядача, що зовсім уже піддався незвичайності філософії прийняття життя яким воно є, до іншого погляду на світ. Власне, уся п'єса являє собою суперечку з «Піснею про велику смиренність». Катарсис, пережитий Ганною, виявився зовсім марним.

Непримиренність «природного» і «соціального» в умовах класового суспільства – ідея, що пронизує творчість Брехта, – розкрита й у драмі «Добра людина із Сичуані» (1938). У ній розповідається про те, як три найвизначніших боги, наслухавшись за тисячі років досить криків, що в цьому світі неможливо бути чесним, відправилися в подорож по Землі. Вони вирішили знайти людей, що

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

дотримуються їхніх заповідей, Але от вони пройшли вже багато міст, а ніхто не запропонував їм пристановища. Боги не претендують на розкішні палати, головне для них – добрі наміри, але і цього вони знайти не можуть. Тільки Сичуані виявилася, нарешті, добра душа, яка погодилася дати їм нічліг. Це повія Шен Те, котра нікому не в змозі сказати «ні». Звичайно, вона не хотіла б коло продавати себе, але як же бути з платою за кімнату? Адже навіть порушуючи заповіді, їй ледь удається звести кінці з кінцями. Ранком боги (теж порушивши постанову, що забороняє їм розплачуватися грішми за добро) залишили Шен Те тисячу срібних доларів і відправилися на подальші пошуки. Шен Те відкриває тютюнову крамничку. Але, не вміючи сказати «ні», вона усім, хто просить (просять же усі), дає гроші і дах, тютюн і їжу, а безробітному льотчикові Сун Янгу віддає і своє серце. Зрозуміло, вона незабаром розорилася б, якби на допомогу їй не прийшов двоюрідний брат Шуї Та, розважливий і безсердечний, і

тому став незабаром тютюновим королем Сичуаня.

Коли приїжджав брат, Шен Те завжди зникала, і під час останньої, особливо довгої її відсутності, люди, що ненавиділи Шуї Та, обвинуватили його в убивстві сестри. Стривожені зникненням єдиної доброї людини (адже їм доведеться тоді визнати, що божественний порядок поганий, і подати у відставку), судити Шуї Та знову з'явилися три боги. І тоді розкрилася жахлива правда: Шуї Та і Шен Те - одна особа. «Я не могла бути одночасно доброю до себе й до інших, – зізнається Шен Те. – Я – маленька людина і була занадто мала для ваших великих планів, боги!»

Отже, визнати, що заповіді не під силу людині і світ повинний бути змінений? Ніколи! Боги не визнають своїх помилок, не хочуть бачити істину. На рожевій хмарі вони залишають Землю, роблячи вид, що на світі все добре, і розспівуючи бадьюру пісеньку: «Так слався ж відтепер і навіки із Сичуані добра людина!»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бушель Б. Бертольд Брехт: Штрихи до портрета письменника. *Зарубіжна література*. 2002. № 2 С. 105-108.
2. Волощук Є. Бертольд Брехт – чужий серед своїх. *Зарубіжна література*. 2002. № 1. С. 3-5.

*Стаття надійшла до редакції
07 листопада 2024 р*

**ТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ, ВТРАТИ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ
РОМАНІ ДЖОНА МАЙКЛА ГРІНА**

«ПРОВИНА ЗІРОК»

УДК 821(73).09 Грін

ПОХИЛЮК ОЛЕНА,

кандидат філологічних наук

КУЗЄВА СОФІЯ,

здобувачка освіти філологічного фікультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Abstract.** The article examines how John Green's work reflects the complexity of teenage life through the lens of themes of loss, love, and self-discovery. In particular, in the novel «The Fault in the Stars», the author focuses on the experiences of the main characters, Geisel and August, who, while fighting cancer, face challenges related to their own mortality and loss. It is analyzed how their relationships help not only cope with physical and emotional difficulties, but also contribute to the formation of new meanings of life, teach to appreciate every moment and interaction with others.*

***Key words:** John Green, «The Fault in Our Stars», teenage literature, loss, love, self-discovery, psychological approach, identity, friendship,*

Постановка проблеми. Творчість Джона Майкла Гріна займає особливе місце в сучасній літературі для підлітків, привертаючи увагу мільйонів читачів по всьому світу. Його романи відзначаються глибоким психологізмом, актуальністю порушених проблем та вмінням автора говорити з молоддю на складні теми простою, але водночас вишуканою мовою. Серед ключових тем, які розкриваються у творах Гріна, особливе місце посідають взаємодія, втрата та самоідентифікація, що є надзвичайно важливими аспектами життя підлітків.

Вивчення тем взаємодії, втрати та самоідентифікації в підліткових романах Джона Майкла Гріна є надзвичайно важливою, оскільки ці питання торкаються ключових аспектів дорослішання й формування особистості. Письменник досліджує складні психологічні та соціальні процеси, з якими стикаються підлітки, коли шукають себе у світі, сповненому змін, невизначеності та емоційних викликів. У своїх творах Грін майстерно передає переживання молоді, пов'язані з дружбою, першим коханням, самовизначенням і втратою близьких, що викликає у читачів емоційний відгук та дозволяє їм знайти паралелі з власним життям.

Одна з основних проблем, яку підіймає Грін, полягає у відчутті втрати. Наприклад, у романі «Провина зірок» герої борються з фізичною та емоційною

болісністю смертельної хвороби, що змушує їх переглянути своє ставлення до життя і смерті, змінюючи їхні уявлення про себе та свої стосунки з іншими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роман «Провина зірок» активно досліджується в контексті підліткової психології, ідентичності, дружби та втрати, що підтверджується працями, такими як «Disturbing the Universe: Power and Repression in Adolescent Literature» Розалін Трайтс [3]. Дослідники відзначають, що Грін майстерно інтегрує складні соціальні й емоційні аспекти, спрощуючи складні теми для молодіжної аудиторії без втрати глибини. Також важливим є те, що сучасні дослідження, зокрема в статтях та біографіях [1], підкреслюють, як його роботи впливають на сприйняття смертності та самосвідомості серед підлітків.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Мета нашого дослідження полягає в комплексному аналізі тем взаємодії, втрати та самоідентифікації в підліткових романах Джона Майкла Гріна, зокрема на прикладі творів «Провина зірок».

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість Джона Гріна відзначається глибоким психологічним підходом, тонким зображенням підліткових переживань і здатністю порушувати складні теми зрозумілою для молоді мовою. У своїх романах Грін

звертається до таких важливих тем, як ідентичність, дружба, кохання, втрата та самопізнання, передаючи їх через призму досвіду молодих людей. Українська дослідниця Валентина Вздольська підкреслює, що Грін «майстерно розмовляє з підлітками на їхньому рівні, торкаючись питань, які їх хвилюють, без моралізаторства або спрощення» [1, с. 2].

Тема втрати та смерті є центральною в творчості Джона Гріна. Він не уникає непростих розмов про смертність, показуючи, як підлітки переживають втрату рідних чи стикаються з власними невиліковними хворобами. Особливо виразно ця тема розкривається в романі «Провина зірок». Як зазначає українська дослідниця Оксана Луцкевська, «Грін відверто і чесно говорить про смерть, не намагаючись зменшити її трагізм, водночас демонструючи, як ці втрати можуть змінити наше бачення життя» [24, с. 39].

У романі «Провина зірок» втрата стає неминучою частиною життя головних героїв, Гейзел та Августа, які борються з раком. Джон Грін показує, як усвідомлення близької смерті формує їхні характери та впливає на їхні рішення. Гейзел, зокрема, намагається триматися осторонь від людей, щоб не завдавати їм болю: «Я – граната, мама. Я вибухну і хочу, щоб було якнайменше постраждалих, тому тримаюся на відстані» [2, с. 18]. Ця метафора виразно ілюструє, як страх втратити або бути втраченою визначає її взаємини з оточуючими.

Однак через стосунки з Августом Гейзел змінює свій погляд на життя і втрату. Вона розуміє, що навіть короткочасні стосунки можуть мати глибокий сенс: «Деякі безкінечності більші за інші безкінечності» [2, с. 26]. Ця фраза показує, як Гейзел навчилася цінувати кожен момент життя.

Для Августа втрата спочатку пов'язана з втратою фізичних можливостей через ампутацію ноги. Він боїться втрати ідентичності та значущості: «Мене лякає забуття. Я боюся стати нічим, перетворитися на порожнечу» [2, с. 98]. Однак через стосунки з Гейзел він знаходить нові сенси та переосмислює поняття героїзму.

Втрата Августа стає поворотним моментом для розвитку характеру Гейзел. Вона проходить через стадії горя, які Грін зображує з емоційною точністю. Гейзел говорить: «Горе не змінює тебе, Гейзел. Воно розкриває тебе» [2, с. 113]. Ця фраза показує, як втрата може слугувати каталізатором для самопізнання та особистісного зростання.

Також важливим аспектом впливу втрати на персонажів є зміна їхнього сприйняття часу та пам'яті. У «Провині зірок» Гейзел після смерті Августа говорить: «Відтепер я ділю своє життя на дві частини: До та Після» [2, с. 312].

У романі смерть Августа кардинально змінює стосунки Гейзел із батьками, спонукаючи її більше цінувати їхню підтримку та любов. Через цю втрату героїня починає краще розуміти складність життя і смерті. Вона доходить висновку, що «біль вимагає відчуття, і ми зобов'язані йому за красу нашого світу» [2, с. 211], усвідомлюючи, що страждання є невід'ємною частиною людського досвіду, який надає життю глибшого змісту.

Джон Грін майстерно зображує втрату як потужний рушій змін у своїх персонажах. У романі «Провина зірок» втрата стає важливим етапом, через який герої переосмислюють своє життя, смерть, стосунки та любов. Переживання допомагають їм краще розуміти себе, цінувати кожен мить і глибше сприймати світ навколо. Втрата у творах Гріна – це не просто трагічна подія, а складний

емоційний процес, який сприяє особистісному розвитку та становленню їхньої зрілості.

Кохання між Гейзел і Августом у романі «Провина зірок» стає важливою опорою в подоланні їхніх фізичних та емоційних випробувань, пов'язаних із онкологічними захворюваннями. Спочатку Гейзел намагається уникати близьких стосунків, вважаючи себе «гранатою», яка рано чи пізно завдасть болю оточуючим: *«Я боюся, що як граната-зі-шкодою-для-оточуючих...»* [2, с. 46]. Проте завдяки стосункам з Августом вона вчиться насолоджуватися кожною миттю життя, а він допомагає їй подолати страхи та прийняти себе: *«О, я не викину тебе, Гейзел Грейс...»* [2, с. 56]. Їхнє кохання стає засобом для подолання страху перед смертю. Август говорить: *«Я закоханий у тебе... і я закоханий у тебе»* [2, с. 58]. Також важливим є аспект дружби з Айзеком, який втрачає зір через рак, що показує, як взаємна підтримка допомагає боротися з труднощами, викликаними хворобою.

Грін також показує, як дружба та кохання можуть допомогти персонажам у самопізнанні та особистісному зростанні. У романі Гейзел через стосунки з Августом переосмислює своє ставлення до життя та смерті: *«Я закохалася так, як засинає людина: повільно, а потім відразу»* [2, с. 166].

Слід підкреслити, що теми у творчості Джона Гріна тісно переплітаються, формуючи складну й багатогранну картину підліткового життя. За словами американського літературознавця Джона Стівенса, «сила творів Гріна полягає в його вмінні інтегрувати різні аспекти людського досвіду, створюючи гармонійну та цілісну оповідь про життя підлітків» [3, с. 4]. Це поєднання робить його романи глибокими й реалістичними, дозволяючи читачам відчувати емоційну

напругу та складність процесу дорослішання.

Також варто наголосити на тому, що спочатку Гейзел сприймає себе виключно через призму своєї хвороби: *«Я не була дитиною Депресії. Я була побічним ефектом. Я була отруєнням. Я була збитком»* [2, с. 211], що показує її початкову самоідентифікацію як людини, обмеженої власними симптомами. Взаємодія з Августом Вотерсом стає для неї поштовхом до переосмислення власного «я». Завдяки цим стосункам Гейзел поступово починає знаходити нові грані своєї особистості поза межами хвороби, наприклад, через свої інтереси: *««Царська неміч» змінила моє життя»* [2, с. 187]. Таким чином, любов та дружба допомагають їй переоцінити своє місце у світі. Август також проходить складний шлях самопізнання, спочатку демонструючи впевненість і зухвалість: *«Я не боюся нічого...»* [2, с. 167], але з часом відкриває свої страхи перед забуттям: *«Я боюся забуття...»* [2, с. 166]. Обидва герої через втрати й спільні переживання відкривають для себе нові аспекти своєї особистості та вчать приймати життя у всій його складності.

Також важливим аспектом впливу соціального оточення на Гейзел є її взаємодія з письменником Пітером Ван Хаутеном. Зустріч, хоч і розчаровуюча, стає важливим етапом у формуванні особистості Гейзел, допомагаючи їй зрозуміти різницю між ідеалізованими образами та реальністю.

Отже, теми взаємодії, втрати та самопізнання в романах Джона Гріна тісно переплітаються та впливають на розвиток його персонажів. Вони підкреслюють складність дорослішання та пошуку власної ідентичності, показуючи, як через взаємодію з іншими люди формують себе.

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, творчість Джона Гріна відзначається глибоким психологічним підходом та чутливим зображенням підліткових переживань, що дозволяє читачам повному усвідомити складність ідентичності, любові, дружби та втрати. Теми, які він досліджує, тісно переплітаються, створюючи цілісну картину підліткового життя й емоційного зростання. У майбутніх дослідженнях варто звернути увагу на порівняння його підходів до зображення втрати і самопізнання з творчістю інших сучасних авторів, а також на вплив культурного контексту на сприйняття його робіт молоддю в різних країнах. Дослідження особливостей сприйняття романів Гріна різними групами читачів може також відкрити нові аспекти в розумінні його впливу на підліткову психологію та літературу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грін Джон Майкл. Біографія. 24.08.1977. URL: <file:///C:/Users/ninak/Downloads/hrin-dzhon-maykl-biografii8033.pdf> (дата звернення: 09.09.2024).
2. Майкл Джон Грін. Провина зірок. Переклад Віри Назаренко. 288 с. URL: <file:///C:/Users/ninak/Downloads/hrin-dzhon-maykl-provyna-zirok9158.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
3. Selinger Trites, R. Disturbing the Universe: Power and Repression in Adolescent Literature. University of Iowa Press. 2000. URL: <http://engl2011-childrensliterature.blogspot.com/2013/05/preface-ch1-from-trites-disturbing.html> (дата звернення: 21.10.2024).

*Стаття надійшла до редакції
29 жовтня 2024 р*

**ЕЛЕМЕНТИ АВТОБІОГРАФІЗМУ В РОМАНІ ЕРІХА МАРІЇ РЕМАРКА
«НА ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ БЕЗ ЗМІН»**

УДК 821(430).09 РЕМАРК

ПОХИЛЮК ОЛЕНА,

кандидат філологічних наук

ГУМЕНЮК ДАРИНА,

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article is devoted to the study of the autobiographical basis of Erich Maria Remarque's novel «All Quiet on the Western Front», the analysis of the panorama of the tragedy of the «lost generation» depicted in it. Attention is focused on how the author himself explains the historical dimensions of the analyzed work, the reasons for addressing certain issues of the novel. The interpretation of the system of realistic auditory, visual, olfactory, tactile images in the novel is interesting. The work is analyzed through the prism of the achievements of critics and literary critics.*

Key words: *Erich Maria Remarque's novel «All Quiet on the Western Front», the autobiographical basis of the work, auditory images, visual images, olfactory images, tactile images.*

Постановка проблеми. Проза Еріха Марії Ремарка є одним із вершинних проявів естетики так званого «втраченого покоління», що сформувалася як унікальний феномен у літературному процесі ХХ ст. Нетривалий період межі століть явив собою справжню революцію в художньому світосприйнятті, яка дотепер повною мірою не осмислена. Актуальність теми дослідження визначається проблемно-гуманістичним змістом творів відомого німецького письменника Еріха Марії Ремарка. Ці твори присвячені вирішенню проблем, які супроводжують людину протягом століть: життя, смерть, кохання, війна, хвороба, дружба тощо. Для сучасного українського читача такі питання, як особисте та суспільне життя, втрата, смерть на війні та повоєнні поневіряння, набувають сьогодні особливого значення й розкриваються у низці творів автора.

На нашу думку, з погляду реалістичності відображення історичних подій та автобіографічної основи цікавим для аналізу є роман «На Західному фронті без змін», який ми обрали за об'єкт нашого дослідження.

Стан дослідження проблеми. Методологічною й теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених (філософів, критиків, теоретиків та істориків літератури). Загальнотеоретичні засади праці ґрунтуються на працях В. Бондаренко, Л. Гладун, О. Гонюк, М. Гуменного, В. Гуменної, Т. Дзись, С. Журби, Н. Заїки, Л. Остапенка, О. Петраш, Е. Ряшка та ін. Проблема війни як явища репрезентовано в студіях Н. Герасименко, М. Рябченко, Н. Черниш. До проблеми «втраченого

покоління» в сучасному вітчизняному літературознавстві зверталися В. Агеєва, О. Кордонець, В. Панченко, Р. Харчук.

Мета дослідження полягає в тому, щоб шляхом аналізу описати автобіографічну основу роману Еріха Марії Ремарка «На Західному фронті без змін» та її інтерпретацію задля виявлення індивідуально-авторської мовотворчості письменника.

Виклад основного матеріалу. Роман «На Західному фронті без змін» був написаний автором за короткий термін і виданий у 1928 р. Приніс Ремарку світову популярність завдяки тому, що автор уперше широко розкрив тематику «втраченого покоління», що було актуально для суспільства того часу.

«Книга ця – ані звинувачення, ані сповідь. Це тільки спроба розповісти про покоління людей, що їх занастала війна, навіть як хто з них і не попав під снаряди» [3, с. 1]. Так розпочинається роман під назвою «На Західному фронті без змін», який у свій час сколихнув світ та приніс популярність його автору – Еріху Марії Ремарку, якого називали «лицарем честі і пера» [2, с. 73].

Цим епіграфом письменник відразу визначає, про що йтиметься у творі, а саме про людей, які постраждали від Першої світової війни та її наслідків. Він зауважує, що до цих людей можна віднести і тих, хто не мав прямого відношення до бойових дій.

Відповідно до подій твору, ми можемо сказати, що в основу покладено певний період життя Е. М. Ремарка. А саме, коли він перебував на військовій службі під час Першої світової війни. Як зауважує Л. Вдовиченко, письменник навчався в католицькій вчительській семінарії через

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

бажання своїх батьків, але «у 1916 р. з гімназійної лави подався добровольцем до війська, і до кінця війни перебував в окопах Західного фронту» [1, с. 412]. Можна стверджувати, що це розпочинає документальну автобіографічну основу цього твору.

Не усвідомлюючи, що таке насправді означає «воювати» та «війна», письменник стає солдатом, і лише після участі в бойових діях на Західному фронті переконується в нещадності та болісності війни. Цей життєвий досвід стає ключовий фактором у зображенні документальної автобіографічної основи. Внаслідок чого німецькому письменнику вдається ефективно продемонструвати атмосферу війни.

Для того щоб читач міг глибше відчувати та відтворити в уяві речі, що письменник та персонажі художнього твору пережили особисто, Е. М. Ремарк найчастіше використовує образи на основі основних відчуттів людини, а саме слухові, зорові, нюхові, тактильні. Наприклад, слухові образи складаються з опису звуків від пострілів зброї, вибухів гранат, запуску ракет, крику людей і тварин: «...коли над нами з посвистом пролітають перші снаряди і повітря розривають постріли...»; «...заповнюючи весь повітряний простір, щось невидиме мчить, реве, свистить, шипить»; «Глухі виляски хімічних снарядів зливаються з гуркотом вибухів» [3, с. 18, 20, 23].

У більшості випадків зорові образи в романі схарактеризовані з негативної сторони, оскільки описують лякаючі та тривожні картини дійсності: «У пам'яті спливають жахливі картини: ... раз у раз вихаркуючи шматки попалених легенів»; «...познаходили трупи наших солдатів, яким цією пилкою повідрізали вуха й повиколоювали очі» [3, с. 23, 35].

Нюхові образи передають як запах приємних для солдат речей, котрих їм

завжди бракує на місці військових дій, так і доповнюють жахаючу картину фронту: «...тут, як завжди, пахне карболкою, гноєм і потом»; «Коли вітер віє до нас, ми чуємо дух крові, важкий, огидно-солодкий, це трупні випари із вирв, якась суміш хлороформу і тління...»; «Він, звісно, відразу зметикував, що до чого, ще раз обнюхує сигари...» [3, с. 5; 43; 81].

Однак тактильні образи Е. М. Ремарк застосовує не так часто, як попередні. Найчастіше вони описують об'єкти: «Чудові англійські чоботи з м'якої жовтої шкіри, високі, аж до колін...»; «... я надраїв пару старезних, задубілих чобіт так, що вони стали м'які як масло...»; «... стою в чергах до казанів із супом, сиджу в вагонах на твердих лавках...»; «Зате черевики величезні, тверді, мов залізні...» [3, с. 6; 8; 52; 59].

Ще однією яскраво вираженою ознакою автобіографізму в романі є ототожнення автора з основним персонажем твору. Таким персонажем є Пауль Боймер, через особистісне розуміння дійсності твору якого подаються події. Необхідно відзначити, що таке ім'я Е. М. Ремарк обрав не випадково. У його біографії зазначається, що автор змінив своє «ім'я Пауль ім'ям своєї матері – Марія» [3, с. 413]. Проте це не є їхньою єдиною спільною рисою.

Аналогічно до досвіду письменника, Пауль Боймер також є молодим німецьким солдатом під час Першої світової війни, котрий також добровільно вступив в ряди армії. Хлопець, до того як вступив до армії, мав у себе вдома багато книжок («Чимало книжок я купив у букіністів... Я купував тільки повні збірки творів...» [3, с. 58]). А з біографії письменника нам відомо, що він був народжений «у сім'ї палітурника, власника невеличкої книгарні», а значить з дитинства був оточений книжками [1, с.

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

412]. Обидва були високоосвіченими та змогли зрозуміти в ході свого життєвого досвіду всю абсурдність війни.

Однак Пауль у творі не постає як цілком тотожний Е. М. Ремарку, оскільки в ньому німецький письменник намагався передати об'єднаний образ усіх юних солдатів Першої світової війни. Отже, можна припустити, що автор збагатив персонажа й описові елементи своїм досвідом, аби якнайточніше передати переживання героя та занурити читача в документальну атмосферу.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, узагальнимо, що в основу роману покладено реальні спогади автора про Першу світову війну. Коли Ремарку виповнилося вісімнадцять, його мобілізували до війська, а через рік перекинули на Західний фронт. Головний герой роману – молодий солдат Пауль

Боймер – так само потрапляє в пекло війни. Те, що він бачить, не схоже на героїчні історії й оповідки. Реалії війни – це кров і бруд, крики і смерть, ницість і мужність, виживання на межі людських можливостей. По завершенню війни Пауль та його фронтові товариші не вписуються в життя мирних міст. Вони – «втрачене покоління», змужнілі підлітки, яких назавжди змінила війна...

Причому, на нашу думку, проблема війни та її впливу на людину є ключовою, якій підпорядковані всі інші проблеми, виявлені в аналізованому романі, і яка визначає, що будь-яка війна є катастрофою для людства, злочином супроти людського життя, що недопустимо нехтувати життям як найбільшою цінністю на землі, що війна – це найбільша трагедія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вдовиченко Л. Еріх Марія Ремарк. *Зарубіжні письменники: енциклопедичний довідник*. У 2 т. Т. 2: Л-Я / під ред. Н. Михальської, Б. Щавурського. Тернопіль: Богдан, 2006. 864 с.
2. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. *Історія зарубіжної літератури ХХ ст.* : навч. посіб. Вид. 3. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
3. Ремарк Е. М. На Західному фронті без змін / пер. з нім. Катерина Главацька. *Електронна бібліотека «Чтиво»* URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Remark_Erikh/Na_zakhidnomu_fronti_bez_zmin/ (дата звернення: 02.10.2024).

*Стаття надійшла до редакції
26 жовтня 2024 р*

**СУЧАСНЕ ПРОЧИТАННЯ КЛАСИКИ В УМОВАХ АЛЬТЕРНАТИВНИХ
СВІТОГЛЯДНИХ КОНЦЕПЦІЙ СЬОГОДЕННЯ**

УДК 821(100).09:140.8'06

ШУЛИЧЕНКО ОЛЕКСІЙ,

викладач зарубіжної літератури

ПОЗДНЯКОВ МИКОЛА,

здобувач освіти

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Терпимість, виваженість та щире особистості, яка в умовах бажання зрозуміти прагнення й почуття фундаментальних прав людини отримала,

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

нарешті, дозвіл на власні думки, орієнтуючись на європейські культурні цінності, сьогодні вже на часі.

Тому не випадкові нові враження й поява альтернативних думок від прочитаної, під іншим кутом зору, світової класичної літератури, серед якої є відомі, відверто знакові твори письменників XIX століття.

В сучасному літературознавстві спостерігається в останні роки цікава тенденція. Класичні твори всесвітньо відомих авторів, які вважаються певним прикладом високо художнього зразка літератури, читаються та й сприймаються критикою під іншим кутом зору, незважаючи на ідеологічні наративи або домінуючи вузько моральні етичні тенденції, що склалися під впливом консервативних поглядів. В українській критиці окремі дослідники знаходили певні модерністські тенденції у творах українських авторів XIX століття. В зв'язку з цим, доцільно згадати працю Соломії Павличко «Дискурс модернізму в українській літературі» (1999р.). Дослідження відомої авторки цієї книги викликала запеклу дискусію на шпальтах наукових видань. Річ у тому, що молода професорка знаходила в творах Л.Українки О.Кобилянської та ін. риси модернізму в текстах. Безумовно, ці тенденції шукалися критиками, які, озброївшись новітніми методами сучасного літературознавства, знаходили їх і аналізуючи тексти, робили свої сміливі припущення щодо романтичних творів письменників, які не чули та й не могли знати про тенденції майбутніх літературних явищ.

Певною мірою, зміщення акцентів в інтерпретації класичних шедеврів, стимулюючи бажання глибше зрозуміти не тільки підтекст, мотивацію автора в момент створення художнього тексту, а й водночас розглянути глибше його творчу

лабораторію взагалі. А там можна вже спостерігати імовірну драматичну роздвоєність героїв, екзистенціальні колізії під час важкого вибору персонажів, онтологічні питання буття, вічні життєві негаразди «маленької людини», а також внутрішню іронію, витівки підсвідомості, виміри фантазій паралельної реальності тощо. Інакше кажучи, все те, що робить творчий процес справжнім вільним «рухом свідомості», внаслідок волі, інтуїції, талановитості автора, що обов'язково потрапить до уваги критики і читачів.

Розглянемо два відомі романтичні твори XIX століття зі схожою фабульною колізією, а саме повість українського класика Миколи Гоголя «Тарас Бульба» (перше видання 1835 р.) і новелу французького майстра жанру «малої прози» Проспера Меріме «Матео Фальконе» (перше видання 1829р.).

Зразу звернемо увагу на те, що імена головних персонажів, винесених у заголовок цих творів, на наш погляд, зовсім не випадково, і це, до речі, має свій сенс в контексті епічної проблематики двох історій, майже біблійних, трагічних та, на наш погляд, доволі дискусивних.

Імена героїв говорять самі за себе. Матео Фальконе в перекладі «Матео Сокіл», що свідомо підкреслюється автором для надання неодмінної якості в образ поважного корсиканця. Автор таким чином, натякає на чоловічу мужність, безперечний авторитет, гідність та своєрідну шляхетність горянина. Він, маючи снайперський зір, міг одним пострілом погасити свічку на відстані сотні метрів. Серед своїх односельців Матео користується безперебільшення повагою й авторитетом. І коли настає момент істини, коли треба зробити важкий вибір, принциповий Матео Фальконе карає смертю власного

сина, свого спадкоємця по чоловічій лінії, залишивши останньою надією на продовження славного імені Фальконе. Нажаль, провина десятирічного Фортунато була не лише в порушенні святих традицій гостинності, яку корсиканці шанували, дотримуючись негласного закону. Дитина мала необережність зрадити злочинця, який просив притулку за гроши, та після домовленості був виданий підлітком карабінерам за кращу винагороду.

Ім'я Тарас, відповідно етимології, трактується як «бунтівний», «непокірний» та разом з прізвиськом «Бульба» прямо вказує на народне походження цього українського полковника. Варто зазначити, що Тарас Бульба, за своїм соціальним статусом не поступається гордій польській шляхті. В той же час, він подається Гоголем на сторінках повісті, як народний пан полковник, один із отаманів Запорозької Січі, в жилах якого тече благородна українська кров.

Ці два герої, Матео й Тарас, відповідно схожі один на одного й не тільки місцем в своєму соціальному середовищі, а й своєю принциповістю, вірністю традиціям і звичаям власного народу. Об'єднує Тараса Бульбу і Матео Фальконе їх власна трагедія, в якій рельєфно проступають біблійні алюзії відомих старозавітних сюжетів. Річ у тому, що Тарас і Матео мусять, намагаючись бути вірними споконвічним звичаям, нормам високої моралі, вчинити своєрідне жертвоприношення. Таким чином вони зберігають свій авторитет, честь і совість. І вони ж, караючи смертю своїх синів за їхню зраду, залишались вірними звичаям та традиціям власного народу, які вони завзято шанували та боронили більше ніж своє життя.

При аналізі тексту гоголівської повісті не завжди звертають увагу на репліку

шинкаря Янкеля про те, що Андрій добровільно, без примусу, перейшов на бік поляків (тобто ворогів) і в цьому, на думку шинкаря, немає ніякої зради чи злочину. Виникає питання: як вчинок Андрія, спираючись на морально-етичні важелі того часу та існуючу національно-релігійну «оптику» XVII століття, зрозуміти сьогодні, в наші часи, мотиви його зради? Що спонукало справжнього козака, молодшого сина Тараса Бульби перейти на бік ворога? Якщо неупереджено розібратися, відповідь очевидна, це виходить з тексту твору. А саме, високе, романтичне, з ознаками провансальської куртуазності, кохання до прекрасної польської красуні, з якою Андрій був вже знайомий раніше. Його лицарське, кохання до своєї Дами Серця могло виникнути лише в площині польської культурно-релігійної дійсності. Отже Андрій, заради кохання, мусив був перейти в інший цивілізаційний табір, в якому панував формат культурно-католицької Речі Посполитої, з її вже певним досвідом європейської культури разом з традиціями польської шляхти. Для цього було потрібно відмовитись та зректись православної віри, родинних зв'язків, козацької батьківщини та перейти на бік ворога.

Вчинок молодшого сина козацького полковника викликає певну дискусію. Чи можемо ми виправдати Андрія, чи, навпаки, засудити його без вагань і винести вирок, всіцільно виправдовуючи його батька?

Спочатку Андрій бажає врятувати чарівну панну, дочку польського воєводи, яку він покохав усім серцем ще раніше, під час першого знайомства і залишався її вірним другом, від голоду, не дивлячись на складні обставини навколо них. Чи заслуговує молодший син Тараса Бульби поваги, допомагаючи вродливій дівчині, яка разом з батьком знаходиться

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

у воєнній облозі ворожого для запорожців містечку Дубно? Тим більше, що дочка щиро переживає за своїх батьків, їй нестерпно усвідомлювати, що вони можуть померти від голоду. Саме через це вона й просить Андрія про допомогу.

Без сумніву, Андрій, вражений такою святою відданістю його коханої дівчини до своїх батьків. Далі він схвилювано, переповнений емоціями, ледь не клятвено обіцяє не тільки кохати, а й захищати її, не шкодуючи власного життя. Заради цього Андрій готовий відректися від своєї родини, віри, батьківщини і січових побратимів.

Таким чином, колишній запорізький козак, син українського полковника робить свій цивілізаційний вибір, коли він переходить на бік поляків під час війни, в імперське лоно Речі Посполитої. Його куртуазне кохання до вродливої дівчини, майбутньої дружини, ймовірно матері його дітей, можливо здійснитися лише в умовах європейсько-шляхетної формації, на тлі католицько-культурних польських традицій. До речі, ця ситуація не вважається чимось екзотичним чи поодиноким випадком; слід зазначити, що українські козаки, з різних міркувань або обставин, переходили на бік поляків та віддано служили Речі Посполитої. Достатньо згадати відомих польських магнатів, які мали українське коріння, але перейшли в католицтво, обравши європейсько-культурний формат польської держави. Імена князів Потоцьких, Вишневецьких та інших дуже відомі в площині історичних подій XVII століття, зокрема україно-польських війн під проводом гетьмана Богдана-Зіновія Хмельницького.

В зв'язку з нашими міркуваннями, варто згадати цікавий епізод і з іншого твору, але «тих часів». В романі польського письменника, лауреата

Нобелівської премії Генріка Сенкевича «Вогнем і мечем» (1884р.) розповідається з певними відмінностями дуже схожа ситуація з одним із головних героїв Юрком Богуном. Вправний і заможний козак (його прототипом став полковник Іван Богун), красень, майстер фехтування «з двох рук» закохується у неймовірно вродливу польську дівчину-сироту князівського роду Хелену Курцевич. Її опікунша, рідна тітка, годна віддати Хелену за Богуна, позбувшись своєї племінниці і не переймаючись почуттями сироти. А Хелена вже зустріла своє кохання в особі польського офіцера, благородного пана Яна Скшетуського, який щиро кохає її. Але Юрій Богун хоче не тільки одружитися на вродливій пані, він також прагне породнитися з князівною і стати польським шляхтичем, отримавши бажаний і соціально вигідний статус. Для цього йому треба перейти у католицтво та більше розмовляти польською мовою, зробивши остаточно свій вибір. Для досягнення своєї мети Богун навіть тримає Хелену в полоні, ховаючи її від Скшетуського. Події ускладнюються ще тим, що відбуваються в часи визвольних змагань українців під проводом Богдана-Зіновія Хмельницького. Але попри свої інтриги, щиро закоханий Юрко Богун такі не досягає своєї мети. Натомість він сам потрапляє у полон до поляків і може лише сподіватись на диво, щоб уникнути жорстокого покарання за провини і образи. Ян Скшетуський, який в чергове доводить свою шляхетність, пробає свого кривдника за всі гріхи; йому відомо, що Юрко також до божевілля закоханий у чарівну князівну Хелену. Тому Скшетуський, керуючись мораллю та милосердям нової європейської генерації, відпускає свого суперника з миром на всі чотири сторони.

Немає сумніву в тому, що повість «Тарас Бульба» і новела «Матео Фальконе», крім схожих драматичних колізій в сюжетних лініях, мають більш вагому та важливу особливість. Саме вона і споріднює ці два романтичних з трагічними епізодами творі. Як зауважує літературознавство, термін «конфлікт» в художніх текстах є, як правило, основою будь-якої фабули в оповіданні. В нашому випадку ми розглядаємо конфлікт «двох цивілізацій», що зачіпляє звичаї, традиції та досвід життєвої філософії. Все це природно викликає бажання розглянути згадані повість і новелу, щоб разом проаналізувати з різних кутів зору мотивацію поведінки героїв задля кращого розуміння їх екзистенціального «права вибору». Все це укладається в контекст загальної проблематики розглянутих сюжетів. І це дає нам право, звернувши увагу на деякі підтексти цих двох історій, яким автори, як виявилось, приділяють свою певну увагу, зробити власні висновки, навіть всупереч існуючим наративам в літературознавстві.

Слід зазначити, що «Тарас Бульба» (в порівнянні з «Вогнем і мечем») і «Матео Фальконе» мають не тільки схожий конфлікт, який визначається як «цивілізаційний», але на ньому будується основна сюжетна колізія. Саме цей конфлікт визначає головну проблематику твору що у Гоголя, що й у Меріме.

Генезис пафосу твору Миколи Гоголя розпадається на епіку, тобто боротьбу українського народу з панською Польщею та лірично-куртуазну баладу кохання Андрія Бульби. Його любовна історія до прекрасної польської панянки, без сумніву, має ще й певний шекспірівський підтекст. Двоє молодих закоханих людей, в умовах релігійної та цивілізаційної ворожнечі в межах

конфліктної дійсності, приречені на трагічний фінал розвитку подій.

Конфлікт «епіки» та «лірики», конфлікт товариського (побутове життя Запорізької Січі) й особистого (історія кохання Андрія) в повісті «Тарас Бульба» створює неоднозначну колізію, яка провокує «конфлікт цивілізацій» (майже за «Зіткненням цивілізацій» Самуеля Гантінгтона).

Заради справедливості треба зазначити, що Польща в XVI-XVII ст. стояла впритул до відомих західно-європейських держав, визначив свій цивілізаційний вектор зближення особливо з католицькою Францією. Негласно (потай) поляки себе вважали «французькими слов'янами», які стояли ближче за всіх інших саме до європейських культурно-католицьких традицій. Про це неодноразово зазначав в своїх романтично-історичних творах відомий польський письменник Генрік Сенкевич.

Виникає питання – чи можна вважати зрадниками свого коріння, ментальності, мови, православної віри Андрія Бульбу або Юрка Богуна, чи, навпаки, вважати їх трагічними шекспірівськими героями, які мали необачність покохати і потрапити в пастки непорозумінь двох цивілізацій в умовах постсередньовічного світу XVII ст.

Висновки. Твір, який критика, визначає класичним і який, відповідно, має високі літературні рейтинги, на тлі суспільного значення, досить часто перетворюються на такий собі моноліт колишніх оцінок, чи вчорашніх ідейних тлумачень. В ньому можуть бути якісні естетичні тенденції, широка читацька аудиторія, існувати популярність завдяки цитатам, які стали загально відомими мемами. Сюди треба додати й існуючий вплив особистості автора, що корегує

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

сприйняття його творчості в певному літературному ключі.

Однак треба зауважити, що аналітична оптика сприйняття класичного твору, може довгий час знаходитися в межах консервативного бачення перелічених переваг якісного тексту.

В даній статті розглянуті автори, їх твори із позаминулого ХІХ ст., але під іншим кутом зору, враховуючи світоглядні, морально-етичні, толерантні та релігійні позиції сьогодення.

В драматичних епізодах «Тараса Бульби», «Матео Фальконе», частково у «Вогнем і мечем», розглянуті головні персонажі в межах нової інтерпретації, висвітлюючи їх мотиви, логіку поведінки на фоні неоднозначного власного вибору.

Безумовно, нове бачення класичних, освячених минулими авторитетами, трактування «добра і зла» в знайомих епізодах відомих книг, разом із персонажами, викликає певні дискусії.

Однозначних оцінок може вже й не бути. Читач, відповідно, враховуючи іншу точку зору, може вже обирати інший дискурс твору, маючи власний погляд на відомий класичний шедевр. Цього вимагає сучасний підхід в літературознавстві, враховуючи поради фахівців від психологів до культурологів і вчителів.

Наостанок, істина, як кажуть, народжується в дискусіях із урахуванням всіх точок зору, на тлі толерантності, поваги до інших думок і позицій сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гоголь Микола. Тарас Бульба, повість, *переклад М. Садовського, ред. Івана Малковича та Євгена Поповича*, видавництво Букнет-Класика.
2. Меріме Проспер. Матео Фальконе, *новела, аудіокнига, AUDIOBOOKS.L.M., читає Лілія Мироненко*.
3. Павличко Соломія Дмитрівна. Дискурс модернізму в українській літературі [2-ге вид., перероб. і допов.] – Київ: Либідь, 1999 – 446 с.
4. Сенкевич Генрік. Вогнем і мечем, *серія «Історія України в романах», роман, переклад Віктор Бойко*, Харків, Фоліо, 2014
5. Гантінгтон Самуель Філіпс. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку, Київ, «Кальварія», 2006 – 474 с.

*Стаття надійшла до редакції
17 жовтня 2024 р*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БІБЛЕЇЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
НА УКРАЇНСЬКУ**

УДК 811.111:26-23]=161.2

ОБОДЯНСЬКА ІІНА,

викладач кафедри германської філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Біблія – це невичерпне джерело знань, без яких важко уявити існування історії, культури та літератури. В галузі перекладознавства вплив Біблії також є значним і далекосяжним. Вона відіграла важливу роль у формуванні теорії та практики перекладу протягом всієї історії

та продовжує залишатися предметом вивчення та аналізу для перекладачів. Вивчення біблеїзмів, також відомих як фразеологізми біблійного походження або біблійні ідіоми, є захоплюючою сферою дослідження, яка розглядає

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

лінгвістичні та культурні аспекти ідіоматичних виразів, знайдених у Біблії.

Ця галузь дослідження заглиблюється в походження, значення та використання цих виразів як у їхньому біблійному контексті, так і в їхньому впливі на сучасну мову та культуру. Фразеологізми біблійного походження глибоко вкорінені в релігійних традиціях і культурному контексті. Перекладачі повинні бути чутливими до релігійних конотацій і значень, пов'язаних із цими виразами, особливо під час перекладу на мови з різним релігійним походженням. Вивчення біблеїзмів є динамічною сферою, що розвивається, і навіть досі тривають дослідження, які проливають світло на нюанси та складність мовних скарбів, знайдених у священних текстах.

Фразеологічні одиниці біблійного походження є вагомою складовою фразеологічних фондів багатьох мов, однією з детермінант численних національно-мовних картин світу, відображенням особливостей менталітету різних народів і соціумів. Досліджуючи ці одиниці, необхідно враховувати динамічний характер лексики, зокрема, її фразеосистеми, що змінюється впродовж усього періоду свого існування під впливом розмаїтих соціокультурних реалій. У лексико-фразеологічній системі національної мови віддзеркалюються також особливості світового історичного процесу, гострота й драматизм суспільно-політичних колізій. Одним із вагомих чинників, що вплинув на процеси в лексико-фразеологічних системах європейських мов стала втрата християнством у ХХ столітті своєї світоглядної ролі, секуляризація суспільної свідомості. Відчутного впливу цих процесів зазнали й системи біблійних фразеологізмів мов країн західного світу. Отже, фразеологізми-біблеїзми англійської та української мов

недостатньо вивчені, особливо у зіставному аспекті. Це відкриває великі можливості у цьому напрямку дослідження. Вивчення англійських фразеологізмів біблійного походження забезпечує отримання різноманітного матеріалу про духовне життя народу-носія мови. Незважаючи на інтернаціональність таких фразем, у них віддзеркалюється національний характер, тому що вони не завжди є сталими цитатами, що не допускають жодних змін, а піддаються різним видам модифікацій, породжуючи нові варіанти та похідні. Відтворення фразеологізмів біблійного походження викликає певні труднощі під час перекладу, оскільки такі одиниці зазнали модифікації культурними традиціями. Незнання первинних значень фразем часто веде до неправильного їх трактування та передачі іншою мовою. Проблематиці перекладу фразеологічних одиниць присвячено відносно незначну кількість праць, у яких вивчаються питання відтворення англійських сталих виразів українською мовою. Порівняльні дослідження англійських фразем біблійного походження та їхніх українських відповідників в поєднанні з структурно-семантичним аналізом цих одиниць сприяють виявленню можливостей перекладу.

Поняття «біблеїзм» досить широке, тому до фразеологізмів біблійного походження відносимо стійкі поєднання, зафіксовані в тексті Священного писання, що виникли на підґрунті біблійних сюжетів або містять окремі слова, запозичені з Біблії. Проведений аналіз англійських фразеологічних одиниць біблійного походження показав, що найвищу фразеотвірну активність мають такі компоненти: «біблійний персонаж» (60 ФО), «диявол» (54 ФО), «Бог» (45 ФО), «пекло» (38 ФО), «ангел» (35 ФО),

«рай» (12 ФО). Ідеографічний аналіз досліджуваного матеріалу дозволив виділити 11 різних за обсягом груп, а саме: моральні якості особистості (наприклад, зарозумілість: *as proud as Lucifer* «пихатий»), емоції та почуття (*Blue devils* «туга»), поведінка (*take the name of God in vain* «богохульствувати»), трудова діяльність (*be a demon for work* «наполегливо працювати»), мовленнєва діяльність (*bid smb God speed* «бажати удачі»), віра (*to accept Christ* «прийняти християнську віру»), доля (*hell and high water* «важкі випробовування»), оцінка (*a little paradise* «райський куточок»), термінологія (*Adam's apple* – кадик), фізичні величини (наприклад, час: *since Adam was a boy* «з давніх давен»), абстрактні поняття (*a god from the machine* «несподіване позитивне рішення»).

Компаративний аналіз біблеїзмів в англійській та українській мовах показує, що:

1. Поняття та галузі використання біблеїзмів в англійській та українській мовах мають багато спільного. При перекладі спільної групи біблеїзмів використовується українські еквіваленти, наприклад: *Good Samaritan* – добрий самаритянин; *forbidden fruit* – заборонений плід; *salt of the earth* – сіль землі; *turn the other cheek* – повертаючи іншу щоку; *wolves in sheep's clothing* – вовк в овечій шкурі; *eye for eye* – око за око; *apple of one's eye* – зіниця ока; *flesh and blood* – плоть і кров; *lost sheep* – заблукала вівця; *cast the first stone* – кинути камінь у когось.

2. Існують біблеїзми, що набули фразеологічного значення тільки в одній мові з двох. Спостерігається багато фразеологізмів біблійного походження, які використовуються та є більш вживаними тільки в англійській мові. Тому це є проблемою для перекладача.

Треба досить вдало підібрати лексичний еквівалент в мові перекладу, тобто в українській, щоб передати той самий сенс та зміст. Мовознавець може вдаватися до різних способів перекладу таких біблеїзмів: описового перекладу, пояснення, словосполучення та інших, наприклад: *cloud no bigger than a man's hand* – знак, що попереджає про зміни; *finger on the wall* – провісник прийдешнього нещастя, почуття приреченості; *to play Samson in the temple* – бути Самсоном у храмі, демонструвати велику силу, браваду або зухвале ставлення, стикаючись із труднощами чи викликами, часто в саморуйнівній чи безрозсудній манері; *to make bricks without straw* – працювати без потрібного матеріалу, битися над нездійсненою справою; *the whore of Babylon* – вавилонська блудниця, аморальна та корумпована організація або система, яка спокушає та обманює людей від праведності та правдивої віри; *to see how the land lies* – зрозуміти стан речей. Так само і навпаки, в українській мові можна зустріти біблеїзми, які в англійській мові використовуються дуже рідко, або взагалі не є вживаними: всякій тварині по парі – *all sorts of people/animals*; шукайте і знайдете – *ask and it shall be given to you*; знайшов чим здивувати – *the ark rested on mount Ararat*; не виправдати надій – *find wanting*; коли рак на горі свисне – *when the Ethiopian changes his skin*; люди, мудрі завдяки життєвому досвіду – *children of this world*.

3. Наявність біблеїзмів, що набули фразеологічного значення в обох мовах, але можна помітити деякі відмінності: 1) *Семантичні відмінності*. Відбувається варіативність у значенні чи тлумаченні слів, фраз або виразів у різних контекстах або між різними мовами. Основне значення біблеїзмів однакове, але є відмінності у сфері вживання: *God/Lord* –

творець і правитель всесвіту та джерело усіх моральних авторитетів; верховна істота. Це слово є дуже значущим і універсальним поняттям, яке використовується в різних контекстах і сферах людського життя. Розглянемо декілька значень: Бог, Божество: to worship God – поклонятися Богові; to praise God – прославляти Бога; our Lord – Христос; the Lord's Prayer – молитва Господня, «Отче наш»; ідол, кумир: put the fear of God in (або into) someone – налякувати, настрашувати, наполюхувати; God (або Heaven) forbid – Крий, Боже! Не доведи, Господи!; God's people – духівництво; пан, володар, повелитель, добродій: our sovereign Lord the King – король, наш верховний повелитель. Adam – перша людина, створена Богом (Книга Буття): кадик: Adam's apple – адамово яблуко; вода: Adam's ale, wine – в українській мові немає відповідника; дуже старий: as old as Adam – старий, як світ; вірний слуга: the faithful Adam – немає відповідника. 2) *Граматичні відмінності*. В обох мовах існують різні моделі вживання біблійних відповідників, наприклад: fold one's hands/arms – сидіти склавши руки; to fix a millstone about/around one's neck – взяти на себе тяжку відповідальність; in Abraham's bosom – на лоні Авраама (в стані блаженної насолоди); in all one's glory/majesty – у всій славі своїй. 3) *Стилістичні відмінності*. Українські та англійські відповідники можуть функціонувати у різних мовних стилях, а також мати якесь додаткове пояснення. Наприклад, фразеологізм біблійного походження «a drop in the bucket» має український відповідник «крапля в морі». Хоча обидва біблеїзми передають однакове метафоричне значення чогось малого або незначного порівняно з більшим цілим, вони відрізняються з точки зору стилістики. Англійська ідіома

«a drop in the bucket» має глибоке коріння в Біблії, оскільки походить із Книги Ісаї у Старому Завіті. З іншого боку, український відповідник «крапля в морі» не має прямого біблійного походження і не прив'язаний до конкретного релігійного посилання. Обидві ідіоми використовують різні стилістичні образи, щоб передати одну й ту саму метафоричну думку. Англійська ідіома використовує «відро» для представлення більшого цілого, тоді як українська ідіома використовує «море» (океан) як ширший контекст.

4. Біблеїзми, які в перекладі з англійської мови відтворюються не за допомогою українського лексичного відповідника, а іншим біблеїзмом або фразеологізмом. Наприклад, the Act of God – стихійне лихо; all the days of one's life – на все життя; to come to light – з'явитися на світ Божий; in the twinkling of an eye – в одну мить; the eleventh hour – останній момент; a drop in the bucket – крапля в морі; by the skin of your teeth – ледве-ледве, з гріхом навпіл.

5. Біблеїзми, які вживаються у латинському варіанті в англійській мові та перекладаються українським відповідником: Ecce Homo (Behold the man) (John 19:5) – Оце Чоловік! (Іоанн 19:5); Agnus Dei (Lamb of God) (John 1:29) – «Агнець Божий» (Іоанн 1:29); Ego sum Via, Veritas, et Vita (I am the Way, the Truth, and the Life) (John 14:6) – Я є Шлях, Істина й Життя (Іоанн 14:6); Et verbum caro factum est (And the Word was made flesh) (John 1:14) – І Слово сталося тілом (Іоанн 1:14).

Компаративний аналіз фразеологізмів біблійного походження між англійською та українською підкреслює багаті культурні та мовні зв'язки, які існують між двома мовами. Ці вислови відіграють значну роль у формуванні літературної та культурної спадщини кожної мови та

**ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

залишаються актуальними в сучасному контексті. У той час як деякі біблійні вислови перекладаються дослівно з англійської мови на українську та навпаки, інші можуть зазнавати адаптації відповідно до мовних і культурних нюансів кожної мови та культури. Перекладачі часто прагнуть зберегти оригінальний зміст і культурне значення, забезпечуючи резонанс виразів у цільовій аудиторії. На певні фразеологізми біблійного походження українською мовою більше вплинула східна православна християнська традиція, тоді як англійські вирази можуть відображати впливи різних християнських конфесій. В

англійській мові наявно більше фразеологізмів біблійного походження через їх історичну та культурну спадщину, вони є більш вживаними, ніж в українській мові, і все це може викликати певні труднощі у мовознавця при їх перекладі. Для того щоб підібрати найбільш вдалий та точний відповідник фразеологізмів біблійного походження у мові перекладу, перекладачу потрібно добре розумітися як в англійській мові (мові оригіналу), а також в українській мові (мові перекладу), мати змогу спіймати потаємний сенс та духовне значення біблійного текст

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко В. П. Біблійні фразеологізми та їх емотивна семантика в англійській комунікативній культурі та літературі. 2024. URL: <https://vseosvita.ua/library/bibliini-frazeolohizmy-ta-ikh-emotyvna-semantyka-v-anhliiskii-komunikativnii-kulturi-ta-literaturi-579366.html>
2. Кривошеєва К. С. Особливості перекладу безеквівалентних біблеїзмів англійської мови на українську. 2024. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/57-dvadtsyat-soma-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/709-osoblivosti-perekladu-bezekvivalentnikh-biblejizmiv-anglijskoji-movi-na-ukrajinsku>
3. Куєвда С. В. Англійські фразеологічні одиниці біблійного походження та особливості їх перекладу українською мовою. 2023. URL: <https://fld.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/kuyevda-s.v.pdf>
4. Остапенко С., Нестеренко Д. Особливості функціонування біблеїзмів в англійській та українській мовах. Актуальні питання іноземної філології, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-8>

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

УДК 373.5.016:78

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА,

кандидат педагогічних наук,

декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ЗАЙЦЕВА АНАСТАСІЯ,

здобувачка освіти

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Вітчизняні музиканти-педагоги Г. Дідич, К. Завалко, М. Качур, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Черкасов, розглядаючи проблему сприймання музики як основного засобу формування музичної культури й духовного розвитку учнів, акцентують увагу на складність цього художнього процесу, який виникає в процесі засвоєння музичного мистецтва.

К. Завалко зазначає, що є відмінність між слуханням музики як діяльністю, слуханням музики як цілеспрямованим процесом та сприйняттям музики. Слухання музики не передбачає концентрації уваги лише на ній, проте як цілеспрямований процес вимагає зосередженості уваги. Сприйняття пов'язано з осягненням змісту музики та вимагає включення інтелектуальних функцій [2, с.79]. Слід зауважити, що в програмах з музичного мистецтва для ЗНЗ до 1991 року використовувався термін «слухання музики», а в перших двох поколіннях стандартів початкової (2001р., 2011р.), базової та повної загальної середньої освіти (2004 р., 2011 р.) які містять мету, принципи освітнього процесу, загальну характеристику змісту навчання, вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їхнього оцінювання, вже використовується термін «сприймання музики».

Мета статті – розкрити етапи організації процесу сприймання музики

як структурного елементу уроку музичного мистецтва.

Сприймання музики – один з головних видів діяльності на уроці музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти, оскільки він передреє усім іншим видам діяльності (спів, інсценізація пісень, гра на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи). Цей вид музичної діяльності є унікальним, він забезпечує інтелектуальний і емоційний розвиток учнів, збагачує їх новими музичними враженнями, робить урок більш змістовним та цікавим.

Цей компонент уроку музики потребує підготовчої роботи. Сюди входить обдумування й складання питань, які пропонують учням, визначення логіки включення її у драматургію уроку, методів активізації уваги, мислення учнів. Качур М. [3, с.17] виділяє наступні етапи опрацювання творів для слухання:

1. Бесіда до слухання музики. Вона повинна зацікавити учнів, підготувати їх до наступного етапу уроку; її можна будувати на повторенні матеріалу, близького до теми уроку, у порівнянні, зіставленні з новим матеріалом. У її основі можуть бути різноманітні відомості про композитора, цікаві випадки з його життя чи життя виконавців; історія створення твору чи з'ясування атмосфери, у якій опрацьовувався твір; ідея, проблематика твору; інтереси, захоплення учнів, вчителя, видатних людей.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Починаємо роботу з бесіди про образ, його втілення в творах різних мистецтв, різних епох чи зосереджуємося на одній його художній деталі. Аналізуємо засоби музичної виразності; музичну форму; музичну драматургію; музичний інструмент; ансамбль; оркестр; роботу виконавця, його особливу майстерність; художній напрямок, стиль, історичну епоху, важливі історичні періоди.

Також вчитель має пам'ятати, на думку О. Олексюк [4, с. 106], що надмірна вербалізація навчання призводить до втрати самоцінності музики. Надмірна опора на тексти при вивченні вокальних та синтетичних жанрів суперечить невербальній природі музичного мистецтва. Над власне музичним сприйняттям починає домінувати словесно-описова інтерпретація (назва, програма твору тощо). Постійне звернення учителя до слова, яке передує сприйняттю музики, може сформулювати в дітей сумніви щодо змістовності музичної мови. Слово дає лише напрям, в якому розвивається творча уява дитини. У цьому самому руслі перебуває звукозображальність. Не слід шукати в кожному творі конкретний зміст. У непрограмній музиці такого змісту взагалі немає. І так буває, що учні тривалий час пам'ятають назви творів та цікаві історії про них, однак власне музику при цьому не пам'ятають зовсім.

2. *Постановка питань.* Перед слуханням музики важливо активізувати мислення учнів через постановку завдань до прослуховування. Питання, завдання мають бути чітко сформульовані й спиратися на попередні знання учнів, відповідати темі й завданням уроку. Важливо, щоб учитель шляхом вміло добраних, цікаво поставлених питань підвів учнів до самостійного розуміння змісту твору, до характеристики музичних образів і засобів музичної

виразності, до розуміння основних тем програми.

3. *Прослуховування музичного твору.*

4. *Відповіді на поставлені питання, перевірка завдань.* Для того, щоб пересвідчитися в результативності сприймання учнями музики, можна після прослуховування твору поставити перед ними такі запитання: «Де початок, а де кінець музики?», «Музика звучала весь час однаково, чи вона змінювалась?» і подібні. З учнями бажано говорити про емоції, настрої, характер, тембри, ритм і навіть гармонію [1, с.99].

5. *Бесіда для більш детального аналізу музичного твору, поглиблення знань.*

6. *Повторне слухання,* під час якого ставимо учням питання, які б скеровували їх увагу на конкретні деталі твору: пропонуємо простежити зміну мелодії або акомпанементу в куплетно-варіаційній формі, зміну в куплетній формі засобів виразності музики в залежності від змісту тощо.

Зазначимо, що мистецькі твори для сприймання мають бути високохудожніми, цікавими для учнів і відповідати їх віку. Яскравими, щоб здивувати, захопити їх своєю незвичайністю і красою. Дворський Г. рекомендує слухати переважно інструментальні музичні твори. Твори з поетичним текстом, пісні можуть займати меншу частину репертуару для слухання. Це зумовлено тим, що учнів треба від самого початку привчати вслухатися у звуковий образ, пережити його виразну сутність. Тобто домагатися того, щоб звук став для них таким же зрозумілим, як і слово. Коли учні слухають пісню, необхідно спочатку зорієнтувати їх на красу мелодії, її розвиток, а пізніше — на відповідність поетичного тексту музичному, а не навпаки (вивчимо слова, а потім з ними і мелодію). Вони в пісні повинні пережити музичний образ, а не поетичний. Коли ж

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

поетичний текст для них зрозумілий, то власне музика лишається поза межами їхньої уваги, а відтак і сприйняття [4, с. 99].

Слід пам'ятати, що музичне сприймання є найефективнішим у тому разі, якщо включається не лише слухова активність, а й зорова та моторна. Для включення дітей в активне слухання чи виконання твору рекомендується низка ефективних прийомів, особливо корисних для молодших школярів: рухи, пластичне інтонування, вільне диригування, імітація гри на народних

інструментах, гра в оркестрі, інсценування п'єс, пластичні імпровізації, інструментальні імпровізації, зображальні імпровізації, імпровізація мелодії, малювання.

Таким чином, визначено основні етапи організації сприймання музики: бесіда до слухання музики; постановка питань; прослуховування музичного твору; відповіді на поставлені питання, перевірка завдань; бесіда для більш детального аналізу музичного твору, поглиблення знань; повторне слухання твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дворський Г. Вплив освітньо-музичного середовища на розвиток особистості школяра. 1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи : зб. матер. Міжнарод. наук. конф., Київ, 2014. С. 93-101.
2. Завалко К. Психологія музичного сприймання. *Наука та освіта* : зб. пр. XVI Міжнар. наук. конф., м. Хайдусобосло, Угорщина, 4-11 січ. 2022 р., Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 79-81.
3. Методика музичного виховання: Урок музичного мистецтва в сучасній українській школі: методичні рекомендації до змісту, організації та проведення уроків музичного мистецтва в ЗОШ для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6020204 «Музичне мистецтво», 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) / Укладач М. М. Качур. Мукачево: МДУ, 2017. 26 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.2.016:159.955.4

РАТУШНЯК ВАЛЕНТИНА,

вихователь-методист КЗ «ДНЗ№4ВМР»

БАРАНОВСЬКА ТЕТЯНА,

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти
та музичного мистецтва*

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Актуальність дослідження. Однією з важливих складових сучасної педагогіки виступає розвиток критичного мислення, оскільки воно відображає зміни в способах сприйняття інформації та

взаємодії з нею. Критичне мислення допомагає дітям розвивати навички аналізу, оцінки і прийняття обґрунтованих рішень, виступає ключовою навичкою для успіху в

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

сучасному світі. Діти, які можуть аналізувати і оцінювати інформацію, зазвичай досягають кращих результатів в навчанні та здійснюють більш виважені рішення в майбутньому. Розвиток критичного мислення є важливим завданням, оскільки ця навичка допомагає дітям розуміти світ навколо, адекватно оцінювати інформацію та робити обґрунтовані висновки.

Аналіз досліджень і публікацій. Такі дослідники як О. Пометун, Л. Рибак, Г.Липкіна розкривають поняття «критичне мислення» як перевірку запропонованих рішень з метою визначення сфери можливого їх застосування, а також здатність людини усвідомлювати власну позицію з того чи іншого питання, вміння знаходити нові ідеї, аналізувати й оцінювати події та приймати зважені рішення стосовно будь-яких думок і дій [3]. Сучасний дослідник О. Тягло стверджує, що критичне мислення є специфічним видом рефлексії, яка спирається на знання елементарної логіки й відповідних конкретних наук, а тому тлумачить критичне мислення як активність розуму, спрямовану на виявлення і виправлення власних помилок та обґрунтованість міркувань. [1,с.7-10] Саме тому, на наш погляд, критичне мислення виступає рушійною силою розвитку сучасної особистості.

Мета. Дослідити розвиток критичного мислення дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Основні аспекти дослідження розвитку критичного мислення у дошкільників включають розуміння того, як саме діти у віці дошкільного віку сприймають і обробляють інформацію, як вони формують свої переконання, висновки, здійснюють аналіз та оцінку подій чи явищ. З цією метою у КЗ «ДНЗ№4ВМР» серед вихованців середніх груп було проведено дослідження розвитку

критичного мислення. Так, у листопаді 2023 року було проведено моніторинг рівня критичного мислення дошкільників середнього віку (у групах № 4, 8, 10). Результати зазначеного моніторингу відображені на рис. 1.1, де висвітлено рівні сформованості критичного мислення (0-1 – початковий рівень, 1-2 – середній рівень, 2-3 – достатній рівень, 3-4 – високий рівень).

Рис.1. Результати моніторингу листопад 2023р.

Отримані дані свідчать про достатній рівень у групах № 10, 8, середній – у групі № 4.

З огляду на результати було вирішено ввести корективи до організації освітньої діяльності з дошкільниками з метою покращення розвитку критичного мислення, базуючись на засадах оновленої програми «Дитина» від 3-х до 7-ми років (2020 рік), де зазначено зміну наявних шаблонів, стереотипів і установок меншовартісності дошкільної освіти й перетворення її на ефективний осередок модеративно-фасилітарної допомоги дітям, батькам і педагогам. [2, с.9]

У березні нами було проведено повторний моніторинг навичок з метою перевірки результативності педагогічного впливу на розвиток критичного мислення в дитячому колективі. (Рис. 1.2)

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Рис. 1.2. Результати моніторингу березень 2024 р.

За результатами моніторингу рівня критичного мислення було отримано наступні показники: у всіх групах – високий рівень. Це свідчить про доцільність спрямування педагогічної діяльності на розвиток критичного мислення. У вихованців підвищилось вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати інформацію та

приймати рішення. Діти демонстрували вміння розрізняти факти від припущення, формувати власні висновки, здатність до висловлення власної думки, аргументувати свої погляди та взаємодіяти з іншими у вирішенні проблем посилюються для їхнього віку.

Висновки. Сучасне життя потребує розвитку важливих навичок і вмінь для ефективного управління різноманітними ситуаціями та вирішення проблем. Критичне мислення посідає чільне місце в розвитку особистості, допомагає їй ефективно функціонувати в сучасному світі і досягати успіху в різних сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. URL : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vnadps_2010_4_4.pdf
2. Освітня програма для дітей від двох до семи років. Дитина / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Пометун О. І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. 144 с.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р*

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ – КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

УДК 373.2-053.4^316.77

БОЙЦУН НАТАЛІЯ,

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Актуальність. Дослідження комунікативного розвитку дошкільників завжди залишається актуальним, оскільки комунікація є ключовим аспектом їхнього розвитку та успіху в майбутньому. Навички комунікації допомагають дітям взаємодіяти з оточуючими та будувати стосунки з

однорічними та дорослими, формують здатність до ефективного спілкування, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку інтелектуальних здібностей. Комунікативні навички допомагають дітям висловлювати свої думки, почуття та потреби. В свою чергу активна

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

взаємодія з однолітками та дорослими сприяє розвитку мови, розширенню словникового запасу та вдосконаленню мовних навичок, що в подальшому формує важливу складову підготовки до школи. Тому розвиток комунікативних навичок в дітей дошкільного віку є ключовим елементом їх загального розвитку та підготовки до подальшого життя.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом велика увага науковців зосереджена на темі розвитку комунікативних навичок дошкільника. Зокрема, Т. Звятун акцентує увагу, на тому, що саме «дошкільний вік є сензитивним щодо розвитку комунікативних здібностей», зауважує на тому, що дослідження розвитку мовлення дошкільників виступає сьогодні важливим аспектом вивчення. [6] Н. Гавриш зауважує на актуальності сприяння становленню активної, самостійної особистості, яка охоче ініціює чи підтримує розмову з іншими, може донести до інших важливу інформацію. [3]

А. М. Богуш зазначає, що комунікативна підготовка дітей до школи передбачає оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовленнєвої дійсності, формування її усвідомлення. [2, с.54] К.Крутій звертає увагу на те, що «сьогодні забезпечення комунікативної компетенції – один з пріоритетів змісту як початкової ланки так і дошкільної освіти, що закладено в законодавчо-нормативних документах». [4, с.32] Дошкільник із сформованою комунікативною компетентністю має потребу контактувати та взаємодіяти з однолітками та дорослими; керує

власною поведінкою; здатний співчувати, радіти за інших, готовий прийти на допомогу намагається бути бажаним у спілкуванні, грі тощо; уникає конфліктів та вміє їм запобігати. [5, с.3]

Крім того, Н.Гавриш зауважує, що розвиток комунікативних здібностей дошкільника передбачає зміну мовленнєвої поведінки педагога. «Завдання сучасного педагога — забезпечити не лише нормативний рівень розвитку мовлення, тобто навчити вимовляти звуки, слова і створювати елементарні висловлювання, а й допомогти дитині піднятися на вищій культурний рівень в опануванні мовлення, навчити самовиражатися через мовлення та використовувати мовлення як засіб ідентифікації особистості, виокремлення себе серед інших». [3] Звертаючись до Базового компоненту дошкільної освіти, комунікативну компетентність визначаємо як здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію. [1, с.19]

Висновок. Таким чином, цілком виправдано стверджувати, що комунікативний розвиток особистості дошкільника є не лише актуальним, а й критично важливим для їхнього загального розвитку та підготовки до подальшого життя, що передбачає безпосередній вплив педагога, враховуючи сучасні виклики суспільства.

Перспективою подальших досліджень виступає вивчення розвитку комунікативних навичок у дитячому колективі та їх вплив на взаємодію в соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). 2021. 37 с.
2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. Том 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. Київ : Педагогічна думка, 2007. 205 с.
3. *Вихователь-методист дошкільного закладу №3*, березень 2019 року
4. Крутій К. Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 32.
5. Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5-9.

*Стаття надійшла до редакції
11 листопада 2024 р*

**МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОСТОРУ ЗАВІДУВАЧА
ВІДДІЛЕННЯМ ШЛЯХОМ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ
ФОРМУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ**

УДК 378.093.2.091.12^005.336

ФЕДЧИШИНА ТЕТЯНА,

*завідувач музично-педагогічного відділення
КЗВО «Вінницький гуманітарно – педагогічний коледж*

Мета. Розвиток загальних і фахових компетентностей завідувачів відділень, необхідних для організації ефективної командної роботи у закладах освіти, побудови індивідуальної траєкторії професійного зростання для модернізації управлінського простору. Упровадження інновацій, обмін кращими напрацюваннями з питань удосконалення методичного та практичного рівнів професійної компетентності завідувачів відділеннями закладів фахової передвищої освіти відповідно до державної політики у галузі освіти. Сприяння удосконаленню механізмів формування і забезпечення ефективного освітнього процесу. Покращення навичок

публічних виступів та самопрезентації, критичного та системного мислення та стимулювання творчих сил саморозвитку завідувачів відділеннями .

Зміст. Під час проходження програми мережевого семінару: слухачі удосконалять фахові та загальні компетентності, розвиватимуть траєкторію власного навчання та професійного розвитку. Набуті знання допоможуть розширити спектр інструментів для самоосвіти та дозволять орієнтуватися в ключових принципах підвищення кваліфікації завідувачів відділеннями.

Слухачі проаналізують ефективно подолання освітніх втрат,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

обмінюються пропозиціями щодо методів практичного навчання здобувачів освіти. Отримають можливість показати власні методичні напрацювання та досвід проведення тематичних декад відділень. Та розглянуть мовний менеджмент в освіті та комунікативні стратегії.

Контент мережевого семінару дозволить осмислити і обговорити актуальні питання й проблеми освітнього сьогодення на відділеннях закладів фахової передвищої освіти. Учасники отримають корисні поради для подолання освітніх втрат та орієнтири для відбору та створення якісних освітніх умов, враховуючи удосконалений досвід інших закладів фахової передвищої освіти.

Фокусна тема. Удосконалення методичного та практичного рівнів професійної компетентності завідувачів відділеннями закладів фахової передвищої освіти відповідно до державної політики у галузі освіти.

Присутні: **Моторна Леся Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, викладач-методист, методист базового закладу фахової передвищої освіти Вінницької області, голова ОМО методистів та голів обласних методичних об'єднань закладів фахової передвищої освіти Вінницької області.

Федчишина Тетяна Леонідівна – голова Обласного методичного об'єднання завідувачів відділеннями закладів фахової передвищої освіти Вінницької області, завідувач музично-педагогічного відділення КЗВО «Вінницький гуманітарно– педагогічний коледж».

Яхно Людмила Сергіївна, методист Відокремленого структурного підрозділу "Немирівський фаховий коледж будівництва, економіки та дизайну Вінницького національного аграрного університету".

Завідувачі відділеннями закладів фахової передвищої освіти Вінницької області.

Пісня «Ти як ?» Христини Панасюк.

Хвилинка мовчання.

Подарунок від експерта (патріотичні браслети).

Криголам «Емоції».

Мотиваційні фрази.

Мотиваційна промова. **Моторна Леся Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, викладач-методист, методист базового закладу фахової передвищої освіти Вінницької області, голова ОМО методистів та голів обласних методичних об'єднань закладів фахової передвищої освіти Вінницької області. (*Завдання розказати дві правди про себе та одну неправду, а колеги сигнальними картками відгадають правильні відповіді*).

Яхно Людмила Сергіївна, методист Відокремленого структурного підрозділу "Немирівський фаховий коледж будівництва, економіки та дизайну Вінницького національного аграрного університету"- господарку ОМО. (*Вправа « Історія успіху»*).

Основна частина.

1. Подолання освітніх втрат: аналіз якості фахової передвищої освіти. **Громович Лариса Михайлівна**, завідувач денного відділення, Відокремлений структурний підрозділ "Немирівський фаховий коледж будівництва, економіки

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

та дизайну Вінницького національного аграрного університету".

Освітня ініціатива POVIR реалізується Українським інститутом розвитку освіти, ГО EdCamp Ukraine, ГО Smart Освіта у співпраці з Організацією економічного співробітництва та розвитку та на замовлення держави, а саме Комітету Верховної Ради України з питань освіти, Наука та інновації, Консультативна рада при Президенті України з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти України, Міністерство освіти і науки України, платформа Українська школа онлайн.[4]

[\https://povir.in.ua/landing/#why-povir

Як ігрова платформа допомагає студентам? Під час пілотування платформи студенти-учасники висуваються державними установами-партнерами або організаціями громадянського суспільства, включаючи освітянські спільноти[4].

2. Інсайтні методи практичного навчання здобувачів освіти. Лиса Ірина Петрівна, завідувач відділенням «Дизайн» Відокремлений структурний підрозділ «Вінницький фаховий коледж будівництва, архітектури та дизайну Київського національного університету будівництва і архітектури».

Гра «Дилема».

3. Досвід проведення тематичних декад відділень. Сулима Владислав Петрович, завідувач відділення 261 Пожежна безпека, Вінницький транспортний фаховий коледж.

Вправа «Перешкода».

4. Мовний менеджмент в освіті та комунікативні стратегії. Кублінська

Ірина Анатоліївна, завідувач відділення Відділення харчових технологій та філології, Відокремлений структурний підрозділ «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету».

Гра-посиденьки «Пані Осінь та пані Мова».

Положення про конкурс «Цифрових портфоліо завідувачів відділеннями закладів фахової передвищої освіти».

Ознайомлення з планом роботи методичного об'єднання на 2024-2025 р.

Дискусія за проблематикою заходу.

Модернізація управлінського простору завідувача відділенням коледжу у 2024 році є актуальним завданням, яке сприяє підвищенню ефективності управління, комунікацій та оптимізації процесів. Сучасні завідувачі повинні мати навички управління проектами, командною роботою та володіти аналітичними інструментами. Комунікація завідувача відділенням із колективом є елементом управління та впливає на ефективність роботи, атмосферу в колективі та досягнення спільних цілей. Перехід від жорстких ієрархічних моделей до більш гнучких структур (Agile) управління дозволяє швидше адаптуватися до змін в освітньому процесі. Завідувач виступає як лідер, який не тільки організовує роботу, але й створює середовище для продуктивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Дякуємо усім учасникам за всю пророблену величезну роботу з організації заходу, за наше згуртування, зручний формат, приємне товариство ...

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Дякуємо ЗСУ за приклад незламності життя за порятунок інших, за можливість та витримки, за подвиги, які здійснюєте жити, працювати, навчатися, мріяти про щоденно, маєте сміливість віддати своє майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беззуб І. Закон України «Про фахову передвищу освіту»: зміст та очікування. URL: <https://bit.ly/3g4BUmw> (дата звернення: 02.04.2021). (Закон України «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#>)
2. Фахова передвища освіта: сучасні виклики та перспективи розвитку: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2021 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / Фахова передвища освіта: сучасні виклики та перспективи розвитку: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2021 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / ред. кол. : Каленський А.А., Кубіцький С.О., Пащенко Т.М. та ін. Київ : ПТО НАПН України, 2021. 106 с.
3. Ніколаєнко С.М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності) : підручник. Київ: НУБіП України, 2019. 408 с.
4. URL: <https://povir.in.ua/landing/#why-povir>

*Стаття надійшла до редакції
18 листопада 2024 р*

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ

УДК 373.2.016:51

КЛИМЕНКО ОЛЬГА,

*спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *Issues related to the process of forming elementary mathematical concepts in preschool children through the use of special didactic tools were studied. The conditions for the effective use of special didactic tools have been determined; methods that ensure the formation of elementary mathematical ideas in preschool children are presented; the necessity of the specified training has been proven.*

Key words: *competences, potential, elementary mathematical concepts, didactic tools.*

Постановка проблеми. Освіта розвитку дітей дошкільного віку, сьогодення зумовлює необхідність частиною якого є логіко-математичний виховання покоління, зорієнтованого на розвиток. розв'язання складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту передбачає низку досить доводити правильність тих чи інших серйозних вимог до пізнавального суджень, користуватися граматично оперувати такими найпростішими прийомами, як узагальнення, порівняння, припущення, доводити правильність тих чи інших суджень, користуватися граматично

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

правильними зворотами, математичною термінологією, виявляти бажання займатися математичною діяльністю – це основні завдання пізнавального розвитку в період дошкільного дитинства. У математичній підготовці дошкільників поряд з навчанням дітей рахунку, розвитком уявлень про кількість і число в межах першого десятка, поділ цілого на рівні частини велика увага приділяється операціям з наочно представленими множинами, проведенню вимірювань за допомогою умовних мірок, визначенню обсягу сипучих і рідких речовин, розвитку окоміру дітей, їх уявлень про геометричні фігури, про час, формуванню розуміння просторових відношень.

Даний комплекс завдань є програмою пізнавального розвитку, забезпечує якісніше розуміння дітьми кількісних відношень, закладає основи подальшого вдосконалення математичного мислення й мовлення. Все це сприяє розумовому розвитку дітей, формуванню в них математичних компетентностей.

Однак сучасний розвиток методики формування елементарних математичних уявлень має певні проблеми, зокрема:

– на відміну від європейського підходу, педагоги ЗДО, батьки дітей дошкільного віку намагаються теоретично, якомога в більшому обсязі підготувати дітей до навчання в школі. Натомість європейській підхід передбачає навчання дітей в процесі діяльності. Тобто, вимірювати, лічити, обчислювати потрібно не заради вирішення теоретичного завдання, а, безпосередньо, в практичній діяльності та для отримання практичного результату.

– діяльнісний підхід неможливий без застосування педагогом ігрових прийомів, оскільки основна діяльність дітей дошкільного віку – ігрова, що в

повній мірі можна забезпечити спеціальними дидактичними засобами.

Значимість застосування спеціальних дидактичних засобів на заняттях з математики з дітьми дошкільного віку полягає в тому, щоб навчити дітей

математичним здібностям за допомогою логічних прийомів, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу будь-якої галузі для того, щоб забезпечити їхній оптимальний інтелектуальний розвиток, який буде неоцінимо важливим, коли діти підуть до школи і в цілому необхідним для подальшого життя дітей. Відтак, однією з найбільш важливих проблем-завдань вихователів ЗДО є розвиток у дитини інтересу до математики в дошкільному віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у методику формування елементарних математичних уявлень у дітей внесли дослідники А. Брушлинський, А. Колмогоров, В. Крутецький, В. Давидов, З. Калмикова, А. Хінчин, Ю. Колягін, Л. Виноградова, В. Дубровіна та ін., які відзначають такі специфічні особливості розумового процесу у старших дошкільників в процесі формування первинних математичних уявлень як гнучкість мислення, тобто нешаблонність, неординарність, уміння варіювати способи розв'язування пізнавальної проблеми, легкість переходу від одного шляху вирішення до іншого, вміння виходити за межі звичного способу діяльності і вміння знаходити нові способи вирішення проблем при змінених умовах.

Мета статті: полягає у розкритті основних шляхів формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку шляхом використання спеціальних дидактичних засобів та обґрунтування спеціальних дидактичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Велику роль в розумовому вихованні і в розвитку інтелекту дитини відіграє математичний розвиток [3, с. 65]. Математика володіє унікальним розвиваючим ефектом: сприяє розвитку в дітей дошкільного віку пам'яті, мовлення, уяви, емоцій; формує терпіння, наполегливість, творчий потенціал особистості. Допомогає пізнати взаємозв'язки і залежності оточуючого світу.

Потенціал педагога дошкільного закладу полягає не в передачі тих чи інших математичних знань і навичок, а в залученні дітей до матеріалу, що дає джерело вражень для розвитку уяви, зачіпає не тільки чисто інтелектуальну, але й емоційну сферу дитини.

Вихователь повинен дати дитині відчуття, що вона зможе зрозуміти, засвоїти не лише основні поняття, але і загальні закономірності. А головне пізнати радість при подоланні труднощів. Тому що, математична освіта - цілеспрямований процес виховання й навчання з метою пізнання дітьми математичних законів, систематизації математичних знань та формування математичних компетентностей, розвитку особистості та формування в дітей цілісної картини світу [5].

До 7 років дитина проживає 3 періоди дитинства: дитинство, раннє дитинство, Дошкільне дитинство. В період дитинства (від 0 до 1 року) відбувається пізнавальний розвиток: дитина вчиться орієнтуватися в найпростіших засобах навколишньої дійсності, починає розуміти слова, дізнаватися близьких людей, сприймати предмети. До кінця періоду зароджується наочно-дієве мислення. Схоплювання і утримання предмета, а також пересування в просторі є ознаками розвитку довільності. В ранньому дитинстві (від 1 року до 3-х років) дитина пізнає світ речей, освоює їх фізичні властивості, вчиться діяти з

ними, координує свої рухи, оволодіває промовою, розвивається предметне сприйняття і наочно-дієве мислення.

Здійснюється розвиток пізнавального, вольового та емоційного потенціалу [4, с. 55]. Дошкільникам властиве образне мислення, відтворююче і творче, продуктивне уяву, зародження основ символічної функції свідомості, розвитку сенсорних і інтелектуальних здібностей (В. Шиян, В. Смолярчук, М. Кралина, Н. Веракса).

У цьому віці діти, користуючись засвоєною системою суспільно вироблених сенсорних еталонів, опановують деякими раціональними способами обстеження зовнішніх властивостей предметів. Застосування їх дає можливість дитині диференційовано сприймати, аналізувати складні предмети.

Старшим дошкільнятам доступно розуміння загальних зв'язків, принципів і закономірностей, що лежать в основі наукового знання. Так в 6-7 років дитина здатна засвоїти не тільки окремі факти про природу, але і знання про взаємодію організму з середовищем, про залежність між формою предмета і його функцією, потребою і поведінкою.

Характерною його особливістю є вміння виділити навчальну задачу і перетворити її в самостійну мету діяльності. Велику роль в навчальній діяльності має і такий компонент, як навчальні операції. Засвоєння наукових понять передбачає, що дитина володіє певними операціями, що дозволяють йому виділити й узагальнити властивості і відносини об'єктів, які складають зміст цих понять. Щоб успішно вчитися, дитині потрібні певні навички та вміння, необхідні на певних уроках (додавання, віднімання, виділення фонем, читання, письмо і т. д.

Для того, щоб дітям був найбільш доступним і цікавим матеріал, на

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

заняттях з формування елементарних математичних уявлень, в ЗДО використовують паличкові набори Дж. Кюїзенера. За допомогою яких дітям набагато легше сприймати математичні знання. Методика Дж. Кюїзенера -

універсальна, вона не суперечить жодній існуючій методиці, а навпаки, вдало їх доповнює. Палички Дж. Кюїзенера прості та зрозумілі дітям: вони легко звикають до них ще в ранньому віці і сприймають їх у якості ігрового матеріалу, а не бачать у них нудного заняття, оскільки цей матеріал тісно пов'язаний з грою [2].

Палички Дж. Кюїзенера можна пропонувати дітям з двох років для виконання найбільш простих вправ. Вони можуть використовуватися у другій молодшій, середній, старшій групах ЗДО. Вправлятися з паличками діти можуть індивідуально або по кілька осіб, невеликими підгрупами. Можлива і фронтальна робота з усіма дітьми. Вихователь пропонує дітям вправи в ігровій формі. Формування елементарних математичних уявлень слід здійснювати у три етапи: з дітьми раннього віку, які засвоюють основні сенсорні еталони, робота з ними спрямована на визначення кольорів, складання елементарних геометричних фігур тощо.

З дітьми 4-5 років у контексті навчання їх математики за допомогою цього та інших дидактичних засобів закладаються основи дискретності множини, перерахування її елементів, встановлення взаємозалежностей при

вимірюванні (у довгій стрічці «вміщується» багато коротких паличок та навпаки). Діти працюють із паличками як з конструктом. Вони лічать палички та інші предмети у межах десяти [1, с. 430].

Дошкільники 6-7 років опановують за допомогою цього та інших матеріалів

склад числа, навчаються вирішувати логічні задачі більш складного порядку, ніж у попередніх групах. Великий блок роботи з матеріалом Кюїзенера становлять навчання випускників ЗДО вирішенню прикладів із подальшими числовими позначеннями за допомогою карток.

Таким чином, застосовуючи в роботі з дітьми паличкові набори Дж. Кюїзенера, ми граючи вчимо дітей. Вихователі ЗДО мають ефективно застосовувати палички Дж. Кюїзенера в роботі з дітьми. Їх можна виготовити з картону чи іншого цупкого матеріалу, долучати до цього процесу дітей старшого дошкільного віку. З математичної точки зору, палички – це множина, завдяки якій легко встановити відношення еквівалентності та порядку. У цій множині заховані численні математичні комбінації. Використання «чисел в кольорі» дозволяє розвивати у дітей дошкільного віку знання про числа за допомогою лічби та вимірювання. Як відомо, саме такі знання про числа є найбільш повноцінними.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Велике значення щодо математичного розвитку дітей мають відповідні засоби. Найчастіше щодо цього відносять предмети, геометричні фігури, картки, лічильний матеріал, моделі часу та багато інших засобів. У сучасному процесі роботи з дітьми різного віку активно використовуються спеціальні дидактичні засоби формування елементарних математичних уявлень у дошкільників. До таких засобів належать: дидактичні різнокольорові палички Дж. Кюїзенера, блоки геометричних фігур Д. Дьенеша. Робота з таким матеріалом потребує дотримання чіткої методики стосовно роботи з дітьми різних вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Єременко О.Г. Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюїзенера. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку* / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
2. Павленко Л. Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко математичних здібностей дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №2 (42).
3. Позднякова В. В. Заплаткіна Н. В. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: інноваційні аспекти альтернативної технології математичної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2006. № 5. С. 64–66.
4. Тарнавська Н. П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять. Навч.-метод. посібн. Част. I. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка. 2013. 76 с.
5. Тунік І. Доказове мислення у дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2001. №1. С. 4-5.

*Стаття надійшла до редакції
26 листопада 2024 р.*

**ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ЗАЛУЧЕННЯ
АКТИВНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**

УДК 378.093.2:004.9-042.3

**ЯВОРСЬКА ЮЛІЯ,
РОМАНЕНКО ВАЛЕНТИНА,**

викладачі іноземної мови

КЗВО «Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

Abstract. *Mobile applications in the educational process significantly increase the efficiency and effectiveness of education, promoting an interactive, adaptive and flexible approach to the educational needs of students. They help individualize learning, provide access to resources and support collective learning. However, the effectiveness of application integration depends on the quality of the content and the availability of infrastructure and teacher training. Further research could investigate their long-term impact, adaptability for different subjects and support for inclusive education, and develop practical recommendations for teachers.*

Key words: *user experience, adaptive learning, mobile technologies in education, pedagogical innovations, digital literacy.*

Постановка проблеми: Сучасний навчальний процес потребує нових методів, які відповідають цифровій епісі та здатні покращити освітні результати. Зростаюча популярність мобільних пристроїв серед студентів відкриває можливості для застосування мобільних додатків у навчанні. Проте виникає питання: наскільки ефективно мобільні додатки можуть бути інтегровані в навчальні програми? Попри потенційні переваги мобільних додатків, такі як адаптивність, гнучкість та доступність, існують також виклики, пов'язані з потребою в належній інфраструктурі, підготовці викладачів і подоланні відволікаючих факторів. Недостатньо досліджені довгострокові наслідки

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

використання мобільних додатків, їхня ефективність для конкретних предметів та можливість підтримки інклюзивної освіти.

Необхідні науково обгрунтовані рекомендації та кращі практики для викладачів, щоб оптимально впроваджувати мобільні додатки в навчальний процес. Ця стаття спрямована на дослідження ефективності мобільних додатків у навчанні, визначення ключових сфер їхнього впливу та формування основ для їх успішної інтеграції в освітні стратегії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інформаційною базою дослідження стали роботи вітчизняних науковців з даної тематики.

Метод літературного огляду був застосований для збору та аналізу наявних досліджень щодо впровадження мобільних додатків в освіту, що стало основою теоретичних та практичних розвідок. Він дав можливість виявити існуючі проблеми в актуальних дослідженнях та визначити потенційні напрямки для майбутніх робіт.

Метод аналізу охоплював дослідження даних для оцінки ефективності мобільних додатків у покращенні навчальних результатів. Такий детальний аналіз дозволив з'ясувати специфічні фактори, які сприяють успішному впровадженню мобільних додатків у освітнє середовище.

Метод синтезу було використано для об'єднання результатів різних досліджень та джерел даних, що дало змогу сформуванню комплексне уявлення про інтеграцію мобільних додатків у навчальний процес. Завдяки цьому синтезу вдалося розробити комплексні стратегії, які максимально використовують переваги мобільних інструментів навчання.

Виокремлення мети та основних засад дослідження. Метою статті є оцінка можливостей та ефективності

інтеграції мобільних додатків у навчальний процес, а також формування комплексних стратегій для успішного використання мобільних інструментів у освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція мобільних додатків у навчальний процес є важливим кроком у сучасній педагогіці, що відображає всеосяжну роль цифрових технологій у сучасному суспільстві. У той час як смартфони та планшети стають все більше поширеними серед студентів, використання цих пристроїв в освітніх цілях є не тільки логічним розвитком, але й необхідною адаптацією до змін, що відбуваються в навчальному процесі.

Перехід до цифрового навчального середовища відкриває унікальні можливості для покращення освітнього процесу, роблячи його більш інтерактивним, доступним і пристосованим до індивідуальних потреб. Втім, перехід від традиційних методів до освіти, керованої технологіями, пов'язаний з проблемами і невизначеностями, які необхідно вирішити, щоб повністю реалізувати потенційні переваги.

Актуальність інтеграції мобільних додатків в освіту підкреслює їх здатність забезпечувати індивідуальний підхід до навчання. Мобільні додатки здатні задовольнити різні стилі і темпи навчання, забезпечуючи адаптивний контент, який відповідає унікальним потребам кожного студента. Така персоналізація сприяє більшій зацікавленості та мотивації, оскільки студенти з більшою ймовірністю сприймають матеріал, який відповідає їхнім індивідуальним уподобанням та здібностям. До того ж, інтерактивна сутність мобільних додатків посилює активність студентів, роблячи навчання

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

більш цікавим і насиченим процесом [3, с. 801].

Доступність - ще один важливий фактор, який наголошує на важливості мобільних додатків в освіті. Такі інструменти можуть подолати відстань між студентами та освітніми ресурсами, відкриваючи доступ до величезної кількості інформації та навчальних матеріалів у будь-який час і в будь-якому місці. Така гнучкість є надзвичайно важливою в сучасному швидкоплинному світі, де студенти часто балансують між кількома зобов'язаннями і потребують можливості навчатися за власним розкладом. Мобільні додатки сприяють цьому, дозволяючи студентам взаємодіяти з навчальним контентом поза межами традиційної аудиторії, сприяючи безперервному і самокерованому навчанню.

Незважаючи на перспективні переваги, інтеграція мобільних додатків в освітній процес також пов'язана з низкою суттєвих викликів. Однією з головних проблем є потреба в адекватній інфраструктурі для підтримки масового використання цих технологій. Школи та навчальні заклади мають інвестувати в забезпечення стабільного інтернет-зв'язку, достатньої кількості цифрових пристроїв та технічної підтримки, щоб усі студенти мали змогу скористатися перевагами мобільного навчання. До того ж, викладачі мають бути належним чином підготовлені, щоб ефективно впроваджувати мобільні додатки у свої навчальні стратегії. Це вимагає постійного професійного розвитку та підтримки, щоб допомогти освітянам розбиратися в складних цифрових інструментах і безперешкодно інтегрувати їх у свої навчальні програми [8, с. 227].

Ще одним завданням є боротьба з потенційними відволікаючими факторами, які мобільні пристрої здатні

внести в навчальне середовище. Незважаючи на те, що мобільні додатки мають потенціал для підвищення залученості, вони також можуть відвернути увагу студентів від навчальних завдань, якщо з ними неправильно поводитися. Освітняни зобов'язані розробити стратегії, щоб зменшити ці відволікаючі фактори і створити цілеспрямоване і продуктивне навчальне середовище.

Якість і освітня цінність самих мобільних додатків теж є вирішальними факторами успішної інтеграції. Додатки мають бути розроблені з урахуванням педагогічних принципів, а їхній контент має бути одночасно інформативним і цікавим. Ефективність цих інструментів залежить від їхньої здатності забезпечувати змістовний освітній досвід, що відповідає стандартам навчальної програми та навчальним цілям [11, с. 427].

Інтеграція мобільних додатків в освітній процес стала одним з основних напрямків академічних наукових досліджень - численні дослідження та публікації присвячені вивченню їхньої ефективності та потенційних можливостей для студентів.

Одним із видатних науковців у цій сфері є Лоскутова І. [7, с. 677], яка активно вивчає використання мобільних технологій в освіті. Дослідження Лоскутової І. наголошують на трансформаційному потенціалі мобільних додатків, особливо у забезпеченні гнучкого та персоналізованого навчального процесу. У своїй роботі вона доводить, що мобільні пристрої дозволяють застосовувати більш орієнтований на студента підхід, дозволяючи студентам отримувати доступ до навчального контенту, пристосованого до їхніх індивідуальних потреб і стилів навчання. Такий персоналізований підхід може

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

значно підвищити залученість і мотивацію студента, оскільки він може взаємодіяти з матеріалом, який відповідає його індивідуальним уподобанням і темпу навчання.

Нещодавні дослідження також підтвердили ефективність мобільних додатків у підвищенні рівня залученості студентів [4, с. 31]. У дослідженні Бахмат Н. В. [1, с. 170] вивчався вплив мобільних додатків на взаємодію та участь студентів. Їхні висновки вказують на те, що мобільні додатки сприяють активному навчанню, забезпечуючи інтерактивний та імерсивний процес. Ці додатки часто містять мультимедійні елементи, такі як відео, вікторини та інтерактивні симуляції, які можуть зробити навчання більш цікавим і приємним для студентів.

Доведено, що мобільні додатки сприяють не лише залученню, але й колективному навчанню. Дослідження Бондар І. [2, с. 105], досліджує роль мобільних технологій у стимулюванні співпраці між студентами. Його дослідження показують, що мобільні додатки можуть полегшити комунікацію і командну роботу, дозволяючи студентам більш ефективно співпрацювати над проектами і завданнями.

В дослідженні Бондар І. наголошується на потенціалі мобільних додатків у створенні більш інтерактивного та кооперативного навчального середовища, де студенти можуть ділитися ідеями та працювати разом задля досягнення спільних цілей. Незважаючи на ці позитивні результати, дослідники також відзначають виклики, пов'язані з інтеграцією мобільних додатків у навчальний процес. Науковці [6, с. 589-594] розглядають інфраструктурні та педагогічні бар'єри на шляху мобільного навчання. Визнано потребу в потужній цифровій

інфраструктурі, включаючи надійний доступ до Інтернету та відповідні пристрої, як необхідну умову для ефективного мобільного навчання. При цьому якість і освітня цінність мобільних додатків є вирішальними факторами їхнього успіху.

Пугач В. [9, с. 260] досліджувала питання розробки та впровадження освітніх додатків. Її дослідження наголошує на необхідності того, щоб додатки ґрунтувалися на надійних педагогічних принципах і відповідали стандартам навчальної програми. В дослідженні Пугача В. акцентується увага на тому, що ефективність мобільних додатків значною мірою залежить від їхньої здатності надавати змістовний і релевантний навчальний контент.

Метою цього дослідження є оцінка того, як мобільні додатки можуть бути ефективно інтегровані в навчальну програму для підтримки навчання, покращення взаємодії та сприяння кращим освітнім результатам.

Впровадження інноваційних методів у вивчення англійської мови як іноземної за допомогою ШІ започатковує нову еру в педагогіці. Ця еволюція розпочалася в останні роки й сильно вплинула на процес вивчення мови. Завдяки здатності технології ШІ, стало більш спрощено аналізувати навчальні потреби, вона спроможна розробляти персоналізовані завдання й матеріали, що відповідають рівню й стилю вивчення кожного студента, що відкриває можливість не лише ефективно засвоювати мову, але й робити це в спеціально адаптованому для них темпі й форматі.

Традиційні методи, такі як викладання граматики й вивчення лексики, створюють стійку основу для формування базових лінгвістичних знань. Інноваційні методи, використання

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

інтерактивних додатків, віртуальних ігор і штучного інтелекту, доповнюють традиційний підхід, забезпечуючи студентам цікаві й захопливі заняття. Мультимедійні ресурси, відеолекції й спільні онлайн проекти розвивають комунікативні навички шляхом створення реальних ситуацій для мовленнєвої практики. Ця інтеграція традиційного й інноваційного навчання максимізує ефективність процесу, дозволяючи здобувачам освіти засвоювати знання різноманітними й цікавими для них способами. Такий збалансований підхід сприяє якісному розвитку всіх мовленнєвих навичок і формуванню іншомовної комунікативної компетентності.

Однією з основних інноваційних практик викладання англійської у закладах вищої освіти є використання спеціалізованих додатків, які працюють на базі штучного інтелекту. Вони вже активно застосовуються в навчанні й здобули велику популярність серед студентів і викладачів. Такі додатки спрощують навчання й забезпечують процес індивідуалізації. До найпопулярніших додатків, які доступні кожному українцю, можна віднести:

1. Duolingo (iOS, Android):

використовує гру й інтерактивні завдання для вивчення мов. Має вбудований чат-бот для практики реальних розмов.

2. Rosetta Stone (iOS, Android):

платформа, яка використовує технології розпізнавання мови й містить віртуальні вправи для ефективного вивчення мов.

3. Babbel (iOS, Android): мобільний додаток, який пропонує короткі й практичні уроки з використанням інтерактивних завдань.

4. Memrise (iOS, Android): додаток для вивчення слів і фраз, який використовує картинки й асоціації для запам'ятовування.

5. BBC Learning English (iOS, Android):

надає доступ до відеоуроків, аудіоматеріалів й ігор для покращення різних мовних навичок.

6. HelloTalk (iOS, Android): спільнота для обміну мовами, де користувачі можуть спілкуватися з носіями мов і коригувати одне одного.

7. Lingodeer (iOS, Android):

використовує анімації й інтерактивні завдання для вивчення мов.

8. Elsa Speak (iOS, Android): застосовує технології штучного інтелекту для тренування вимови й аудіювання.

9. Speechling (iOS, Android): додаток для тренування вимови й засвоєння фраз за допомогою аудіофайлів і записів носіїв мов.

10. Busuu (iOS, Android): гармонізує вивчення мови з використанням інтерактивних вправ.

Ці додатки поєднують навчання й використання інноваційних методів і технологій штучного інтелекту. Вони відкривають безмежні можливості для вивчення англійської мови у закладах вищої освіти, забезпечуючи індивідуалізований підхід до навчання. Тому студент може обрати для вивчення мови будь-які ресурси, які є засобами навчання й розвитку його мотиваційної активності [10, 198-201].

Спрощені ігри, інтерактивні завдання й чат-боти роблять навчання цікавим й ефективним. За допомогою технологій штучного інтелекту додатки адаптуються до потреб студентів. Вони втілюють ідею доступного й інноваційного вивчення англійської мови, допомагають їм досягати високих результатів у навчанні.

Важливою складовою адаптації сучасних інноваційних методів навчання й викладання англійської мови є трансформація навчальних програм (курукулумів). Курікулуми (силабуси) є центральним інструментом для організації й забезпечення якісної

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

освіти в навчальних закладах. Сьогодні вони також потребують своєрідної трансформації, як і методи навчання й викладання, що зумовлено адаптацією до інноваційних технологій із застосуванням штучного інтелекту. Тому їхня структура формуватиметься з огляду на такі необхідні аспекти:

Адаптивність навчальних програм: розробка індивідуальних планів на основі штучного інтелекту, аналіз успішності й інтересів студента для підбору оптимального матеріалу, автоматизовані завдання й тести з оцінкою індивідуального прогресу;

електронні конспекти: застосування технологій розпізнавання мови для створення електронних конспектів, можливість конвертації мовлення в текст для полегшення навчання;

інтелектуальні електронні журнали: журнали, які аналізують академічний прогрес і рекомендують додаткові матеріали для поглиблення знань;

віртуальні лабораторії: використання віртуальних лабораторій для цікавого інтерактивного навчання студентів англійської;

автоматизовані системи зворотного зв'язку: системи зворотного зв'язку на основі штучного інтелекту для швидкої й точної оцінки навчальних проектів і завдань, рекомендації щодо подальшого розвитку й покращення освітньої діяльності. Такі навчальні матеріали спрямовані на створення гнучкого й індивідуалізованого навчання, підвищення якості освіти й забезпечення доступу до передових технологій.

Водночас використання електронних щоденників, електронних зошитів, практичних посібників і контрольних зошитів стає ще однією необхідністю в інноваційному навчанні, що забезпечує ефективний і сучасний підхід до освітнього процесу.

Електронний щоденник відображає академічний прогрес і взаємодію викладача та студента. Систематичне внесення даних дозволяє педагогу аналізувати успішність, виявляти труднощі й вчасно реагувати на потреби кожного студента. Електронні зошити стають інтерактивними платформами для вивчення й засвоєння матеріалу. Вони дозволяють викладачам надавати зворотний зв'язок, сприяють колективній роботі й забезпечують доступ до різноманітних ресурсів для глибокого вивчення предмету. Електронні практичні посібники розширюють можливості практичного застосування отриманих знань. Вони можуть містити інтерактивні вправи, віртуальні й лабораторні завдання, які допомагають студентам вирішувати реальні завдання.

Електронні контрольні зошити дозволяють автоматизувати процес оцінювання й відстеження прогресу. Інтеграція штучного інтелекту дозволяє швидше й об'єктивніше аналізувати відповіді студентів, а також створювати унікальні завдання з огляду на їхні потреби.

Використання цих елементів інноваційного навчання створює динамічне середовище, де здобувачі освіти взаємодіють з матеріалом, а викладачі швидше реагують на потреби групи й кожного студента окремо. Це не лише підвищить якість навчання, але й розвиватиме цифрову грамотність, яка є центральною у сучасному освітньому просторі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, інтеграція мобільних додатків в освітній процес показала значний потенціал для покращення академічної успішності, підвищення мотивації та залученості студентів, а також надання можливості гнучкого та індивідуального підходу до навчання. У той час як традиційні методи

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

навчання продовжують відігравати в освіті важливу роль, впровадження мобільних технологій є корисним доповненням, яке може посилити і розширити можливості освіти. У міру того, як технології продовжують розвиватися, постійні наукові дослідження і розробки матимуть вирішальне значення для максимальної реалізації переваг мобільного навчання і вирішення будь-яких проблем, що виникатимуть у зв'язку з цим.

Отже, інтеграція мобільних додатків в освіту показала, що вони мають значний

потенціал для покращення навчального процесу та результатів у різних світових країнах. Досвід Сполучених Штатів, Південної Кореї, Фінляндії та Кенії показує різноманітні підходи та вплив мобільного навчання, висвітлюючи як переваги, так і виклики. З розвитком технологій освітянам, політикам і зацікавленим сторонам необхідно співпрацювати та впроваджувати інновації, щоб забезпечити ефективне використання мобільних додатків для підтримки і збагачення освіти в усьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бахмат Н. В. Штучний інтелект у вищій освіті: можливості використання. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 35. С. 161-173.
2. Бондар І. Інтеграція електронних ресурсів у бібліотечному середовищі закладу вищої освіти: переваги та виклики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 102-108.
3. Власюк І. Оптимізація процесу навчання читання англійською мовою через інноваційні технології та мобільні застосунки в епоху інформатизації. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 5 (23). С 792 – 804
4. Hunko I. Software testing in 2023: new trends and challenges. *Herald of Kyiv Institute of Business and Technology*. 2023. № 49 (1-2). P. 25-36.
5. Кириченко, Т. О., Рідель, Т. М.(2023). Глобалізація та сучасні аспекти викладання англійської мови в Україні. *Інноваційна педагогіка*,(60),50–53.
6. Краснопольський, В., Пахомова, Т.,& Курилова, Ю.(2023). Навчальний потенціал штучного інтелекту для організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання у сучасній науці*,7(13),587–599.
7. Лоскутова І., Абуватфа С., Кіріцева О. Інноваційні підходи навчання внутрішньої медицини засобами цифрових технологій. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 1 (19). С. 669 – 682.
8. Мороз Л., Ковалюк В., Масло І. Використання мобільних додатків у процесі вивчення англійської мови. *Інноватика у вихованні*. 2023. № 17. С. 224-230.
9. Пугач В. Використання в освітньому процесі технологій дистанційного навчання. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 70. С. 252-
10. Христич, Н. С.,& Борисова, Н. В.(2022). Проблема вибору традиційних та інноваційних технологій навчання у процесі підготовки майбутніх учителів англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*,(13(81)),198–201.
11. Штангрет Г., Приймак В., Люльчак С. Використання Google Meet для навчання студентів у закладах вищої освіти України: теорія та методика. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 11 (29). С. 419 – 431.

Стаття надійшла до редакції 26 листопада 2024 р.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.093.2.011.3-052:316.77}:001.895

ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

ЦІСАР ІРИНА,

спеціаліст вищої категорії

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розкрито поняття «комунікативна компетентність», розглядається вплив інноваційних технологій на формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: інноваційні технології, комунікативна компетентність, комунікативна культура, методи активного навчання.

Актуальність. Проблема якісної професійної підготовки майбутніх вихователів, які не лише досконало володіють фаховими знаннями, а й мовленнєвим інструментарієм, демонструють високий рівень інформаційної, комунікативної культури, творчу активність, вміють критично мислити й аналізувати свою діяльність, сьогодні є однією із пріоритетних у сучасному освітньому просторі. Варто підкреслити, що для сучасного ЗВО важливим є завдання організації освітнього процесу, з використанням студентоцентрованого підходу, якісна професійна підготовка здобувачів вищої освіти, а саме: опановування ними на високому рівні фаховими знаннями, вміннями та навичками, особистісними та професійно значущими якостями, розвиток творчого потенціалу, мовленнєвої компетентності, що дозволить майбутнім фахівцям ефективно використовувати набуті знання, уміння та навички у професійній діяльності та у повсякденному житті, бути професійно мобільними й конкурентоспроможними на ринку праці.

У цьому контексті виникає необхідність у підготовці фахівців, які будуть здатні до включення у подальшу життєдіяльність, готові практично та

творчо вирішувати життєві й професійні проблеми, що виникають. Ця здатність значною мірою залежить від розвитку компетентностей у здобувачів вищої освіти, зокрема і комунікативної компетентності. Рівень сформованості професійних компетентностей конкурентоздатних фахівців залежить від методичного інструментарію щодо впровадження інноваційних методів і технологій в освітній процес.

Мета нашого дослідження – розкрити значення інноваційних технологій в роботі з формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти

Аналіз наукових досліджень.

Попри те, що термін «комунікативна компетентність» не є новим, у педагогічній літературі відсутній єдиний підхід до розуміння цього поняття. Розробкою питання комунікативної компетентності займалися Л. Гавриляк, О. Деркач, О. Краєвська, О. Леонтєва, Л. Лисак, С. Макаренко, В. Назаренко, О. Павленко, М. Тимофієва, А. Хом'як, В. Черевко та ін.

На думку Є. В. Пассова [6], основними факторами, що ефективно впливають на формування професійної комунікативної компетентності здобувачів є професійна спрямованість, гуманістичний стиль

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

спілкування, орієнтація на культуру як професійну цінність.

У дослідженні О. Кравченко-Дзондза [4], йдеться про те, що комунікативна компетентність складається з таких компонентів: лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, дискурсивний, стратегічний та соціальний. Авторка наголошує на тому, що вибір методів формування комунікативної компетентності повинен ґрунтуватися на цілях навчання, змісті навчального матеріалу, професійній мотивації здобувачів, необхідності розвитку комунікативних навичок і вмінь.

Значний внесок у дослідження та розробку методології та теорії педагогічних інновацій було зроблено такими педагогами як: В. Беспалько, Т. Гребеник, М. Євтух, М. Кісіль, Н. Москаленко, Н. Ничкало, О. Пометун, Г. Селевко та ін. Також інноваційні технології виховання і навчання та шляхи впровадження інноваційних методів навчання в освітній процес досліджено у роботах Ю. Бистрової, Л. Кайдалової, С. Карпенчук, О. Шестопалюк, В. Ягупова та ін. [1].

Виклад основного матеріалу.

Одним із найважливіших компонентів професійної компетентності майбутніх вихователів є її комунікативна складова. Адже рівень володіння нею дає уявлення не лише про особистість фахівця, а й про рівень володіння ним науково-теоретичною базою, практичними вміннями й навичками.

Найчастіше під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми, а у її складі розглядають певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне здійснення комунікативного процесу.

Комунікативна компетентність охоплює такі важливі елементи, як мовленнєва компетентність (здатність правильно та ефективно висловлювати свої думки та ідеї усно або письмово, використовуючи відповідні граматичні та лексичні конструкції); аудіальна компетентність (вміння розуміти та сприймати інформацію, отриману під час спілкування з іншими людьми); читацька компетентність (навички розуміння інформації, представленої в письмовій формі, включаючи текстові матеріали різних жанрів та стилів); писемна компетентність (здатність висловлювати свої думки та ідеї у письмовій формі шляхом створення текстів різного характеру, таких як листи, есе, звіти тощо); культурна компетентність (розуміння культурних нюансів та врахування їх у процесі спілкування з представниками інших культур); соціальна компетентність (здатність адаптувати свою комунікацію до різних ситуацій та взаємодіяти з іншими людьми, враховуючи їхні потреби, емоції та вимоги) [5]. Таким чином, комунікативна компетентність включає широкий спектр навичок та вмінь, які необхідні для успішної та ефективної комунікації в різних ситуаціях та контекстах.

Сучасні підходи до вивчення мови активно використовують різноманітні методи та стратегії, які спрямовані на покращення якості та ефективності навчання. Використання інноваційних технологій спрямоване на розвиток вміння мотивувати дії, самостійне орієнтування в інформації, яку отримують здобувачі освіти, формування творчого, нешаблонного мислення [7]. Саме з уведенням в освітній процес інноваційних технологій, втілених у комплексному об'єднанні засобів комунікації у сфері інформаційної взаємодії, виникають передумови

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

формування якісної освіти. Використання інноваційних технологій сприяє підвищенню ефективності організації освітньої діяльності, яка ґрунтується на максимальній індивідуалізації освітнього процесу з одночасним збереженням його цілісності.

Серед наявних у педагогіці інноваційних технологій активізації навчальної діяльності найбільш продуктивними для розвитку комунікативних здібностей нам видаються такі: проблемні заняття, кейс-метод, ігрове проектування, тренінги, використання комп'ютерних і мультимедійних засобів, мережі Інтернет тощо. Необхідність моделювання в навчальному процесі типових ситуацій професійного спілкування, можливої комунікативної поведінки активізує роль тренінгових або ігрових технологій. У процесі тренінгу може застосовуватися низка методів активного навчання: робота в парах і групах, прес-конференція, інтерв'ю, дискусія, ділові та рольові ігри, «мозкова атака», «мікрофон», «батого», групи, що слухають, експертні групи, підготовка й використання мультимедійних матеріалів.

Ділові й рольові ігри допомагають імітувати майбутню професійну діяльність, максимально наблизитись до реальної ситуації. Під час використання

ділових та імітаційних ігор здобувачі освіти мають можливість не тільки застосовувати та удосконалювати набуті знання, уміння та навички, тобто формувати професійну компетентність, а й комунікувати між собою та викладачем, організувати роботу команди та працювати спільно з іншими над вирішенням поставлених завдань, розвивати логічне та критичне мислення, брати відповідальність за власні рішення.

Впровадження таких інноваційних технологій, як чат-боти, системи штучного інтелекту та платформи для дистанційного навчання, сприяє зростанню ефективності навчання, розвитку критичного мислення у здобувачів освіти, формуванню мовленнєвої компетентності та підвищенню інтерактивності навчального процесу в цілому.

Отже, застосування інноваційних технологій для формування комунікативної компетентності робить навчальний процес цікавим, мотивує та готує здобувачів вищої освіти до ефективної взаємодії в професійному мовленнєвому середовищі, наближує їх до реальних професійних ситуацій, розвиває креативність, дозволяє, з одного боку, індивідуалізацію навчання, а з іншого – створює умови для розвитку групової роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буянова Г., Удалова О., Інноваційні форми і методи навчання у системі освіти України. *Проблеми освіти*. 2022. випуск 2(97). С. 190-207
2. Галицька М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Навчальний дискурс*. 2015. № 2. С. 39-48
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. С. 56-72.
4. Кравченко-Дзондза О. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 205-208.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

5. Медвідь Н.С. Дацьо О.Г. Роль цифрових технологій у формуванні комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Інноваційна педагогіка*. 2024. вип 69, том 1. С. 251-256

6. Пассов Є. Комунікативний метод навчання іншомовному мовленню. Київ : 2001. 93 с.

7. Хом'як А., Кліш П. Комунікативні здібності: сутність, зміст, структура. Педагогічний пошук. *Науково-методичний вісник*. 2015. Вип. 2 (86). С. 37-39.

8. Черезова Ю. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 1 (1). С. 10

*Стаття надійшла до редакції
22 листопада 2024 р.*

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 373.5.015.31:111.852

ГОНЧАРУК ВІКТОРІЯ,

*вихователь Обласного наукового ліцею-інтернату
КЗВО «Вінницький гуманітарно- педагогічний коледж»*

Abstract. *The article describes the essence of the concept of "aesthetic education", discusses the theory of aesthetic education and education.*

Key words: *aesthetic education, aesthetic consciousness, feelings, taste, ideal, aesthetic behavior, perception of art.*

У стародавній Греції людський ідеал не мислився без гармонії зовнішньої і внутрішньої людської краси. У кожного з давньогрецьких філософів можна знайти найважливіші ідеї естетичного виховання молоді, які полягали, перш за все, у необхідності залучати молодь до різних видів мистецтва, до систематичного з ним спілкування і до практичної художньо-естетичної діяльності. Представники класичної естетики (І.Кант, Ф.Гегель, Ф.Шиллер) в естетичному вихованні вбачали нічим незамінну перетворюючу особистість силу.

М.Киященко та М.Лейзеров визначають естетичне виховання як цілеспрямовану систему виховання людини здатної з позиції естетичного ідеалу сприймати й оцінювати прекрасне, досконале в житті і суспільстві, здатної жити і творити «за законами краси, законами естетичної досконалості».

Опікуючись проблемою теорії естетичного виховання та освіти С.Філіппов слушно зауважив, що необхідно враховувати специфічні особливості естетичного: естетичне завжди є певна виразність, щоб стати естетичним фактом, предмет повинен викликати почуття задоволення, насолоди, переживання, милування, естетичне виступає завжди певним історико-культурним феноменом. Ці особливості визначають принципи, які забезпечують процес естетичного виховання:

- естетичне виховання – є процес розвитку почуттів («гра відчуттів»);

- естетичне виховання – є процес розвитку інтенціональності чуттєвого сприйняття предметності;

- естетичне виховання – є процес розвитку диференційованого чуттєвого сприйняття (слухового або візуального);

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

- естетичне виховання – є процес розвитку здібності до розрізнення духовних властивостей (почуттів, образів, ідей, художньої думки, предметності);

- естетичне виховання – процес формування зворотної емоційної реакції (задоволення, незадоволення тощо) на виразну предметність.

Для з'ясування сутності естетичного виховання студентської молоді важливо знати різні точки зору, різні підходи вчених. Л.Столович естетичне виховання розглядає як цілеспрямований процес формування орієнтацій особистості у відношенні суспільно-значущих естетичних цінностей і розвиток її творчих потенцій в естетичному плані, це процес гармонізації особистості.

О.Буров зазначав, що протиставлення художнього і естетичного виховання є недоречним, оскільки «естетичне» більш узагальнене поняття, що вміщує і художнє. Він підкреслював, що кінцевим завданням естетичного виховання є формування активного, творчого відношення до дійсності, що торкається і виховання мистецтвом. Зміст естетичного виховання, на його думку, являє собою цілеспрямований і організований педагогічний процес формування в особистості естетичного відношення до дійсності і естетичної діяльності. Важливою для нас є думка вченого щодо специфіки естетичного виховання, яка може повністю себе реалізувати лише в тісній єдності з іншими сторонами духовного життя людини, з іншими сторонами процесу виховання.

Тому в естетичній науці широко вживаним є термін естетичної освіти, яка передбачає озброєння підрастаючих поколінь системою естетичних знань, системою естетичних категорій, основами мистецтвознавства. Проте, відома та парадоксальна ситуація, коли

естетична освіченість ще не гарантує естетичну вихованість. Тому провідна роль в педагогічному процесі все ж таки належить естетичному вихованню. Естетичне виховання повинно виховати у підрастаючих поколінь звичку безпосереднього і постійного спілкування з істинно прекрасним. Він підкреслює, що «така звичка повинна стати стійкою життєвою потребою». Визначаючи сутність естетичного виховання, вчений особливо виділяє в його змісті систематичне звернення до людських емоцій, до історично-розвинених почуттів краси, розвитку здібності сприйняття і переживання прекрасного та піднесеного і відповідного відношення до повторного та низовинного як в об'єктивному світі, так і в художньому відображенні. Зміст естетичного виховання складають сукупність естетичних цінностей, природа, праця, побут, звичаї, традиції. Естетичне виховання на відміну від естетичної освіти повинно бути індивідуалізованим.

Важливою складовою всебічного гармонійного розвитку особистості є естетичне виховання.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини.

Методологічною засадою естетичного виховання є етика – наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про сутність і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси, про роль мистецтва в розвитку суспільства.

Основні завдання естетичного виховання такі:

- виховання в особистості почуття прекрасного;

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

- формування умінь і навичок творити красу в повсякденному житті;
- формування уміння відрізнити прекрасне від потворного;
- формування уміння жити за законами духовної краси.

Змістом естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичні судження, естетичні знання, естетична культура, естетичні ідеали, естетичні почуття, естетичні переживання, естетична насолода, естетичні смаки, естетична діяльність. У комплексі ці категорії розкривають сутність естетичного виховання, розширюють його палітру, становлять його структуру.

На основі естетичних знань, сприйняття, почуття, ідеалів, суджень формуються естетичні смаки.

Естетичні смаки – це стійке, емоційно-оціночне ставлення людини до прекрасного, що має вибірковий, суб'єктивний характер. Тому не може бути якихось стандартних смаків. Це чуттєва категорія, що пов'язана передусім з індивідуальним бажанням й індивідуальним сприйняттям.

Кінцева мета естетичного виховання – формування готовності людини до естетичної діяльності як важливого компонента естетичної культури. Існують різні види такої діяльності:

- організація естетичного середовища, в якому живе, працює, вчиться, відпочиває людина;
- конкретна творча діяльність в галузі мистецтва, літератури та ін...
- пропаганда мистецтва, естетичних ідеалів;
- естетична виразність у навчальній, виробничій, побутовій діяльності;
- виявлення естетичної культури у взаєминах із людьми.

У процесі естетичного виховання важливо навчити учнів розуміти й

сприймати красу. Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатися байдужою, вона переживає, відчуваючи любов або ненависть до спостережуваного. Тому треба, щоб діти вміли розрізнити справді красиве й потворне.

Під час естетичного сприймання виникають певні емоції. Завдання виховання – створення умов, які б сприяли формуванню емоційної сфери учнів. Багатство емоційної сфери людини свідчить про її духовне багатство.

Складною є проблема формування сприймання мистецтва.

Щоб сприймати художній чи музичний твір, треба мати елементарну теоретичну підготовку. Краще сприймається те, що зрозуміле, про що є певні знання. Цей принциповий підхід слід узяти за основу при використанні в естетичному вихованні музики, образотворчого мистецтва, скульптури.

Сформовані естетичні смаки та естетичний ідеал і розвинена здатність оцінювати прекрасне дають людині змогу зрозуміти суть прекрасного.

Естетичне виховання студентської молоді є компонентом багатства духовного світу особистості. Саме тут можна спостерігати взаємозалежність результатів розвитку духовності і естетичної вихованості. Естетична діяльність спрямована на розвиток високих духовних почуттів і духовних цінностей особистості. Предметом мистецтва є художнє освоєння і художнє відображення цінностей людського буття у всіх їх різновидах. Необхідно підкреслити ціннісний контекст духовності як етично-релігійного, морально-естетичного і художньо-естетичного.

Відповідно до змістовної сутності естетичного виховання студентської

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

молоді вирішуються і такі нагальні завдання:

- виховання естетичного відношення до природи, до себе, до іншої людини, дійсності, побуту, оточуючого середовища, образу життя

через емоційно-образне сприйняття цінностей мистецтва;

- виховання естетичного світовідношення засобами мистецтва;
- формування художніх інтересів, естетичних смаків та ідеалів тощо

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аніщенко Н.В. Методико-організаційні підходи до художньо-естетичного виховання учнівської молоді. *Вісн. Луган. Держ. Педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка. педагогічні науки* 1998. №7. С. 45-57.
2. Виховання естетичної культури школярів: навч. Посібник / І.А.Зязюн, Н.Є.Миропольська, Л.О. Хлебнікова Київ: ІЗМН, 1998. 153с.
3. Богданова Н. Естетичне в духовному житті сучасного студента. *Вища освіта України*. 2007. №1. С. 90-98.

*Стаття надійшла до редакції
03 листопада 2024 р.*

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В ЖИТТІ СТУДЕНТА

УДК 796.011.1:37.011.3-052

ГОРБАТА ЛЮДМИЛА,

*вчитель фізичної культури Обласного наукового ліцею-інтернату
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

***Abstract.** Caring for the health of the young generation is one of the most important tasks not only for healthcare professionals but also for everyone involved in the education and upbringing of children. The priority for each individual is to develop a responsible attitude to his or her own health as those of the highest social and national values, to foster a healthy lifestyle and a culture of behavior.*

***Key words:** hygiene, tempering, training, work and rest, nutrition, sleep, culture of communication, psychophysical regulation of the organism of metabolism.*

Постановка проблеми. Значення фізичної культури в процесі формування особистості величезна – в цьому відношенні не застаріла пословиця – «У здоровому тілі – здоровий дух». Однак з'явилися такі бар'єри поширення фізичної культури, як неолік фінансування, малорухливий спосіб життя, слабка освітленість в ЗМІ. Все це перешкоджає реалізації освітніх стратегій молоді в плані фізичної досконалості.

Особливо актуальна ця проблема для студентів всіх коледжів, так як в цей час, в цьому віці формуються і закладаються основи здорового способу життя, а

фізичне виховання не завжди є пріоритетним напрямком. У той же час величезна навчальне навантаження на студентів, що часто шкодить їх загальному фізичного і психічного стану, а це може особливо негативно позначитися на процесі формування особистості, який збігається за часом з періодом навчання в коледжі. Необхідно розглядати поняття фізичної культури, як сукупність фізичного розвитку студента, стану його здоров'я і психіки і власне «фізичної культури» як складової культурного розвитку особистості.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Актуальність такої постановки проблеми виникає з нового курсу соціальної та, зокрема, молодіжної політики, де головне місце відводиться усіх напрямках «оздоровлення суспільства». Сучасна ситуація така, що молодь часто не має реальної можливості підвищити рівень фізичної культури. Існує точка зору, відповідно до якої, відсутність належного рівня розвитку спорту і пропаганди фізичної культури породжує все більшого поширення таких «хвороб суспільства» як нікотинова залежність, алкоголізм, в тому числі т. Н. «Пивний алкоголізм», наркоманія – переважно в молодіжному середовищі.

Висловлюються також думки про пряму залежність демографічної, а значить економічної ситуації в країні від рівня фізичної культури населення. Для вивчення впливу фізичної культури на процес формування особистості і вибір професійної діяльності необхідно враховувати як постійні, так і тимчасові умови, які ставлять перед людиною завдання вдосконалювати свій фізичний стан і здоров'я. До останніх ставитися розгляд значення і ролі фізичної культури з позицій соціальної та професійної орієнтації, оцінка фізичної культури в професійній діяльності. Але, важлива і оцінка фізичної культури протягом усього життя людини.

Мета статті полягає у значенні фізичної культури і спорту для здоров'я, розвитку і загального стану людини важко перебільшити. З ранніх років батьки, педагоги, засоби масової інформації – радіо і телебачення – вселяють дитині унікальну корисність фізичної активності і спонукають дітей активно займатися спортом. У цьому віці заняття спортом проходять, як правило, під наглядом досвідчених тренерів і фахівців, що стежать за правильним і гармонійним розвитком організму, що

росте. У шкільному віці цю роль в основному виконують вчителі фізичної культури в школі.

Виклад основного матеріалу. До 16-ти років самосвідомість людини досить сформіровується. Саме з цього моменту ігровий характер заняття спортом перетворюється в серйозне і повне усвідомлення індивіда всієї корисності і радості, яку приносять йому заняття фізичною культурою і спортом. Позитивним аспектом є і те, що спорт сприяє розвитку комунікабельності, позбавляє від комплексів і розкріпачує; фізичні навантаження, активний рух дуже благотворно позначаються на успіхах в розумовій праці, що аж ніяк не зайве для учнів, студентів. Разом з цим приходить і необхідність самостійної оцінки своїх фізичних можливостей і, відповідно до цього, реально розраховувати свої сили.

Предмет фізична культура, який викладається в коледжах, формує ще один пласт в загальному фізичному стані людини, його здоров'я, фізичної підготовленості і фізичну досконалість. Заняття фізичною культурою – це, перш за все, профілактика різних захворювань і в першу чергу гіпертонії та ішемічної хвороби серця. Ці хвороби, часто спостережувані у фахівців технічного профілю, вимагають тривалого лікування. Але, на жаль, воно не завжди веде до одужання. Значно великий ефект дає їх профілактика. В процесі заняття фізичними вправами підвищується працездатність. Про це де свідчить зростаюча здатність людини виконувати велику роботу за певний проміжок часу. З наростанням працездатності в стані м'язового спокою зменшується частота серцевих скорочень. Людина починає більше працювати, але при цьому менше втомлюється. Відпочинок і, перш за все сон використовується організмом повністю. Професійна діяльність наших

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

студентів має на увазі фізичну роботу, а значить, така людина повинна володіти хорошою фізичною формою і відмінним здоров'ям. А домогтися всього цього можна, регулярно займаючись спортом і фізичною культурою.

Значимість фізичної підготовленості людини, обумовлена на даному етапі розвитку суспільства потребою в ефективній робочій силі, приймає все більшого значення. Крім того, заняття фізичною культурою і спортом дає людині не тільки відчуття фізичної досконалості, але і надає йому сили і формує його дух. Піднімає рівень моральних якостей людини, що так необхідно нинішньому суспільству.

Колосальне значення приймає фізична культура в процесі формування особистості, коли вона впливає на нього з різних сторін, вона і формує моральні якості, дух, і впливає на фізичний стан, стимулюючи новий підхід до життя і роботи, нові досягнення в житті і роботі – такий ефект фізичної культури. Для того щоб свідомо прийти до висновку і значущості фізичної культури і спорту, людина повинна зрозуміти її роль в своєму житті. І дуже добре, якщо він зрозуміє це не зовсім пізно, для того, щоб почати вести здоровий спосіб життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спорт і фізична

культура – це не тільки здоровий спосіб життя – це взагалі нормальна і здорова життя, яка відкриває все нові і нові можливості для реалізації сил і талантів. Це шлях, на який вступає зі здоровим глуздом, для того щоб прожити їм життя було б плідною, приносила радість йому самому і оточуючим.

Прогресивний ритм життя вимагає все більшої фізичної активності і підготовленості. Всі збільшуються навантаження, які лягають на наші плечі протягом усього життя вимагають більш високого фізичного досконалості, яке має досягатися за допомогою занять фізичною культурою. Кожна розсудлива людина хоче прожити своє життя довго і щасливо.

А ось здоров'я не купиш і не отримаєш в дар. І ніякої інтернет – магазин подарунків в цьому не допоможе. Тому потрібно робити все, щоб зберегти його, поки не стало, занадто пізно. Звичайно внаслідок неправильного способу життя у людини з'являються нервові розлади, різні хвороби, проблеми на роботі і вдома.

Але ж потрібно просто задуматися: чи можливе ми робимо для збереження свого здоров'я? Адже часто походів до лікаря можна уникнути, якщо правильно вибудувати свій образ життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Глухов В.І. Фізкультура у формуванні здорового способу життя. Київ: Здоров'я, 1989. 72с.
2. Довженко А.Р. Здоров'я – у вашій волі. Київ: Знання, 1990. 48с.
3. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». Київ, 1998. 4с.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р.*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

УДК 378.093.2.016:112.2]:37.091.2-043.84

ЗАВАЛЬНЮК ЯНА

спеціаліст вищої категорії

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. *Стаття присвячена засобам активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою застосування активних методів навчання на заняттях іноземної мови. Активізація навчально-пізнавальної діяльності досягається завдяки залученню студентів до активного навчання. Цікавий матеріал навчальних програм активізує увагу, піднімає емоційний тонус навчально-пізнавальної діяльності учнів, стимулює розумову діяльність, служить опорою емоційної пам'яті.*

Ключові слова: *активізація навчально-пізнавальної діяльності, пізнавальний інтерес, активні методи навчання.*

Вступ. Перші приклади використання цього методу можна знайти ще у педагогів стародавнього Риму. Наприклад, від учнів, які вивчали право, вимагали доведення особистих поглядів на основі аналізу автентичних судових прикладів.

Методична цінність цього методу полягає в тому, що він передбачає оволодіння професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблем, які містять дидактично обгрунтовані та відповідно підібрані ситуації, а не пасивним прослуховуванням інформації. Він також цікавий тим, що забезпечує розвиток абстрактного і творчого мислення, яке сприяє підготовці та ухваленню рішень у складних ситуаціях і формуванню вміння використовувати набуті теоретичні знання.

Аналіз конкретної ситуації, в основі якої лежить певна проблема, відрізняється від традиційних методів навчання тим, що практичних навичок учні набувають за допомогою реальних прикладів із життя країни, класу, школи, а також із певної професійної діяльності. На основі цього відбувається дискусія, що сприяє вирішенню суттєвої ситуаційної проблеми.

Характерна особливість цього методу - отримання учнями більш чи менш складної ситуації, для вирішення якої немає повного обсягу інформації, але водночас воно є обов'язковим для учнів. Спираючись на індуктивний і дедуктивний методи розв'язання різноманітних складних ситуацій, він створює вигідні умови для набуття і розвитку вмінь аналізувати та ухвалювати обгрунтовані рішення в різних сферах діяльності.

Ефективності цього методу сприяє тісний зв'язок теорії з практикою з урахуванням досвіду учнів обговорення ними реальних ситуацій, що мали місце в їхній практичній діяльності. Завдяки цьому виникають сприятливі умови для розгляду в широкому обсязі і за короткий час різноманітних, інколи дуже важких і складних, проблем практичного характеру.

Цей метод надає можливість порушувати будь-які проблеми, що впливають із ситуаційного опису. Тому він полегшує виникнення змістовних емоційних дискусій, мета яких опрацювання обгрунтованого плану діяльності та прийняття відповідного рішення. Вивільняючи творче мислення під час всебічного аналізу конкретної

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ситуації, цей метод спонукає учнів до творчої дії та колективного самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Необхідність обов'язкового прийняття обґрунтованого рішення вимагає від учнів виконати такі дії:

- знайти серед великої кількості різноманітної та суперечливої інформації необхідну проблему, виокремити її та ясно сформулювати;
- означити серед багатьох чинників ті, що суттєво впливають на цю проблему;
- розглянути та проаналізувати вплив цих чинників на об'єктивний стан явища, що вивчається;
- опрацювати альтернативні варіанти вирішення проблеми та оцінити їх;
- провести аналіз і зробити порівняння всіх альтернативних варіантів, вибрати найбільш оптимальний серед них;
- ухвалити рішення проблеми та сформулювати рекомендації для його реалізації;
- запланувати контрольні дії за ходом реалізації ухваленого рішення та його результатів.

Залежно від дидактичної мети можна провести заняття, застосовуючи такі різновиди методу аналізу конкретної ситуації:

- розв'язання ситуаційних задач - метод аналізу;
- розбір інцидентів (явищ) метод інцидентів;
- розбір конфліктів - метод конфліктів;
- метод «лабіринту дій»;
- метод послідовних ситуацій.

Мозкова атака. Цей метод виник у 30-ті роки ХХ століття як спосіб колективного продукування нових ідей. Термін походить від англійського *brainstorming*, що дослівно означає

«мозковий штурм». Деякі дослідники цей метод визначають як «банк ідей».

Він ґрунтується на груповому формуванні ідеї розв'язання певної задачі. Група, перед якою вона ставиться, висуває якомога більше нових ідей, інколи абсолютно несподіваних, що сприяє створенню атмосфери невимушеності, змагальності та співробітництва. Заохочується будь-яка пропозиція, думка, ідея, забороняється критика і насмішки щодо них. Тільки після збирання всіх пропозицій починається їх оцінка, яка полягає у всебічному та об'єктивному аналізі всіх пропозицій і виборі найбільш оптимальної з них. Практично немає сфери, де за допомогою цього методу не можна було б розв'язати будь-яку складну проблему. Оптимальна кількість учасників для такого обговорення - 10 осіб, однак доцільно його використовувати і в групах з більшою кількістю учасників. У цьому разі слід чіткіше розробляти методику заняття. Тих учнів, які безпосередньо не беруть участі в продукуванні нових ідей, можна використати як експертів, спостерігачів та в інших ролях.

Методика мозкової атаки має кілька етапів.

На першому етапі формулюється проблема, яку необхідно розв'язати; обґрунтовуються основні завдання для пошуку рішення; визначаються умови групової роботи; і встановлюються основні правила пошуку рішення і поведінки під час мозкової атаки; формується кілька робочих груп у складі трьох-п'яти осіб і визначаються їхні завдання (розробка критеріїв оцінювання і відбору найкращих ідей).

Другий (тренувальний) етап формування навичок швидкого пошуку відповіді на проблемні запитання; вивільнення творчості та ініціативи в учасників заняття; розвиток почуття

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

співробітництва, невимушеності; створення атмосфери змагальності та зняття «психологічних бар'єрів».

Третій етап «штурм» визначеної проблеми. Попередньо, ще раз уточнюються проблеми і завдання та нагадуються правила гри і поведінки, конкретизуються завдання учасників заняття (наприклад, експертної групи, спостерігачів, опонентів).

Продуктування ідей починається одночасно в усіх робочих групах і триває до повного їх вичерпання. Кожна робоча група має власних експертів (також можуть бути і спостерігачі, якщо чисельність навчальної групи це дозволяє), які чітко фіксують всі ідеї, що виникають у групі.

Зміст четвертого етапу становлять оцінювання і відбір оптимальних ідей експертами. Вони це здійснюють на основі попередньо опрацьованих критеріїв оцінення висунутих ідей. Робочі групи в цей час відпочивають.

На заключному етапі повідомляються результати мозкової атаки; обговорюються результати роботи груп; оцінюються та обґрунтовуються найкращі ідеї; публічно виноситься оптимальний варіант розв'язання проблеми. Після цього ухвалюється колективний варіант рішення і даються рекомендації щодо впровадження найкращої ідеї у практику.

Метод круглого столу

Дослідження свідчать, що до 40 відсотків коефіцієнта корисної дії від різних симпозіумів, семінарів, конференцій спеціалісти отримують під час неформального спілкування в кулуарах. Ефект цього спілкування можна підвищити, надаючи йому організованого характеру у вигляді тематичних дискусій, тобто круглого столу.

Метод круглого столу використовується, як правило, для

проведення міждисциплінарних занять з метою обговорення складних теоретичних проблем і обміну досвідом. Формулюється тема, яка має неоднозначне тлумачення, і тому виникає необхідність її аналізу і обґрунтування в різноманітних аспектах: політичних, економічних, психологічних, педагогічних, юридичних або правових, тактичних тощо. На це заняття запрошуються певні компетентні особи — спеціалісти різних галузей знань.

Здобувачі освіти заздалегідь готують доповіді, реферати та виступи. На занятті вони заслуховуються, після чого починається їх обговорення, аналіз, коментування, обмін думками. Щоб створити сприятливі умови для активної участі всіх здобувачів освіти у цьому процесі, педагогу слід дотримуватися рекомендацій, які стосуються проведення дискусії. Також можна широко застосовувати технічні засоби, матеріали з періодичної преси, схеми, наочні приклади тощо.

Завдання педагога полягає в тому, щоб спрямувати дискусію в необхідне русло, вміло поєднуючи різні погляди щодо предмета дискусії, звертаючи особливу увагу на суттєві аспекти проблеми, що вивчається. Педагог має забезпечити змістовний і всебічний аналіз проблеми, намагаючись уникати поверхового її обговорення. У своєму заключному виступі він узагальнює колективну думку, визначає основні напрями самостійної роботи слухачів проблемою, що аналізується.

Лекційний метод

Сучасна дидактика й особливості соціальної діяльності вимагають урізноманітнення класичної лекції, бо вона спрямована на просте інформування, передавання готових знань шляхом монологічної форми спілкування. Лекції посідають суттєве місце у навчальному процесі на всіх

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

рівнях освіти, хоча їх кількість різко зменшилась у навчальних планах. У зв'язку з цим від педагогів вимагається творче ставлення до них. Лекція, що відповідає сучасним дидактичним і виховним цілям, повинна формувати інтерес і прагнення до учіння, наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності, сприяти обміну знаннями, досвідом і почуттями. З цією метою використовуються певні прийоми і способи активізації класичних лекцій.

Лекція-бесіда «діалог з аудиторією» найбільш поширена й порівняно проста форма активного залучення учнів до навчального процесу. Вона передбачає безпосередній контакт педагога з аудиторією, що дає змогу зосередити увагу учнів на найбільш важливих проблемах теми, яка вивчається, визначити зміст і темп викладу навчального матеріалу з урахуванням рівня підготовленості та освіти аудиторії.

Участь учнів у лекції-бесіді можна забезпечити різними прийомами. Поширені в педагогічній практиці, наприклад, запитання до аудиторії (спантеличення). Вони носять інформаційний характер, тобто спрямовані не на контроль, а на з'ясування думок і рівнів поінформованості учнів з проблеми, що вивчається, актуалізації знань, необхідних для її розуміння, та визначення ступеня готовності до сприйняття матеріалу лекції. Запитання адресуються всій аудиторії. Учні відповідають з місця. З метою заощадження часу запитання слід формулювати так, щоб можна було дати однозначну відповідь. З урахуванням змісту відповідей учитель буде свої подальші дії.

Коли рівень підготовленості слухачів досить високий, можна ставити проблемні запитання, які, вказуючи на сутність навчальної проблеми,

спонукають до обмірковування проблемної ситуації. Учні, замислюючись над змістом ситуації, виявляють інтерес до теми лекції, позитивно ставляться до проблем, які підлягають вивченню, намагаються самостійно або разом з педагогом розв'язати проблемну ситуацію. Таким чином, відбувається всебічний і глибокий аналіз проблеми.

Одне й те саме запитання для одного учня може бути інформаційним, а для іншого, навпаки, проблемним. Це залежить від рівня підготовленості Учні. Тому вчитель повинен вміло поєднувати як інформаційні, так і проблемні запитання, зміст яких має враховувати індивідуально-психічні особливості кожного учня. Відповідно до цього, певні лекції можуть мати виключно проблемний характер. Під час їх проведення процес пізнання учнів наближається до дослідницької діяльності. Такі лекції сприяють набуттю учнями теоретичних знань, розвиткові абстрактного мислення, формуванню мотивації навчально-пізнавальної діяльності та майбутньої професійної діяльності. Загальний ефект проблемної лекції визначається, по-перше, її змістом, по-друге, способом організації спільної діяльності й тими засобами спілкування, які забезпечують активну і змістовну взаємодію педагога з аудиторією.

Безумовно, лекція стає проблемною тільки тоді, коли має певні інтелектуальні труднощі, тобто коли в ній реалізується принцип проблемності. Він повинен формуватися під час добору і дидактичної обробки навчального матеріалу, а також безпосередньо на лекції. Перший напрямок реалізується шляхом розробки системи навчальних проблем, тобто пізнавальних задач, які відображають основний зміст теми лекції, другий компонування лекції як діалогічного спілкування педагога з

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

учнями, предметом якого є матеріал, що вивчається.

Проблемність лекції досягається послідовним створенням проблемної ситуації певної трудності, яку учні не в змозі подолати за допомогою своїх знань. Навчальна проблема - це пізнавальна задача, що має деякі протиріччя, і відповідь на неї вимагає додаткового запитання. Навчальні проблеми, які викликають в учнів певні інтелектуальні утруднення, повинні бути посилюючими за своєю складністю, враховувати пізнавальні можливості учнів, міститися в руслі предмета, що вивчається, і становити інтерес для майбутньої професійної діяльності. Такі лекції звичайно мають діалоговий характер. Діалог може бути як зовнішнім (між педагогом і учнями), так і внутрішнім (самостійне мислення, обмірковування учнем навчальної проблеми). Характер і час використання діалогу педагогом повинен дидактично обґрунтовуватися.

Здебільшого зовнішні діалоги переходять у лекцію-дискусію, яка передбачає активний обмін думками в інтервалах між логічними розділами лекції. Це, безперечно, поживляє навчальний процес, активізує пізнавальну діяльність учнів, дає можливість педагогу керувати колективною думкою групи.

Щоб виник діалог, педагог має виконати ряд вимог:

- вступати в контакт з учнями не як «особа», яка все знає, а як співрозмовник, який хоче обмінятися своїми думками щодо проблеми лекції, власним баченням шляхів її розв'язання;
- не тільки визнавати право учня на власний погляд на проблему, але і бути зацікавленим у цьому;
- істинність нових знань доводити не силою особистого чи іншого авторитету, а шляхом обґрунтованих міркувань;
- надавати можливість учням ознайомитися з різними поглядами щодо

навчальної проблеми, показувати її розвиток і обґрунтовувати правильний шлях її розв'язання;

- робити учнів активними співучасниками спільного наукового пошуку розв'язання проблеми;
- шанобливо ставитися до учнів та особливо до їхніх думок, створювати атмосферу співробітництва, невимушеності;
- стимулювати учнів до самостійного пошуку відповідей до навчальної задачі під час лекції і згодом самостійної роботи.

Похідним від зовнішнього діалогу є внутрішній, який розвивається тільки за наявності в учнів навичок та вмінь активного мовного спілкування. Через те проблемні лекції повинні доповнюватися системою семінарів, ділових ігор, самостійної роботи тощо.

Лекція-аналіз конкретної ситуації нагадує лекцію-дискусію. Тільки на обговорення педагог виносить не питання, а конкретну ситуацію. Це так звані мікроситуації, які демонструються аудиторії усно або у вигляді відеозапису, діафільму тощо. Її виклад має бути коротким, але суттєвим і змістовним, щоб його вистачило для всебічного обговорення. Учні цю мікроситуацію аналізують всією аудиторією. Педагог активізує цей діалог за допомогою спеціально спрямованих запитань, підказок, зіставленням різних поглядів, а іноді й їх зіткненням. Після цього він, спираючись на правильні та обґрунтовані відповіді, міркування і судження, аналізує цю ситуацію, надає переконливі докази щодо хибних думок і аргументовано підводить аудиторію до колективного рішення чи висновку.

Широко застосовуються й інші прийоми активізації навчальної діяльності учнів під час лекційних і семінарських (практичних) занять: «побіжне обговорення», «знайти

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

опонента», гумористичний початок, удавану заборону, схвалення і похвалу, широка орієнтація у проблемі, довіру, стимулювання часом тощо. Неодмінною умовою застосування використання опорного конспекту, семінар «чиста сторінка» тощо. вищезгаданих методів і прийомів є Позитивне ставлення в учнів викликають широка творчість та ініціатива педагога, прийоми індивідуального впливу, до яких можна віднести натяк, удавану недовіру, занятя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Садова Т. А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу. *Наука і освіта*. 2008. № 1–2. С. 27–30.
2. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.
3. Власюк О.Я. Активізація навчально-пізнавальної діяльності - шлях до формування культури самоосвітньої діяльності студентів URL: <http://tme.uomo.edu.Ua/docs/5/11vlasas.pdf>.
4. Данильчук Л. Використання «кейс-методу» в професійній діяльності викладача вищого навчального закладу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 5. С. 66-71.
5. Софій Н. З. Про сто і один метод активного навчання. Київ : Крок за кроком, 2003. 116 с.
6. Хоменко П. В. Сучасні здоров'язберігальні технології у навчально-виховному процесі вищої школи. *Перспективи суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України: виклики XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* Полтава, 2013. С. 24-30.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р.*

КОМУНІКАТИВНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

УДК 378.093.2.011.3-052:316.77

КАСІЯНЕНКО ОЛЬГА,

*старший викладач кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article substantiates the relevance of forming communicative requirements for a modern specialist, presents social and communicative competences, and forms the components of communicative competence. The peculiarities of communication barriers are investigated. The essence of the concepts of «communication», «communication», «communication barrier», «speech etiquette», «communication etiquette» in the general sense and as terms of the professional sphere is considered. The article presents professionally important moral, ethical and volitional communication qualities of a modern specialist.*

Key words: *communication, communication, communication barrier, moral norms, communication competence.*

Постановка проблеми. Проблеми особливого значення набувають в умовах професійного становлення інформатизації, технологізації, конкурентоспроможного фахівця проблемності професійної діяльності.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Сучасна вища освіта повинна створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, орієнтованого на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить у подальшому високий рівень конкурентоспроможності, продуктивності професійної діяльності і, як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію.

Основне завдання сучасної вищої школи – забезпечення якісної професійної підготовки фахівців, володіючих професійною компетентністю. Важливою складовою професійної компетентності фахівця є комунікативна компетентність, яка створює соціально-психологічну основу взаємодії і сприяє інтенсивному включенню особистості у виробничу діяльність, забезпечуючи її якісний результат.

Тому проблема компетентності, зокрема, комунікативної, останнім часом належить до числа актуальних проблем сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням комунікативної компетентності як умови ефективності спілкування займалися такі вітчизняні науковці: О. Бодальов, М. Заброцький, Г. Костюк, та ін.

Поняття комунікативної компетентності в різних професійних контекстах розглядається в дослідженнях Ю. Ємельянова, Є. Герасименко, Г. Данченко, Л. Кайдалової, С. Максименка, В. Черевко, Б. Шапіро та ін.

Професійну комунікацію та засоби, що забезпечують її успішність, вивчала Н. Волкова.

Серед відомих вчених проблемі розвитку комунікативних навичок багато уваги приділяли А. Белкин, В. Жаворонков, І. Зимица, А. Бодалев, Н. Вишнякова, Н. Гришина, А. Гусєва, В. Козлов, А. Дмитрієв, О. Денисов,

В. Дружинін, В. Кан-Калик, А. Ішмуратов, В. Каменська, К. Леонгард, Н. Обозов, Е. Фром, К. Юнг.

Мета статті – обґрунтування, визначення умов формування комунікативних вимог до сучасного фахівця.

Згідно з метою було поставлено такі **завдання**: розглянути сутність понять «комунікація», «спілкування», «комунікативний бар'єр»; розкрити підходи науковців щодо розуміння комунікації, спілкування, комунікативного бар'єру сучасного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Комунікація є однією з провідних потреб людини, необхідною умовою для соціалізації, що зумовлено визначальною роллю комунікації в забезпеченні засвоєння соціальних знань і норм, а також у формуванні поведінки, яка соціально схвалюється.

Суть комунікації полягає в установленні та розвитку контактів між індивідами, що виникають у зв'язку з необхідністю спільної діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства у кожній комунікативній ситуації від фахівця очікується не тільки дотримання формальних норм, а й вибір засобів і форм комунікативної взаємодії в залежності від цілей контакту. Це означає, що людина повинна адекватно реагувати на будь-яку ситуацію комунікативної взаємодії з точки зору суспільних стандартів.

Термін «комунікація» походить від латинських *communicatio* – «зв'язок, повідомлення» [12, с. 543], *communis* – «роблю загальним, поєдную» [13, с. 347].

Педагогічний словник представляє тлумачення цього поняття як «спілкування, передавання інформації від людини до людини, специфічна форма взаємодії людей у процесі пізнавально-

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

трудової діяльності за допомогою мови чи інших знакових систем» [10, с. 259].

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка поняття комунікації сформульоване як «риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість. Формується в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі» [5, с. 174].

Спираючись на дослідження науковців, визначемо декілька трактувань: комунікація відноситься до галузі передачі й прийому інформації, а спілкування – до процесів самоорганізації; будь-яка комунікація є спілкуванням, але не кожне спілкування – комунікацією, тобто існує низка ситуацій, коли спілкування індивідів проходить без комунікативних зв'язків [2]; комунікація пов'язана з інформаційними процесами, а спілкування представляє основну структуру свідомості [15, с. 97].

Цікавим для нас є погляди на поняття «комунікація», яке розглядається як: «мистецтво, якому можна навчитися тільки через досвід і яке потребує наявності певного таланту» [3] та «міжлюдське спілкування, або ж комунікація, є необхідною для культурних інновацій у суспільстві, без якого немислиме людське життя» [8, с. 17].

За результатами аналізу наукових досліджень можна констатувати наявність у сучасній науці різних підходів до структурних компонентів комунікативної компетентності сучасного фахівця.

Комунікативна компетентність – це знання, вміння та навички в області організації взаємодії людей та особистого взаєморозуміння в діловій сфері, унікальний сплав теорії та практики спілкування.

На думку вчених Б. Шпітсбергом та В. Купахом [18], структурними

компонентами комунікативної компетентності особистості виступають знання (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш влучною в конкретній ситуації), вміння (здатність застосувати цю поведінку в даному контексті) та мотивація (прагнення ефективної та компетентної комунікації).

Необхідно зауважити, що М. Айзенбарт, посилаючись на закордонних учених, комунікативну компетенцію трактує як:

- комплекс знань про систему мови та її одиниці;
- здатність людини до спілкування вербальними засобами в різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до поставлених комунікативних завдань, а також здатність формулювати, розуміти та інтерпретувати висловлювання.

До її складників він відносить:

- володіння комунікативними технологіями;
- намагання зрозуміти проблеми та особливості контрагентів у комунікації;
- вміння розуміти невербальні компоненти: інтонації, міміку, жести;
- здатність попереджувати та врегульовувати конфлікти;
- практичні навички ораторського мистецтва;
- багатство словникового запасу;
- володіння нормами етики та етикету;
- здатність до емпатії;
- навички активного слухання;
- здатність виразно, але не надмірно застосовувати засоби невербальної комунікації;
- грамотне та стилістично внормоване писемне мовлення;
- здатність до аргументації думок;
- розвинене усне мовлення [14].

Багато вітчизняних дослідників [7, 9] у структурі комунікативної компетентності фахівця виокремлюють когнітивний,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

емоційно-оцінний та поведінковий компоненти.

До когнітивного компонента відносять знання мови; знання з теорії та психології спілкування, знання правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, знання засобів впливу на людей та прийомів справляти враження, вміння формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація фахівця в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-професійних цілях, а також знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури.

Емоційно-оцінний компонент комунікативної компетентності містить у собі мотиви вибору професії, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, установки у професійному спілкуванні.

Під поведінковим компонентом розуміємо вміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування, ситуативну адаптивність у професійно значущих ситуаціях, вміння справляти враження, досвід використання засобів впливу на людей.

Проведені дослідження та спостереження свідчать, що на процес формування комунікативної компетентності впливають такі чинники: професійна спрямованість навчання; інтерес; здібності до оволодіння майбутньою професією; чітка мотивація навчання; вміння навчатись самостійно; потреба у самовдосконаленні; спрямованість технологій, форм, методів та засобів навчання, застосування комп'ютерних та інформаційних технологій тощо.

Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії особистості із світом духовної, матеріальної культури, тому є результатом досвіду спілкування з людьми.

Спілкування виникає у відповідь на необхідність спільної діяльності або обміну інформацією, або потреби єдиної стратегії, або всього разом [19].

Сучасні фахівці мають володіти перш за все – комунікативними здібностями. У діяльності сучасного фахівця вони важливі тому, що активно впливають на процеси пізнання фахівцем інших людей, на емоційні реакції щодо їхніх особистісних проявів і на поведінку співрозмовника в цілому. Передумови успішної професійної комунікації, до яких і належать розвинені комунікативні здібності, повинні формуватися від початку навчання здобувача вищої освіти у навчальному закладі й постійно зміцнюватися засобами навчально-виховного впливу впродовж усього цього періоду.

У майбутніх фахівців формується орієнтація на особистісно рівноцінні психологічні позиції, гуманістичне налаштування, готовність прийняти співрозмовника як самоцінну особистість [20].

Комунікативні бар'єри – це «перешкоди на шляху поширення та розуміння інформації, що виникають у спілкуванні через непорозуміння у стосунках між людьми» [11].

Комунікативні бар'єри виникають унаслідок низької мотивації, неадекватної самооцінки, несприятливої психологічної атмосфери та відсутності навичок й умінь, необхідних для реалізації процесу спілкування [21].

Важливим аспектом у роботі з комунікативними бар'єрами стає визнання їх особливостей щодо взаємодії з представниками інших культур. Тут

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

корисними визначаємо теоретичні напрацювання І. Глазкової, яка серед комунікативних бар'єрів (психолінгвістичних; загальнопсихологічних; соціально-психологічних; організаційно-психологічних) виділяє ті, що виникають через відмінність у системах перекодування комунікатора й реципієнта (інформація проходить через своєрідні «фільтри») [4].

Бар'єри спілкування – це порушення, що ускладнюють діалог і можуть спровокувати вербальний конфлікт. Причиною його виникнення є: недотримання меж комунікативного простору, розбіжність у цілях і потребах, особиста неприязнь, психологічні й когнітивні перешкоди, різний рівень комунікативної компетентності, невідповідність ситуації спілкування [16, с. 67].

У зміст соціально-комунікативної компетентності включають здатність до соціальної взаємодії і готовність до спілкування:

- здобувач освіти повинен володіти компетентностями взаємодії з суспільством, спільністю, колективом, сім'єю, друзями, партнерами; вміння конструктивно вирішувати конфлікти, будувати співпрацю, проявляючи толерантність, повагу і прийняття іншого (раса, національність, релігія, статус, роль, стать), соціальну мобільність;

- здобувач освіти повинен володіти компетентностями усного та письмового, вербального та невербального спілкування, а саме: будувати діалог, монолог; працювати з текстом; ідентифікувати себе в різному оточенні; здійснювати ділову переписку і діловодство, володіти літературною мовою і вирішувати різні комунікативні завдання.

Обов'язковими в успішній професійній діяльності є професійно важливі

морально-етичні та вольові комунікативні якості:

1) емпатійність (здатність до співчуття, співпереживання, відчуття настрою людини, розуміння її внутрішнього світу);

2) делікатність, тактовність, уважність;

3) терпимість (повага до інтересів, переконань, ідеалів, потреб, звичок інших людей, сприймання людини такою, якою вона є, з її правом на обраний спосіб життя);

4) витримка і терплячість (контроль над власними емоціями на виклики роздратованості, агресивності та ін.);

5) висока духовна культура й моральність, етична поведінка, гуманність, милосердя, чуйність, безкорисливість (спрямованість на інтереси, потреби і захист людської гідності, бажання допомогти, симпатія до інших);

6) чесність (правдивість у поясненні становища клієнта, можливостей вирішення його проблем, можливих труднощів);

7) об'єктивність та справедливість (рівне ставлення до членів суспільства, незважаючи на власні симпатії, адекватне оцінювання його проблем);

8) моральна чистота у професійних справах, конфіденційність (уміння зберігати таємницю, якщо вона не несе загрозу іншим людям);

9) порядність, відповідальність (моральна відповідальність за свою поведінку і наслідки власних дій);

10) емоційно-позитивне ставлення до людей: доброзичливість, доброта, любов до людей, оптимізм (уміння сприймати людину як самоцінність, формувати позитивні почуття до неї, вселяти надію на краще) [17, с. 67].

Акцентуємо увагу на комунікативних професійних якостях та здібностях фахівця:

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

– професійні знання: теоретичні (із фахових предметів) та практичні (володіння практичних технологіями), вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, навички роботи з різними категоріями членів суспільства, що знаходяться в різних умовах і ситуаціях;

– організаторсько-комунікативні здібності: вміння швидко встановлювати контакт із людьми, виявляти їхні установки, очікування; атрактивність (привабливість особистості, вміння вислухати клієнта та спрямувати бесіду в конструктивне русло); вміння викликати симпатію і довіру співрозмовника й створювати сприятливу атмосферу у взаємовідносинах із ним; красномовство (вміння впливати і переконувати).

Мовленнєва компетентність є основою професіоналізму фахівця будь-якої галузі, визначальним фактором його конкурентоспроможності на ринку праці.

Мовленнєва майстерність, як зазначає О. Беляєв, пов'язана з природженим даром слова, яким володіє далеко не кожний; це набуте з часом уміння доречно, ясно та образно говорити та писати. Учений також підкреслює, що майстерне усне мовлення передбачає, крім звичайної відповідної інтонації, міміки і жестів, добре поставлений голос, чітку дикцію, а також вміння робити і тримати паузу, вміння встановлювати контакт та володіння високим рівнем міжособистісного мовленнєвого спілкування [1].

Як підкреслює М. Ілляш, ознаками комунікативної сфери є: правильність, точність, логічність, чистота, багатство і різноманітність, виразність і образність, стислість і доцільність мовлення [6].

Н. Бабич до вказаних комунікативних ознак культури мовлення додає: доречність, достатність, ясність та емоційність. Він наголошує, що нормативне мовлення: відповідає системі мовлення, володіє новими семантико-

стилістичними можливостями, не допускає стилістичного дисонансу [1].

Володіння комунікативними якостями мовлення передбачає володіння етикою мовлення, тобто використання шанобливих звернень, слів привітання та прощання; вираження пробачення, згоди, схвалення, вдячності тощо.

Етикет і мовлення тісно пов'язані між собою. Манера мовлення, стиль, дозвіл чи заборона говорити одне й не говорити інше, вибір мовних засобів як маркер приналежності до певного середовища – все це наявне в наших мовленнєвих виявах.

Мовленнєвий етикет можна визначити як правила, що регулюють мовленнєву поведінку. Це широка зона одиниць мови й мовлення, яка словесно виражає етикет поведінки, дає нам в руки ті мовні багатства, які є в кожному суспільстві для вираження неконфліктного ставлення до людей, а етикет регулює складний вибір доречного засобу конкретною людиною, для її конкретного адресата, у конкретному випадку, ситуації.

Дослідниця Т. Каменєва, аналізуючи комунікативні уміння як складову частину професійного мовлення сучасного фахівця, використовує у своїй статті дефініції «комунікативні уміння» та «комунікативні компетенції» як тотожні. Автор розглядає комунікативні уміння, як складник поняття «мовленнєва компетенція» («мовленнєва компетентність»), що визначається, як основа професійних компетенцій фахівців будь-яких галузей та визначальний фактор професійної конкурентоспроможності на ринку праці.

У процесі дослідження вона також аналізує споріднені категорії мовленнєвої компетенції, що дає змогу більш чітко окреслити змістовне поле зазначеного поняття, зокрема, автором проаналізовано категорії мовленнєвої майстерності, мовленнєвих навичок,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

комунікативної культури, комунікативної функції, комунікативних ознак культури мовлення, комунікативної доцільності мовлення, комунікативних якостей мовлення, мовленнєвої поведінки, мовленнєвої діяльності, мовленнєвого спілкування та ін. [18].

Висновки. На підставі вищесказаного можна зробити наступні висновки, як свідчить практика, здобувачі освіти – майбутні фахівці не завжди мають достатній рівень розвитку комунікативних здібностей та практичних навичок соціальної взаємодії. А це у свою чергу створює труднощі на початкових етапах професійної діяльності.

Отже, комунікативні вимоги до сучасного фахівця формується в умовах безпосередньої взаємодії особистості із світом духовної, матеріальної культури, тому є результатом досвіду спілкування з людьми.

Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні трьох рівнів адекватності партнерів – комунікативної, інтерактивної та перцептивної.

Тому у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців необхідно достатню увагу приділяти не лише накопиченню слухачами теоретичного матеріалу у своїй галузі, а надзвичайно важливо прагнути розвинути у них такі якості як комунікативність, емпатійність, чуйність тощо та практичні навички професійної діяльності.

Отже, комунікативні здібності молодших фахівців потребують цілеспрямованого розвитку в умовах навчання у ЗВО. Система цілеспрямованих заходів щодо організації навчального процесу із застосуванням орієнтованого спілкування визначає рівень сформованості комунікативних здібностей сучасних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 576 с.
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика : монографія. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2005. 304 с.
4. Глазкова І. Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів : монографія. Бердянськ : Вид. О. В. Ткачук, 2013. 416 с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Ілляш М. Основи культури мови. Київ : Вища школа.
7. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : монографія. Харків : НФаУ, 2010. 364 с.
8. Лалл Джеймс. Мас-медіа, комунікації, культура: глобальний підхід / ред. О. Гриценка, Н. Гончаренко; пер. з англ. О. Гриценка та ін. Київ : К.І.С., 2002. 264 с.
9. Максименко С. Д., Заброцький С. Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). Київ : Главник, 2005. 112 с.
10. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 516 с.
11. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. Психологічний словник / за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с.
12. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1326 с.
13. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

14. Айзербарт М. М. Сутність поняття «соціально комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 1–4.
15. Буряк В. Д. Комунікативно-концептуальна специфіка інформаційно-художньої свідомості. *Вісник Дніпропетровського університету. Історія і філософія науки і техніки*. 2000. Вип.7. С. 95–103.
16. Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.
17. Докторович М. О. Професійна компетентність соціального педагога. *Вісн. Глухівського ДПУ*. 2010. Вип. 15. С. 64–69.
18. Каменєва Т. В. Комунікативні вміння як складова професійного мовлення психолога. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 15. С. 221–228.
19. Міщенко І. В. Розвиток комунікативних здібностей майбутніх фахівців в умовах сучасного навчального процесу. *Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи* : збір. мат. конф. Дніпро : ЖУРФОНД, 2019. С. 130-132.
20. Ткачишина О. Р. Роль активного соціально-психологічного навчання у розвитку особистості майбутнього професіонала. *Соціалізація особистості* : зб. наук. праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Т. XXXII. С. 177–185.
21. Яковлева Н. В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Націон. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Київ, 2003. 20 с.

*Стаття надійшла до редакції
15 листопада 2024 р.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У СТУДЕНТСЬКИХ ГУРТОЖИТКАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

УДК378.093.3.015.3:640.418]”364”

МАРЦЕНЮК ВІКТОР,

вихователь гуртожитку

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Специфікою системи виховної роботи закладу освіти є те, що певна частина студентів проживає в гуртожитку. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів роботи є створення для мешканців комфортних житлово-побутових умов, умов для ефективної самопідготовки та успішної реалізації їх творчих здібностей тощо.

Поселившись до гуртожитку, студенти опиняються у ситуації, коли вони надовго відірвані від сім'ї, особливо, якщо заклад надає перевагу і дозволяє безпекова ситуація на певній території України проводити заняття в офлайн

режимі. Вплив батьків значно знижується, різко зростає незалежність і самостійність, з'являються перші студентські гроші. Далеко не всі до цього готові. При невмінні розпорядитись своїм вільним часом, грошима нерідко виникають ситуації невдоволеності або прагнення до вживання алкоголю, захоплення ігровими автоматами. Студенти вважають себе абсолютно самостійними і тому не завжди приймають правильне рішення у разі повітряних тривог не спускатись до укриття. Тому велике значення в цей період має вплив на студентів

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

оточуючих, зокрема вихователя гуртожитку.

Ураховуючи психологічні вікові індивідуальні особливості студентів, умови проживання, вихователь гуртожитку виступає їх помічником і організатором виховної роботи.

У цьому контексті виховну роботу у гуртожитку можна розглядати як **чинник цілісного виховання особистості**, що дає змогу розвивати пізнавальні здібності студентів, забезпечити самореалізацію особистості, виховувати таких громадян, які володіють системою загальнолюдських цінностей, духовними надбаннями українського народу, моральною, художньо-естетичною, правовою, трудовою та економічною культурою.

Саме у процесі виховання здобувачів освіти має бути зреалізована мета та основні завдання національно-патріотичного, морально-правового, превентивного, гендерного, естетичного, трудового виховання, безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Пріоритетними аспектами виховної роботи у гуртожитку є:

- створення умов для самопідготовки студентів;
- змістовна організація вільного часу студентів;
- виховання громадянської та особистої самосвідомості;
- формування моральних та етичних якостей;
- зберігання та примноження сімейних цінностей;
- інтелектуальний розвиток;

- турбота про здоров'я студентів.

В умовах гуртожитку виховний процес успішно здійснюється лише в тому випадку, якщо виконується низка вимог:

- виховна робота з мешканцями здійснюється на основі комплексного підходу і є складовою цілісного освітнього процесу в закладі освіти;

- студенти залучаються до активної різнобічної діяльності з урахуванням їх індивідуальних особливостей, здібностей, нахилів;

- життя спільноти у гуртожитку ґрунтується на принципах самоврядування, самообслуговування.

Зважаючи на те, що здобувачі освіти стають повноправними членами спільноти, у молоді активно формуються громадянські якості, розвиваються

почуття співжиття, співпраці.

Виховання молоді, яка проживає в гуртожитку – процес складний і багатогранний, що потребує від вихователя зваженого добору виховних засобів впливу.

Таким чином, виховна робота у гуртожитку, з одного боку, має певні особливості й специфіку, а з іншого – вона є складовою системи виховної роботи у закладі вищої освіти.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Як відомо, у студентському віці завершується фізичне дозрівання організму. Спостерігається збільшення максимальних показників сили, швидкості рухів та інших показників, що свідчить про розвиток рухового апарату.

Водночас у молоді продовжує формуватися ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей. Студенти вправляються у визначенні цілей, потреб, інтересів, мотивів, стимулів тощо. Вони вчаться

встановлювати соціальні зв'язки між працею, відпочинком, побутом, соціальним захистом, безпекою існування тощо.

У зв'язку з цим, виникає потреба у створенні

здоров'язбережувального середовища життєдіяльності. Його можна розглядати як педагогічно організовану систему умов, за якої у студентів формується пріоритетне ставлення до психічного, фізичного, духовного, соціального здоров'я як найбільшої життєвої цінності.

Головними ознаками здоров'язбережувального середовища є:

- оптимальне поєднання методів, форм, засобів виховання, їх відповідність віковим особливостям молоді;

- дослідження впливу джерел інформації на здоров'я студентів;

- дотримання режиму рухової активності, поєднання рухового і статичного навантаження;

- забезпечення емоційно сприятливої атмосфери самопідготовки та дозвілля;

- формування у студентів культури здоров'я.

Здоров'язбережувальне середовище вимагає відповідності матеріально-

технічної бази чинним державним санітарно-гігієнічним нормам і правилам, наявності зон відпочинку, включає дизайн та естетику інтер'єру. Інфраструктуру студентського гуртожитку розуміємо як сукупність складових: жилі кімнати, ізолятор, кухня, зона рекреації, кімнати для занять та відпочинку, міні-спортзал, майстерня, актовна зала тощо).

Дійсно, комфорт студентів у гуртожитку є важливою умовою їх нормального розвитку і благополучного входження до світу культури й соціальних відносин у суспільстві. Василь Сухомлинський писав: «Гурбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєдіяльності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у власні сили». У гуртожитку навчання емоційно-ціннісного ставлення до власного здоров'я відбувається в ситуаціях фізичного, емоційного, інтелектуального, соціального, духовного комфорту.

Важливими завданнями виховної роботи у гуртожитку щодо створення здоров'язбережувального середовища є: формування у свідомості студентів переваг здорового способу життя; вироблення культури соціально активної,

фізично
здорової
та
духовно
багатої

особистості; активізація здоров'язбережувальної компетентності; прищеплення культури сексуальних відносин та збереження репродуктивного здоров'я.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Чільне місце у створенні здоров'язбережувального середовища займають освітні технології, серед яких О. Ващенко виділяє такі групи:

- здоров'язбережувальні технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці, вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);

- оздоровчі технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я студентів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

- технології навчання здоров'я – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), статеве виховання, профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами;

- виховання культури здоров'я – виховання в студентів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації щодо ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я оточуючих.

У контексті використання зазначених технологій зреалізовані наступні форми виховної роботи у гуртожитку та їх тематика:

– оформлення наочної агітації «Я за здоровий спосіб

життя», «Ні! шкідливим звичкам», «Ми обираємо здоров'я»;

– опитування й анкетування;

– забезпечення активного рухового режиму (організація динамічних перерв під час самопідготовки та прогулянок на свіжому повітрі, Днів здоров'я, ранкової гімнастики, туристичних походів, спортивних ігор тощо);

– засідання круглого столу з тем «Поняття про фізіологічну та соціальну зрілість людини», «Культура здоров'я як запорука самореалізації студентської молоді»;

– розробка кросвордів з тем «Здоровий спосіб життя», «Правила здорового способу життя»;

– проведення годин спілкування «Харчування як чинник збереження здоров'я», «Етика стосунків», «Венеричні захворювання та гігієна статевого життя»;

– залучення медпрацівників поліклініки та медичної сестри навчального закладу до пропаганди здорового способу життя «Медична інформація на службі здоров'я»;

– проведення акцій «Молодь за здорове майбутнє», «Заміни цигарку на цукерку», «День без паління» тощо;

– диспути з тем: «Духовне і фізичне здоров'я. Що важливіше?», «Куріння чи здоров'я?», «Хто відповідає за моє здоров'я?», «Тренування тіла, тренування розуму, тренування духу – це...»;

– соціальна реклама «Молодь за здорову націю», «Ти щасливий завтра, якщо думаєш про здоров'я сьогодні!», «Алкоголь консервує душу і розум так само, як анатомічні препарати», «Пиво – мотузка на шию».

– співпраця з волонтерськими та громадськими організаціями;

– організація у бібліотеці закладу освіти виставок – концепцій «Здоровий дух – здорове тіло», «Азбука здоров'я»;

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

– розповсюдження інформаційно-просвітницької літератури.

Виховні заходи здоров'язбережувального та здоров'яформуючого спрямування мають відповідати наступним вимогам:

- ґрунтуватися на знаннях студентів, отриманих на заняттях, та на життєвому досвіді;

- враховувати принципи системності, послідовності та наступності, доступності, відповідати віковим особливостям студентів, їхнім інтересам і бажанням;

- бути емоційно насиченими, щоб у процесі їх проведення струмувала студентська творчість, ініціатива, самостійність, що призводило б до самовираження та самоствердження особистості.

Досвід педагогічної діяльності переконує, що виховну роботу варто проводити в комплексі із залученням фахівців медицини, практичного психолога, кураторів академічних груп, батьків.

Таким чином, при створенні здоров'язбережувального середовища, вмілому доборі ефективних форм, методів і засобів роботи студенти оволодівають необхідними знаннями та переконаннями, щоб свідомо обирати здоровий спосіб життя. Іноді їм заважають шкідливі для здорового способу життя традиції і вкорінені в побуті тієї чи іншої сім'ї звички. І все ж

системна виховна робота у гуртожитку має позитивне значення. Молодь виявляє вольові

зусилля, щоб позбутися шкідливих звичок, вчиться критично сприймати інформацію з різних джерел, свідомо здійснює вибір між модою і здоров'ям на користь останнього. І найголовніше, усвідомлює істину життя – майбутнє кожної людини, як і держави в цілому, за здоровими поколіннями, адже фізично і морально здорова людина здатна творити і приносити користь іншим людям.

Особисто нами, вихователями гуртожитку КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» були проведені такі відкриті заходи.

20 лютого 2024 року мешканці гуртожитку № 2 взяли участь у заходах присвячених вшанування героїв Небесної Сотні

Мета: ознайомити здобувачів освіти із історичним та суспільним значенням Революції гідності, короткими життєписами деяких героїв Небесної Сотні,

розкрити суть подвигу Небесної Сотні, вшанувати героїзм українських захисників і тих, які полягли, і тих, які сьогодні зі зброєю в руках захищають суверенітет України, прищеплювати любов до Батьківщини, виховати патріотичну свідомість, розвивати бажання стати гідними громадянами України.

21 листопада 2023р. у стінах КЗВО "Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж" пройшли урочистості з нагоди Дня Гідності та Свободи за участі мешканців гуртожитку № 2.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

ріки крові й сотні смертей це розуміння прийшло до нового покоління.

Георгіївни Марценюк. Завдяки творчому тандему вихователя гуртожитку #2 та декана філологічного факультету вдалося зібрати прекрасну команду артистів-аматорів, які змогли передати атмосферу буремних революційних подій.

Сьогодні говорили про революції, які змінили хід історії та навчили по-справжньому цінувати найбільший скарб українця - свободу. Крізь біль, сльози, розчарування,

Сумно й щемливо, але з вірою у світле майбутнє - саме так можна описати захід, підготовкою якого займався педагогічне подружжя Віктора Миколайовича Марценюка та Олени

Вступне слово Віктора Миколайовича, проникливі коментарі ведучих Михайла Сенчишина та Крістіни Юрчак, багатоголосся залу (студенти 31-ІМ(б) групи), новинний відеоряд як живий календар подій, революційний гімн УПА від 11-УМ(б) групи, чуттєвий танцювальний квартет, зворушлива пісня

Вікторівни Турлюк - усе це частини єдиного творчого пазлу, який допоміг учасникам пережити катарсис і, сподіваємося, зберегти правильні ціннісні орієнтири свідомого громадянина.

«Повертайся живим» у виконанні Альбіни Герцун, заключне слово заступника директора з виховної роботи Світлани

*Стаття надійшла до редакції
16 листопада 2024 р.*

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПОТРЕБА У ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ТА ТВОРЧОМУ САМОРОЗВИТКУ

УДК 378.093.2.015.21:159.95

МЕЛЬНИК АЛІНА,

старший викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

МАЗУР АЛЬБІНА,

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article highlights the role of cognitive activity in the intellectual and creative development of students. Based on the analysis of scientific literature, cognitive activity is defined as a personality trait, which implies a desire for independent activity*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

aimed at acquiring knowledge and skills. The key factors affecting the development of cognitive activity are revealed and substantiated

Key words: *cognitive activity, cognitive interest, creative activity, independence.*

Постановка проблеми (актуальність). Сьогодні сучасна освіта ставить перед педагогами нові виклики та вимоги, її зміст вимагає нового трактування та дієвих перспектив у навчально-виховному процесі. Актуальним напрямом є орієнтація навчання на розвиток пізнавальної активності здобувачів освіти. Така зміна пов'язана перш за все з тим, що на перший план виходить формування особистих якостей студента, із свідомим бажанням до інтелектуального та творчого зростання. Увага зосереджується на необхідності розвитку у студентів самостійності, творчої ініціативності, прагненні знаходити нові нестандартні шляхи та методи вирішення одного і того ж завдання. Саме тому, виникає потреба введення в практику викладача таких технологій, які б дали можливість змістити акцент з вивчення предмета на активізацію мотиваційного компонента студента.

Як показує практика, знання, які отримані у готовому вигляді позбавляють студента процесу відкриття чи вирішення якогось завдання. Пізнавальна активність є своєрідним імпульсом пошуку знань, коли студент не чекає від викладача готової відповіді, а сам прагне її знайти. Проте, потрібно взяти до уваги, що в кожного студента різний рівень пізнавальної активності. Це вимагає професійного підходу викладача, розуміння вікових та психологічних особливостей студентів, їхніх потреб, ідеалів, особистісних інтересів, прагнень.

Таким чином, пізнавальна активність є важливою умовою формування у здобувачів освіти потреби у творчому та інтелектуальному саморозвитку.

Мета статті полягає у розкритті факторів, що впливають на розвиток пізнавальної активності, як важливої потреби особистості у інтелектуальному та творчому зростанні; висвітлені її основних рівнів та показників.

Аналіз досліджень з даної теми. Проблема пізнавальної активності має глибоке наукове коріння. Сьогодні сучасні педагоги і психологи трактують її як цілеспрямовану, інтенсивну діяльність, що є передумовою творчого й повноцінного навчання. Різні аспекти розвитку пізнавальної активності студентів висвітлювались у працях А. Алексюк, Ю. Бабанського, В. Вергасова, П. Лузана, О. Мачушник, О. Пиндик, Т. Темерівської.

У педагогічній науці до проблеми пізнавальної активності одними з найперших зверталися Джон Локк, А. Дістерверг, Я. Коменський, І. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші педагоги. Дидактичні підходи щодо формування пізнавальної активності студентів у процесі навчання висвітлювали Т. Алексеєнко, О. Єгорова, П. Лузан, О. Ляміна, К. Сапашева.

Окремі аспекти пізнавальної активності у сфері підготовки майбутнього учителя музики досліджені у роботах О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Щолокової.

На думку видатних педагогів головна мета навчання має бути зосереджена на тому, щоб активізувати дитину до активної мислительної діяльності, розвинути в неї прагнення до пізнання. Отже, пізнавальну активність можна розглядати як таку організацію сприйняття навчального матеріалу студентами, при якій засвоєння знань відбувається шляхом порівняння нової

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

інформації з відомою, конкретизація, узагальнення, оцінка навчального матеріалу з різних точок зору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих завдань, що сьогодні ставить перед собою педагог є всебічний розвиток дитини. Досвід свідчить, що розвиток і становлення особистості відбувається не тільки у закладах освіти, а й у повсякденному житті. Важливо не тільки передати знання, а й навчити студента самостійно мислити, пробудити у нього бажання до пізнання. Таким чином, пізнавальна активність виступає як умова формування у студентів потреби в знаннях, оволодіння вміннями пізнавальної діяльності, самостійності, забезпечення глибини і міцності знань.

На думку М. Ігнатенко поняття пізнавальної активності можна трактувати як «властивість особистості, яка виявляється в прагненні до самостійної навчальної діяльності, а також у якості здійснення діяльності, у виборі раціональних шляхів до досягнення поставленої мети» [9]. Також пізнавальна активність може виражатись через прагнення мислити, запитання, розуміння, творчу реалізацію. Ознаками її сформованості виступають: ініціативність, енергійність, добросовісність, інтерес. Тобто, пізнавальна активність – це риса особистості, яка передбачає прагнення до самостійної діяльності спрямованої на засвоєння знань та умінь.

На думку С. Ладивір основними показниками пізнавальної активності можна вважати:

- увага та особливий інтерес до предмета;
- емоційне ставлення до предмета;
- дії, спрямовані на більш детальне розуміння особливостей предмету, усвідомлення його важливості і призначення [4].

Ставлення студентів до знань набуває нового змісту тоді, коли воно вмотивоване та усвідомлене, підкріплене внутрішнім прагненням до пізнання. Враховуючи це, доцільно буде розглянути рівні пізнавальної активності.

1. Перший рівень – відтворююча активність. Він характеризується прагненням зрозуміти, запам'ятати і відтворити матеріал. Його недоліком є те, що у вихованця відсутній інтерес до поглиблення знань і особиста внутрішня мотивація.

2. Другий рівень – інтерпритуюча активність. На відміну від попереднього рівня, на даному рівні виникає прагнення до виявлення сенсу навчання, виникає бажання використати набуті знання на практиці. При виникненні проблеми у розв'язанні завдань учень або студент шукає нові шляхи його вирішення.

3. Третій рівень пізнавальної активності – творчий. Він є найбільш вмотивованим, оскільки у дітей виникає не тільки стійкий інтерес та прагнення до пізнання чогось нового, а й виникає бажання віднайти новий спосіб застосування отриманих знань чи умінь [5].

Особливу увагу на доцільності використання творчих та навчально-пізнавальних завдань наголошує також І. Буряк. На його думку їхнє використання є важливою умовою, що забезпечує успішний розвиток пізнавальної активності дітей [1].

На розвиток пізнавальної активності впливають чимало факторів, головними з яких є наступні:

- пізнавальний інтерес. Даний фактор викладач має враховувати вже під час побудови структури уроку. Матеріал має бути не тільки цікавий, а й викликати особистісний відгук у школяра, відповідати його потребам та запитам;
- фактор змагальності. Однак, в навчальному процесі цей фактор не може

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

бути домінуючим. Він має бути додатковим стимулом активності для учня;

- ігровий характер проведення занять. Такий формат не тільки урізноманітнює урок, а й надає можливість кожному учневі проявити себе, адже має у своєму арсеналі чимало засобів, що стимулюють до саморозвитку;

- творчий характер навчально-пізнавальної діяльності є потужним стимулом до пізнання. Учні розкривають себе як багатогранна творча особистість. Особливе значення для самостійного пізнання мають завдання творчого характеру.

Що стосується творчої активності, то в найбільш повній мірі вона проявляється на занятті з музичного мистецтва, адже найвищим проявом самостійної пізнавальної діяльності студентів на занятті з музичного мистецтва є вияв творчої активності. Творча активність виникає на основі бажання студента розкрити свої думки, ідеї, показати своє відношення до різноманітних явищ, що хвилюють його, виразити своє «Я» через мистецтво.

Можна сказати, що творча активність – це вищий рівень пізнавальної активності, який характеризується інтересом і прагненням проникати глибоко в суть явищ та їх взаємозв'язків [6, с. 53].

Важливим також є самостійно-творчий компонент, що характеризується найвищим ступенем пізнавальної активності студентів та проявляється в умінні вирішувати творчі пошукові задачі, застосовувати нестандартні підходи до вирішення поставлених завдань. Ефективність самостійної пізнавальної діяльності зумовлена значною мірою її організацією. Від рівня організації цього процесу залежить формування інтересу до предмета [3].

Розвиток пізнавальної самостійності студентів відбувається завдяки системі прийомів, методів, форм навчання. Їхній вдалий вибір забезпечує якісну активізацію навчального процесу. Така методична доцільність вимагає від кожного педагога прояву великої педагогічної майстерності та творчості.

Вчена О. Олексюк підкреслює, що активність вихованців необхідно скеровувати на всіх етапах навчання. Педагог обґрунтовує принцип активності навчання, під яким розуміє вирішення творчих завдань на високому рівні труднощів як стосовно вибору репертуару, так і виконання художніх і технічних вимог педагога [7].

Висновки. Особливістю пізнавальної активності є індивідуальний характер пізнання. Навчально-виховний процес має бути спрямований на забезпечення необхідних умов розвитку пізнавальної активності у відповідності до індивідуальних особливостей здобувачів освіти [8, с. 73].

Таким чином, при побудові заняття, викладач має неодмінно враховувати усі вищезазначені фактори та використовувати основні способи активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, а саме:

- спиратися на інтереси вихованців, серед яких на перше місце виступають пізнавальні інтереси;

- залучати студентів до вирішення проблемних ситуацій, що стане додатковим стимулом у інтелектуально-пошуковому процесі;

- використання дидактичний ігор;

- стимулювати колективні форми роботи, де присутня взаємодія усіх студентів [2].

Отже, визначальна роль у формуванні пізнавальної активності та інтересів студентів належить не тільки процесу навчання, але і залежить від відповідної організації навчально – виховного

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

процесу. Сучасний підхід передбачає, що студента до саморозвитку і викладач не тільки виховує і навчає, але самовиховання, створює умови для й актуалізує, стимулює прагнення самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буряк В. Система дидактичних умов ефективної організації навчальної пізнавальної діяльності. *Рідна школа*. 2007. № 9. С.25-27.
2. Данилова Л. Пізнавальна активність учнів. *Рідна школа*. 2002. №6. С.18-20
3. Кузьо О. Пізнавальні інтереси школярів. *Початкова освіта* № 21. 2015. С. 39-55.
4. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільнє виховання*. 2006. № 11. С. 3-6.
5. Мар'яненко Л. В. Особливості структурної організації пізнавальної активності учнів. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1 (14). С. 14 – 23.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посібник. 3-є вид. Київ, 2001. 607с.
7. Олексюк О.Н. Музична педагогіка: Навчальний посібник. Київ: КНУКіМ, 2006. 188 с
8. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності. Монографія. Київ : НПУ імені М. Драгоманова, 2006. 198 с.
9. Терлецька Л. Формування навчально-пізнавальної активності учнів у контексті реалізації мети і завдань української освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Випуск 9. 2014. С.131.

*Стаття надійшла до редакції
28 жовтня 2024 р.*

УПРАВЛІНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГРА «УРОКИ ЛІДЕРСТВА»

УДК 159.9.07:[37.035.3:316.46]

ПАВЛЮК ЛАРИСА,

практичний психолог

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Форма проведення: психологічний тренінг

Цільова група: студентське самоврядування коледжу

Мета:

- Розширити зону власного сприйняття, спрямованого вглиб себе
- Усвідомити різницю між керівництвом і лідерством
- Відкрити для себе «секрети лідерства»
- Виявити свої лідерські якості
- Дослідити принципи ефективного лідерства

Хід гри

Вступне слово

Здатність до лідерства людина не отримує від народження. Цього, як і багато чого іншого, доводиться вчитися впродовж усього життя. Щоб вести за собою людей, треба чітко уявляти, куди ми їх ведемо. І мало представляти самому, а важливо так яскраво, емоційно і красиво розповісти про це, щоб народ туди захотів.

Не забувайте, що лідера не буває без команди. Лідер завжди проявляє себе у взаємодії з іншими людьми. Збирайте навколо себе однодумців, так зване «ближнє коло». Тільки люди допоможуть Вам здійснити всі Ваші навіть самі грандіозні плани.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Вправа «Правила групи» (5хв.).

Мета: навчити учасників розробляти та приймати правила поведінки, роботи в групі, формувати відповідальне ставлення до власної поведінки.

Хід вправи

Правила допомагають регулювати взаємостосунки людей у будь – якій галузі людської діяльності. Для того, щоб група працювала продуктивно, щоб кожний учасник почувався комфортно і міг діяти ефективно, ми приймаємо правила групи, спільно вироблені.

Правила

- Довірливий стиль спілкування
- Спілкування за принципом "Тут і зараз".
- Персоніфікація висловлювання "від власного імені".
- Неприпустимість оцінок на адресу іншого.
- Активна участь у всіх вправах.
- Повага до мовця, принцип активного слухання.
- Обговорення правил і прийняття їх на час тренінгу.

Вправа знайомство «Я і моє ім'я»

Мета: познайомити учасників один з одним, створити умови для ефективної співпраці, розвинути лідерські навички в учасників тренінгу, потренуватися самопрезентації.

Хід вправи

Покладіть перед собою аркуш паперу і напишіть на ньому по вертикалі ваше ім'я. Зосередьтеся! У вас є 5 хвилин, щоб написати проти кожної букви якість свого характеру, яку ви в собі знаєте і цінуєте.

Приклад:

О – оптимістичність

Л – любов до життя

Е – енергійність

Н – наполегливість

А – активна життєва позиція

Після завершення індивідуальної роботи учасники презентують себе

Завершення: обговорення вправи.

Інформаційне повідомлення “Хто такий лідер?” (10 хв.)

Мета: Ознайомити учасників з поняттям лідерства

Лідер це авторитетна людина, якій довіряють в колективі, з думкою якої рахуються і дозволяють приймати рішення за весь колектив. Лідера ніхто не призначає, не вибирає, він з'являється в ході розвитку відносин в колективі. Лідер приймає рішення, веде за собою весь колектив, відчуває настрій оточуючих, бере участь у вирішенні конфліктів, несе велику відповідальність за свої вчинки, більш ніж інші люди в колективі. Колектив довіряє йому.

Лідер – це не обов'язково керівник. У реальному житті поряд із керівником можуть існувати різні лідери

У психології прийнято розрізняти такі типи лідерів

Емоційний лідер - вміє вибудовувати доброзичливі відносини з різними людьми в колективі;

Лідер-критик - вміє критично проаналізувати проект або ситуацію, виділивши їх слабкі і сильні сторони;

Лідер-інтелектуал - вміє продукувати різні позитивні ідеї;

Лідер-організатор - вміє планувати виконання роботи і розподіляти обов'язки між учасниками;

Лідер-виконавець - вміє чітко і у визначений термін виконати покладені на нього обов'язки;

Все це вимагає наявності певних якостей,

Вправа «Якості лідера»

Мета: формування уявлень учасників про лідерські якості.

Процедура проведення: Вправа складається з трьох етапів. На першому етапі кожному учасникові пропонується індивідуально скласти список з семи найбільш важливих якостей, якими, на його думку, необхідно володіти людині,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

щоб стати лідером. Час виконання – 5 хвилин. Потім кожен учасник зачитує свій список групі.

На другому етапі групі пропонується колегіально, керуючись принципом досягнення згоди, проаналізувати всі якості, що прозвучали, і визначити п'ять найбільш значущих якостей для лідера групи. Остаточний список якостей зачитується ведучому і обґрунтовується учасниками.

На третьому етапі кожному учасникові пропонується за п'ятибальною шкалою оцінити ступінь розвиненості виділених групою лідерських якостей особисто у нього. Результати зачитуються групі.

Інформаційне повідомлення (продовження)

До числа найбільш виражених якостей ефективних лідерів відносять:

- інтелект;
- прагнення до знань;
- домінантність;
- упевненість в собі;
- емоційна врівноваженість;
- стресостійкість;
- креативність;
- заповзятість;
- надійність;
- відповідальність;
- незалежність;
- товариськість.

В основі формування лідерських якостей особистості має бути так звана програма саморозвитку. Ця програма одна з найважливіших особистісних і професійних цілей лідера. Вона має включати такі аспекти:

- розвиток особистісних якостей, що сприятимуть ефективному менеджменту;
- розвиток професійних умінь, удосконалення управлінських дій;
- розвиток комунікативних умінь і навичок.

Вправа «Плутанина»

Мета: оволодіти активним стилем спілкування і розвинути в групі

відносини партнерства; потренуватися у визначенні чітких ознак лідерської поведінки, усвідомленні лідерських якостей.

Хід гри

Група стає в коло, всі учасники простягають руки всередину кола, а тренер з'єднує руки таким чином, щоб вийшла плутанина. У кожній руці гравця повинна виявитися рука іншого учасника. При цьому тренер повинен спробувати з'єднати разом якомога більше віддалених один від одного учасників. Коли плутанина створена, групі дається обмежений час, щоб розплутатися, не розчіплюючи при цьому рук і з обережністю поставившись до партнерів по грі, щоб не заподіяти їм більш непродуманими рухами і діями.

Обговорення:

Які враження та відчуття у вас викликала дана гра?

Що ускладнювало, що допомагало вирішити проблему?

Чи були лідери? Лідер висунутий групою або став лідером самопроголошенням?

Інформаційне повідомлення

Мета: познайомити з принципами ефективного лідерства

Своїм першим народженням ми зобов'язані батькам, друге - ми даємо собі самі. Лідерство є соціальним феноменом. Але для того щоб бути лідером для інших, для початку необхідно стати лідером по відношенню до самого себе. Чи можуть бути лідерами люди, які самі нікуди не йдуть?

В кожній людині закладений величезний потенціал, але знайти і реалізувати його може лише вона сама.

З самого дитинства дитина намагається бути кимось. Вона ще не знає, хто вона, а жити без особистості важко. Дитина наслідує дорослих, для

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

того щоб навчитися тому, що вміють вони. Дорослі планують і організують життя дитини, тому що вона ще не вміє це робити самостійно. Вирішивши, вона знаходить індивідуальність, починає усвідомлювати своє справжнє «Я», бере на себе відповідальність за власне життя і починає управляти ним. У цьому виявляється друге народження. Принаймні, так повинно бути.

Однак якщо ви уважно подивитесь навколо, то, на жаль, виявите, що насправді світ повний дорослих і літніх людей, так і не взяли на себе відповідальність за своє життя. Це ті люди, які не вільні, «будують» власне життя на основі почутих по радіо непрофесійних гороскопів, порад знайомих і вказівок близьких. Це люди, так і не знайшли внутрішніх точок опори і вимушені шукати їх назовні.

Друге народження - це набуття себе, пробудження внутрішнього відчуття себе, знаходження, усвідомлення і прийняття свого життєвого шляху.

Внутрішнє відчуття себе включає усвідомлення свого «Я», здатність сприймати внутрішні сигнали, знати свої переваги, розуміти, чого хочеться зараз, а що небажано, що приємно, а що не дуже. Без відчуття себе і без віри в себе ми залишаємося без керівної сили, коли прагнемо досягти своїх цілей і реалізувати свої прагнення. Як відзначає Ф. Карделл, «життя без нашого управління подібно кораблю без штурвалу чи блукання у величезному лісі без компаса і карти». Та й ні до чого вони людині, яка сама не знає, куди вона іде.

Усі ми знаємо, що будь-яка справа чи діяльність є ефективною лише за умови дотримання певних правил, вимог. З яких правил складається характеристика лідера?

Є сім принципів ефективного лідерства:

1. Принцип концентрації уваги на майбутньому (мати мету, свої знання перетворювати в дію)

2. Принцип людських взаємостосунків та командної єдності (уважно слухати колег; коли обіцяєш – виконуй; слухати і чути колег, співрозмовників; чесність перед собою та іншими; постійний саморозвиток; концентрація на позитиві у вчинках та людях тощо)

3. Принцип адаптації та використання змін (ніколи не йти проти змін, а йти в ногу з ними; перемагає той, хто завжди вчиться новому, спочатку переборювати невпевненість і тривогу, яку несуть зміни, а потім рухатись вперед)

4. Принцип цілісної особистості (зосередження на найважливішому; якщо ти не керуєш часом – він керує тобою)

5. Принцип самодисципліни (самоуправління) – (виховання в собі свідомого ставлення до саморозвитку; не зупинятись на досягнутому; розвивай власну майстерність)

6. Принцип творчості та новаторства.

7. Принцип внеску та сенсу (смислу) (мета життя- жити з метою)

Секрет виховання лідера: це змінювати небезпечні, комфортні умови в оточенні знайомих людей на нове середовище, ставити завдання, завідомо складніше, ніж під силу.

Тест «Лідер я чи ні?» (10 хв.)

Матеріали: бланки із запитаннями.

Інструкція до тесту: «Уважно прочитайте кожне з десяти суджень і виберіть найбільш підходящий для вас варіант відповіді. Працюючи з опитувальником, пам'ятайте, що немає ні поганих, ні хороших відповідей. Важливим фактором є і те, що в своїх відповідях треба прагнути до об'єктивності і записувати ту відповідь, яка перша спадає на думку».

Тестовий матеріал

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

1. Що для вас важливіше в грі?
А) Перемога.
Б) Розвага.
2. Чому ви віддасте перевагу в загальній розмові?
А) Виявляти ініціативу, пропонувати щось.
Б) Слухати і критикувати те, що пропонують інші.
3. Чи здатні ви витримувати критику, не вплутуватися в приватні суперечки, не виправдовуватися?
А) Так.
Б) Ні.
4. Чи подобається вам, коли вас хвалять привселюдно?
А) Так.
Б) Ні.
5. Чи відстоюєте ви свою думку, якщо обставини (думка більшості) проти вас?
А) Так.
Б) Ні.
6. У компанії, в спільній справі ви завжди виступаєте ініціатором ідей, придумуєте що-небудь таке, що цікаво іншим?
А) Так.
Б) Ні.
7. Чи вмієте ви приховувати свій настрій від оточуючих?
А) Так.
Б) Ні.
8. Чи завжди негайно і покійрно ви робите те, що вам говорять старші?
А) Ні.
Б) Так.
9. Чи вдається вам в розмові, дискусії, переконати, залучити на свою сторону тих, хто раніше був з вами не згоден?
А) Так.
Б) Ні.
10. Чи подобається вам вчити (повчати, виховувати, навчати, давати поради) інших?
А) Так.
Б) Ні.

Обробка і інтерпретація результатів тесту:

- Підрахувати загальну кількість "А" і "Б" відповідей.
- Високий рівень лідерства - А = 7-10 балів.
- Середній рівень лідерства - А = 4-6 балів.
- Низький рівень лідерства - А = 1-3 бали.
- Переважання відповідей "Б" свідчить про дуже низький або деструктивний рівень лідерства.

Питання для обговорення:

1. Чи задоволені ви отриманим результатом?

2. Чи дізналися для себе щось нове?

Вправа «Малювання на двох». (10 хв.)

Матеріали: листи А-4, олівці (фломастери).

Інструкція

Учасники самостійно об'єднуються в пари та отримують від тренерів один листок паперу та один олівець на свою пару.

Завдання: Партнери в кожній парі, не домовляючись, мовчки, тримаючи удвох один олівець малюють на папері довільний малюнок.

Обговорення вправи.

Що ви намалювали?

Чи обидва партнери мали одне й теж саме бачення/уявлення про малюнок?

Хто був лідером у парі та чому?

Яким чином було вирішено, хто візьме на себе роль лідера?

Чи був один лідер, чи лідерство переходило від одного партнера до іншого?

Які обставини підштовхнули вас взяти на себе лідерство?

Що вам допомагало бути лідером, а що заважало?

Які обставини підштовхнули вас відмовитися від ролі лідера?

Чи вважали ті, хто взяв на себе роль лідера, – лідером? Чому?

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Чи було б вам легше, якщо б ви могли розмовляти?

Чи знають учасники, як називається метод такого спілкування (невербальний)?

Чи вважаєте ви себе лідером? Чому?

Чи вважають вас лідером оточуючі?

Що ви відчуваєте, коли вам говорять, що ви - лідер?

Вправа «Мій внутрішній стан» (5 хв.)

Мета: підведення підсумків щодо процесу роботи

Процедура проведення: Учасники розводять руки в боки. Права долонь -

донизу, ліва - доверху. Беруться за руки, заплющують очі і хвилину-прислухаються до свого внутрішнього стану.

Обмін враженнями, почуттями, думками щодо роботи групи.

На завершення нашого заняття, я пропоную вам поміркувати над дуже важливими питаннями: а чи є я лідером? А які якості у мене є і чого мені не вистачає для лідерської позиції?

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р.*

ОЗДОРОВЧИЙ ЕФЕКТ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

УДК 396.011.1

ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО,

кандидат педагогічних наук, доцент

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Питання впливу фізичних вправ на здоров'я людини цікавило лікарів і вчених з самих далеких часів, хоча і на перших етапах досить примітивно і з великими протиріччями.

Окрім висловлювання про використання фізичних вправ з метою зміцнення організму, попередження і лікування багатьох захворювань відомі ще в I і II століттях до нашої ери. Так – давньогрецькі лікарі Геродік і Аноксімер вперше намагались обґрунтувати лікувальну дію фізичних вправ на організм людини, а Гіпократ виділив різні види фізичних вправ в залежності від їх впливу на організм, акцентував при цьому що від гімнастики організм зміцнюється, а бездіяльність прискорює його старіння.

Відомий лікар минулого Гален вважав гімнастику сильним подразником, який підвищує дихання і сприяє розвитку організму. При цьому в гімнастику він включив веслування, коп'ювання,

підняття обтяжень, збирання плодів і інше, а римський лікар Орібозон видав, спеціальну книгу з описанням дій на організм різних видів фізичних вправ, масажу, гімнастики.

Впродовж усієї історії розвитку людства рухова функція м'язового апарату була одним із важливих соціально-біологічних чинників, які формують організм і відіграють важливу роль у підтриманні рівноваги між організмом і зовнішнім середовищем.

М'язова діяльність є одним із головних чинників, які підтримують нормальний рівень функціонування організму людини, пониження рухової діяльності негативно впливає на розвиток найбільш важливих фізичних якостей – витривалості, сили і швидкості, і, що особливо важливо, на органи кровообігу людини.

Нами вивчався оздоровчий ефект фізичних вправ під час підготовки до виконання державних тестів і навчальних

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

завдань за програмою фізичного виховання студентів вищих і середніх навчальних закладів (юнаки і дівчата 16-18 років). Враховуючи на тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку рухового апарату і функціональним станом серцево-судинної системи, що доказано роботами М.Р. Могендовича підготовленість людини виражається в об'єктивних показниках (секунди і їх долі, метри, кількість виконання окремих вправ) ми намагались виразити зміни, які виникають в процесі підготовки в найбільш демонстративних показниках підвищення функціонального стану органів кровообігу, яка характеризує поліпшення підготовленості до бігу на швидкість (біг на 100м) до кросу на 2000: 3000м, до силових вправ (підготування на перекладені юнаки і віджимання від полу дівчата. Особливу увагу ми звернули на найбільш доступні параметри серцево-судинної системи: частоту серцевих скорочень (чсс), яка вважається одним із самих об'єктивних показників організму і 1998 показниками артеріального тиску (АТ) (С.П. Летунов 2001, 1000 В.В. Розенблат, 2001, С.В. Хрущов, 2006 і ін.)

Метою нашої роботи є виявлення змін показників серцево-судинної системи, які в конкретних показниках даних засвідчують ступінь готовності організму юнаків і дівчат 16-18 років до виконання державних та навчальних тестів. Для виконання поставленої мети вирішувались основні завдання нашої роботи:

- Можливості виявлення показників серцево-судинної системи, які чітко взаємопов'язані з рівнем фізичної підготовленості рівнем організму, яке може бути придбано в процесі підготовки до виконання норм державних і навчальних тестів;

- Розробка об'єктивних показників фізичної підготовленості організму до

виконання основних норм державних і навчальних тестів;

- Кількісне визначення функціональної «віддачі» тобто позитивних змін регуляції функції кровообігу, яке супроводжує кожний етап фізичного удосконалення організму.

В результаті нашого дослідження отримані факти, які дали можливість попередньої оцінки рівня функціональної готовності організму юнаків і дівчат 16-18 років до виконання державних тестів. Новими є дані про можливість виявлення достовірно простих і доступних показників функції серцево-судинної системи, котрі чітко характеризують ступені фізичної готовності організму, яке завершується в процесі підготовки до виконання державних тестів. На основі цих показників розроблені критерії функціональної готовності серцево-судинної системи юнаків і дівчат 16-18 років в освоєнні ними навчальних вимог системи фізичного удосконалення організму.

У цілому результати нашого дослідження вперше дозволили встановити:

- можливість виявлення показників серцево-судинної системи, які відображають ступені підготовленості організму до виконання державних і навчальних тестів;

- кількісні критерії функції кровообігу, які базуються на простих і об'єктивних показниках, котрі дозволяють у практичній роботі педагогів і лікарів визначити фізичну готовність організму до виконання вказаних норм:

- функціональну «віддачу» тобто виражений кількісно ефект у змінах, регуляції кровообігу, що супроводжує кожний «крок» у підвищенні фізичної підготовленості організму в процесі освоєння норм державних тестів.

Методи організації досліджень. Під наглядом впродовж двох років

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

знаходилося 62 практично здорових юнаків і дівчат у віці 16-18 років, студентів першого і другого курсу педагогічного коледжу. Із досліджуваних були виділені групи (від 26-30 осіб у кожній) в залежності від рівня підготовленості до виконання залікових норм.

Першу групу склали особи, які не виконали дану фізичну вправу, другу – що виконали на «відмінно». Окрему групу склали студенти, фізична підготовка яких знаходилась на рівні вимог III спортивного розряду спортивної класифікації. У юнаків проводилось вивчення рівня розвитку швидкісних можливостей (біг 100м), рівня розвитку витривалості (крос 3000м): силових можливостей (підтягування на перекладені). У дівчат вивчався рівень розвитку швидкості (100м) і витривалості (крос 2000м) Частота серцевих скорочень визначалась у спокої впродовж 10-хвилинного періоду відновлення, артеріальний тиск - також у спокої і на кожній хвилині цього періоду.

Аналізувалась ступінь збільшення частоти серцевих скорочень у процентах і в абсолютних величинах, які визначались за перші і другі 10 секунд, а також за першу хвилину відновлення. Величина артеріального тиску відзначалась в процентах на першій і другій хвилині, тривалість відновлення артеріального тиску визначалась так як і частота серцевих скорочень двома показниками тривалістю і інтенсивністю.

Фізичну працездатність тестом PWC 170 визначали за методикою (ВНДІФК, МКС (максимальне споживання кисню визначали за методикою В.Л. Карпмана (1980).

Використовувався метод електрокардіографії. Аналізувались наступні параметри: вольтаж зубців P, R,S,T, тривалість інтервалів (R-R,

сумарні вольтаж зубців R у стандартних відхиленнях.

Визначались болістокардіографічні (БКГ) показники. Визначались якісні і кількісні зміни БКГ.

Отримані в результаті дослідження результати опрацьовані методом варенійної статистики (І.Т. Шевченко та ін., 1970, А.М. Дубров, 1986).

Результати досліджень.

Важливим складовим елементом всебічного гармонійного розвитку є швидкість. Її рівень має практичне значення для нормального фізичного розвитку виконати рухи на мінімальному відрізьку часу, особливо молоді. Регулярні заняття швидкісними вправами мають позитивний вплив на серцево-судинну систему. Так, за нашими дослідями, поліпшення підготовленості до виконання бігу на 100м супроводжується менш вираженою реакцією на навантаження 20 присідань за 30 сек. З підвищенням готовності до бігу на 100м понижуються показники частоти серцевих скорочень що характеризує економізацію цього показника після всіх навантажень функціональної проби.

Відомо, що вправи на витривалість пред'являють підвищені вимоги до функцій серцево-судинної системи. Підвищення готовності до виконання нормативів на витривалість супроводжується пониженням величини приросту частоти серцевих скорочень після всіх видів навантаження як в абсолютних, так і відносних показниках. Більш високий рівень витривалості, характеризується скороченням тривалості відновлення після навантаження 20 присідань більш ніж в два рази (з $253 \pm 20,7$ до $118 \pm 11,6с$) в порівнянні не підготовленими особами в кросі на 3000м.

М'язова сила має велике значення для всебічного гармонійного розвитку організму, В.П. Філін (2004) вказує, що недостатній рівень сили не забезпечує

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

потрібного розвитку опорно-рухового апарату і не сприяє вирішенню основних завдань фізичного виховання і спортивного вдосконалення дітей шкільного віку силові вправи сприяють збільшенню об'єма і працездатності м'язів, стимулює діяльність опорно-рухового апарату, благотворно впливає на функціональний стан системи.

Апробація нашої методики, яка дозволяє визначити ступінь готовності організму до виконання основних нормативів державних тестів показало, що у 87% юнаків і дівчат характеристика функціонального стану що оцінюється за допомогою Т проби С.П. Летунова, чітко відповідає рівню фізичної підготовленості, лише 13% виходило за межі реакції.

Фізична працездатність і максимальне споживання кисню - ці важливі функціональні показники підвищувались з поліпшенням фізичної підготовленості. Так у найбільш підготовлених дівчат фізична працездатність підвищилась до рівня $720 \pm 21,0$ км/хв, тоді як у непідготовлених вона склала $677,7 \pm 11,2$ км/хв, $P < 0,01$), максимальне споживання кисню до $2465,5 \pm 5,18$ мл/хв (у підготовлених - $2391,9 \pm 0,12$ мл/хв, $p < 0,01$).

Подібні результати виявлені і при визначенні підготовленості до виконання норм на витривалість і силу.

З цією метою використані методи електрокардіографії (ЕКГ), які характеризують зміни біоелектричної активності скорочування, здібності серця. Порівнювались групи до досліджуваних - не виконавши і добре підготовлені, відповідно перша і друга група. Особливості ЕКГ не мали відхилень від загальноприйнятих норм. У спокої інтервал R-R склав $0.87 \pm 0,30$ у підготовлених і $0,76 \pm 0,03$ - непідготовлених.

Таблиця 1. Характеристика основних показників функціональної підготовленості організму до виконання тесту на швидкість $M \pm m$

Показник		1	2	3
1. після навантаження: 20 присідань	за 10 сек	$21,67 \pm 0,32$	$20,86 \pm 0,40$	$18,39 \pm 0,33$
а) кількість серц. ск.				
б) відновлення час	за 60 сек	$107.6 \pm 1,72$	$102,3 \pm 2,08$	$98,0 \pm 2,72$
PWC 170	за 10 сек	$902 \pm 18,7$	$943 \pm 21,8$	$1012 \pm 3,47$
Абсолютне	за 60 сек	$13,5 \pm 0,7$	$14,2 \pm 0,19$	$16,2 \pm 0,7$
Відносне		$2770 \pm 432,6$	$2843 \pm 33,6$	$29,60 \pm 24,2$
МПК \pm	кгм/хв	$41,7 \pm 0,29$		
Абсолютне відносне	кгм/хв			$47,3 \pm 0,27$

Умовні позначення: 1 група - непідготовлені, 2 група - виконавши норматив.

При оцінці зубців R, які, як правило, враховують суму амплітуд цих зубців. У юнаків і дівчат успішно виконавши навчальний норматив вольтаж зубців R більш ніж у непідготовлених (табл. 2)

Показники сумарного волтажа зубців R в стандартних відхиленнях у спокої.

Гр.	Юнаки		Дівчата	
	Рівень коливань		Рівень коливань	
1	14,5-26,0	$18,6 \pm 0,62$	13,5-21,5	$15,8 \pm 0,60$
2	17,0-31,0	$24,1 \pm 0,81$	13,6-22,2	$17,8 \pm 0,72$

Важливим компонентом ЕКГ є зубець T, який відображає протікання обмінних процесів у міокарді: у наших дослідженнях зубець T у підготовлених склав 74 ± 0 мм у непідготовлених - $5,43 \pm 0,42$ мм у групах дівчат ці показники,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

відповідно, склали $5.5 \pm 0,8$; $4,9 \pm$ мм (P <0,1).

Таким чином, характеристика елементів ЕКГ також в поєднанні з показниками проби Летунова, в певній мірі можуть слугувати показником рівня підготовленості організму до виконання державних тестів і навчальних нормативах.

Висновки

1. Виконання нормативів, які складають основу державних тестів визначають глибоку функціональну перебудову в їх організмі. Суттєве значення в цій перебудові має поліпшення регуляції серцево-судинної системи, яке визначається в умовах фізичних навантажень.

2. Функціональна перебудова, яка формується в процесі занять фізичними вправами, може бути виявлена за допомогою проби С. П. Летунова в модифікації, яка дозволяє реєструвати

відновлення реакцій серцево-судинної системи впродовж 10 хв.

3. Серед різних показників функціонального стану серцево-судинної системи найбільш закономірний кількісний зв'язок зі зміною рівня фізичної підготовленості юнаків і дівчат у процесі освоєння ними нормативів виявляє збільшення частоти серцевих скорочень, яке виявляється в абсолютних показниках по відрізках 10: 60сек, тривалістю відновлення цього показника після навантаження.

Вказані показники можуть бути використані в якості «стандартів» рівня підготовленості до виконання норм державних тестів і навчальних завдань. Розроблені критерії функціональної оцінки рівня підготовленості до виконання державних тестів у їх конкретному кількісному вираженні можна використовувати в практиці фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Присяжнюк Д.С. Зародження спорту у Вінниці. Педагогіка фізичного виховання. Науково-метод. ж-л. Вип.1.Вінниця, ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022, с.79-93.
2. Свиначук В.М. Формування здорового способу життя студентської молоді засобами фізичної культури. *Педагогіка фізичного виховання*. Науково.-метод. ж-л. Вип 1. Вінниця ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022, с.114-129.
3. Шиян Б.М. Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін в вищих навчальних закладах фізичного виховання. І спорту. Навчальний посібник. Б.М. Шиян, В.П. Папуша. Харків: ОСВ, 208с.

*Стаття надійшла до редакції
01 грудня 2024 р.*

СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЖІНКАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ З ЧИСЛА ВПО

УДК 364.78-054.73-055.2

МАЛЬЧЕНКО МАРІЯ,

здобувачка освіти кафедри психології та соціальної роботи

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Abstract. *Issues related to social programs for studying the peculiarities of the organization of social work with elderly women from among IDPs were studied. The conditions for the effective application of social programs aimed at studying the peculiarities of the organization of social work with elderly women from among internally*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

displaced persons (IDPs) have been defined; methods that ensure the formation of social programs for studying the peculiarities of the organization of social work with elderly women from among IDPs are presented.

Key words: *elderly women, internally displaced persons, social programs, support groups.*

Постановка проблеми. Через військові конфлікти в Україні суттєво зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. Серед них значну частину становлять жінки похилого віку, які є однією з найбільш вразливих категорій населення. Вони часто стикаються з серйозними труднощами, такими як втрата житла, соціальної підтримки, а також з проблемами зі здоров'ям. Це вимагає спеціалізованого підходу в соціальній роботі, орієнтованого на їхні унікальні потреби. Жінки похилого віку з числа ВПО часто переживають психологічні травми через втрату дому, розрив соціальних зв'язків, а також ізоляцію у нових громадах. Вони можуть відчувати тривогу, депресію, самотність і навіть відчуження. Вивчення цих аспектів є критично важливим для розробки ефективних стратегій психологічної та соціальної підтримки.

Люди похилого віку часто мають хронічні захворювання, що потребують постійного медичного нагляду та лікування. Після переселення вони можуть втратити доступ до звичних медичних послуг, що погіршує їхній фізичний і психічний стан. Дослідження допоможе виявити основні бар'єри в доступі до медичної допомоги та розробити стратегії для їх подолання. Жінки похилого віку з числа ВПО часто стикаються з фінансовими труднощами через втрату джерел доходу, пенсійних виплат, субсидій або через підвищені витрати на новому місці проживання. Це робить їх особливо залежними від соціальної допомоги. Дослідження економічних аспектів дозволить розробити програми підтримки, які

допоможуть їм краще адаптуватися до нових умов життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення соціальних послуг особам похилого віку відображенні у дослідженнях багатьох учених, зокрема: В. Скуратівського, Е. Лібанової, А. Новикова, О. Іванової, К. Міщенко, Т. Семигіної, О. Безпалько, Н. Бордюк. Інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених до освіти людей похилого віку розкрито у дослідженнях (О. Агапова, С. Архипова, М. Букач, Н. Єрмак, А. Капська, О. Карпенко, С. Коваленко, І. Козубська, Е. Лапшина, І. Мигович, В. Робак, Г. Сухобська та ін.).

Пошук інноваційних підходів у організації соціальної роботи з людьми похилого віку відображався у працях Є. Холостової, Т. Козлової, Т. Семигіної, Н. Кабаченко, Т. Коленіченко, Т. Голубенко та ін. Принципи та особливості роботи спеціалістів в команді розглядаються в працях іноземних авторів: А. Браун А., А. Боурн, В. Чепмен, М. Фирсов, Б. Шапіро, Г. Яковлев та ін. Однак, не вирішеною частиною цього досить актуального питання залишається аналіз особливостей соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, особливо з жінками похилого віку.

Мета статті: полягає у розкритті соціальних програм з вивчення особливостей організації соціальної роботи із жінками похилого віку з числа ВПО та обґрунтування особливостей соціальної роботи з жінками похилого віку з числа ВПО.

Виклад основного матеріалу. Соціальні програми, спрямовані на вивчення особливостей організації

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

соціальної роботи із жінками похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО), повинні враховувати як специфічні потреби цієї групи, так і контекст, в якому вони опинилися. Розглянемо кілька важливих аспектів і можливих напрямків таких програм.

Програми психосоціальної підтримки. Групи підтримки та психологічна допомога. Програми можуть включати створення та організацію груп підтримки для жінок похилого віку з числа ВПО. Ці групи допоможуть зменшити почуття ізоляції, забезпечуючи простір для спілкування, обміну досвідом і взаємної підтримки. Також важливим є надання індивідуальної психологічної допомоги, зокрема терапії, спрямованої на подолання посттравматичного стресу.

Психоосвітні програми. Ці програми спрямовані на навчання жінок технік управління стресом, релаксації та інших методів самопомоги. Наприклад, організація семінарів і тренінгів з тематики психічного здоров'я та емоційного благополуччя.

Програми соціальної інтеграції. Соціально-культурні заходи.

Організація культурних і соціальних заходів, таких як спільні святкування, екскурсії, клуби за інтересами. Ці заходи сприяють соціальній інтеграції жінок похилого віку в нових громадах, допомагають їм знайти нові соціальні зв'язки і відчувати себе частиною громади.

Волонтерські ініціативи. Залучення місцевих волонтерів для надання допомоги ВПО, зокрема для супроводу жінок похилого віку в медичні установи, надання допомоги в побуті, організація дозвілля. Це сприяє інтеграції та покращенню якості життя.

Програми економічної підтримки. Фінансове консультування.

Програми, які надають жінкам консультації з питань управління

особистими фінансами, допомагають оформити пенсійні виплати, субсидії та інші форми соціальної допомоги. Також варто включити навчання основам економічної грамотності, щоб допомогти літнім жінкам краще адаптуватися до нових фінансових умов.

Програми підтримки зайнятості.

Для тих жінок, які ще можуть працювати, організовуються програми з працевлаштування та навчання новим навичкам, що дозволяє їм знайти роботу або зайнятися власною справою. Це може включати як традиційні заняття (рукоділья, кулінарія), так і нові навички, які можна використовувати у віддаленій роботі.

Програми медичної підтримки. Мобільні медичні клініки.

Організація мобільних медичних бригад, які відвідують місця проживання ВПО та надають необхідні медичні послуги. Це особливо важливо для жінок похилого віку, які можуть мати обмежений доступ до медичних закладів.

Доступ до ліків. Програми, які забезпечують доступ до необхідних ліків, а також медичних консультацій. Це може включати субсидії на ліки або організацію доставки ліків до місць проживання.

Програми правової підтримки. Юридичні консультації.

Організація безкоштовних юридичних консультацій для жінок похилого віку з числа ВПО, які допоможуть вирішити питання з оформленням документів, захистом прав, доступом до соціальних послуг тощо.

У практичній соціально-педагогічній роботі найчастіше застосовують прикладні технології соціально-правового захисту, соціального обслуговування, соціальної профілактики, соціальної реабілітації, соціального опікунства, патронажу,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

супроводу, рекламно-інформаційні технології [2].

Люди похилого віку відносяться до категорії, які потребують соціальної допомоги та підтримки. Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшується ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування.

Переважаючою формою соціального обслуговування людей похилого віку була стаціонарна форма у вигляді будинків-інтернатів тощо. Стаціонарна форма при всіх її позитивних якостях (повне державне забезпечення, соціально-побутове влаштування, медико-соціальна допомога) мала й суттєві недоліки. Переселення людини похилого віку в будинок-інтернат було пов'язане з психологічним стресом, а зміна обстановки, звичного місця проживання сприймалася як драматична ситуація. Переміщення в будинок-інтернат нерідко супроводжувалося депресивним станом, розладами сну, невротизацією особистості. Це одна з обставин, що стала причиною введення нестаціонарних форм соціального обслуговування. Саме тому стала розвиватися мережа нестаціонарних установ з розгортанням соціального обслуговування вдома. Але з 24 лютого 2022 року життя в Україні різко змінилось через агресивний військовий напад РФ на Україну [6, с. 22-25].

За результатами оцінки та відповідно до потреб особи з інвалідністю, особи похилого віку екстрено (кризово) можуть надаватися такі соціальні послуги: інформування; консультування; надання притулку, зокрема нічного; короткотермінове проживання; екстрене (кризове) втручання [4].

Під час дії на території України або адміністративно-територіальної одиниці надзвичайного або воєнного стану також може забезпечуватися надання екстрено (кризово) таких соціальних послуг: представництво інтересів; підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб; соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; догляд вдома; догляд стаціонарний; денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю; паліативний догляд; соціально-психологічна реабілітація; натуральна допомога; переклад жестовою мовою; транспортні послуги.

Рішення про надання послуг екстрено (кризово) приймається уповноваженим органом/надавачем соціальних послуг невідкладно та протягом однієї доби забезпечується їх надання [4].

Досвід недержавних та волонтерських установ в наданні послуг людям похилого віку

Активними суб'єктами соціальної та соціально-педагогічної роботи є окремі волонтери, волонтерські групи державних, громадських організацій, вищих навчальних закладів, приватних установ тощо. Вони здійснюють свою діяльність у інформаційно-просвітницькому, профілактичному, реабілітаційному, рекреативному, соціально-рекламному, соціально-побутовому, охоронно-захисному та фандрейзинговому напрямках [2].

Поняття «волонтерський рух» визначається як добровільна діяльність, яка виконується фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому [5].

В Законі України «Про волонтерську діяльність» визначається, що волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована,

неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерський рух вважається відносно молодим явищем в нашій країні, оскільки до подій 2014 року в Україні, волонтерський рух дуже повільно просувався. Але події в країні 2014 році такі як Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі внесли свої зміни в волонтерський рух в Україні [3].

За даними соціологічних досліджень виявляється, що саме події у 2014 році призвели до небувалого виявлення громадської об'єднаності, які призвели до активного зростання розвитку волонтерського руху в Україні. Така активність була зумовлена двома основними факторами: внутрішньополітична криза та зовнішня агресія. Внутрішньополітична криза призвела до дисбалансу системи державного управління, браку ефективних управлінських рішень, нестачу ресурсних можливостей, а зовнішня агресія погіршила можливість державі виконувати свої функції ефективно і при цьому забезпечувати громадян основними потребами. Кризові події, які відбувалися в країні поставили під загрозу існування України як національної держави і громадяни розуміючи цю загрозу, взяли відповідальність на себе за розвиток поточної ситуації. При цьому волонтерська діяльність набула усіх ознак найбільш дієвої форми самоорганізації населення [1, с. 32].

Висновки та перспективи подальших досліджень. *Рекомендації і поради тим, хто поруч з людьми похилого віку.* Підтримка зв'язку. Незалежно від того, де ви знаходитесь, важливо підтримувати контакти з людьми похилого віку. Навіть короткі

телефонні дзвінки, повідомлення або похід в гості до бабусі чи дідуся дуже піднімає настрій стареньким та дає можливість їм відчувати вашу турботу, підтримку.

Піклування про самопочуття і здоров'я людини похилого віку. Потрібно постійно запитувати чи всі необхідні ліки є у них. Якщо ні, то необхідно придбати. У разі поганого самопочуття допомогти записатися та відвідати лікаря.

Подбати про перегляд достовірних джерел інформації. На сьогоднішній день фейкових новин купа є в різноманітних ЗМІ. Для того, щоб людина похилого віку уникала дезінформації, варто їй порадити на які достовірні джерела можна спиратися і де краще переглядати актуальні новини.

Не підіймати питання про політику. Зараз не час дискутувати та з'ясувати відносини з рідними щодо політичних поглядів. Ці моменти краще залишити на потім. Зараз в сім'ї має бути не розлади через різні погляди, а підтримка та єднання один одного.

Допомогти людям похилого віку підтримувати спілкування. Спілкування дуже важливий аспект для людини. Для людей похилого віку важливо підтримка не тільки контактів з родичами, а також друзями, колишніми колегами, сусідами та іншими. Якщо людина засмучується постійно після розмови з кимось, то варто припинити підтримку такого спілкування.

Обговорити план дій на випадок критичної ситуації. Допомогти людині скласти список з необхідними речами для того, щоб людина могла швидко скласти тривожну валізу. Це зможе допомогти у критичній ситуації людині зібратися, зменшить хвилювання та допоможе зорієнтуватися за цим списком, що потрібно взяти з собою.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ: НІСД, 2015. 36 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери/ За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
3. Потапенко В. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів центр внутрішньополітичних досліджень НІСД.
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях.
5. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.
6. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 22-25.

*Стаття надійшла до редакції
19 листопада 2024 р.*

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

УДК 159.923.2-053.6:159.954

ГАВРИЛЮК ОКСАНА,

кандидат педагогічних наук, доцент

СІКОРСЬКА ІВАННА,

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти
та музичного мистецтва*

КЗВО «Вінницький гуманітарно- педагогічний коледж»

Анотація. В статті проаналізовано та визначено проблему творчої самореалізації особистості у підлітковому віці. Звернено увагу на необхідності виявлення індивідуальних задатків і здібностей школярів згідно вимог НУШ та Концепції художньо-естетичного виховання підлітків. Здійснено теоретичний аналіз поняття самореалізації особистості та самоактуалізації у старшому підлітковому віці у наукових дослідженнях зарубіжних та українських вчених. Визначено сутність понять «самореалізація» та «самоактуалізація» згідно наукових досліджень. Досліджено необхідність розвитку креативності особистості, що сприяє її активності, емоційної врівноваженості та незалежності. Звернено увагу на психологічні особливості підліткового віку. Наведено основні принципи та методи яких слід дотримуватися на уроках мистецтва при формуванні творчої самореалізації особистості у підлітковому віці.

Ключові слова: самореалізація, особистість, підлітковий вік, креативність, урок мистецтва.

Постановка проблеми. В основі розвитку освітньої системи є її спрямування на творчий розвиток особистості, зокрема, залучення школярів до активної творчої діяльності, що впливає на її гармонійний розвиток, інтелектуальні якості, самостійність, оригінальність мислення, креативні рішення. Таке уважне та вимогливе ставлення до особистості сприяє формуванню нового розуміння соціального та психологічного благополуччя, самореалізації та саморозвитку. Це підкреслюється Концепцією «Нова українська школа», де наголошується на необхідності виявлення індивідуальних задатків і здібностей кожного школяра і його цілеспрямованого розвитку, а також, в Концепції художньо-естетичного виховання підлітків, де визначено основи художньо-естетичної освіти і виховання дітей та молоді. А тому важливого значення набуває бути активною особистістю, здатною реалізувати свій потенціал та самореалізуватися у різних сферах діяльності та спілкуванні.

Аналіз наукових джерел. У наукових працях К. Гольдштейна і К. Роджерса приділяється значна увага самореалізації. Учені характеризують її як безперервний процес. Цей аспект розглядається в роботах А. Адлера, А. Маслоу, В. Франкла, Е. Фромма. Детально й усебічно питання готовності підлітків до творчої самореалізації досліджувалося багатьма науковцями. Специфіку цього віку, особливості індивідуального й соціального становлення особистості молоді людини досліджували Г. Вайзер, І. Зязюн, В. Моляко. Значний вклад у вивчення феномену самооцінки зробили: К. Левін, К. Роджерс, У. Джемс, Ф. Хоппе. Психологічні особливості самореалізації й умови реалізації внутрішніх потенційних можливостей особистості представлені в працях таких

українських психологів і педагогів, як: М. Пірен, Я. Галета, Т. Герасимів, Л. Співак та ін.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що перед закладами загальної середньої освіти гостро постає питання творчої самореалізації особистості у підлітковому віці на уроках мистецтва.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей творчої самореалізації особистості у підлітковому віці як ефективного засобу навчання на уроках мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен самореалізації особистості ґрунтується на питаннях людського зростання, розвитку та особистісного становлення. Термін «самореалізація» часто використовується як синонім до «самоактуалізації» або «реалізації потенціалу». Вони описують дуже схожі явища і стосуються стійких позитивних змін у людині, реалізації закладеного в ній потенціалу: «індивідуація» (К. Юнг), повна реалізація справжніх здібностей (К. Хорні), внутрішня позитивна тенденція до саморозвитку, така як справжнє самовираження (Ф. Перлз), прагнення до самоідентифікації та розвитку (К. Хорні), бажання ідентифікуватись і розвиватись (К. Роджерс), прагнення людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу).

Найбільш глибоко сутність самореалізації розкрив А. Маслоу, який стверджував, що самоактуалізація, як бажання людини «стати тим, ким вона може стати», є найвищою потребою людини, прагнення до задоволення якої здатне забезпечити повноцінний розвиток особистості, безперервну реалізацію «потенційних можливостей, здібностей і талантів як звершення своєї місії або покликання, долі тощо, як більш повне пізнання і прийняття своєї власної первісної природи, як невпинне

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

прагнення до єдності, інтеграції або внутрішньої синергії особистості» [10, с. 108].

Самореалізація серед молоді в період війни може ускладнюватися прагненням до незалежності у прийнятті рішень, труднощами у встановленні контактів з іншими, різного роду протестами та пасивним способом життя [16]. Тому є необхідним використання свого творчого потенціалу для досягнення особистих цілей. Важливу роль у процесі самореалізації відіграють інтереси та цінності, які дозволяють підлітку не лише планувати та спрямовувати власну діяльність, але й обирати власну життєву позицію.

Підлітки не лише адаптуються до групи однолітків, до прийнятих у їхньому середовищі соціальних норм поведінки та духовних цінностей, а й транслиують їх собі, виробляють особисті способи реалізації власних соціальних цінностей [7].

Спілкування з однолітками має багато психологічних функцій:

- є важливим і особливим засобом передачі інформації, завдяки якому підлітки та молодь дізнаються багато необхідних речей, про які не говорять дорослі.

- це особливий вид діяльності та міжособистісних стосунків, який допомагає розвивати навички соціальної взаємодії, вміння дотримуватися групової дисципліни і водночас відстоювати свої права, вміння співвідносити особисті та суспільні інтереси.

- емоційний контакт: почуття групової приналежності, солідарності та товариства не лише сприяє автономізації підлітків від світу дорослих, а й дає їм відчуття емоційної безпеки та стабільності.

Самоактуалізація виникає поступово. Спочатку з'являється інтерес, потім – самопізнання, потім – самосвідомість,

потім – усвідомлення себе частиною навколишнього світу, що підлягає впливу і змінам, можливість самостійного розвитку і впливу на своє життя, готовність до прогнозування власного розвитку, самореалізація як використання набутих навичок і вмінь [7].

В роботі з підлітками важливо розвивати не тільки інтелект, а й креативність, і навпаки, не слід забувати про інтелект, розвиваючи креативність. Креативність – це властивість, яка проявляється лише тоді, коли середовище це дозволяє. Креативність у 14 років вища, ніж у 13 років. Це можна пояснити тим, що 14-15 років – це вік психологічних протиріч, допитливості та жаги до знань. Це також вік, в якому формується вольова особистість, наполегливість у досягненні мети та вміння долати труднощі; 15 років – критичний період, коли творчий потенціал стрімко знижується. Такий результат можна пояснити емоційною нестабільністю, імпульсивністю, перепадами настрою та нервозністю [17, с. 164].

З 15 років виникає прагнення до реалізації свого потенціалу та активний пошук шляхів і справжніх форм для розвитку самостійної та практичної діяльності, особистісного саморозвитку, самовизначення. Зростання креативності молоді у віці від 15 до 17 років можна пояснити їхнім відчуттям свободи, тобто не тільки діяти за вже відомими стандартами, стереотипами та алгоритмами, а й діяти відповідно до унікальної ситуації та матеріальних особливостей кожної окремої людини в кожному конкретному випадку [17, с. 164].

У підлітковому та юнацькому віці (13-20 років) спеціалізована креативність формується на основі «загальної» креативності, тобто творчих здібностей,

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

пов'язаних з конкретними сферами людської діяльності.

Творча самореалізація особистості відбувається через розвиток творчих здібностей та вміння їх використовувати. На розвиток творчих здібностей учнів впливає низка чинників, зокрема зміст освіти, форми організації, методи і технології навчання. Творчий процес тренує і розвиває пам'ять, мислення, активність, спостережливість, логіку та інтуїцію. В активній мистецькій діяльності велику роль відіграють:

- емоційні реакції та інтеграція думок;
- абстрактне та конкретне мислення;
- творча уява та активність;
- швидке прийняття рішень та аналітичне мислення [9, с. 18].

Творча самореалізація у підлітковому віці важлива для розвитку особистості. Для досягнення цієї мети на уроках мистецтва науковцями (Л. Масол, О. Отич, О. Ростовський), підкреслюється необхідність надавати перевагу наступним аспектам:

1. Активна участь у різноманітних видах художньо-творчої діяльності;
2. Спілкування з однодумцями та вчителями, презентувати власних творчих ідей;
3. Вивчення історії мистецтва, аналізування праць митців різних епох, стилів та напрямків для отримання нових ідей та натхнення;
4. Залучення школярів до колективних творчих проєктів, що сприятимуть підліткам виразити себе.

Участь у творчих проєктах, виставках та концертах сприяють розвитку:

- учнівського лідерства та самостійності, а також розвивають навички організації, планування та управління проєктами;
- самовираження та самореалізацію учнів, надаючи їм можливість висловлювати свої думки та почуття через різні форми мистецтва;

- талентів та здібностей, що підвищують самооцінку;

- критичного мислення (учні мають можливість розглядати проблеми з різних боків та шукати нестандартні рішення);

- емоційного інтелекту, що є важливим для успішної самореалізації та соціальної адаптації [4].

Активність і розвиток творчих здібностей учнів залежить від активності і творчості вчителя на уроці музики. Тому вчитель повинен бути ініціативним і прагнути до розкриття творчого потенціалу учнів.

Рівень творчої активності учнів характеризується такими показниками:

- інноваційні методи стимулювання до художньо-творчої активності учнів;
- потреба шукати і знаходити виразні засоби і прийоми для втілення образів у мистецтві;
- активізація школярів до виконання творчих завдань.

На уроках мистецтва важливим є створення такої атмосфери, яка спонукає школярів до насолоди, гарного самопочуття, творчості та фантазування, виникненню нових та оригінальних ідей.

Серед предметів естетичного циклу саме урок мистецтва стимулює творчу активність і сприяє формуванню пізнавальної, емоційної та мотиваційної функцій, розвитку творчого мислення і здібностей, вихованню позитивних якостей особистості (систематичності, старанності, наполегливості в досягненні мети).

Музичні враження учнів можна підсилити прикладами з образотворчого мистецтва. Завдання з образотворчого мистецтва допомагають зрозуміти зміст музичних творів:

- намалювати сюжети музичних творів;
- створити фрагменти декорацій та ескізи костюми для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів;

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

- створити колаж асоціацій, вражень про прослуханий твір, підібрати палітру кольорів.

Слід підкреслити, що техніка колажу створює умови для розвитку абстрактного мислення, розвиває вміння збирати, систематизувати та узагальнювати інформацію, необхідну для виготовлення колажу, спонукає до самостійної творчої діяльності [1, с. 145].

Сучасні уроки мистецтва неможливо уявити без використання інформаційних технологій, які сприяють цілісному і гармонійному розвитку особистості підлітків і, зокрема, розвитку творчих здібностей. На уроках музики комп'ютерні знання поєднуються з музикою, мистецтвом і літературою, в результаті чого виникають унікальні творчі напрямки (комп'ютерний малюнок, живопис, графіка, декоративний дизайн тощо). Використання комп'ютерів на уроках створює можливості для розвитку зорової пам'яті, уяви та формування естетично гармонійного світосприйняття.

Ефективні методи креативного навчання включають використання арт-терапевтичних вправ на заняттях:

- метод вигадкування – створення невідомого, за результатом певних дій;

- метод «Що, якби...» коли учням пропонується написати опис або намалювати малюнок того, що станеться, якщо щось зміниться у світі;

- образне малювання – під час такої роботи учні не тільки мислять різними масштабами і пов'язують різні галузі знань, а й сприймають сенс зображуваної дійсності;

- гіперболізація – збільшення або зменшення об'єкту пізнання, окремі частини та властивості;

- поєднати несумісне – учням пропонується поєднати несумісні в реальному житті властивості, характеристики та частини об'єкта, наприклад, описати гарячий сніг, солодку сіль тощо [18].

Висновок: Творча самореалізація дозволяє виявити і розвивати таланти та інтереси через творчість і самовираження. А тому важливо створити умови, де підлітки можуть вільно експериментувати і виявляти себе у різних сферах: мистецтво, література, музика, наука тощо. Підтримка дорослих, доступ до необхідних ресурсів та можливість спілкування з однолітками, що мають схожі інтереси, грають важливу роль у цьому процесі. Це важливий аспект особистісного розвитку та самопізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алтухова А. В., Пятак А. М. Розвиток креативності учнів на уроках образотворчого мистецтва засобами колажу. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Концепції розвитку наукового потенціалу суспільства»*. Прага, 2024. С. 145.

2. Артемова О. І., Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. Український науковий журнал Освіта Регіону. URL : <http://social-science.uu.edu.ua/article/186>

3. Балл Г.О. Концепція самоактуалізації особистості у гуманістичній психології. *Психологія і суспільство*. Київ, 2017. С.16–32.

4. Бодя М. С. Роль мистецтва у стимулюванні самовираження та самореалізації учнів. Київ, 2023. URL : <https://vseosvita.ua/blogs/rol-mystetstva-u-stymuliuvanni-samovyrazhennia-ta-samorealizatsii-uchniv-86202.html>

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

5. Галета Я. Особливості самореалізації особистості в інформаційному середовищі навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Кіровоград, 2010. С. 57–60.
6. Герасимів Т., Базарник Б. Самореалізація як соціальний розвиток особистості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. Львів, 2016. С. 218-223. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_37
7. Герасина В. В., Канівець Т. М. Взаємозв'язок самооцінки та міжособистісних взаємин у підлітковому віці. Київ, 2023. URL : http://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6590/educ_2023_110.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ-Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.
9. Михайлівна К. В. Педагогічна спрямованість розвитку уяви та творчих здібностей, формування художньо-творчої активності особистості. . Кривий Ріг : ЦДЮТ «Дивосвіт» КМР, 2018. С.17-19.
10. Пінська О.Л. Психологічні аспекти самореалізації особистості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2022. С.107-113.
11. Поліщук О. М. Ресурси саморозвитку особистості. *Психологія саморозвитку особистості*. Чернівці–Київ, 2016. С. 64–75.
12. Сидорчук М. С. Особливості процесу самоактуалізації старших підлітків. *Освітологічний дискус*. Київ, 2015. С. 255–263. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/237/0>
13. Співак Л. Вікова динаміка національної самореалізації особистості в юності. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2015. С. 546-557.
14. Флярковська О. Творча самореалізація як основна потреба в підлітковому віці. *Освітні обрії*. Київ, 2014. С.100-103.
15. Царван Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів шляхом впровадження інноваційних технологій. Київ, 2020. URL : <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcih-zdibnostej-ucniv-slahom-vprovadzenna-innovacijnih-tehnologij-212404.html>
16. Чертов В. І. Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі. URL : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4391/>
17. Ярушина Т.А. Вікові та статеві особливості креативності у підлітковому віці. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «педагогіка і психологія». 2011. № 2. С.164.
18. Ящишин Т. І. Арт-терапія – як креативний метод психолого-педагогічного навчання розвитку та супроводу обдарованої особистості. Київ, 2018. URL : <https://naurok.com.ua/art-terapiya-yak-kreativniy-metod-psihologo-pedagogichnogo-navchannya-rozvitku-ta-suprovodu-obdarovano-osobistosti-52398.html>

*Стаття надійшла до редакції
09 листопада 2024 р.*

У СВІТІ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

УДК 780.6(091)

**ДИМІНСЬКА ВАЛЕНТИНА,
ПЕКУРАРУ ЛЮДМИЛА,**

викладачі музичних дисциплін

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Люди – як музичні інструменти: їх звучання залежить від того, хто до них торкається.

Вергілій

Життя людини неможливо уявити без музики, без тих емоцій, які вона дарує. Музика – універсальна мова людства, яка зрозуміла усім поколінням незалежно від епохи, національності, віку, статі, соціального положення, професії, матеріального становища. Вона навчає нас любити, відчувати навколишній світ та розуміти красу людської душі.

Музика (як і література, хореографія, театр, кіно) – часовий і динамічний вид мистецтва. На відміну від статичних (живопису, скульптури, архітектури)

вона розвивається і триває в часі. Проте, цей потужний, зрозумілий без слів, засіб комунікації не є готовим природним продуктом. І, хоча, музику трактують як дар небес, наділяючи магічною силою, творять її талановиті люди – композитори. Але навіть найгеніальніші твори, які візерунками нотних знаків застигнуть на папері, неспроможні принести насолоду без допомоги інших талановитих людей – виконавців. Та в порожній, без людської слухацької аудиторії залі музику буде нікому сприймати. І тут постає закономірне питання. А яким чином вона зазвучить? Напевно, потрібен ще якийсь елемент у цій ланці: композитор – виконавець – слухач? Певно, потрібні якісь посередники, спеціальні прилади чи передавачі? Вірно. І вони насправді існують. Це наші надійні друзі, незмінні і незамінні помічники – музичні інструменти! А створювали їх також

майстерні людські руки, і не в одну мить, а протягом тривалого часу.

Люди з давніх часів намагались музикувати. Протягом тисячоліть шукали, удосконалювали інструменти, які з часом назвали музичними, намагаючись видобувати з них найкращі звуки, щоб творити музику, яка, як вважали древні греки, робить людину безсмертною. Вони різняться своєю формою, величиною, способом відтворення звука та гучністю. Та музичні інструменти — це не лише звукові пристрої, це своєрідні віконечка в захопливий світ музики, творчості та виразності. Вони є невід'ємною частиною культурної спадщини різних народів і епох. Занурення у світ музичних інструментів — це подорож в глибини мелодій, ритмів і емоцій, яке може відкрити нові горизонти для кожного поціновувача музики.

У всьому світі налічується кілька сотень музичних інструментів і в розмаїтті цієї палітри живуть цілі їх сімейства. Кожен музичний інструмент має свою власну унікальну історію, техніку гри, специфіку, та характер звучання. Вивчення світу музичних інструментів — це захоплююча подорож, яка дарує нам можливість відкрити нові аспекти музичної творчості та виразності. Незалежно від досвіду та вмінь слухача, кожен інструмент може стати наступним кроком у світ музики та

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

невичерпним джерелом інспірації, тобто натхнення.

Кожен з нас має свою родину. Музичні інструменти також діляться на окремі види і групи та мають близьких і далеких родичів. Прабабусями та прадідусями сучасних музичних інструментів були очеретина, черепашка, тятива лука і камінь.

Від очеретини походять духові дерев'яні інструменти. Духові музичні інструменти складаються з трубок різних розмірів і форм, в яких «звучить» повітряний стовп. Духові інструменти бувають як дерев'яні, так і мідні. Які вони різні ці співучі труби! Коротенькі, як сопілка, й довжелезні, як трембіта. Прямі й стрункі, як флейта, і скручені, як валторна – «лісовий ріжок». Маленькі й тендітні, як глиняна пташка-свистунець, і величезні та важкі, як неповоротка туба.

Сучасні дерев'яні інструменти – флейта, гобой, кларнет, фагот, саксофон з усіма їх різновидами, старовинні – блокфлейта, шалмей, шалюмо та ін., а також ряд народних інструментів, таких як дудук, жалійка, свиріль, зурна і, звичайно, наша рідна українська Сопілочка.

Кожен народ має свої національні інструменти, які поряд з прапором і гімном стали їх символами. Музичним символом України є сопілка. Цей український народний духовий музичний інструмент, відомий з княжих часів. Міфічна легенда розповідає, що бог лісів Пан зустрів і пристрасно закохався в прекрасну дівчину Сирингу. Сиринзі же Пан не сподобався. Рятуючись від його переслідувань, вона просила своїх сестер заховати її. Сестри перетворили Сирингу на очерет біля річки. Пан зламав очерет і зробив з нього сопілку, яка стала його улюбленим музичним інструментом. Сопілка — це не просто музичний інструмент, а справжній культурний символ, що поєднує в собі вікові традиції

та мелодійність. Вона є невід'ємною частиною української музичної спадщини, граючи важливу роль у народних святах, обрядових діях та повсякденному житті. Вивчення гри на сопілці відкриває перед кожним унікальний світ музики, збагачуючи не лише музичні навички, а й внутрішній світ людини.

Від черепашки походять мідні духові інструменти. Назва «мідні» історично пішла від матеріалу, з якого виготовлялись ці інструменти, в наш час для їх виготовлення крім міді нерідко використовується латунь, рідше срібло, а деякі з інструментів епохи середньовіччя і бароко з подібним способом звукоутворення (наприклад, серпент) були виконані з дерева.

До групи мідних духових музичних інструментів належать такі, як: валторна, горн, тромбон, труба, туба, флюгельгорн. Найбільш відомою серед них є труба. В якості сигнального інструмента вона використовувалась з найдавніших часів, а з 17 ст. увійшла в склад оркестру. Її використовували у військових походах за сильний, воєнізований голос. Труба активно брала участь у лицарських церемоніалах, іграх, турнірах і багатьох драматичних моментах, у створенні героїчних, вольових та мужніх образів. Без її участі не обходиться ні один батальний момент. Але в той же час труба може грати тихо, м'яко. Її динамічний діапазон – від ледве чутного до монолітного звучання.

Духові язичкові музичні інструменти — група музичних інструментів, звук в яких утворюється за рахунок коливань пружних язичків. До складу духової язичкової групи входять гармоні, баяни, акордеони та ряд інших інструментів. Найпопулярнішими з них є баян та акордеон. Баян - удосконалена

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

хроматична гармоніка. Його назва походить від імені Бояна — поета-співця Стародавньої Русі 2-ї пол. 11 — поч. 12 ст. - історичного регіону в Східній Європі з центром у середньому Подніпров'ї — Київської землі. Без сумніву, баян народився в Україні. Різновиди їх — готовий та виборний. Акордеоном в українській традиції зазвичай називали інструменти з правою клавіатурою фортепіанного типу, на відміну від баяна — інструмента з кнопковою клавіатурою. Виконавські можливості широкі — від пісенно-танцювальних творів до складних класичних.

Від тятиви лука утворилися струнні музичні інструменти. Струнні

смичкові музичні інструменти — група музичних інструментів із звукоутворенням, яке відбувається в основному в процесі ведення смичка по натягнутим струнам. В сучасному академічному музикуванні використовується чотири струнних смичкових інструмента: скрипка, альт, віолончель і контрабас.

Скрипка, якою ми знаємо її сьогодні, існує понад 500 років. Її сконструював у 1500-х роках Андреа Амати, а далі її вдосконалювали інші відомі лютністи, такі як Антоніо Страдіварі та Джузеппе Гварнері. Ці майстри походили з Кремони, італійського міста, яке відіграло ключову роль в еволюції сучасної скрипки. Найвидатнішим скрипалем вважається італійський віртуоз Нікколо Паганіні. В Україні скрипка — незмінний учасник народних інструментальних ансамблів троїстих музик, про яких існує поетична легенда... Три легені — скрипаль, цимбаліст та сопілкар — закохалися у дівчину. Вибираючи собі нареченого, дівчина запропонувала їм принародно змагатись у грі: чиє виконання народ

визнає найліпшим — за того вийде заміж. Кожний легінь грав на своєму інструменті найулюбленішу мелодію. Та ж виконання було таким майстерним, що жодний не одержав переваги. Тоді дівчина звеліла кожному зіграти одну й ту ж пісню, — але й цього разу не розсудили найкращого... Залишилося останнє — грати легіням разом. Та від сумісної гри народилася нечувана досі, чарівна музика і народ вирішив — не слід розлучати легінів. А музику ту назвали троїстою музикою.

Розмаїття смичкової групи інструментів насправді набагато більше. Серед

них - струнні інструменти, звуки з яких видобуваються «щипком» (чіпляючи струну пальцем або медіатором). Називають їх щипковими. До найвідоміших струнних щипкових музичних інструментів належать такі інструменти,

як: арфа, балалайка, банджо, бандура, гітара, гуслі, домра та ін. Серед них - наша рідна Бандура, символ українського народу.

Цей народний струнно-щипковий музичний інструмент був улюбленим у козаків. Бандуристи були у складі Війська Запорозького і разом із довбишами, сурмачами, трубачами виконували козацьку військову музику. У Січі навіть існували оркестри, хори та рапсоди-бандуристи. Вони користувалися особливою пошаною та виконували військову козацьку музику. У 17–19 ст. саме цей музичний інструмент набув поширення у українського народу, який став національним скарбом. З 20 ст. бандуру почали вдосконалювати і вона стала популярною у гуртів та виконавців.

Але чи найпопулярнішим струнним щипковим інструментом є гітара.

Гітара — струнний музичний інструмент родини лютень, який популярний у всьому світі. Вона має власну історію, особливості і тембр.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

Завдяки можливостям і широкому спектру звучання цього інструменту його використовують практично у всіх жанрах сучасної музики. Найменша гітара виготовлена в університеті Cornell і має довжину всього 10 мікрон. Як ви розумієте, грати на ній не можна. Найбільша в світі електрогітара має довжину 13 метрів 26 сантиметрів. Виготовлена в Академії наук і технологій Х'юстона в 2001-му році. Її вага – трохи більше тонни. У Фінляндії щороку проходить конкурс майстрів гри на “повітряній гітарі”. На сцену виходять учасники і роблять вигляд, що грають на невидимій гітарі.

А від каменю походять ударні музичні інструменти. Ударні музичні інструменти — група музичних інструментів, звук з яких з'являється завдяки удару або похитуванню [молоточків, колотушок, паличок та ін.] по мембрані, металу, дереву та ін.). Це найчисельніше сімейство серед усіх музичних інструментів. До найвідоміших ударних музичних інструментів належать такі інструменти, як: бубен, вібрафон, гонг, дарбука, джембе, дзвін, дзвіночки, ксил офон, литаври, тамбурин, ударна установка та ін. Ударні інструменти бувають шумові та мелодичні. Ударні інструменти, звучання яких не має визначеної висоти, називаються шумовими. Музику для шумових ударних записують на одній лінії – нитці.

Ударні – найдавніші музичні інструменти. Барабан був винайдений іще первісною людиною. А тарілкам уже понад 4 тисячі років. Звучання ударних надає музиці барвистості та яскравості.

Наступна група – група клавішних музичних інструментів. Звук в яких з'являється завдяки системи важелів і керується за допомогою клавіш, які розміщені у визначеному порядку і утворюють клавіатуру інструмента.

До найвідоміших клавішних музичних інструментів такі як: клавесин, орган, піаніно, рояль, фортепіано, челеста, синтезатор.

Фортепіано називають королем музичних інструментів. Воно удостоїлося цього звання з безлічі причин. Наприклад, за його тональний діапазон (він охоплює весь спектр звучання всіх інструментів в оркестрі, від найнижчої ноти басового фагота до верхньої ноти флейти-пікколо), за здатність одночасно виконувати і мелодію, і акомпанемент і за його найширший динамічний діапазон. Крім того, це найбільший музичний інструмент (виключаючи орган), найбільш цікавий і багатоплановий щодо виконавських прийомів і звучання. Хто планує займатися в галузі музики, обов'язково освоює базовий курс гри на фортепіано. Незалежні дослідження визначили вищі показники дітей, що займаються фортепіано. Це відноситься до розвитку дисциплінованості, координації руху, навичок поведінки в суспільстві; а також велику роль відіграє задоволення, одержуване в процесі створення музики.

Нещодавно до Міжнародного дня музики, в рамках Декади викладачів комісії музично-теоретичної та вокально-хорової підготовки авторами даної статті був проведений виховний захід « У світі музичних інструментів ». Здобувачі освіти КВЗО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» мали нагоду розширити свій кругозір та отримати естетичну насолоду від чудової і цікаво побудованої лекції-концерту. Вони почули тембри найпопулярніших і найпоширеніших музичних інструментів, почерпнули багато цікавого, прослухали популярні класичні, народні та сучасні твори у професійному виконанні викладачів і студентів на сопілці, бандурі, домрі, гітарі, скрипці, баяні, акордеоні, фортепіано. Виховний ефект

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

значно підсилюється майстерно оформленою презентацією.

Вкотре і учасники, і запрошені пересвідчилися, що музичні інструменти допомагають створювати музичні твори, розкривати перед слухачами задум автора, передавати красу й силу мелодії, а легенди про виникнення музичних інструментів ведуть нас вглиб історії, формують відношення до музики як до високої духовної цінності, що має велику силу впливу на людей.

Всі пересвідчилися, що музичні інструменти — надзвичайно цікаві пристрої, своєрідні устаткування з різноманітних матеріалів, які можуть створювати звук, за допомогою яких музиканти виконують, імпровізують і пишуть музику. Найзагадковіше в музичних інструментах те, що вони є передавачами вібрації людської душі, емоцій, почуттів.

Також усі переконалися, що музичні інструменти - захоплюючі не тільки завдяки своїй прекрасній ролі. В кожному інструменті є душа. Душа дерева або металу, з якого виготовлено цей інструмент, душа майстра, що його створив, навіть душа продавця, який обізнаний з кожним інструментом. І коли на наших очах інструменти ожили в руках чуттєвих, вправних і професійних виконавців – викладачів і студентів - усі ці душі злилися воедино і відбулося диво — народилася *музика*, яка поєднала усіх слухачів у єдиному і високому пориві, пориві радості, піднесеності, величі і усвідомленої гордості, що ти людина, людина - музикант, яка на мить зупинила час і біль, позбавила тривоги, вселила віру у всепереможне Добро і Світло .

*Стаття надійшла до редакції
27 листопада 2024 р.*

**ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
РЕГІОНУ ВІННИЧЧИНИ: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА**

УДК 330.322(477.44)

БУГА ОКСАНА

кандидат педагогічних наук

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглянуто інвестиційну політику та її вплив на інвестиційний розвиток регіону Вінниччини. Проаналізовано основні чинники, що впливають на інвестиційний клімат регіону, а також визначено ключові напрями розвитку інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиційна політика, інвестиційний розвиток, інвестиції, економічна стабільність, інфраструктурний розвиток.

Постановка проблеми. В умовах сучасних викликів, що постали перед Україною, одним із пріоритетних напрямків роботи уряду є інвестиційна політика як цілої держави, так і регіонів. Політика залучення інвестицій має бути максимально сприятливою для підтримки економіки країни. Важливим залишається питання характеристики сучасної інвестиційної політики та інвестиційного розвитку регіонів. Інвестиційний розвиток регіонів є пріоритетним в рамках соціально-економічного розвитку держави [1].

Інвестиційна політика є важливим інструментом економічного розвитку регіонів. У контексті Вінниччини вона має вирішальне значення для залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності та створення нових робочих місць. Вона включає заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, забезпечення стабільного економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Вінницька область має великий потенціал для інвестиційного розвитку завдяки своїм природним ресурсам, вигідному географічному розташуванню та наявності кваліфікованої робочої сили.

Останніми роками уряд та місцеві органи влади активно працюють над вдосконаленням інвестиційного клімату в регіоні, впроваджуючи різноманітні ініціативи та програми. Це включає розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, а також залучення іноземних інвесторів. Важливою складовою інвестиційної політики є також забезпечення прозорості та відкритості процесів, зменшення бюрократичних перешкод та створення сприятливого правового середовища [2].

Аналіз попередніх досліджень.

Існує кілька відомих науковців, які досліджували тему інвестиційної політики та інвестиційного розвитку. Ось деякі з них: Джон Мейнард Кейнс - британський економіст, відомий своїми роботами з інвестиційною політикою та економічним розвитком. Жан-Франсуа Ліон - французький економіст, який досліджував інвестиційні процеси та їх вплив на економічний розвиток. Рональд Коуз - американський економіст, лауреат Нобелівської премії, який вивчав інвестиції та економічний розвиток.

У науковій літературі дослідженню питань інвестиційної політики, інвестиційного розвитку регіону, та їхніх складових, присвячено праці таких авторів, як: Л. Гриценко, Р. Зубков, А.

Кінцак, О. Котко, Н. Кравченко, Л. Куц, Д. Левчинський, С. Мочерний, С. Панчишин, А. Пересада, М. Порвін, А. Поручник, Н. Татаренко [3]. Незважаючи на значні дослідження, недостатньо дослідженою залишається комплексна характеристика усіх складових інвестиційної політики та інвестиційного розвитку регіону, та їхнє узагальнення.

Також цією проблемою займалися кілька відомих українських та європейських науковців. Українські науковці: Віктор Лукаш - економіст, який досліджував інвестиційну політику та її вплив на економічний розвиток України.

Ігор Шевченко - професор, який працює над аналізом інвестиційних процесів та їх впливу на економіку. Олександр Слободян - дослідник, що зосереджується на стратегіях інвестиційного розвитку. Європейські науковці: Жан-Поль Ларрієр (Франція) - економіст, який досліджував інвестиційну політику та її вплив на економічний розвиток. Марія Антоніадес (Німеччина) - професор, яка працює над аналізом інвестиційних процесів та їх впливу на економіку. Андреас Вебер (Австрія) - дослідник, що зосереджується на стратегіях інвестиційного розвитку. Ці науковці зробили значний вклад у розуміння інвестиційної політики та її впливу на економічний розвиток.

Мета статті – охарактеризувати та проаналізувати інвестиційну політику та інвестиційний розвиток регіону Вінниччина в контексті країни.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна політика – це сукупність заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для залучення інвестицій. Інвестиційний розвиток – це процес залучення та ефективного використання інвестицій для забезпечення сталого економічного зростання.

Розглянемо аналіз інвестиційної політики Вінниччини. Основні напрями інвестиційної політики регіону включають:

1. Підтримку малого та середнього бізнесу.
2. Розвиток інфраструктури.
3. Залучення іноземних інвестицій.
4. Вдосконалення законодавчої бази.

Інвестиційна політика Вінниччини спрямована на залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та підтримку малого та середнього бізнесу. Основні напрями діяльності включають: розвиток інфраструктури – Вінниччина активно працює над покращенням транспортної інфраструктури, будівництвом нових доріг, ремонтом існуючих та розвитком мережі автомобільних доріг. Це сприяє залученню інвестицій та розвитку транспортних потоків [5,6]. Підтримка малого та середнього бізнесу: Вінниччина надає підтримку малому та середньому бізнесу через різні програми та ініціативи. Це включає фінансову допомогу, консультації та інші послуги для підтримки розвитку підприємств [7]. Залучення інвестицій: Вінниччина активно працює над залученням інвестицій з боку державних та приватних партнерів. Це включає організацію інвестиційних форумів, виставок та інших заходів для привертання інвесторів [8]. Розвиток туризму: Вінниччина активно працює над розвитком туристичної інфраструктури та залученням туристів. Це включає покращення транспортної інфраструктури, розвиток готельної мережі та організацію культурно-туристичних заходів [9]. Підтримка агропромислового сектору: Вінниччина активно підтримує розвиток агропромислового сектору, зокрема через фінансову допомогу, консультації та інші послуги для підприємств [6]. Ці заходи спрямовані на залучення інвестицій,

розвиток інфраструктури та підтримка малого та середнього бізнесу, що сприятиме економічному розвитку регіону.

Чинники, що впливають на інвестиційний клімат регіону:

1. Економічна стабільність.
2. Доступ до фінансових ресурсів.
3. Підтримка з боку місцевих органів влади.
4. Інфраструктурний розвиток.

Економічна стабільність. Стійкість економіки регіону є ключовим фактором для залучення інвестицій. Вінницька область демонструє стабільний економічний ріст, що приваблює інвесторів. Низький рівень інфляції, збалансований бюджет і стабільний курс місцевої валюти створюють сприятливе середовище для бізнесу.

Доступ до фінансових ресурсів. Можливість отримання фінансування є важливим аспектом для розвитку бізнесу. Вінницька область має розвинену банківську систему, яка пропонує різноманітні кредитні продукти та послуги для підприємців. Це дозволяє бізнесу швидко отримувати фінансову підтримку для реалізації своїх проєктів.

Підтримка з боку місцевих органів влади. Місцеві органи влади Вінницької області активно сприяють залученню інвестицій. Вони надають консультації, фінансову підтримку та допомагають у вирішенні різних питань, пов'язаних з веденням бізнесу. Це включає надання податкових пільг, зниження адміністративних бар'єрів та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Інфраструктурний розвиток. Розвинена інфраструктура є важливою передумовою для залучення інвестицій. Вінницька область інвестує у будівництво нових доріг, розвиток транспортної мережі та модернізацію комунальних послуг. Це сприяє покращенню логістики та створює комфортні умови для ведення бізнесу.

Перспективи розвитку інвестиційної політики:

1. Підвищення рівня інноваційного розвитку.
2. Залучення інвестицій у високотехнологічні галузі.
3. Розширення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями.

Підвищення рівня інноваційного розвитку. Вінницька область активно працює над розвитком інноваційних технологій та стартапів. Це включає створення бізнес-інкубаторів, технопарків та науково-дослідницьких центрів. Також планується впровадження програм підтримки інноваційних підприємств, що допоможе залучити інвесторів у високотехнологічні галузі.

Залучення інвестицій у високотехнологічні галузі. Вінниччина має значний потенціал для розвитку таких галузей, як інформаційні технології, біотехнології, агротехнології та зелена енергетика. Залучення інвестицій у ці галузі сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню рівня доходів населення та зростанню економіки регіону.

Розширення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також інші міжнародні організації, дозволить залучити додаткові фінансові ресурси для реалізації інвестиційних проєктів у регіоні. Це включає будівництво інфраструктурних об'єктів, розвиток соціальної інфраструктури та підтримку малих та середніх підприємств.

Створення спеціальних економічних зон. Одним з перспективних напрямів є створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) у регіоні. Це дозволить залучити іноземних інвесторів, створити нові

робочі місця та підвищити конкурентоспроможність регіону. В рамках СЕЗ планується надання податкових пільг, спрощення адміністративних процедур та створення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Розвиток туризму та рекреаційної сфери. Вінницька область має значний туристичний потенціал, включаючи історичні пам'ятки, природні ресурси та культурні об'єкти. Розвиток туризму сприятиме залученню інвестицій у готельний бізнес, ресторанний сектор та інші сфери послуг. Планується створення нових туристичних маршрутів, організація культурно-туристичних заходів та покращення туристичної інфраструктури. Ці перспективи розвитку інвестиційної політики Вінниччини забезпечують сталий економічний ріст, підвищення рівня життя населення та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Висновки. Ефективна інвестиційна політика є ключовим чинником економічного розвитку регіону Вінниччини. Вона сприяє залученню інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності та створенню нових робочих місць. Вінницька область демонструє значний потенціал для залучення інвестицій та розвитку економіки. Аналіз інвестиційної політики показав, що регіон має сприятливий інвестиційний клімат, заснований на економічній стабільності, доступі до фінансових ресурсів, підтримці місцевих органів влади та розвиненій інфраструктурі. Ефективна інвестиційна політика: завдяки активним зусиллям місцевих органів влади, Вінниччина

стала привабливим місцем для внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Політика зосереджена на підтримці малого та середнього бізнесу, розвитку інфраструктури та залученні іноземних інвестицій.

Інноваційний розвиток: однією з основних перспектив розвитку є підвищення рівня інноваційного розвитку. Створення бізнес-інкубаторів та технопарків, а також підтримка стартапів сприятимуть залученню інвестицій у високотехнологічні галузі. Міжнародна співпраця: розширення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями дозволить залучити додаткові фінансові ресурси для реалізації інвестиційних проектів, що, у свою чергу, сприятиме економічному зростанню регіону. Спеціальні економічні зони: створення спеціальних економічних зон забезпечить залучення іноземних інвесторів, що призведе до створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності регіону. Розвиток туризму: Вінниччина має значний туристичний потенціал, розвиток якого сприятиме залученню інвестицій у готельний бізнес, ресторанний сектор та інші сфери послуг. Це також сприятиме економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення. Загалом, інвестиційна політика Вінницької області демонструє позитивні тенденції та має всі передумови для подальшого розвитку. Реалізація зазначених перспектив дозволить забезпечити сталий економічний ріст та створити сприятливе середовище для залучення інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Іваненко І. І. Інвестиційний клімат та його вплив на економічний розвиток регіону. Київ: Економіка, 2019.
2. Петров П. П. Основи інвестиційної політики: теорія і практика. Київ: Фінанси, 2020.

3. Пронь Л. М. Інвестиційна політика та інвестиційний розвиток регіону: сутність та характеристика. *Тернопіль: Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2022. С. 143.*

4. Сидоренко С. С. Інвестування в регіональний розвиток: сучасні підходи. Харків: Бізнес-Інформ, 2021.

5. Електронний ресурс – Режим доступу: www.vmr.gov.ua

6. Електронний ресурс – Режим доступу: vin.gov.ua

7. Електронний ресурс – Режим доступу: www.vin.gov.ua

8. Електронний ресурс – Режим доступу: www.easterneurope-ebm.in.ua

9. Електронний ресурс – Режим доступу: 2021.vmr.gov.ua.

*Стаття надійшла до редакції
21 листопада 2024 р.*

ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 33.054.22-042.3(744)

КОРНЮК СНІЖАНА,

Постановка проблеми. Найголовнішим показником успішності підприємства є його прибутковість і дохідність. Саме вони є метою існування підприємства, проте через ряд чинників сучасних реалій української економіки (затяжна пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19 та повномасштабна російська агресія) спостерігається зниження рівня доходів та навіть збитковості підприємств. Тому управління підприємством потребує пошуку шляхів збільшення прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прибутковості підприємства приділяється значна увага з боку науковців. Зокрема, дану тему досліджували такі автори: І.Ю. Єпіфанова, В.С. Гуменюк, Т.В. Романова, Є.О. Даровський, О.В. Мелень, Ю.Ю. Холондач, К.О. Чигріна, Н.Б. Ярошевич. [2].

ЮНІСЕФ спільно з Міністерство розвитку економіки, торгівлі та

сільського господарства України підготували консенсус-прогноз з метою висвітлення консенсусного бачення майбутніх тенденцій та об'єктивної оцінки ризиків та викликів, які постали як перед світовою економікою, так і перед економікою України внаслідок світової рецесії та введення в Україні обмежувальних заходів під час боротьби з пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19) [9].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) також оприлюднив свої результати дослідження діяльності малих та середніх українських підприємств, що функціонують впродовж року повномасштабної російської агресії. [3].

Щоб продовжити своє існування в сучасних реаліях відсутності можливості довгострокового планування та миттєвого реагування на виклики в умовах війни, український бізнес

вимушений шукати нові підходи до побудови стратегій розвитку та збільшення прибутку, управління підприємством, організації виробництва, пошуку сировини та збуту готової продукції тощо.

Метою статті є дослідження теоретичних основ та практичного позитивного досвіду підвищення рівня прибутковості українських підприємств за сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. Абсолютним вимірником прибутковості підприємства є прибуток, його наявність свідчить про ефективність діяльності, але лише за значенням прибутку неможливо визначити її рівень. Для цього потрібно співставити показник прибутку з показником витрат ресурсів і за відносним значенням визначити рівень прибутковості підприємства [10, с. 84].

Загальний прибуток підприємства становить собою кінцевий результат діяльності підприємства. У його складі враховується прибуток від усіх видів діяльності підприємства: прибуток від реалізації товарної продукції, робіт, послуг – валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності, прибуток від надзвичайної діяльності. Крім того, розраховують чистий прибуток (прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства). Основним складником загального прибутку є прибуток від реалізації товарної продукції. Він становить понад 95% загального прибутку [5].

Рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень

віддачі активів і ступінь використання капіталу в процесі виробництва. Саме рентабельність характеризує ступінь дохідності, вигідності, прибутковості. Рентабельність як показник дає уявлення про достатність прибутку порівняно з іншими окремими величинами, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства [5, с. 191].

Показників рентабельності існує багато, але завжди в чисельнику буде прибуток, а в знаменнику – витрати, які були здійснені для отримання даного прибутку. Який саме прибуток і які саме витрати будуть прийматися для розрахунку, залежить від того, рентабельність чого необхідно визначити: рентабельність продукції, рентабельність виробництва, рентабельність операційної діяльності, рентабельність інвестиційної діяльності, рентабельність підприємства, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу тощо [10].

Важливим фактором прогнозування рентабельності та прибутковості підприємства є врахування ризиків. В умовах ринкової економіки ризик є ключовим елементом підприємництва. В умовах політичної й економічної нестабільності ступінь ризику значно зростає, у сучасних умовах розвитку економіки України проблема посилення ризиків дуже актуальна.

Поняття ризикової ситуації можна визначити як поєднання, сукупність різних обставин і умов, що створюють певну обстановку для того чи іншого виду діяльності. Слід зазначити, що ризикова ситуація якісно відрізняється від ситуації невизначеності. Ситуація

невизначеності характеризується тим, що ймовірність досягнення результатів подій чи рішень стосовно цих подій у принципі не має одностайної альтернативи. [7, с. 9].

Створення ризикової ситуації обумовлено наступними чинниками: – непередбачені зміни у внутрішніх і зовнішніх умовах діяльності; – наявність альтернативних рішень; – імовірність виникнення збитків; – імовірність одержання додаткового прибутку. Для того щоб зняти ризикову ситуацію, суб'єкт робить вибір і прагне реалізувати його. Цей процес знаходить своє вираження в понятті «ризик», що існує як на стадії вибору рішення (плану дій), так і на стадії його реалізації. І в тому і в іншому випадку ризик представляється моделлю зняття суб'єктом невизначеності, способом практичного вирішення протиріччя при неясному (альтернативному) розвитку протилежних тенденцій при конкретних обставинах [7, с. 10].

У 2020 році одним з головних чинників впливу на економічні процеси виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19. У відповідь на пандемію COVID-19 відбулись суттєві зміни у життєдіяльності багатьох держав світу, у тому числі і в Україні. Такі безпрецедентні кроки спричинили уповільнення економічного розвитку у країнах світу, у т.ч. ЄС та України [9, с. 6].

За даними опитувань, багато працівників каже, що робота з дому дала їм краще відчуття балансу між роботою і приватним життям, менше стресу під час праці і більше часу з родиною.

Це також економить працівникам час і гроші, що витрачалися на дорогу на роботу й додому.

Опитування 4700 представників розумової праці у всьому світі, яке здійснила ІТ-компанія Slack, виявило, що більшість уже ніколи не хоче повертатися до роботи тільки в офісі.

Це наводить на думку, що гібридна модель стане більш звичною для багатьох компаній у майбутньому – принаймні в розвиненому світі [8].

GET-Україна у своєму аналітичному дослідженні 2020 року виділила такі фактори, від яких залежить швидкість економічного відновлення:

- тривалості та глибини внутрішніх карантинних заходів, – зовнішнього середовища,

- підтримки за допомогою фіскальної та монетарної політики, – можливих майбутніх змін в поведінці споживачів та інвесторів [4].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) оприлюднив результати дослідження, яке показує, що майже через рік після російського вторгнення більшості опитаних українських малих і середніх підприємств (МСП) вдалося стабілізувати свою діяльність, що свідчить про їхню стійкість в умовах нищівного впливу війни на економіку.

Згідно з результатами дослідження 57% із 166 опитаних МСП продовжують працювати так само, як і до війни, ще 6% призупинили свою діяльність, тоді як 37% працюють, але скоротили обсяги діяльності.

Разом з цим, для деяких МСП спричинена війною криза у бізнес-секторі відкрила можливості для зростання.

Підприємства, які адаптують свої бізнес-моделі, шукають нові ринки і пропонують креативні та унікальні рішення, почувають себе більш упевнено, ніж інші.

За результатами дослідження, перша п'ятірка проблем, з якими стикнулися МСП, включає у себе: зниження попиту/втрати традиційних ринків збуту (77%), збільшення витрат (70%), зниження продуктивності праці (68%), неможливість прогнозування та побудови довгострокових стратегій через невизначеність (68%), відсутність можливості підвищення оплати персоналу (55%). Для промислових підприємств у основну п'ятірку проблем входить: порушення ланцюжків постачання (67%), тоді як загалом серед МСП цей показник складає 52%.

Розв'язана росією війна в Україні найбільше вплинула на МСП, які знаходилися поблизу зони бойових дій на сході, півночі та півдні країни. Підприємства були змушені релокуватися у більш безпечні західні регіони України для того, щоб зберегти працівників та обладнання і перезапустити свою діяльність [3].

Досліджуючи адаптацію до нових реалій, інформаційна агенція УНІАН поспілкувалася з деякими представниками бізнесу, які поділилися своїм досвідом переживання труднощів сьогодення та адаптації до важких воєнних реалій.

У компанії IDS Ukraine (виробник безалкогольних напоїв) розповіли, що з початку війни компанія отримала широкий спектр проблем – тимчасова втрата виробництва через окупацію

Херсонської області, логістичні проблеми, паливна криза, втрата значної частини цільової аудиторії, яка виїхала за кордон, зміна форматів споживання.

Генеральний директор медичної лабораторії «Ескулаб» Сергій Дядюшко розповів УНІАН, що у компанії були проблеми з логістикою, адже реагенти для аналізів є європейськими. Вантажі довго стояли в чергах на кордоні, тому ланцюжки постачання були оптимізовані і зараз вантажі отримуються майже так само швидко як до війни.

Генеральний директор видавництва «Ранок» Віктор Круглов розповів про стан книжкового ринку під час війни. Слід згадати, що напередодні вторгнення частина українців активно купляла книжки в книгарнях, отримавши від держави тисячу гривень за вакцинацію від коронавірусу в рамках програми «єПідтримка». Але війна, безумовно, вплинула і на видавничий бізнес.

Круглов зазначив, що попит на українську книжку за кордоном підвищився через величезну кількість біженців з України. У багатьох бібліотеках та книгарнях Польщі, Німеччини з'явилися полицки з українськими виданнями, але книжок недостатньо. Більшість книжок постачалися українськими видавництвами безкоштовно у перші місяці війни.

Згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації, на оцінки підприємців щодо перспектив своєї діяльності найбільший негативний вплив мають такі фактори, як активні бойові дії та близькість до фронту, руйнування, обстріли, перебої з електропостачанням

та зв'язком, недоступність кредитних коштів, падіння споживчого попиту та зменшення платоспроможності населення, ускладнення логістики, інфляція, податковий тиск.

Та попри війну, 3 з 4 представників малого та середнього бізнесу (МСБ) планують розширення діяльності у 2023 році [6].

Про 6 факторів, які впливають на ваш прибуток під час війни розповідає Віталій Верещагін, генеральний директор Saragol Ukraine і викладач курсу «Фінансовий менеджер». І пояснює, як обернути їх собі на користь.

1. Внутрішня міграція. Дослідіть, як змінюються місця перебування ваших клієнтів

2. Зміни в купівельній спроможності. Врахуйте, що преміумсегмент триматиметься, але середній поступово сходитиме в економ.

Курс гривні зараз кращий, ніж пів року або рік тому. Це відбувається завдяки двом факторам:

- Внутрішня розважлива політика НБУ як регулятора. За півтора року повномасштабної війни у нас не луснув жоден банк. Саме завдяки цьому наша макроекономічна ситуація залишається стабільною.

- Потужна зовнішня підтримка. Завдяки донорським коштам партнерів наш золотовалютний резерв не лише не вичерпується, але й зростає. Це відбувається не нашими зусиллями, але все одно стабілізує макроекономічну ситуацію.

Тож ви маєте завчасно спланувати сценарій, в якому змінюєте підхід, щоб

доотримати прибуток або зменшити втрати.

3. Конкуренти влаштовують «американські гірки»? Зберігайте спокій.

Замість різких рухів я раджу враховувати можливість демпінгу ще під час фінансового планування. У вас має бути сценарій дій на випадок, якщо маржу втримати не вдається.

4. Неактуальна бізнес-модель. Відмовитися від того, що не працює, — це ваша відповідальність перед бізнесом.

Якщо ви за цифрами зможете побачити обсяги зусиль, то зрозумієте, що саме не дозволяє вам злетіти.

5. Втома команд. Ми не можемо зменшити цілі, але можемо подбати про ментальний стан.

Виснажені команди й керівники — не можуть вести бізнес уперед. Тому потрібно навчитися стежити за ментальним станом працівників і коректно реагувати на нього.

6. Урядові та донорські програми — це можливість для вашого бізнесу, вивчайте їхні умови та долучайтеся [1].

Отже, прибуток відіграє вирішальну роль в підприємницькій діяльності і є одним з головних показників діяльності підприємства. Він характеризує можливість інноваційного розвитку, реконструкції та модернізації його виробництва. Для того, щоб підприємства України в сучасних ринкових умовах працювали стабільно та отримували прибуток, крім класичних економічних факторів важливо враховувати існування діючих ризиків та бути гнучким до змін, що вимагають нинішні умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. 6 факторів, що впливають на ваш прибуток під час війни: веб-сайт. <https://laba.ua/blog/3733-6-faktoriv-yaki-vplyvayut-na-vash-prybutok-pid-chas-viyny> (дата звернення: 27.10.2023)
2. Гаватюк Л.С., Перегіняк Н.М. Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. Економіка і суспільство. №9, 2017, С.363-366
3. Долматова А. ЄБРР, США і Швеція оцінили вплив війни на МСП в Україні. URL: <https://www.ebrd.com/ukraine-sme-research-results> (дата звернення: 27.10.2023)
4. Економічний вплив пандемії Covid-19 на Україну/ Заха Д. та інші. Берлін/Київ, 2020 р. 21 с.
5. Єпіфанова І.Ю. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. Економіка та суспільство. 2016. Вип. 3. С. 189–192. URL: <http://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 27.10.2023)
6. Жирій К. Час для роботи: як відновлювався та адаптувався український бізнес за рік війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/chas-dlya-roboti-yak-vidnovlyuvavsya-ta-adaptuvavsya-ukrajinskiy-biznes-za-rik-viyni-12154170.html> (дата звернення: 27.10.2023)
7. Кармінська-Белоброва М.В. Управління ризиками у підприємстві: навчальний посібник. Харків: «Слово», 2014. 169 с.
8. Пандемія має й свої позитиви. Чи збережуться вони? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pandemija-koronavirus-pozytyvy/31004564.html> (дата звернення: 27.10.2023)

*Стаття надійшла до редакції
08 листопада 2024 р.*

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України.–2009.– № 5):
Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис **наукової статті** мусить бути структурований у такий спосіб:

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис **статті з методики** повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких повинна бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обгрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладанні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, англійська.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 7 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів. Однак, відповідальність за зміст статей несуть автори.

Список використаної літератури оформляти відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 та в порядку цитування. Веб-посилання у списку використаних джерел мають супроводжуватися коректними URL-адресами з наведеними датами звернення. Якщо публікація має цифровий ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier), його обов'язково слід зазначати наприкінці опису джерела.

Забороняється цитування та внесення до списку використаних джерел, які опубліковані російською мовою, а також іншими мовами, якщо вони опубліковані на території росії та білорусі.

Шановні дописувачі Вісника!

Для отримання довідок, надання зауважень та пропозицій просимо звертатись на Viber
097-211-64-54 або e-mail: heorhiivna@gmail.com

Медіа-редактор: к.пед.н., доц. Марценюк Олена Георгіївна

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ, НАВЧАЛЬНЕ, ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації та за дотримання академічної доброчесності несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

ВИПУСК 3 (47)

Засновник та видавець:

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Комп'ютерна верстка: Іщук В.Ю.

Реквізити редакції та видавця:

Адреса: 21019, м. Вінниця, вул. Нагірна, 13

Телефон: (0432) 57-50-42, 68-62-25

<https://vgpk.edu.ua/>

Ціна: договірна

Підписано до друку 17.12.2024.

Формат 60x84/8. Папір офсетний. Друк цифровий.

Друк. арк. 21,5. Умов. друк. арк. 20. Обл.-вид. арк. 20,2.

Наклад 100 прим. Зам. № 3796/1.

Віддруковано ФОП Корзун Д.Ю. з оригіналів замовника.

Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>